

สิทธิการมีที่ปรึกษากฎหมายในคดีอาญา : ศึกษาเฉพาะกรณีการตั้งที่ปรึกษา
กฎหมายในศาลเยาวชนและครอบครัว

สุชาติ แนวประเสริฐ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2552

Rights to Legal Adviser in Criminal Case for Juvenile and Family Court

SUCHART NEAWPRASERT

Thesis Submitted Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws

Department of Law

Graduate School, Dhurakij Pundit University

2009

หัวข้อวิทยานิพนธ์	สิทธิการมีที่ปรึกษาในคดีอาญา : ศึกษาเฉพาะกรณีการตั้งที่ปรึกษา กฎหมายในศาลเยาวชนและครอบครัว
ชื่อผู้เขียน	สุชาติ แนวประเสริฐ
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2551

บทคัดย่อ

สิทธิในการได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายเป็นสิทธิอันสำคัญอย่างมากในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งมีหลักสำคัญในการค้นหาความจริงในเนื้อหาของคดี จากหลักการดังกล่าวทำให้ทุกองค์กรในกระบวนการยุติธรรมต้องมีการหน้าที่ในการทำให้ความจริงนั้นเกิดขึ้นเพื่อสามารถลงโทษผู้กระทำความผิดได้โดยปราศจากข้อสงสัยและไม่เป็นการลงโทษผู้บริสุทธิ์ที่กลายมาเป็นแพะรับบาปในคดี

การต่อสู้คดี ความสามารถในการต่อสู้คดีนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างมากเพราะหากบุคคลไม่มีความสามารถในการต่อสู้คดีแล้ว ย่อมทำให้บุคคลนั้นเสียเปรียบแก่ฝ่ายตรงข้ามที่มีความสามารถในการต่อสู้คดีได้ดีกว่า อาทิเช่น บุคคลที่มีความพิการทางด้านร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นหูหนวก ตาบอด หรือ เป็นใบ้บุคคลเหล่านี้ย่อมมีความสามารถในการต่อสู้คดีที่ด้อยกว่าบุคคลธรรมดาทั่วไป นอกจากบุคคลเหล่านี้ เด็กหรือเยาวชนผู้ที่มีภาวะการเจริญเติบโตทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจไม่เต็มที่ ก็ย่อมมีความบกพร่องในการต่อสู้คดีเช่นกัน เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วความบกพร่องเกี่ยวกับความสามารถในการต่อสู้คดีของบุคคลที่มีผลกระทบต่อการค้นหาความจริงในคดีอาญาทำให้ไม่ได้มาซึ่งความจริงแท้ได้

ฉะนั้นเพื่อให้ความสามารถในการต่อสู้คดีของคุณมีความเท่าเทียมกันจึงจำเป็นต้องมีบุคคลเข้ามาให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่บุคคลผู้บกพร่องเกี่ยวกับความสามารถในการต่อสู้คดี สำหรับบุคคลที่มีความสำคัญในการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนในการต่อสู้คดีนั้นก็คือทนายความ ในหลายประเทศมีกฎหมายกำหนดให้การมีทนายความเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐจะต้องจัดหาให้แก่จำเลยในกรณีที่จำเลยนั้นไม่สามารถหาทนายความแก่ต่างในคดีได้ทำให้จำเลยนั้นมีความสามารถในการต่อสู้คดีเป็นไปตามหลักทฤษฎีอาวูธเท่าเทียมกัน

อย่างไรก็ตามสำหรับคดีอาญาที่มีผู้กระทำความผิดเป็นเด็กหรือเยาวชนในประเทศไทยนั้นไม่มีทนายความแก่ต่างคดีแต่ให้มีที่ปรึกษากฎหมายเป็นผู้ทำหน้าที่อย่างเช่นเดียวกับทนายความซึ่งเดิมตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 มาตรา 47 นั้นให้ศาลแต่งตั้งที่

ปรึกษากฎหมายให้แก่เด็กหรือเยาวชน โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าเด็กนั้นจะมีความประสงค์หรือไม่ แต่ในปัจจุบันพระราชบัญญัติดังกล่าวถูกยกเลิกไปแล้ว โดยมีพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ใช้บังคับแทนซึ่งในการตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้แก่เด็กและเยาวชนจะเป็นการตั้งโดยมีเงื่อนไขสองประการตามมาตรา 83 ประการที่หนึ่งคือ เด็กเยาวชนนั้นจะต้องไม่มีที่ปรึกษากฎหมายและต้องการที่ปรึกษากฎหมาย และประการที่สอง ศาลจะต้องเห็นว่ามีความจำเป็นแก่คดี หากครบตามเงื่อนไขทั้งสองแล้วศาลจึงจะตั้งให้ ดังที่มีปรากฏตามคำพิพากษาศาลฎีกาโดยที่ประชุมใหญ่ที่ผ่านมา

จากประเด็นดังกล่าวนี้เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นระบบกฎหมายคอมมอนลอว์หรือซิวิลลอว์ หากเด็กหรือเยาวชนไม่มีทัศนคติที่แตกต่างในคดี ศาลนั้นจะต้องตั้งทนายให้แก่เด็กและเยาวชนซึ่งการตั้งทนายความให้แก่เด็กและเยาวชนนั้นเป็นสิทธิที่เด็กหรือเยาวชนจะต้องได้รับจากรัฐและเป็นการสอดคล้องต่ออนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กซึ่งรัฐภาคีจะต้องกระทำการใดๆ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นอันดับแรก

ดังนั้น วิทยานิพนธ์เล่มนี้จึงได้พยายามแสวงหาหลักการความสำคัญในการมีทัศนคติอาญาโดยเฉพาะคดีที่จำเลยเป็นเด็กและเยาวชน เพื่อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขกฎหมายของประเทศไทยให้มีความเป็นสากลและสามารถคุ้มครองสิทธิให้แก่เด็กและเยาวชนได้อย่างแท้จริง

Thesis Title	Rights to Legal Adviser in Criminal Case : A Study on Juvenile And Family Court
Author	Suchat Neawprasert
Thesis Advisor	Assoc.Prof. Dr. Surasak Likasitwattanakul
Department	Law
Academic Year	2008

ABSTRACT

The right to acquire legal assistances is indispensable in the administration of justice, especially in criminal proceedings which contains the main principle in searching the truth embedded in substances of actions. Due to such principle, the duty to prove the truth must rest with every organization respecting the administration of justice, enabling to punish doubtlessly evildoers and to save innocent scapegoats.

The capacity to legal defense is that quite significant by reasons of the fact that if the absence thereof exists, in fact, it will prejudice one party to the other with the superior capacity, for instance, persons with physical disabilities irrespective of being blind, deaf or dumb usually are inferior to other persons in legal defense. Apart from the said underprivileged, minors or youths with physical and mental infirmity also suffer such disadvantage in the trial. As a result, this defect regarding the capacity to legal defense affecting the fact probe in criminal actions cannot dig up the truth.

For the purpose of equalizing the litigants' capacity, a person to provide legal aids respecting the capacity to defense for the defective persons is inevitably required. The important legal assistant is lawyer. In many countries, the law stipulates that the presence of an attorney for an accused is a fundamental right the state must procure in the event that such accused fails to have a counsel, bringing about the sufficient capacity to defense pursuant to "the theory of equal pillar weapon."

Albeit, as for criminal actions in which evildoers are minor or youth in Thailand, there are no counsels procured for them but, instead, legal advisers are allowed in the same charge as attorney who, initially, pursuant to section 47 of the act on Establishment of Juvenile and Youth Court B.E. 2494 , the court shall appoint a legal advisor for the minors or youths

irrespective of whether or not such baby's intention emerges. Currently, the mentioned act was already repealed and substituted with the act on Establishment of Juvenile and Family Court and Juvenile and Family Procedure B.E. 2534 according to which the appointment of legal advisors for the minors and youths shall be made upon two following conditions as appearing in section 83. Firstly, such youth has no any legal advisors and needs them and the other, it must, by the court, be considered necessary for the action. If both conditions are fulfilled, the court shall make such appointment as standardized in the judgment of the supreme court's previous general meeting.

As to this mentioned issue, when compared with the foreign law, both Common Law and Civil Law, whenever the minors and youths have no counsels, the court must appoint an attorney for them as the minors and youths' right to be granted by the State and compatible with the convention on children's rights in consequence of which the party states must do any acts with the foremost regard to the children's highest interests.

To sum up, this thesis has strived to search the principle respecting the unavailability of attorney presence in criminal actions especially in case of minor and youth evildoers for the purpose of propounding the guidance in solving Thai legal problems for being universal and able to protect really the minors and youths' rights.

กิตติกรรมประกาศ

ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ตั้งแต่ได้ทำการศึกษาจนกระทั่งสำเร็จเป็นรูปเล่มดังที่ปรากฏ ผู้เขียนได้รับความกรุณาเป็นอย่างยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร. สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ที่รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา พร้อมทั้งให้นำแนะนำในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นแนวคิด หลักการ และทฤษฎีในการศึกษา ทำให้ผู้เขียนสามารถมองเห็นแนวทางในการศึกษา และมองปัญหาในการวิจัยได้ครบถ้วนมากยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ณ นคร ที่กรุณาได้รับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และให้คำแนะนำในเชิงวิชาการที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ตลอดจนชี้แนะปัญหาในการวิเคราะห์พร้อมทั้งให้ข้อสังเกตต่างๆ ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ พร้อมกันนี้ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. อุดม รัฐอมฤต อาจารย์วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล (อธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญาธนบุรี) ที่กรุณาได้รับเป็นกรรมการวิทยานิพนธ์ตลอดจนให้คำแนะนำและให้ความรู้เพิ่มเติมในการจัดทำวิทยานิพนธ์

นอกจากนี้ผู้เขียนต้องขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. วรากรณ์ สามโกเศศ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตที่ท่านได้อนุมัติให้ผู้เขียนได้รับทุนการศึกษาต่อในระดับปริญญาโท จนสามารถสำเร็จการศึกษาได้และขอขอบพระคุณอาจารย์ในคณะนิติศาสตร์ปริทัศน์มงคล มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตทุกท่าน ที่คอยให้กำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ รวมไปถึงคุณพี่ๆ ทั้งหลาย เช่น พี่กานต์ พี่ล้าน พี่เมย์ พี่แจ๊ค พี่อู๊ด พี่เปา และเพื่อนทุกคนที่ให้ความช่วยเหลือแนะนำหนังสือ บทความ เอกสารทางวิชาการ อีกทั้งช่วยอำนวยความสะดวกในทุกๆ ด้าน จนงานเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงด้วยดี

สุดท้ายนี้ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ที่ได้ให้การสนับสนุนอยู่เบื้องหลังการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มาโดยตลอดทั้งทางด้านกำลังทรัพย์กำลังใจให้กับผู้เขียนจนงานเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้

สุชาติ แนวประเสริฐ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๖
กิตติกรรมประกาศ.....	๗
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	5
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	5
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	6
1.5 วิธีการดำเนินการศึกษา.....	6
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
2. แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องสิทธิการมีทนายความหรือที่ปรึกษากฎหมาย	
 และการคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชน.....	7
2.1 หลักทั่วไปเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ.....	8
2.1.1 ประวัติความเป็นมาของสิทธิและเสรีภาพ.....	8
2.1.2 ความหมายของคำว่าสิทธิและเสรีภาพ.....	10
2.2 แนวคิดการมีทนายความ.....	12
2.2.1 ความจำเป็นในการมีทนายความในคดีอาญา.....	12
2.2.1.1 ความจำเป็นในการมีทนายความกับแนวคิด	
ของประเทศที่ใช้ระบบดำเนินคดีอาญาแบบต่อสู้.....	13
2.2.1.2 ความจำเป็นในการมีทนายความกับแนวคิด	
ของประเทศที่ใช้ระบบดำเนินคดีอาญาแบบไม่ต่อสู้.....	15
2.2.2 หลักการมีทนายความ.....	16
2.2.2.1 หลักอาวุธเท่าเทียมกัน.....	16
2.2.2.2 หลักการค้นหาความจริง.....	17
2.2.2.3 หลักฟังความทุกฝ่าย.....	18
2.2.3 บทบาทของทนายความ.....	18

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.2.3.1 บทบาทนายความในชั้นก่อนพิจารณา.....	19
2.2.3.2 บทบาทนายความในชั้นพิจารณา.....	20
2.3 มาตรฐานสากลเกี่ยวกับสิทธิการมีนายความหรือที่ปรึกษากฎหมาย.....	23
2.3.1 ปฎิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน.....	23
2.3.2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง.....	24
2.4 หลักการสากลเพื่อคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชน ในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย.....	25
2.4.1 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก.....	26
2.4.2 กฎมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหาร กระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน.....	31
2.4.3 กฎของสหประชาชาติว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก และเยาวชนถูกลิดรอนเสรีภาพ.....	33
3. สิทธิการมีนายความในคดีอาญาตามกฎหมายต่างประเทศและการให้ ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่เด็กและเยาวชนในการพิจารณาคดีอาญา.....	34
3.1 ประเทศเยอรมนี.....	35
3.1.1 ฐานะทั่วไปของนายความ.....	35
3.1.2 หลักเกณฑ์ในการตั้งนายความ.....	36
3.1.3 การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่เด็กและเยาวชน.....	37
3.2 ประเทศฝรั่งเศส.....	39
3.2.1 สิทธิในการมีนายความ.....	39
3.2.2 การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่เด็กและเยาวชน.....	42
3.3 ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	44
3.3.1 สิทธิในการมีนายความ.....	44
3.3.2 การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่เด็กและเยาวชน.....	46
3.4 ประเทศอังกฤษ.....	48
3.4.1 สิทธิในการต่อสู้คดี.....	49
3.4.2 หลักเกณฑ์ในการตั้งนายความ.....	49
3.4.3 การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่เด็กและเยาวชน.....	49

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4. การตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้แก่เด็กและเยาวชนในประเทศไทย.....	51
4.1 สิทธิการมีทนายความตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย.....	51
4.1.1 สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ.....	52
4.1.2 สิทธิการมีทนายความตามรัฐธรรมนูญ.....	52
4.2 พัฒนาการเกี่ยวกับสิทธิการมีทนายความ โดยรัฐเป็นผู้จัดหาในประเทศไทย.....	56
4.2.1 การตั้งทนายความในชั้นก่อนพิจารณา.....	57
4.2.2 การตั้งทนายความในชั้นพิจารณา.....	58
4.3 การตั้งที่ปรึกษากฎหมายในคดีเด็กและเยาวชน.....	60
4.3.1 การตั้งที่ปรึกษากฎหมายในประเทศไทย.....	61
ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเด็กและเยาวชน.....	61
4.3.2 การตั้งที่ปรึกษากฎหมายในประเทศไทยตามกฎหมายปัจจุบัน.....	64
4.3.2.1 คุณสมบัติของผู้จะจดทะเบียนเป็นที่ปรึกษากฎหมาย ในศาลเยาวชนและครอบครัว.....	65
4.3.2.2 บทบาทและหน้าที่ของที่ปรึกษากฎหมาย.....	67
4.3.2.3 ความแตกต่างระหว่างบทบาทของ ที่ปรึกษาภาษีกฎหมายกับทนายความ.....	67
4.4 วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการตั้งที่ปรึกษากฎหมาย ในศาลเยาวชนและครอบครัว.....	69
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	75
5.1 บทสรุป	75
5.2 ข้อเสนอแนะ	77
บรรณานุกรม.....	80
ภาคผนวก.....	84
ประวัติผู้เขียน.....	141

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การที่ศาลจะวินิจฉัยบรรดาคดีที่มีมาสู่ศาล นอกจากศาลจะต้องพิจารณาถึงปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายแล้ว ยังจะต้องใช้ดุลพินิจไคร่ครวญไตร่ตรองถึงพฤติการณ์แห่งคดี และข้อเท็จจริงที่ปรากฏอยู่ในสำนวนคำฟ้อง คำให้การ การใช้ดุลพินิจเกี่ยวกับปัญหาข้อเท็จจริงที่ปรากฏ เป็นอำนาจโดยแท้ของศาลด้วยเหตุที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติกำหนดไว้แน่นอน เช่นคดีปัญหาข้อกฎหมาย และการใช้ดุลพินิจในทำนองนี้เองสิ่งที่เป็นหลักอยู่เบื้องหลังในการใช้ดุลพินิจนั้นก็คือ ความยุติธรรม เพราะการพิพากษาคดีจะต้องคำนึงถึงความยุติธรรมและต้องปฏิบัติตามหลักอินทภาษ นั่นคือ การพิจารณาโดยปราศอคติ เพื่อจะได้วินิจฉัยบรรดาคดีตามที่ปรากฏในปัญหาข้อกฎหมายและปัญหาข้อเท็จจริงให้เป็นไปอย่างเที่ยงธรรม สมกับคำที่กล่าวว่า “ศาลเป็นที่พึ่งสุดท้ายของประชาชน”

สำหรับการพิจารณาพิพากษาในคดีอาญานั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีที่จำเลยเป็นเยาวชน เมื่อศาลจะลงโทษเยาวชนที่กระทำความผิดศาลจะต้องใช้ดุลพินิจในการพิจารณาโทษของเยาวชนตามความเหมาะสมแห่งพฤติการณ์ โดยมาตรการการลงโทษนั้นก็จะเป็นไปเพื่อให้เด็กและเยาวชนนั้นสามารถจะกลับตัวแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมนั้นได้ทำให้เด็กและเยาวชนกลับเข้ามาสู่สังคมและสามารถจะดำเนินชีวิตได้เหมือนคนปกติทั่วไป

สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการค้นหาความจริงทางอาญาสำหรับศาลเยาวชนและครอบครัว นั่นก็คือที่ปรึกษากฎหมายในศาลเยาวชนและครอบครัวซึ่งมีหลักเกณฑ์การตั้งที่ปรึกษากฎหมายตลอดจนคุณสมบัติเป็นไปตาม พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 มาตรา 83-85 โดยที่ปรึกษาเหล่านี้ก็จะเป็นผู้ทำหน้าที่เสมือนดังทนายความในศาลธรรมดาหรือศาลผู้ใหญ่ที่จะมีการตั้งทนายความเพื่อช่วยในการแก้ต่างในคดีซึ่งการที่มีทนายความเข้ามาดูแลสิทธิของตัวจำเลยนั้นทำให้จำเลยมีความสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่และทำให้การค้นหาความจริงในคดีอาญาเกิดความมีประสิทธิภาพอย่างมากเนื่องจากทั้งทางด้านโจทก์หรือจำเลยต่างก็มีความสามารถในการต่อสู้คดีได้เหมือนกัน ดังนั้นทั้งฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลยจึงพยายามเสาะหาพยานหลักฐานเพื่อจะค้นหาความจริงมากขึ้น อันเป็นหลักที่เราเรียกกันว่า “หลักอาวุธเท่าเทียมกัน” ด้วยเหตุที่ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นศาลที่จัดตั้งขึ้นเป็น

ศาลพิเศษที่มีวิธีพิจารณาคดีที่เป็นเรื่องเฉพาะจึงต้องมีที่ปรึกษากฎหมายเพื่อทำหน้าที่เช่น หมายคามนั่นเอง

ในปัจจุบันการกระทำความผิดของเยาวชนเป็นปัญหาอย่างมากที่ทำให้สังคมนั้นเกิดความหวาดหวั่นหรือเกิดความไม่สงบสุขของสังคมเนื่องจากเด็กหรือเยาวชนปัจจุบันมีความเจริญทางด้านร่างกายอย่างรวดเร็ว ตลอดจนเยาวชนเหล่านี้กระทำความผิดจากการเลียนแบบสื่อทางด้านต่างๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นทางด้าน วิดีโอ ทางอินเทอร์เน็ต โทรทัศน์ และสื่ออื่นๆ จะเห็นจากสาเหตุการกระทำความผิดนั้นมาจากการเลียนแบบภาพยนตร์ที่เยาวชนนั้นดู ด้วยเหตุที่ว่าเยาวชนนั้นแม้จะมีร่างกายเกือบจะเหมือนกับผู้ใหญ่ทุกประการ แต่อย่างไรก็ตามความนึกคิดหรือความยับยั้งชั่งใจยังมีน้อยกว่าวัยผู้ใหญ่มากทำให้อาจจะกระทำความผิดได้มากนั่นเอง

ด้วยเหตุนี้ทางรัฐบาลไม่ว่าจะเป็นรัฐใดๆ หรือประเทศใดๆ จึงให้ความสนใจกับการแก้ปัญหาของเยาวชนอย่างมากเพราะเยาวชนนั้นจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้า และเมื่อมีการกระทำความผิดของเยาวชนเกิดขึ้นแล้วนั้นก็มักจะต้องการใช้วิธีการสำหรับเด็กหรือเยาวชนในการพิจารณาคดีหรือพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนเหล่านั้น ทำให้ในประเทศที่มีความเจริญแล้วหลายๆ ประเทศมีศาลพิเศษในการใช้พิจารณาคดีเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิดเหล่านี้ ที่เราเรียกกันว่า ศาลเด็กและเยาวชน (Juvenile Court)¹

สำหรับประเทศไทยนั้นก็จัดตั้งศาลเด็กและเยาวชนขึ้นครั้งแรกตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 และกำหนดให้มีพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 ขึ้นเพื่อให้มีวิธีการพิจารณาที่แตกต่างออกไปจากศาลธรรมดา² แต่ในปัจจุบันพระราชบัญญัตินี้ถูกยกเลิกไปแล้วโดยการตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ขึ้นมาแทน ซึ่งศาลเยาวชนและครอบครัวนี้มีข้อดีเช่น มีการแยกพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนที่ กระทำความผิดต้องไม่ปะปนกับคดีผู้ใหญ่(ตามมาตรา 72) มีวิธีพิจารณาคดีที่ไม่เป็นการประจานเด็กและเยาวชน อาทิ การพิจารณาคดีในศาลต้องกระทำเป็นความลับ (ตามมาตรา 73) กล่าวคือ จะไม่อนุญาตให้บุคคลภายนอกที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีเข้าฟังการพิจารณาได้ นอกจากนี้ผู้พิพากษานั้นยังต้องมีความรู้เกี่ยวกับการกระทำความผิดของเด็ก มีจิตวิทยาและความเข้าใจเด็กพอสมควร และยังสามารถจะแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งเด็ดขาดที่ให้ลงโทษหรือใช้วิธีการสำหรับเด็กหรือเยาวชนได้ ตามมาตรา 99 แต่คำพิพากษา

¹ สว่าง สันตะสมิต. (2522). กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน . หน้า 5-7.

² พัลลภ พิสิษฐ์สังฆการ. (2535). คำอธิบายพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว. หน้า 25.

หรือคำสั่งเด็ดขาดในศาลธรรมคามเมื่อศาลตั้งอย่างไรแล้วจะแก้ไขไม่ได้ โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับการกำหนดให้มีที่ปรึกษากฎหมาย ซึ่งมีกำหนดไว้ในมาตรา 83 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวที่มีบัญญัติว่า “จำเลยในคดีอาญาจะมีทนายความแก้คดีแทนไม่ได้ แต่จำเลยสามารถมีที่ปรึกษากฎหมายซึ่งปฏิบัติหน้าที่เช่นเดียวกับทนายความได้ หากจำเลยไม่มีที่ปรึกษากฎหมายศาลจะแต่งตั้งที่ปรึกษาให้ เว้นแต่จำเลยไม่ต้องการและศาลเห็นว่าไม่จำเป็นแก้คดี” จะเห็นว่าบทบัญญัตินี้จะเป็นบทบัญญัติที่มีความแตกต่างจากวิธีพิจารณาคดีในศาลยุติธรรมธรรมดา กล่าวคือในศาลเยาวชนและครอบครัวนั้นจะมีทนายความไม่ได้แต่ให้มีที่ปรึกษากฎหมายได้

ด้วยเหตุนี้เราจึงควรศึกษาถึงสิทธิการมีที่ปรึกษากฎหมายในศาลเยาวชนและครอบครัว ตลอดจนหลักการในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายกับเด็กและเยาวชน ซึ่งกฎหมายในปัจจุบันนั้นไม่ให้ศาลสามารถตั้งทนายความได้แต่ให้ตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้แก่เด็กและเยาวชนแทนโดยมีหลักว่า หากเด็กหรือเยาวชนไม่ต้องการและศาลเห็นว่าไม่จำเป็นศาลก็ไม่ต้องตั้งให้ก็ได้

ในทางปฏิบัติแล้ว เด็กหรือเยาวชนนั้นก็อาจจะตอบว่าไม่ต้องการ และศาลก็จะไม่ตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้ เนื่องจากศาลเห็นว่าไม่จำเป็น ซึ่งผู้เขียนกลับมีความเห็นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งในการตั้งที่ปรึกษากฎหมายเพราะที่ปรึกษาภาษะนั้นจะเป็นผู้ที่มิบทบาทสำคัญอย่างมากในคดีค้นหาความจริงตลอดจนการพิจารณาคดีเยาวชนนั้นที่ปรึกษาภาษสามารถที่จะเสนอถึงความประพฤติของจำเลยซึ่งเป็นเด็กหรือเยาวชนได้เพื่อให้ศาลสามารถกำหนดโทษหรือมาตรการที่เหมาะสมกับเด็กได้ซึ่งเป็นผู้ที่จะนำเสนอให้ศาลเห็นนอกจากเป็นรายงานของสถานพินิจแล้วที่ปรึกษาภาษภาษนี้ก็ยังสามารถจะนำสืบเพื่อให้ศาลเห็นถึงความประพฤติของเด็กหรือเยาวชนผู้เป็นจำเลยในคดีอาญานั้นได้

สำหรับการที่เด็กหรือเยาวชนตอบศาลว่าไม่ต้องการ ทั้งนี้ก็เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจถึงสิทธิของการมีที่ปรึกษาภาษภาษตลอดจนบทบาทของที่ปรึกษาภาษภาษซึ่งเด็กหรือเยาวชนนั้นอาจจะมีความเข้าใจผิดได้ว่าการที่ศาลจะตั้งที่ปรึกษาภาษภาษให้นั้นจะต้องมีการเสียค่าใช้จ่ายอาจจะทำให้ผู้ปกครองจะต้องหาเงินหาทองมาใช้จ่ายในส่วนนี้หรือผู้ปกครองเองก็ต้องการให้คดีนั้นจบสิ้นเร็วๆ ก็จะบอกแก่บุตรหลานให้รีบรับสารภาพจะได้มีการตัดสินไปให้เสร็จสิ้นเนื่องจากผู้ปกครองอาจเห็นว่าบุตรหลานของตนยังเด็กคงจะไม่ต้องจำคุก หรืออาจมีการรอลงอาญาก็ได้ แต่ความเป็นจริงเด็กผู้ที่เป็นจำเลยนั้นอาจจะไม่มีความคิดเลยก็เป็นได้ ตัวอย่างเช่น ในกรณีที่จำเลยตกเป็นจำเลยร่วม เนื่องจากผู้กระทำความผิดจริงๆ นั้นเป็นเพื่อนของตนเองที่ชวนทำยารถจักรยานยนต์ที่ตนเป็นผู้ขับขี่ได้ไปฉวยเอากระเป๋าต๋างค์ของผู้เสียหายไป ภายหลังตำรวจได้รับแจ้งให้สกัดจับ เยาวชนผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์นั้นไม่ทราบเรื่องที่เพื่อนของตนไปฉวยกระเป๋าต๋างค์

มาเมื่อไรก็ไม่ทราบแต่กลับต้องถูกสอบสวนและถูกฟ้องเป็นจำเลยร่วมกันจึงทรัพย์สิน ทั้งๆที่เขาวชนผู้จับจีระจกรยานยนต์ไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดเลย ซึ่งหากเขาวชนนี้ไม่ยอมรับสารภาพและกล่าวต่อศาลว่าตนขอมีที่ปรึกษากฎหมายเขาวชนผู้นี้จะไม่ต้องเข้าไปอยู่ในสถานพินิจเลย

ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาวิจัยมีความเห็นว่าที่ปรึกษากฎหมายในศาลเขาวชนและครอบครัวจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการช่วยในการค้นหาความจริงในคดีอาญาซึ่งมีผู้กระทำความผิดเป็นเด็กหรือเขาวชน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับกรณีพิจารณาความอาญาในศาลธรรมดาที่ใช้วิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 ที่มีหลักว่าในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยที่เป็นผู้ใหญ่ว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ศาลจะต้องถามก่อนมีการพิจารณาและหากไม่มีทนายศาลจะต้องตั้งให้ ถึงแม้ว่าจำเลยจะสารภาพก็ตาม ศาลก็ต้องตั้งทนายความให้โดยไม่มีข้อยกเว้นใดๆทั้งสิ้น และไม่จำเป็นต้องพิจารณาถึงความจำเป็นแต่อย่างไร เนื่องจากทนายความในคดีอาญาเป็นผู้มีบทบาทในการค้นหาความจริงเป็นอย่างมากนั่นเอง

แต่ในทางกลับกันหากเป็นการพิจารณาความอาญาในคดีที่พิจารณาโดยศาลเขาวชนและครอบครัวศาลก็จะถามว่ามีที่ปรึกษาหรือไม่หากจำเลยตอบว่าไม่มีและไม่ต้องการ ศาลก็จะไม่ตั้งให้ เพราะเห็นว่าไม่มีความจำเป็นอีกทั้งจำเลยก็รับสารภาพแล้วก็จะได้มีการตัดสินใจทันที แม้แต่คดีอุกฉกรรจ์ที่มีโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิตศาลเขาวชนและครอบครัวก็ถือปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว โดยมีกรวางบรรทัดฐานใน คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3667/2545 ความว่า

“พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเขาวชนและครอบครัวฯ พ.ศ. 2534 มาตรา 6 บัญญัติให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับแก่คดีเขาวชนและครอบครัวเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ เมื่อตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเขาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเขาวชนและครอบครัวฯ ได้มีบทบัญญัติในมาตรา 83 ว่า ในศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเขาวชนและครอบครัวจำเลยจะมีทนายความแก้คดีแทนไม่ได้ แต่ให้จำเลยมีที่ปรึกษากฎหมายเพื่อปฏิบัติหน้าที่ทำนองเดียวกันกับทนายความได้ ในกรณีที่จำเลยไม่มีที่ปรึกษากฎหมาย ให้ศาลแต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้ เว้นแต่จำเลยนั้นไม่ต้องการและศาลเห็นว่า ไม่จำเป็นแก้คดี จะไม่แต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายก็ได้ ดังนั้น การแต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายจึงต้องบังคับตามบทบัญญัติดังกล่าว มิอาจนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 มาใช้บังคับได้”

จากคำพิพากษานี้จะเห็นได้ว่า หากเป็นการพิจารณาในศาลธรรมดาศาลจะต้องตั้งทนายความให้แก่จำเลย แม้ว่าจำเลยจะต้องการหรือไม่ก็ตามศาลก็ต้องตั้งให้โดยไม่ต้องคำนึงถึงความจำเป็น ซึ่งหากพิจารณาแล้วจะเห็นว่าบทบัญญัติในวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 กลับให้

การคุ้มครองตัวสิทธิของจำเลยมากกว่าบทบัญญัติวิธีพิจารณาความเยาวชนและครอบครัว ในมาตรา 83 ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าจุดนี้เป็นปัญหาที่ควรจะต้องมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้เกิดความยุติธรรมมากที่สุด และเป็นการสมควรที่รัฐจะต้องประกันสิทธิในการมีที่ปรึกษากฎหมายให้แก่เด็กและเยาวชน ทั้งนี้เพื่อประโยชน์สูงสุดที่จะเกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนในการค้นหาความจริง

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาถึงความสำคัญเกี่ยวกับสิทธิการมีที่ปรึกษากฎหมายในศาลเยาวชนและครอบครัว ซึ่งทำหน้าที่เช่นเดียวกันกับทนายความในศาลยุติธรรมธรรมดา ทั้งประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์

1.2.2 เพื่อศึกษาถึงหลักเกณฑ์การตั้งทนายความหรือที่ปรึกษากฎหมายในศาลเยาวชนตามหลักการของประเทศที่มีความเจริญแล้วทั้งในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์

1.2.3 เพื่อศึกษาแนวทางในการเสนอแนะแก้ไขปรับปรุงเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในศาลเยาวชนและครอบครัวในการบัญญัติกฎหมาย โดยเฉพาะการมีสิทธิมีที่ปรึกษากฎหมายของเด็กและเยาวชน

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

เนื่องจากพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 นั้นได้มีบทบัญญัติต่างๆ ที่ออกมาอันมีลักษณะพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่มีบทบัญญัติกำหนดห้ามมิให้มีการตั้งทนายความในการแก้ต่างคดี แต่สามารถจะตั้งที่ปรึกษากฎหมายนั้นได้ นั้นมีความไม่สอดคล้องกับหลักการสากล ที่ถือประโยชน์สูงสุดของเยาวชนเป็นสำคัญในการออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชน นอกจากนั้นบทบัญญัตินี้ดังกล่าวยังเป็นบทบัญญัติที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ เพราะการที่มีบทบัญญัติให้ตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้กับเด็กหรือเยาวชนหรือไม่ขึ้นอยู่กับศาลจะใช้ดุลพินิจเห็นควรหรือไม่ ทั้งที่มีบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญให้มีการตั้งทนายความให้ในคดีอาญา ซึ่งเห็นว่าควรจะต้องมีการแก้ไขกฎหมายโดยให้เล็งเห็นความสำคัญของที่ปรึกษากฎหมายในศาลเยาวชนและครอบครัวเพื่อเป็นผู้ที่ช่วยในการค้นหาความจริงในคดีอาญาเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน โดยการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความในศาลเยาวชนและครอบครัวให้มีความสอดคล้องกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในฉบับปัจจุบันและเป็นไปตามหลักการสากลในกฎหมายระหว่างประเทศที่ประเทศไทยเป็นภาคีในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายให้แก่เด็กและเยาวชนอย่างแท้จริง

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

เป็นการศึกษาค้นคว้าช่องว่างในบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีศาลเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 อันเกี่ยวกับการตั้งที่ปรึกษากฎหมายในศาลเยาวชนและครอบครัวเปรียบเทียบกับการตั้งทนายความในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 173 ตลอดจนหลักการแนวคิดเกี่ยวกับการให้การคุ้มครองสิทธิในทางอาญาแก่เด็กและเยาวชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายให้แก่เด็กและเยาวชนตามอนุสัญญาสิทธิเด็ก

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

1.5.1 ศึกษาจากเอกสาร วารสาร วิทยานิพนธ์ และเอกสารต่างๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ที่เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของทนายความในคดีอาญาเพื่อนำมาศึกษาเปรียบเทียบกับบทบาทหน้าที่ของที่ปรึกษากฎหมายในศาลเยาวชนและครอบครัวตลอดจนหลักเกณฑ์ในการตั้งทนายความหรือที่ปรึกษากฎหมายให้แก่เด็กและเยาวชน

1.5.2 ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องสิทธิการมีทนายความในคดีอาญา การละสิทธิในการมีทนายความ เพื่อนำมาวิเคราะห์ในการเสนอแนะแก้ไขกฎหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

1.5.3 ศึกษาเปรียบเทียบ จากคำพิพากษาฎีกาที่ใช้เป็นแนวบรรทัดฐานเกี่ยวกับการตั้งที่ปรึกษากฎหมายในคดีเยาวชนและครอบครัวตลอดจนการตีความบทบัญญัติที่เกี่ยวข้อง

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทำให้ทราบถึงทฤษฎีเกี่ยวกับความสำคัญในการกำหนดสิทธิให้มีทนายความหรือที่ปรึกษากฎหมายในศาลเยาวชน ทั้งประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์

1.6.2 ทำให้ทราบถึงหลักการและหลักเกณฑ์ในการตั้งทนายความหรือที่ปรึกษากฎหมายให้กับเด็กและเยาวชนในประเทศที่มีความเจริญแล้วทางกฎหมายทั้งที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์

1.6.3 ทำให้สามารถเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการตั้งที่ปรึกษากฎหมายในศาลเยาวชนและครอบครัวให้มีความสอดคล้องกับหลักการสากลและเป็นประโยชน์สูงสุดให้แก่เด็กและเยาวชนได้

บทที่ 2

แนวคิดเกี่ยวเรื่องสิทธิการมีทายาทหรือที่ปรึกษากฎหมาย และการคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชน

สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา ถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์อันสำคัญที่พึงมี และต้องได้รับการคุ้มครองอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน¹ ในการต่อสู้คดีโดยทั่วๆ ไปแล้ว จำเลยมักจะไม่มีความรู้ทางกฎหมายจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีผู้ช่วยเหลือในทางกฎหมาย ยิ่งคดีร้ายแรงมากเท่าไร ความจำเป็นในการมีทายาทหรือที่ปรึกษากฎหมายยิ่งมีความจำเป็นมากขึ้นเท่านั้น นอกจากนี้ผู้ต้องหาและจำเลยบางคนอาจยังมีความบกพร่องทางกายอีกเป็นต้นว่า กายพิการ เป็นใบ้ หูหนวก ตาบอด บางคนมีความเจริญทางร่างกายไม่เต็มที่ โดยเป็นเด็กหรือเป็นเยาวชน เป็นต้น บุคคลเหล่านี้ย่อมมีความสามารถบกพร่องในการต่อสู้คดี จำเป็นต้องมีทายาทหรือที่ปรึกษากฎหมายไว้คอยช่วยเหลือในการดำเนินคดีแทน² สิทธิการมีทายาทความเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการพิจารณาคดีอาญา เพราะเป็นการทำให้คู่กรณีได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม³ คู่กรณีไม่ว่าฝ่ายโจทก์หรือจำเลยไม่อาจเข้าใจกระบวนการพิจารณาได้ตลอดทั้งหมด เป็นต้นว่า ฟ้องของโจทก์จะสมบูรณ์หรือไม่ พยานหลักฐานต่างๆ จะถูกต้องหรือไม่ การซักค้านคำพยานจะทำโดยวิธีใดให้เกิดประโยชน์ฝ่ายตน เหล่านี้ล้วนแต่เป็นสิ่งที่เหนือความสามารถของประชาชนโดยทั่วๆ ไปจะเข้าใจได้

ดังนั้น ขั้นตอนของกระบวนการพิจารณาทั้งหมดจึงต้องได้รับการแนะนำและช่วยเหลือโดยทนายความ เพราะทนายความจะเข้าทำหน้าที่แทนตัวความ และต้องทำหน้าที่นั้นให้ดีที่สุด เหมือนกับตัวความหรือดียิ่งกว่าตามชนิดหรือประเภทของอรรถคดีที่เกิดขึ้นเพื่อป้องกันมิให้เกิดขึ้นผลเสียหายแก่ตัวลูกความหรือเพื่อแก้ไขเรื่องที่เกิดขึ้นแล้ว ให้ผลร้ายกลายเป็นดี หรือบรรเทาผลร้ายนั้นให้น้อยลง จึงนับได้ว่าสิทธิการมีทายาทเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยผลงความยุติธรรมให้เกิด

¹ มารุต บุญนาค. (2515). “สิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในการต่อสู้คดีอาญา.” วารสารทนายความ, 12. หน้า 5.

² คณิต ฌ นคร ก (2534). “ฐานะหน้าที่ของทนายความในคดีอาญา.” วารสารอัยการ, 4. หน้า 56.

³ สัจญา ธรรมศักดิ์ และประภาส อวยชัย. (2522). คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 33.

ความสันติและได้มาซึ่งความจริงในคดี เช่นเดียวกันกับการพิจารณาคดีอาญาในศาลเยาวชนและครอบครัวซึ่งจำเป็นจะต้องมีที่ปรึกษากฎหมายเพื่อเป็นผู้เข้ามาคุ้มครองสิทธิของจำเลยในคดี และให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายแก่จำเลยผู้เป็นเยาวชนซึ่งในการทำหน้าที่ของที่ปรึกษากฎหมายในศาลเยาวชนและครอบครัวนั้นก็มิมีบทบาทหน้าที่ไม่ต่างอะไรกันกับการมีทนายความมากนัก ด้วยเหตุนี้จึงควรต้องศึกษาประวัติความเป็นมาแนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิการมีทนายความในคดีอาญา โดยจะได้กล่าวในลำดับต่อไปดังนี้

2.1 หลักทั่วไปเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ

หลักประกันสิทธิและเสรีภาพในปัจจุบันพัฒนามาจากสิทธิและเสรีภาพของชนชั้นกลางในยุคกลางของยุโรปที่กล่าวถึงกันมากในการต่อสู้ของชนชั้นกลางที่เรียกกันว่า” Magna Carta” ในปี ค.ศ. 1215 อันเป็นข้อเรียกร้องซึ่งเกิดมาจากการที่พวกขุนนางไม่พอใจพระเจ้าจอห์นที่มักจะเรียกเก็บภาษีตามใจชอบ ในปี 1689 รัฐสภาของอังกฤษได้ร่างเอกสารขึ้นฉบับหนึ่ง ชื่อว่า Bill of Rights เพื่อรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน พัฒนาเรื่อยมาจนเกิดทฤษฎีสัญญาประชาคมและแนวความคิดแบบมนุษยนิยม แนวความคิดดังกล่าวได้พัฒนาต่อไปจนกระทั่งในศตวรรษที่ 18 ได้นำไปสู่การประกาศสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในสหรัฐอเมริกา และในฝรั่งเศส จนกระทั่งถึงปัจจุบัน การจัดทำรัฐธรรมนูญของรัฐเสรีประชาธิปไตย หลักการสำคัญประการหนึ่ง คือการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน⁴

2.1.1 ประวัติความเป็นมาของสิทธิและเสรีภาพ

สิทธิและเสรีภาพ ในปัจจุบันพัฒนามาจากสิทธิและเสรีภาพของชนชั้นกลางในยุคกลางของยุโรป ชนชั้นกลางในยุโรปได้บังคับให้พวกขุนนาง และกษัตริย์ให้หลักประกันในสิทธิและเสรีภาพบางประการแก่พวกตน โดยการให้หลักประกันดังกล่าวมักจะกระทำในรูปของเอกสารต่างๆ ดังจะเห็นได้ในปี ค.ศ. 1188 Cortes von León ได้มีการประชุมกันของบรรดานักบวชและประชาชนชาวสเปนเพื่อให้การรับรองสิทธิของประชาชนโดยการรับรองสิทธิในการฟ้องการรับรองสิทธิในการปรึกษาหารือ สิทธิในการร่วมแสดงความคิดเห็นในปัญหาสำคัญๆ นอกจากนี้ยังต้องยอมรับการล่วงละเมิดไม่ได้ในชีวิต เกียรติยศ และสิทธิในที่อยู่อาศัยและกรรมสิทธิ์ข้อเรียกร้องที่ได้รับการกล่าวถึงกันมากในการต่อสู้ของชนชั้นกลาง คือ Magna Carta ในปี ค.ศ. 1215 อันเป็นข้อเรียกร้องซึ่งเกิดมาจากการที่พวกขุนนางไม่พอใจพระเจ้าจอห์น เพราะพระเจ้าจอห์น มักจะเรียกเก็บภาษีตามใจชอบ ด้วยเหตุนี้จึงเกิดการรบพุ่งกัน พระเจ้าจอห์นเป็นฝ่ายแพ้ จึงต้อง

⁴ เสน่ห์ จามริก. (2542). สิทธิมนุษยชน:เกณฑ์คุณค่าและฐานความคิด. หน้า 3-5.

ยอมประทับตราลงใน Magna Carta โดยมีสาระสำคัญประการหนึ่งว่า พระมหากษัตริย์จะเก็บภาษีบางอย่างโดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากพวกขุนนางไม่ได้ นอกจากนี้เพื่อป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบจากศาลของพระมหากษัตริย์ในมาตรา 39 ระบุว่า “อิสรชนไม่อาจจะถูกจับกุม คမ်းขัง ถูกประหาร หรือถูกเนรเทศ หรือถูกกระทำโดยวิธีใดวิธีหนึ่งเว้นแต่โดยอาศัยพื้นฐานคำวินิจฉัยตามบทบัญญัติของกฎหมาย⁵ ในปี ค.ศ. 1628 สภาขุนนาง และสภาสามัญของประเทศอังกฤษได้ยื่นเอกสารร่วมกันต่อพระเจ้าชาร์ล ซึ่งถูกบังคับให้จ่ายยอมรับเอกสารนี้ เรียกว่า Petition of Right ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้ (1) บุคคลจะไม่ถูกบังคับให้เสียภาษีใดๆ โดยปราศจากความยินยอมร่วมกันโดยพระราชบัญญัติของสภา (2) บุคคลจะไม่ถูกจำคุก หรือคุมขังไว้แต่จะเป็นไปตามกฎหมายหรือพระราชบัญญัติของราชอาณาจักร (3) การบังคับให้หาที่อยู่อาศัย และการเลี้ยงดูแก่ทหารบก ทหารเรือจะต้องถูกยกเลิก (4) การสั่งให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาโดย กฎอัยการศึกจะต้องถูกเพิกถอน และแสดงว่าเป็นโมฆะ⁶

ต่อมาในปี ค.ศ. 1689 รัฐสภาของอังกฤษได้ร่างเอกสารขึ้นฉบับหนึ่งชื่อว่า Bill of Rights ซึ่งพระเจ้าวิลเลียม และพระนางแมรี ได้ให้ความเห็นชอบ เอกสารฉบับนี้มีสาระสำคัญดังนี้ (1) อำนาจของพระมหากษัตริย์ที่จะระงับกฎหมาย หรือการใช้บังคับแห่งกฎหมายโดยปราศจากความยินยอมของรัฐสภาย่อมไม่ชอบด้วยกฎหมาย (2) พระมหากษัตริย์จะเลิกกฎหมาย หรือเลิกการบังคับแห่งกฎหมายก็ไม่ชอบด้วยกฎหมายเช่นเดียวกัน (3) พระมหากษัตริย์ย่อมไม่มีอำนาจที่จะเรียกเก็บเงินโดยรัฐสภาไม่อนุมัติในเวลาบ้านเมืองสงบเรียบร้อย (4) การเกณฑ์ และการดำรงไว้ซึ่งกองทหารประจำการ โดยปราศจากความยินยอมของรัฐสภาย่อมกระทำไม่ได้ (5) เสรีภาพในการพูดและการอภิปราย หรือการดำเนินการในรัฐสภาจะนำมาฟ้องร้อง หรือสอบสวนในศาลหรือในสถานที่อื่นใดนอกรัฐสภาไม่ได้ (6) การเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภาจะต้องเป็นไปโดยเสรี⁷

ในศตวรรษที่ 16 และ 17 เกิดทฤษฎีสัญญาประชาคม (die Gesellschafts Vertragstheorien) และแนวความคิดแบบมนุษยนิยม (Humanisms) แนวความคิดดังกล่าวมีอิทธิพลต่อ John Milton ซึ่งได้เรียกร่องสิทธิต่างๆ ต่อไปนี้ว่าเป็นสิทธิที่มีความจำเป็นสำหรับประชาชน กล่าวคือ สิทธิในชีวิต และร่างกาย กรรมสิทธิ์ เสรีภาพ เสรีภาพในทางศาสนา และในแนวความเชื่อ เสรีภาพในการพูด และเสรีภาพในหนังสือพิมพ์⁸

⁵ บรรเจิด สิงคะเนติ. (2543). หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญใหม่. หน้า 36.

⁶ หยุต แสงอุทัย ก (2511). คำอธิบายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. หน้า 134.

⁷ แหล่งเดิม. หน้า 135.

⁸ บรรเจิด สิงคะเนติ. เล่มเดิม. หน้า 38.

บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในเรื่องสิทธิและเสรีภาพ คือ John Locke (ค.ศ. 1632 – 1704) โดย Locke ได้เขียนหนังสือ คือ “Two Treaties on civil Government” โดย Lock เห็นว่า ชีวิต (Leben) เสรีภาพ (Freiheit) และกรรมสิทธิ์ (Eigentum) เป็นสิทธิที่ติดตัวปัจเจกบุคคลมาตั้งแต่เกิด โดยสิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิที่มีอยู่อย่างเท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตามของปัจเจกบุคคลในสภาวะธรรมชาติ สิทธิดังกล่าวไม่อาจถูกยกเลิกได้โดยสัญญาประชาคม แต่ในทางตรงกันข้าม อาจทำให้เกิดความมั่นคงขึ้นโดยสัญญาประชาคม

แนวความคิดดังกล่าวได้รับการพัฒนาต่อไปโดยนักปรัชญา เช่น Benedict de Spinoza, Hugo Grotius, Samuel Pufendorf, Thomas Christian Thomasius, Christian Wolff เป็นต้น ในศตวรรษที่ 18 แนวความคิดดังกล่าวข้างต้นได้นำไปสู่การประกาศสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในสหรัฐอเมริกา และฝรั่งเศส โดยสหรัฐอเมริกาได้มีการ Bill of Right เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 1776 ฝรั่งเศสได้มีประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองในช่วงของการปฏิวัติฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 1789

2.1.2 ความหมายของคำว่า “สิทธิ” และ “เสรีภาพ”

ทุกคนต่างรู้จักคำว่า สิทธิและเสรีภาพเป็นอย่างดี คำทั้งสองได้รับการกล่าวอ้างอยู่เสมอๆ ในชีวิตประจำวันและในบางครั้งก็ใช้ทั้งสองคำควบคู่กันไปและในบางครั้งก็ใช้แยกกัน และบางครั้งก็ได้ใช้อย่างสลับกันไปมาอยู่เสมอๆ จนในบางครั้งก็ทำให้รู้สึกได้ว่า คำทั้งสองนั้นไม่มีความแตกต่างกันสักเท่าไร แต่ในทางบริบททางกฎหมายแล้วคำทั้งสองมีความแตกต่างกันและมีความคาบเกี่ยวกันและกันอยู่ ในที่นี้จะอธิบายถึงความหมายของคำว่าสิทธิเป็นลำดับแรกก่อนและตามมาด้วยความหมายของเสรีภาพ

สิทธิ คือ อำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือบุคคลอื่น เป็นอำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลหนึ่งในอันที่จะเรียกร้องให้ผู้อื่นอีกคนหนึ่งหรือหลายคนกระทำการบางอย่างประการให้เกิดประโยชน์แก่ตน⁹ กล่าวอีกนัยหนึ่ง สิทธิเป็นประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้และเป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ประโยชน์แก่บุคคลไว้โดยเจาะจงและกฎหมายได้คุ้มครองประโยชน์นี้ โดยบุคคลผู้ได้รับประโยชน์สามารถใช้สิทธิทางศาล¹⁰

⁹ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2540). สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญไทย. หน้า 21.

¹⁰ หยุด แสงอุทัย ข ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป (พิมพ์ครั้งที่ 9). หน้า 188.

เสรีภาพในทางภาษาศาสตร์ หมายความว่า เป็นเงื่อนไขของบุคคลที่ไม่ขึ้นต่อผู้หนึ่งผู้ใด และเป็นอำนาจหรือมีอำนาจที่จะกระทำหรือไม่กระทำก็ได้จากความหมายสองประการดังกล่าวที่มีความใกล้เคียงกันมาก จึงมีบุคคลนำมากำหนดนิยามในทางภาษาศาสตร์ ดังนี้

“เสรีภาพเป็นอำนาจในการกำหนดตนเอง บุคคลสามารถเลือกได้ด้วยตนเองว่าจะกระทำหรือไม่กระทำก็ได้”

ดังนั้นบุคคลใดบุคคลหนึ่งย่อมมีเสรีภาพอยู่รอบเท่าที่เขาไม่ถูกบังคับให้กระทำในสิ่งที่เขาไม่ประสงค์จะกระทำ หรือ ไม่ถูกหน่วงเหนี่ยวขัดขวางไม่ให้กระทำในสิ่งที่เขาประสงค์จะกระทำ กล่าวโดยสรุป เสรีภาพคืออำนาจของบุคคลในอันที่จะกำหนดตนเองโดยอำนาจนี้บุคคลย่อมเลือกวิถีชีวิตของตน ได้ด้วยตนเอง เสรีภาพจึงเป็นอำนาจที่บุคคลมีอยู่เหนือตนเอง

จากนิยามสองประการดังกล่าวทำให้เกิดความแตกต่างที่เป็นปัญหาที่ใกล้เคียงกันอย่างยิ่งซึ่งความแตกต่างที่ก่อให้เกิดขึ้นก็คือ เสรีภาพทางกฎหมาย คืออะไร เสรีภาพทางปรัชญาหรือในเชิงนิติปรัชญาคืออะไร

ผลสะท้อนที่มีอยู่เหนือความหมายของเสรีภาพนั้นที่จริงแล้วมีศูนย์รวมอยู่ที่ “ปรัชญา” ไม่ว่าจะมองในเรื่องกฎหมายหรือปรัชญาหากมองย้อนหลังกลับไปก็จะพบว่าคือปรัชญานั้นเอง

ปัญหาจากนิยามประการแรก มีปัญหาที่ตามมาหากเราคิดว่าเสรีภาพมีปรัชญาอยู่เบื้องหลัง ปัญหานั้นก็คือ บุคคลมีอำนาจในการกำหนดตนเองจริงหรือไม่ (Auto-Determination) กล่าวคือ หากมองเชิงปรัชญาคนจะเลือกกระทำได้หรือไม่ เพราะต่างเชื่อว่าบุคคลมีอิสระในตัวเอง ในการเลือกหรือไม่เลือก หรือในการทำหรือไม่ทำ

ปัญหาที่เกิดจากนิยามประการที่สอง ปัญหาทางสังคม การให้เสรีภาพของคนในสังคม ต้องไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ถ้าใช้เสรีภาพไปรุกรานบุคคลอื่นกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองและกฎหมายฝ่ายธรรมชาติจะมีตรรกะในการจำกัดเสรีภาพของตัวเอง กล่าวคือหากมีการใช้เสรีภาพเกินขอบเขต สังคมไม่ว่ามองในแง่กฎหมายฝ่ายธรรมชาติหรือกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองก็จะมีการลงโทษของตัวเองโดยการจำกัดเสรีภาพไม่ให้กระทำเกินขอบเขต

เสรีภาพในบริบทกฎหมายลายลักษณ์อักษร ในฝรั่งเศสไม่เคยยอมรับว่ามีเสรีภาพเอกชนเพราะคนแปลคำว่า Libertés Publiques ว่าเป็นเสรีภาพมหาชน และเมื่อมีเสรีภาพมหาชนก็ต้องมีกฎหมายมหาชนเป็นภาพรวม ไม่ว่าจะเป็นสิทธิเสรีภาพที่ปรากฏในกฎหมายเอกชนหรือกฎหมายมหาชนให้ถือว่าเป็นสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายลายลักษณ์อักษร ตามกฎหมายเรียกว่า “เสรีภาพตามกฎหมายบ้านเมือง” ซึ่งให้ความหมายกว้างครอบคลุมทั้งสิทธิเสรีภาพเอกชนและมหาชน โดยความเป็นจริงแล้วคำว่า เสรีภาพ (liberté) มีความหมายทั่วไปดังที่กล่าวมาข้างต้น แต่เมื่อมีคำว่า publique มาต่อท้ายนั้นก็หมายความว่า เป็นเสรีภาพที่รัฐรับรองและยอมรับมาบัญญัติไว้

ดังนั้น คำว่า *Libertés Publiques* ในทางกฎหมายฝรั่งเศสจึงหมายถึงทั้งสิทธิและเสรีภาพที่กฎหมายบ้านเมืองยอมรับมาบัญญัติไว้¹¹

การรับรองและคุ้มครองเสรีภาพตามกฎหมายลายลักษณ์อักษร ถูกรับรองและคุ้มครองโดยรัฐ และเป็นการรับรองเพื่อมิให้รัฐก้าวล่วงเข้าไปลดทอนเสรีภาพโดยไม่ชอบธรรม เป็นการรับรองสิทธิเสรีภาพประชาชนไม่ให้ถูกละเมิดโดยรัฐ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน อย่างไรก็ตามบางสำนักคิดที่ไม่เพียงแต่ให้รัฐเข้ามาแทรกแซงเท่านั้นเสรีภาพนี้ยังใช้อย่างยับยั้งเอกชนก็ได้ ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดละเมิดก็ต้องมีบทบัญญัติการคุ้มครองคนถูกบุกรุกและลงโทษคนที่ละเมิด

2.2 แนวคิดการมีทนายความ

2.2.1 ความจำเป็นในการมีทนายความความในคดีอาญา

เหตุที่ทนายความมีความจำเป็นในการดำเนินคดีอาญาก็เพราะว่า โดยลำพังแล้วตัวผู้ถูกกล่าวหาเองแล้วเขาย่อมไม่สามารถที่จะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพแลเสรีภาพซึ่งเขาได้รับความคุ้มครองภายใต้กฎหมายได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะขาดความรู้ความเข้าใจในทางกฎหมายตลอดจนกระบวนการพิจารณาในชั้นต่างๆและประสบการณ์ในการดำเนินคดีอาญา การที่มีทนายความเข้ามาช่วยเหลือผู้ถูกกล่าวหาในการต่อสู้คดีนั้น สิ่งที่ทนายความสามารถกระทำได้ก็เพียงแต่กระทำตามสิทธิที่ผู้ถูกกล่าวหาได้อยู่เท่านั้นสิทธิประเภทใดที่ถือเป็นการเฉพาะตัวของผู้ถูกกล่าวหาแล้วทนายความก็ไม่สามารถจะใช้สิทธินั้นเองได้โดยพลการ (เช่น สิทธิในการอุทธรณ์ ฎีกา) ทนายความจึงเป็นเสมือนผู้ที่จะมาประกันสิทธิในทางคดีอาญาจะหมดสิ้นไปทันที ดังนั้นความจำเป็นของทนายความในคดีอาญาจะหมดสิ้นไปทันที ถ้าหากผู้ถูกกล่าวหาสามารถคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของตนเองภายใต้การรับรองของกฎหมายได้ด้วยตนเองอย่างสมบูรณ์ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วคงเป็นเรื่องที่ไม่อาจเป็นไปได้ เพราะแม้แต่นักกฎหมายที่มีความรู้และประสบการณ์ในการดำเนินคดีอาญาสักเพียงใดเมื่อเขาต้องตกมาเป็นผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาแล้ว อย่างน้อยที่สุดโอกาสในการเตรียมคดีเพื่อต่อสู้ป้องกันสิทธิของเขาก็ไม่อาจกระทำได้อย่างเต็มที่ รวมถึงสภาพจิตใจที่ตกต่ำลงอันเป็นผลมาจากการที่เขาถูกสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิดนั้น ทำให้เขามีความบกพร่องเกี่ยวกับความสามารถในการต่อสู้คดี บุคคลดังกล่าวจึงต้องการความช่วยเหลือทางกฎหมายจากบุคคลอื่นที่เขาคิดว่าสามารถให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพแก่เขาได้ ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นอย่างไรก็ตามทนายความก็ยังคงมีความ

¹¹ Jean Morange. (1999). *Les libertés publiques*. p. 5-6.

จำเป็นต่อการดำเนินคดีอาญาเสมอในฐานะที่ทนายความจะมาช่วยทำให้การใช้สิทธิในทางคดีของผู้ถูกกล่าวหาที่มีความสมบูรณ์ขึ้น

2.2.1.1 ความจำเป็นในการมีทนายความกับแนวคิดของประเทศที่ใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาแบบต่อสู้ (Adversary System)¹²

แม้ว่าปัจจุบันนี้ ทุกๆ ประเทศได้ยอมรับในเรื่องการมีทนายความของผู้ถูกกล่าวหาเช่นเดียวกันทั้งหมดแล้วก็ตาม แต่บทบาทและฐานะของทนายความก็มีความแตกต่างกันไปตามความแตกต่างของระบบกฎหมายของแต่ละประเทศ

ในประเทศที่ใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาแบบต่อสู้ (Adversary System) นั้น ทนายความจะต้องเป็นผู้ที่มีความชำนาญและมีปฏิภาณไหวพริบในการว่าความเป็นอยู่ที่ดี ทั้งจะต้องรู้จักเลือกใช้คำถามค้านเพื่อทำลายน้ำหนักพยานฝ่ายตรงข้าม และต้องพยายามทำทุกวิถีทางที่เห็นว่าสามารถจะโน้มน้าวให้คณะลูกขุนคล้อยตามพยานฝ่ายตนให้ได้ ความประสงค์ของกลุ่มความที่มุ่งหมายจะโน้มน้าวให้คณะลูกขุนเชื่อตามพยานหลักฐานที่ตนได้นำเสนอมากกว่าวัตถุประสงค์อื่นนั้น โดยตัวมันเองแล้วจะเป็นเรื่องยากที่จะพบว่าความจริงแห่งคดี จะถูกเปิดเผยออกมาอย่างไร ในเมื่อคู่ความฝ่ายหนึ่งอาจปกปิดความจริงบางอย่างที่เห็นว่าหากความจริงนั้นได้ถูกเปิดเผยออกไปแล้ว อาจจะทำให้เกิดความเสียหายแก่คดีของคนได้ การดำเนินคดีอาญาแบบต่อสู้นี้จึงไม่อาจที่จะหวังได้ว่าจะเป็นหนทางที่จะนำมาซึ่งความจริงแห่งคดี

แนวคิดในเรื่องความยุติธรรมของประเทศที่ใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาแบบต่อสู้จึงมีข้ออยู่ที่ว่าเรื่องที่เกิดขึ้นแท้จริงแล้วเป็นอย่างไร ประเทศที่ใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาแบบต่อสู้ได้สร้างหลักเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาขึ้นมาเพื่อเป็นหลักประกันเสริมให้แก่คู่ความนั้นคือ หลักแห่งความยุติธรรม (The Principle of Fairness) โดยเห็นว่าวิถีทางที่ดีที่สุดที่สามารถกระทำได้คือ อย่างน้อยที่สุดในการพิจารณาคดีนั้นจะต้องให้ความเป็นธรรมทั้งแก่ฝ่ายรัฐและฝ่ายผู้ถูกกล่าวหา

สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม (The Right to Fair Trial) ได้มีการให้ความหมายไปต่างๆ ทัศนะกัน เช่น บางทัศนะก็เห็นว่าสาระของสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมนั้น หมายความว่า ผู้ถูกกล่าวหาจะต้องมีเวลาพอสมควรและได้รับความสะดวกในการต่อสู้คดีซึ่งความสะดวกในการต่อสู้คดีนั้นอย่างน้อยที่สุดจะต้องทัดเทียมกับฝ่ายอัยการ...อีกบางทัศนะก็เห็นว่า การพิจารณาที่เป็นธรรมนั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อรัฐไม่หาประโยชน์เอาจากผู้ถูก

¹² ยุทธนา เพ็ชรเวช. (2531, 7 สิงหาคม). “ความจำเป็นในการมีทนายความในคดีอาญา”
 รพีรำลึก 2531 ครอบรอบ 20 ปี มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ คณะนิติศาสตร์. หน้า 99 -103.

กล่าวหาและมาตรการป้องกันการทำประ โยชน์เอาจากผู้ถูกกล่าวหาที่ดีที่สุดก็ได้แก่ การให้สิทธิอันเป็นหลักประกันบางประการแก่ผู้ถูกกล่าวหา เช่น เอกสิทธิ์ที่ไม่ให้การปรักปรำตนเอง (Privilege against self-incrimination) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยคณะลูกขุนที่มีความเป็นกลาง (The Right to an Impartial Jury)

ปัญหาเรื่องความจำเป็นในการมีทนายความของประเทศที่ใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาแบบต่อสู้คดีนี้มีความแตกต่างกันในรายละเอียดอยู่บางประการ บางประเทศถือว่าการที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่มีสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากทนายความนั้นเป็นเรื่องของหลักความเป็นธรรม เช่น สหรัฐอเมริกา ถือว่าสิทธิในการมีทนายความนั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นอันจะขาดเสียไม่ได้ เนื่องจากสิทธิดังกล่าวนี้สร้างความเป็นธรรมให้แก่การบริหารกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามระบบต่อสู้ศาลสูงแห่งสหรัฐอเมริกาได้กล่าวว่าสิทธิที่ผู้ถูกกล่าวหาจะมีทนายความช่วยเหลือนับเป็นสิทธิอันสำคัญขั้นพื้นฐานสำหรับการพิจารณาที่เป็นธรรม โดยพิจารณาว่าเมื่อพนักงานอัยการฟ้องคดีอาญาเพื่อปกป้องประโยชน์มหาชนไว้แล้วรัฐได้จ้างนักกฎหมายเพื่อทำหน้าที่ฟ้องคดีอาญาแทนรัฐ และผู้ถูกกล่าวหาที่มีเงินมากพอก็มีสิทธิที่จะจ้างนักกฎหมายเพื่อทำหน้าที่ต่อสู้คดีแทนตนได้เช่นเดียวกัน การที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่มีสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากทนายความย่อมจะช่วยให้การพิจารณาคดีเกิดความไม่เป็นธรรมขึ้น อย่างไรก็ดี อุดมคติอันเลิศนี้ ย่อมมีอาจเป็นจริงได้ถ้าผู้ถูกกล่าวหาเป็นคนยากจนไม่สามารถจะมีอำนาจทางการเงินจ้างทนายความให้ตนเองได้ ดังนั้นหากจะทำให้แนวความคิดเกี่ยวกับหลักความเป็นธรรมสัมฤทธิ์ผลได้ในทุกกรณีแล้วก็เป็นหน้าที่ของภาครัฐที่จะต้องตั้งทนายความให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนยากจนเหล่านั้น

สิทธิการมีทนายความในคดีอาญาของสหรัฐอเมริกานี้เป็นเพียงสิทธิประการหนึ่งของผู้ถูกกล่าวหาเท่านั้นผู้ถูกกล่าวหาจึงสามารถที่จะสละสิทธิการมีทนายความนี้ได้เช่นเดียวกันการสละสิทธิอื่นๆ บางประการที่ได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น การสละสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยคณะลูกขุน การสละสิทธิจากเอกสิทธิ์ที่ไม่ให้การปรักปรำตนเอง เป็นต้น ทั้งนี้เป็นไปตามหลักแห่งการสละสิทธิและถ้าผู้ถูกกล่าวหาสละสิทธิในการมีทนายความแล้วก็ไม่ถือว่าทำให้การพิจารณาคดีเสียความเป็นธรรมไปแต่อย่างใด

สำหรับประเทศที่ใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาแบบต่อสู้ประเทศอื่นๆ เช่น ประเทศอังกฤษ ถือว่าการที่ผู้ถูกกล่าวหาจะร้องขอให้ศาลตั้งทนายความให้ มีได้เป็นเรื่องของสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาแต่อย่างใด หากแต่เป็นเรื่องการให้ความสงเคราะห์ทางกฎหมาย (Legal aid) เท่านั้นเอง ผู้ถูกกล่าวหาที่ประสงค์จะขอความช่วยเหลือดังกล่าวจะต้องแสดงความจำนงโดยทำเป็นคำขอยื่นต่อศาล ส่วนการจะให้ความสงเคราะห์หรือไม่เป็นเรื่องดุลพินิจของศาล (Legal aid is a matter of discretion with the court, not a matter of right) แต่ก็มีบางกรณีที่กำหนดให้ศาลต้อง

ตั้งทนายความให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาเมื่อผู้ถูกกล่าวหาร้องขอ เช่น กรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาถูกพิจารณาใน ความผิดฐานฆ่าคนตาย กรณีที่พนักงานอัยการได้ขออุทธรณ์ต่อศาลสูง (House of Lord) เป็นต้น ใน ประเทศสกอตแลนด์นั้น การที่ศาลจะต้องทนายความให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นเรื่องของการให้ความ สงเคราะห์เช่นเดียวกับประเทศอังกฤษ

2.2.1.2 ความจำเป็นในการมีทนายความกับแนวคิดเรื่องความยุติธรรมในประเทศที่มีได้ ใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาแบบต่อสู้¹³

ในประเทศภาคพื้นทวีปยุโรปนั้นมีวิธีพิจารณาคดีอาญาตามระบบไม่ต่อสู้ (Non-Adversary System) ซึ่งตามระบบการดำเนินคดีอาญาแบบไม่ต่อสู้¹³ มีแนวคิดเรื่องความยุติธรรมที่ แตกต่างไปจากประเทศที่ใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาแบบต่อสู้ (Adversary System) โดยเห็นว่า จุดมุ่งหมายสำคัญของการดำเนินคดีอาญาก็คือ การพยายามค้นหาความจริงแห่งคดี (The Discovery of the Truth) ให้จงได้ ดังนั้นองค์กรทุกฝ่ายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงต้องร่วมมือและ ช่วยเหลือกันในการทำให้ความมุ่งหมายดังกล่าวนี้เป็นผลในชั้นพิจารณานั้นศาลจะเป็นผู้ทำหน้าที่ เป็นผู้นำในการค้นหาความจริงโดยมีอัยการและทนายความเป็นผู้คอยให้ความช่วยเหลือ โดยทฤษฎี แล้วในประเทศที่ใช้ระบบการดำเนินคดีแบบไม่ต่อสู้¹³ ถือว่าการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูก กล่าวหาในคดีอาญานั้นมิใช่เพียงแต่เป็นหน้าที่ของทนายความโดยเฉพาะเท่านั้น หากแต่หน้าที่ใน การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาโดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐนี้ว่า “ การต่อสู้โดยเนื้อหาคดี” (Materials Verteidigung) แต่เนื่องจากการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐแต่ เพียงอย่างเดียวนั้น ไม่เพียงพอที่จะคุ้มครองประโยชน์ส่วนเอกชนของผู้ถูกกล่าวหาได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้เพราะนอกจากผู้ถูกกล่าวหาจะเป็นบุคคลที่ขาดความรู้และประสบการณ์ในการดำเนินคดีอาญา แล้ว เขายังมีสภาพทางจิตใจที่ตกต่ำลงอันเป็นผลมาจากการที่เขาต้องตกเป็นผู้ต้องสงสัยว่าเป็น ผู้กระทำความผิดอีกด้วย จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่เขาจะต้องมีทนายความคอยให้ความช่วยเหลือ ในการต่อสู้คดีซึ่งเรียกการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาโดยทนายความนี้ว่า “การต่อสู้คดี โดยรูปแบบ” (Formal Verteidigung)

ประเทศภาคพื้นทวีปยุโรปหลายประเทศได้บังคับว่า ในชั้นพิจารณานั้นจำเลย จะต้องมิทนายความช่วยเหลือในการต่อสู้คดีเสมอ(ตัวอย่างเช่น อิตาลีและสเปน เป็นต้น) แต่บาง ประเทศก็มิได้บังคับถึงขนาดนั้น หากแต่บังคับเพียงคดีอาญาบางคดีที่เห็นว่ามี ความร้ายแรงแห่งคดี เป็นพิเศษกว่าคดีธรรมดาอื่นๆ เท่านั้นที่ผู้ถูกกล่าวหาจะต้องมีทนายความช่วยเหลือ เช่น ในประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 140 ได้กำหนดกรณีที่ยังบังคับให้ผู้ถูกกล่าวหาจะต้อง

¹³ แหล่งเดิม.

มีทนายความช่วยเหลือไว้ 8 กรณี ซึ่งทั้ง 8 กรณีนี้กฎหมายวิธีพิจารณาความเยอรมันไม่อนุญาตให้ผู้ถูกกล่าวหาสิทธิในการมีทนายความช่วยเหลือ(ซึ่งต่างกับสิทธิการมีทนายความของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศออสเตรเลียที่ผู้ถูกกล่าวหาสามารถจะสูญเสียได้) ในประเทศที่ใช้ระบบการดำเนินคดีแบบไม่ต่อสู้ประเทศอื่นที่ไม่ได้อยู่ในภาคพื้นทวีปยุโรป เช่นประเทศญี่ปุ่นก็มีบทบัญญัติในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่แสดงถึงความสำคัญทางคดีเป็นพิเศษทำนองเดียวกับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศภาคพื้นยุโรป

อนึ่ง ระบบการแต่งตั้งทนายความให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาในคดีที่กฎหมายบังคับให้ผู้ถูกกล่าวหาต้องมีทนายความช่วยเหลือนั้นก็แตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ กล่าวคือ ในบางประเทศก็เป็นหน้าที่ของเนติบัณฑิตยสภาที่จะเป็นผู้แต่งตั้งให้ ตัวอย่างเช่น ประเทศออสเตรเลีย บางประเทศก็เป็นหน้าที่ของศาลที่จะเป็นผู้แต่งตั้งให้ตัวอย่างเช่น ประเทศเยอรมัน ฝรั่งเศส สวีเดน เหล่านี้เป็นต้น

2.2.2 หลักการมีทนายความ

ในการดำเนินคดีอาญาจะมีกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นหลักในการดำเนินคดี โดยจะบัญญัติไว้ตั้งแต่ขั้นตอนในการดำเนินคดี อำนาจหน้าที่ขององค์กรต่างๆ รวมถึงสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในการต่อสู้คดีอาญา สิทธิการมีทนายความก็ถือเป็นสิทธิในการต่อสู้คดีอาญาประการหนึ่ง ที่ได้นำมาบัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อให้มีผลบังคับใช้ในการดำเนินคดีอาญา โดยมีหลักการสำคัญดังนี้

2.2.2.1 หลักอาวุธเท่าเทียมกัน (Equality of arms)¹⁴

ทนายความเป็นองค์กรอย่างหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีความสำคัญอย่างมากซึ่งถือว่าเป็นหลักประกันเพิ่มเติมว่า ผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิที่จะได้รับการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ ทั้งนี้เพราะความสามารถในการต่อสู้คดีนั้นเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความอ่อนด้อยในเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีแล้วย่อมแสดงว่าคู่กรณีนั้น ไม่มีความเท่าเทียมกันในการต่อสู้คดีดังนั้นรัฐจึงต้องมอบอาวุธให้กับผู้ที่ไม่มีอาวุธ กล่าวคือ¹⁵ เมื่อฝ่ายหนึ่งเป็นรัฐมีเจ้าพนักงานซึ่งเป็นผู้รู้ทางกฎหมาย ฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาซึ่งตามปกติไม่รู้กฎหมายก็ชอบที่จะมีทนายความหรือที่ปรึกษากฎหมายซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ทางกฎหมายคอยช่วยเหลือแนะนำเพื่อดำเนินคดีนั้นให้เกิดความเป็นธรรมอย่างสูงสุด ในวิธีพิจารณาความอาญาที่การดำเนินคดีอาญามี

¹⁴ John Wadham and Helen Mountfield. (1998). **Blackstone's Guide to the Human Rights Act.** p. 95.

¹⁵ คณิศ ณ นคร. (2549). **กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พิมพ์ครั้งที่ 7.** หน้า 147-155.

ลักษณะของการต่อสู้คดี (Adversary System)¹⁶ สิทธิในการมีทนายความเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ โดยมีหลักการที่ว่า การต่อสู้คดีอย่างแท้จริงหรือสองฝ่าย สองคู่ต่อสู้ต้องเท่าเทียมกัน (Two side of the adversaries must be equal) เช่น การดำเนินคดีอาญาของสหรัฐอเมริกา ความจำเป็นในการมีทนายความยิ่งจะเห็นได้เด่นชัดมาก นอกจากนั้นการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายนั้นก็ยังให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ยากไร้อีกด้วยซึ่งเป็นหลักประกันอย่างหนึ่งแก่ประชาชนที่จะต้องได้รับจากรัฐและการช่วยเหลือของทนายนั้นก็จะต้องมีประสิทธิภาพเช่นกัน¹⁷ ดังนั้นสำหรับหลักอาวฐเท่าเทียมกันนั้นนอกจากการมีสิทธิการมีทนายความแล้ว หากจะให้เกิดความเท่าเทียมกันแท้จริงแล้วยังจะต้องมีความเท่าเทียมกันในเรื่องระบบการจัดให้มีทนายความที่ต้องเกิดประสิทธิภาพด้วยเช่นกันจึงจะถือว่ามีความสมบูรณ์ตามหลักอาวฐเท่าเทียมกัน

2.2.2.2 หลักการค้นหาความจริง (Inquisitionsprinzip)¹⁸

ในการดำเนินคดีอาญานั้นถือหลักการที่สำคัญนั่นก็คือ หลักการค้นหาความจริง เพราะการพิจารณาคดีอาญาก็เพื่อมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการได้มาซึ่งความจริงแท้ทั้งนี้ก็เพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดอย่างแท้จริงนั้นมาลงโทษตามกฎหมายการพิจารณาเพื่อให้ได้ความจริงแท้ก็เพื่อป้องกันการรับโทษแทนผู้กระทำผิดซึ่งเราเรียกกันว่า “เป็นแพะรับบาป” การมีทนายความนอกจากจะเพื่อให้คู่ความมีความสามารถในการต่อสู้ที่ความเท่าเทียมกันแล้ว นอกจากนี้การมีทนายความยังช่วยในการค้นหาความจริงแท้ในคดีอีกประการด้วย ดังเราจะเห็นได้จากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 176 ซึ่งแม้ว่าจำเลยจะให้การรับสารภาพหากมีอัตราโทษเกินกว่า 5 ปี¹⁹ ก็จะต้องตั้งทนายความเพื่อนำสืบพยานหลักฐานประกอบคำรับสภาพเสมอจะลงโทษจำเลยทันทีไม่ได้ ดังจะเห็นจากบทบัญญัตินี้การค้นหาความจริงเป็นหน้าที่ของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทุกฝ่ายจะต้องร่วมกันเพื่อค้นหาความจริงในเกิดขึ้น และทนายความก็เป็นองค์ที่มีความสำคัญในการค้นหาความจริงนี้ด้วยเช่นกัน

¹⁶ รายงานการเสวนาทางวิชาการ เรื่องการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาและจำเลย : การสร้างความเสมอภาคและความยุติธรรมในระบบการดำเนินคดีอาญาของไทย. จัดโดย เนติบัณฑิตยสภา ร่วมกับกระทรวงยุติธรรมและโครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). หน้า 32-36.

¹⁷ ชาดิชชาย กฤษชาญชัย. (2529, พฤศจิกายน-ธันวาคม). “ระบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ยากจนในประเทศสหรัฐอเมริกา.” *ดุลพาท,* 6,33. หน้า 44-57

¹⁸ คณิต ฒ นคร. (2549). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.* หน้า 63-64.

¹⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 176.

2.2.2.3 หลักฟังความทุกฝ่าย (audiatur er altera pars)

หลักการฟังความทุกฝ่ายเป็นหลักที่สำคัญเช่นเดียวกันสำหรับเรื่องการต่อสู้คดีทางอาญาเพราะ การเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาได้ให้การต่อสู้คดีเพื่อเป็นการไม่ฟังความเพียงข้างเดียวแล้วตัดสิน การมีทนายความเป็นผู้ที่จะสื่อสารหรือ ชักถาม ตลอดจนให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายตามที่เป็นพหุติการณ์แห่งคดีที่เกิดขึ้น เช่น เหตุผู้ถูกกล่าวหากระทำผิด กระทำไปเนื่องจากเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายเป็นต้น ซึ่งหากมีทนายเป็นผู้คอยแนะนำในการต่อสู้คดี ผู้ถูกกล่าวหาที่ย่อมจะได้รับประโยชน์จากการมีทนายความหรือที่ปรึกษากฎหมายนั้น นอกนั้นหลักการนี้ยังเป็นหลักสำคัญเกี่ยวกับหลักนิติรัฐซึ่งถือว่า การที่เปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ชี้แจงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นและมีโอกาสต่อสู้คดีอย่างเต็มที่นั้นเป็นสิทธิของบุคคลที่ควรจะต้องได้รับจากรัฐ

2.2.3 บทบาทตามกฎหมายของทนายความ

ในการดำเนินคดีอาญาสมัยใหม่ผู้ถูกกล่าวหาได้เป็นกรรมในคดี แต่อยู่ในฐานะประชาชนในคดีผู้ถูกกล่าวหาสิทธิต่างๆ 2 ทาง คือ สิทธิอย่างผู้ร่วมในคดีในทางกระทำ ซึ่งหมายถึง “สิทธิที่จะอยู่ร่วมกันในการดำเนินคดี” “สิทธิที่จะให้การแก้ข้อกล่าวหา” และ “สิทธิที่จะมีทนายความช่วยเหลือ” ส่วนอีกกรณีหนึ่งคือ สิทธิในฐานะผู้ร่วมคดีในทางอยู่เฉย ซึ่งหมายถึง ความอิสระในการตัดสินใจของผู้ถูกกล่าวหาและถูกจำกัดมิได้ ผู้ถูกกล่าวหาจึงมีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การอย่างไรก็ได้ตามสมควรใจ²⁰

ดังกล่าวนั้นแล้วว่าสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในทางกระทำที่สำคัญประการหนึ่ง คือ สิทธิในการที่จะมีทนายความช่วยเหลือ ปัญหาจึงมีว่า ผู้ถูกกล่าวหาจำเป็นต้องมีทนายความช่วยเหลือเมื่อใด เมื่อพิจารณาถึงข้อเท็จจริงที่ว่า คดีอาญามีความร้ายแรงไม่เท่ากัน นอกจากนั้นกรณีอาจเป็นไปได้ว่าเริ่มแต่ขั้นตอนแรกของการดำเนินคดี ผู้ถูกกล่าวหาได้ตกมาอยู่ภายใต้อำนาจรัฐแล้ว ความจำเป็นที่จะต้องมีความช่วยเหลือจึงมีอยู่ทุกขั้นตอนของการดำเนินคดี และโดยที่ทนายความเป็นผู้รักษาผลประโยชน์ของผู้ถูกกล่าวหา และในขณะที่เดียวกันในการปฏิบัติหน้าที่ทนายความต้องมุ่งความจริงและความยุติธรรม โดยนัยดังกล่าวนี้ ทนายความจึงจะคำนึงถึงเฉพาะประโยชน์ของลูกความเพียงอย่างเดียวไม่ได้ แต่จะต้องคำนึงถึงประโยชน์หรือข้อเรียกร้องของสังคมด้วย นั่นคือ ความจริงและยุติธรรม

ลักษณะดังกล่าวนี้ ทนายความและลูกความจึงต่างเป็นตัวของตัวเองโดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีอาญา ซึ่งแตกต่างจากทนายความในคดีแพ่ง เพราะคดีแพ่งนั้นเป็นเรื่องของประโยชน์ส่วนตัวส่วนเดียวของเอกชน ตัวความจึงมีสิทธิขาดในคดีเหนือทนายความ แต่ในคดีอาญานั้น จำเลยหา

²⁰ แหล่งเดิม. หน้า 358.

สิทธิขาดในคดีเหนือทนายความไม่ ฐานะของทนายความในคดีอาญาจึงถือเป็นองค์กรหนึ่งในการกระบวนการยุติธรรมที่มีหน้าที่ที่จะต้องจรรโลงระบบความยุติธรรม ทางอาญามิให้เสียไป²¹ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอยู่เองที่ศาลควรจะต้องตั้งทนายความให้จำเลยในคดีอาญา มิใช่เพื่อช่วยเหลือจำเลยให้พ้นความผิด แต่เพื่อให้เกิดความยุติธรรมของสังคม ดังนั้นการเสนอข้อเท็จจริงของทนายจำเลยจึงเป็นผลต่อเนื่องจากการค้นหาข้อเท็จจริงของทนายความก่อนที่จะมีการสืบพยานในคดี และไม่ใช้เป็นขั้นตอนที่ทนายความจะมีหน้าที่ค้นหาข้อเท็จจริงได้โดยลำพังอีกต่อไป แต่ต้องร่วมมือกับองค์กรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันค้นหาข้อเท็จจริงด้วยพยานหลักฐานทั้งหมดที่อยู่ในความครอบครองของกลุ่มความในคดี และการเสนอข้อเท็จจริงต่อศาลในชั้นพิจารณาเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการค้นหาข้อเท็จจริงของทนายความเพื่อให้ได้ความจริงโดยการพิจารณาคดีของศาลก่อนมีคำพิพากษาคดีในที่สุด

2.2.2.1 บทบาททนายความในชั้นก่อนพิจารณา

ทนายความจะเข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือผู้ต้องหาหรือจำเลยในช่วงก่อนจะมีการพิจารณาคดี โดยเป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำในการตอบคำถามพร้อมทั้งปกป้องคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา แต่จะตอบคำถามแทนไม่ได้เพราะทนายความไม่ได้ตกเป็นผู้ต้องหาเสียเอง จึงมีหน้าที่เพียงให้คำปรึกษาข้อกฎหมายในการต่อสู้คดีเท่านั้น บทบาทที่สำคัญในชั้นนี้คือ ในการสอบถามข้อเท็จจริงจากลูกความเพื่อให้ได้ทราบถึงฐานะในทางคดีทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายในเรื่องที่กล่าวหาโอกาสนำพยานหลักฐานและหนทางที่จะพิสูจน์ด้วยพยานหลักฐานนั้น และข้อเสนอแนะอย่างอื่นที่เป็นประโยชน์ ซึ่งอาจรวมถึงการยอมความกับผู้เสียหาย จะเห็นได้ว่าบทบาทของทนายความในช่วงนี้ จะเป็นการเตรียมคดี และคอยคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาไม่ให้ถูกละเมิดสิทธิในการดำเนินคดี บทบาทของทนายความในชั้นก่อนการพิจารณาคดีนี้ นอกจากนั้นในชั้นนี้ยัง ทนายความมีบทบาทในการกำหนดวันพิจารณาคดีและลักษณะกระบวนการกล่าวคือในการที่ศาลจะนัดพิจารณาคดีนั้น ศาลจะต้องฟังทนายความตามสมควร ตัวอย่างเช่น ลักษณะกระบวนการพิจารณาอาจเกิดจากการกระตุ้นของทนายความได้ เช่น การขอให้ศาลเดินเผชิญสืบที่เกิดเหตุ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าทนายความทำหน้าที่เป็นผู้ควบคุมการพิจารณาคดีของศาลด้วย นอกจากนี้ทนายความยังทำหน้าที่เป็นผู้แสวงหาข้อเท็จจริงที่เป็นประโยชน์และหน้าที่เป็นผู้แถลงข้อเท็จจริงที่เป็นประโยชน์

²¹ แหล่งเดิม. หน้า 362.

2.2.2.2 บทบาททนายความในชั้นพิจารณา

การดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาคดีของศาล โจทก์มีภาระพิสูจน์ความผิดของจำเลยจนกว่าจะสิ้นสงสัยในทุกองค์ประกอบความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ หากโจทก์ไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดของจำเลยตามข้อกล่าวหา นั้น จำเลยจะได้รับการปล่อยตัวในที่สุด ภาระการพิสูจน์มักจะเป็นหน้าที่ของโจทก์ตลอดเวลาในการดำเนินคดี

อย่างไรก็ตาม การที่จำเลยจะต้องมีหน้าที่แสดงพยานหลักฐานเพื่อยืนยันข้อต่อสู้ตามที่ให้ไว้ ก็ไม่ทำให้จำเลยต้องมีภาระพิสูจน์ในคดีแทนโจทก์ นอกจากนี้จำเลยก็มีอาจอยู่หนึ่งเฉยในการดำเนินคดี ทนายความจำเลยต้องมีหน้าที่หาพยานหลักฐานมายืนยันข้อต่อสู้ของตนเอง และพิสูจน์หักล้างพยานโจทก์จนเป็นที่พอใจต่อศาลและให้เกิดความสงสัยในพยานของฝ่ายโจทก์²² บทบาทหน้าที่ดังกล่าวจึงตกเป็นภาระของทนายจำเลย โดยทนายจำเลยจะมีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาสามประการ ได้แก่ การให้ความจริงต่อศาล การงดที่จะไม่กล่าวถึงข้อเท็จจริงใดๆ และการแถลงเพื่อประโยชน์ลูกความ

1) การให้ความจริงต่อศาล ผู้ต้องหาจะถูกฟ้องเป็นจำเลยหรือไม่ขึ้นอยู่กับ การสอบสวนของพนักงานสอบสวนที่รวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ ในคดี การสอบสวนเป็นการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีทุกอย่าง ไม่ว่าจะพยานหลักฐานนั้นจะเป็นของฝ่ายผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาก็ตาม แต่ในความเป็นจริงพนักงานสอบสวนมักจะรวบรวมพยานหลักฐานเพียงเพื่อพิจารณาว่าพ้อมีมูลดำเนินคดีหรือไม่เป็นหลัก การสอบสวนจึงมุ่งที่จะรวบรวมพยานหลักฐานที่เน้นหนักในทางที่เป็นโทษต่อผู้ต้องหาประกอบด้วยข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ที่ 1/2498 ว่าด้วยระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี เล่ม 1 ลักษณะที่ 8 ข้อ 254²³ กำหนดไว้ว่าผู้สอบสวนจำเป็นต้องสอบสวนพยาน ผู้ต้องหาเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานเหล่านั้นมาลงโทษผู้กระทำความผิด ฉะนั้นข้อเท็จจริงที่ได้จากการสอบสวนจึงมักจะเป็นผลร้ายต่อผู้ต้องหา และโจทก์ก็จะนำข้อเท็จจริงเหล่านี้เข้าสืบพิสูจน์ความผิดของจำเลยในชั้นศาลด้วย หรือในบางครั้งพนักงานสอบสวนอาจสอบสวนข้อเท็จจริงที่เป็นคุณของฝ่ายผู้ต้องหาไว้ แต่ในชั้นพิจารณาของศาลโจทก์มักจะไม่นำพยานเหล่านี้เข้าสืบต่อศาล ทนายจำเลยจึงต้องมีหน้าที่ค้นหาข้อเท็จจริงเหล่านี้รวมถึงข้อเท็จจริงต่างๆ ในคดีที่เกิดขึ้น โดยอาจได้มาจากการสอบถามจำเลยและการสืบแสวงหาของทนายจำเลยแล้วนำมาให้ความจริงต่อศาล ข้อเท็จจริงต่างๆ ในคดีที่เกิดขึ้น โดยอาจได้มาจากการสอบถามจำเลยและการ

²² ไมตรี วงจรศิลป์. (2535). ข้อจำกัดการค้นหาคำความจริงของทนายในคดีอาญา. หน้า 19-23.

²³ ข้อบังคับนี้ยังคงใช้กับพนักงานสอบสวน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ได้ตามพระราชกฤษฎีกาโอนกรมตำรวจ กระทรวงมหาดไทย ไปจัดตั้งเป็นสำนักงานตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2541.

สืบเสาะแสวงหาของทนายจำเลยและหักล้างพยานโจทก์ให้ศาลสงสัยในกรณีที่จำเลยเป็นผู้กระทำผิด ข้อเท็จจริงที่เป็นคุณแก่จำเลยเกี่ยวกับประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพและสิ่งแวดล้อมของจำเลยหรือสภาพแห่งความผิด คุณความดีที่เคยประกอบไว้หรือข้อเท็จจริงใดๆ ที่แสดงไว้ได้ว่าเป็นเหตุแห่งความปรานีได้แล้ว ทนายจำเลยจะเสนอให้ความจริงต่างๆ นี้ต่อศาลเพื่อจะได้นำไปประกอบการพิจารณาลงโทษในทางที่เป็นคุณแก่จำเลยได้ การให้ความจริงต่อศาลนั้นทนายจำเลยจะกระทำได้โดยการเสนอเป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดี และการชักค้ำพยานโจทก์

2) การรดที่จะไม่กล่าวถึงข้อเท็จจริงใดๆ การค้นหาความจริงในคดีอาญามีอยู่ 2 ระบบ การค้นหาความจริงในระบบกล่าวหา กับการค้นหาความจริงในระบบไต่สวน ประเทศไทยใช้วิธีค้นหาความจริงระบบผสม โดยใช้ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนโดยคู่ความมีหน้าที่นำสืบพยานหลักฐานเพื่อยืนยันสิ่งที่ตนกล่าวหาหรือโต้แย้ง ขณะเดียวกันศาลก็มีอำนาจที่จะแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมได้เอง²⁴ ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 228 ก็ให้อำนาจศาลไว้สำหรับการค้นหาความจริงของทนายจำเลยในชั้นพิจารณาคดีจะกระทำโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานหลักการของการต่อสู้คดี (Fighter Theory) ข้อเท็จจริงที่นำเสนอต่อศาลจึงเป็นไปในแนวทางป้องกันจำเลยจากข้อกล่าวหา การดำเนินคดีอาญาอาจส่งผลให้จำเลยต้องสูญเสียชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินตามแต่ระวางโทษที่กฎหมายบัญญัติไว้ ทนายจำเลยจึงต้องทำความเข้าใจข้อเท็จจริงต่างๆ ว่าข้อเท็จจริงใดควรค่าแก่การนำเสนอเป็นพยานหลักฐาน ข้อเท็จจริงใดควรรดที่จะไม่กล่าวถึง การที่ทนายจำเลยรดที่จะไม่กล่าวถึงข้อเท็จจริงใดๆ ดังกล่าว แม้เป็นไปตามหลักการต่อสู้คดี แต่ก็ไม่ขัดสิทธิโจทก์และศาลในการค้นหาความจริงนั้นแต่อย่างใด

3) การแถลงเพื่อประโยชน์ลูกความ ประโยชน์ที่พึงประสงค์ที่สุดของจำเลยได้แก่การพ้นมลทินเป็นผู้บริสุทธิ์จากข้อกล่าวหา การจะพ้นข้อกล่าวหาหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงแห่งคดีและข้อกฎหมาย ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่ทนายจำเลยพึงต้องแถลงต่อศาลอันเป็นการแถลงเพื่อประโยชน์ลูกความประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งเป็นการแถลงเพื่อปกป้องสิทธิของจำเลยในคดีอาญาให้ได้รับความกระทบกระเทือนต่อความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ชื่อเสียงน้อยที่สุด และนอกจากนี้การแถลงเพื่อประโยชน์ลูกความยังมีอีกหลายประการตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความดังเช่น การแถลงร้องขอให้ปล่อยตัวจำเลยชั่วคราว การแถลงคัดค้านเรื่องพยานคู่ เป็นต้น การแถลงดังกล่าวจำเลยเองยากที่จะรู้และ

²⁴ อุดม รัฐอมฤต. (2539, มิถุนายน). “ผลของข้อสันนิษฐานตามกฎหมายต่อการกำหนดหน้าที่นำสืบในคดีอาญา.” วารสารนิติศาสตร์, 25, 2. หน้า 317.

กระทำได้ ทนายจึงมีหน้าที่กระทำแทนซึ่งอาจแถลงด้วยวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษร โดยทำเป็นคำร้องหรือคำแถลงแล้วแต่กรณีเพื่อประกอบการพิจารณาของศาลต่อไป

บทบาทหน้าที่ของทนายจำเลยทั้งสามประการข้างต้นเป็นบทบาทหน้าที่หลักในการดำเนินคดีหน้าอื่นๆ ที่สำคัญ เช่น การเตรียมคดี การนำเสนอพยานหลักฐานต่อศาล หรือ การซักถามพยานก็เป็นวิธีปฏิบัติที่แตกเป็นหน้าที่ปลีกย่อยจากหน้าที่หลักทั้งสามประการนั่นเอง หน้าที่ทั้งสามประการนี้หากพิจารณาไปแล้วจะเห็นได้ว่ามีเนื้อหาขัดกันอยู่ ในขณะที่ทนายจำเลยมีหน้าที่ที่จะงดไม่กล่าวถึงข้อเท็จจริงใดซึ่งแน่นอนว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวย่อมเป็นผลเสียแก่จำเลย แต่อีกประการหนึ่งทนายจำเลยก็ต้องให้ความจริงต่อศาล ศิลปะการเป็นทนายจึงยากที่จุดนี้ กล่าวคือ ทำอย่างไรจึงจะให้หน้าที่ทั้งสามประการมีความเชื่อมโยงสอดคล้องต้องกัน นั่นหมายความว่า ทนายจำเลยต้องพยายามอย่างที่สุดที่จะแถลงเพื่อประโยชน์ลูกความโดยไม่มีการกล่าวเท็จ และไม่ผิดหน้าที่ที่จะงดไม่กล่าวถึงข้อเท็จจริงใดๆ ที่เป็นผลเสียแก่ลูกความของตน²⁵

บทบาทในการพิจารณาคดี เป็นบทบาทของทนายความที่เป็นองค์กรในกระบวนการยุติธรรมในฐานะที่เป็นตัวแทนของจำเลย เพื่อการต่อสู้คดีโดยนำเสนอพยานหลักฐานต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ในการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของจำเลย เพื่อให้ศาลเห็นว่าพยานหลักฐานของพนักงานอัยการไม่เพียงพอที่จะรับฟังและลงโทษจำเลยได้ นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการซักค้านพยานหลักฐานของพนักงานอัยการที่เป็นโจทก์ เพื่อทำลายน้ำหนักของพยานหลักฐานให้อ่อนลงหรือขาดความเชื่อถือ ในบางครั้งทนายความอาจใช้เทคนิคในการดำเนินคดี เพื่อให้ศาลเห็นว่ามีการดำเนินคดีโดยมิชอบ ไม่สามารถนำมาใช้ในการพิจารณาได้ อันเป็นหลักประกันว่าจำเลยจะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม โดยมีทนายความเป็นตัวแทนที่คอยรักษาผลประโยชน์และคัดค้านการพิจารณาที่ไม่ชอบ

ดังนั้น จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า วิธีการค้นหาความจริงตามระบบกล่าวหา สิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหาหรือจำเลยมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะทนายความมีบทบาทสำคัญในการให้ความช่วยเหลือต่อสู้คดีดำเนินคดีทั้งในชั้นก่อนพิจารณาคดี และในชั้นพิจารณาคดีของศาล ประกอบกับการค้นหาความจริงตามระบบกล่าวหาเป็นการต่อสู้ระหว่างคู่ความ โดยอาศัยกฎเกณฑ์ในการนำสืบพยานหลักฐาน และมีขั้นตอนต่างๆ ที่ซับซ้อน ทนายความที่มีความรู้และความชำนาญจะสามารถดำเนินการต่อสู้คดีอาญาได้ถูกต้อง

²⁵ คณิต ฒ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 364.

2.3 มาตรฐานสากลเกี่ยวกับสิทธิการมีทนายความหรือที่ปรึกษากฎหมาย

ต้นกำเนิดของแนวคิดในเรื่องสิทธิและเสรีภาพเริ่มมาจากสิทธิของประชาชนอันเป็นสิทธิที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติ ซึ่งต้องการให้บุคคลมีสิทธิที่จะได้รับจากรัฐในฐานะที่เขาเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกันและด้วยความจำเป็นของสังคม จึงต้องมีพื้นฐานของระเบียบที่จะอยู่ร่วมกันโดยสงบเรียบร้อยในสังคม โดยมีกระบวนการคุ้มครองสิทธิ เพื่อให้การต่อสู้คดีเป็นไปอย่างเท่าเทียมกันไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล

2.3.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (The Universal Declaration of Human Right)

หลังจากสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง ผู้นำประเทศต่างๆ ได้ร่วมกันก่อตั้งองค์การสหประชาชาติขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ การให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชน เพื่อที่จะให้มนุษย์ดำรงตนด้วยความเสมอภาคเท่าเทียมกัน จึงได้จัดทำกฎบัตรสหประชาชาติเพื่อวางมาตรฐานสากลสำหรับสิทธิต่างๆ ซึ่งถือว่าเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ หรือเรียกว่า สิทธิมนุษยชน และมีบทบัญญัติให้จัดทำเอกสารรับรองสิทธิของบุคคลอย่างเป็นทางการขึ้น²⁶ โดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (The United Nations Commission on Human Rights) ได้จัดทำร่างปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติ ค.ศ. 1948 (Universal Declaration of Human Rights) โดยถือว่าสิทธิมนุษยชนเป็นหลักประกันที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่บรรดาประเทศสมาชิกสมัชชาแห่งองค์การสหประชาชาติได้มีมติและประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948 (พ.ศ. 2491) รวม 30 ข้อ โดยมีเจตนารมณ์บัญญัติเพื่อรองรับสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ และเพื่อพัฒนาบรรดามาตรการและกลไกทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนได้ดำเนินไปอย่างมีระบบในมาตรฐานเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ สัญชาติ เพศ ศิพ ภาษาศาสนา วัฒนธรรม หรือสิทธิทางการเมืองการปกครอง

นอกจากนี้ ในข้อ 7 แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้บัญญัติไว้ว่า มนุษย์มีความเสมอภาคในสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ซึ่งรัฐจะต้องรับรองและคุ้มครอง (Equality before the law) เพราะรัฐซึ่งเป็นองค์กรบริหารประเทศจำเป็นต้องเป็นผู้ประสิทธิประสาทความยุติธรรมนี้ให้แก่ประชาชนที่ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย เพื่อให้ประชาชนได้รับความเสมอภาคในการต่อสู้คดีตามสิทธิในหลักประชาธิปไตย ดังนั้น สิทธิในการมีทนายความโดยรัฐจัดหาให้ในคดีอาญาจึงมีความสำคัญมากต่อความเสมอภาคในการต่อสู้คดีของประชาชน เพราะตราบไต่ที่ยังไม่มีเครื่องมือที่สามารถแบ่งแยกผู้บริสุทธิ์ออกจากผู้กระทำผิด การมีทนายความช่วยเหลือในคดีอาญาก็เป็น

²⁶ กุลพล พลวัน. (2518). “วันสิทธิมนุษยชน.” *บทบัญญัติ*, 32. หน้า 619.

สิ่งจำเป็นที่ไม่อาจขาดได้ เพราะนอกจากทนายความจะช่วยให้จำเลยมีโอกาสต่อสู้คดีเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนได้เต็มที่แล้ว ทนายความยังมีส่วนช่วยรัฐอำนวยการความยุติธรรมในคดีอาญาให้ เป็นไปอย่างถูกต้องและเที่ยงธรรมอีกด้วย นอกจากนี้ สิทธิการมีทนายความถือได้ว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับต่อสู้คดี ดังปรากฏในข้อ 11 (1) แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่บัญญัติไว้ว่า ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสนับสนุนไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมาย ในการพิจารณาเปิดเผย ซึ่งตนได้รับหลักประกันบรรดาที่จำเป็นสำหรับการต่อสู้คดี

2.3.2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights)

เป็นสิทธิตามธรรมชาติที่ได้รับการยอมรับโดยรัฐต้องให้ความเคารพในสิทธิดังกล่าวของบุคคล โดยถือเป็นสิทธิในทางลบ กล่าวคือ จำกัดอำนาจของรัฐมิให้กระทำการใดๆ แก่พลเมืองตามอำเภอใจ²⁷ เช่น สิทธิในชีวิตร่างกาย สิทธิในทรัพย์สิน รวมทั้งสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา สิทธิการมีทนายความถือเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการต่อสู้คดีตามข้อ 14 วรรคสาม (ง) ของกติกาฉบับนี้²⁸ ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลจะต้องได้รับการพิจารณาคดีต่อหน้าบุคคลนั้น และมีสิทธิที่จะต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ด้วยตนเอง หรือด้วยความช่วยเหลือทางกฎหมายของทนายความ สิทธิที่บุคคลจะได้รับการแจ้งให้ทราบถึงสิทธิในการมีทนายความ ในกรณีที่ผู้นั้นไม่มีทนายความก็พึงได้รับการจัดทนายความให้ตามความจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมโดยที่ผู้นั้นไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย” สำหรับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่งและทางการเมือง ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันไว้เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2539 และมีผลเมื่อใช้บังคับ วันที่ 29 มกราคม 2540

อย่างไรก็ตาม เมื่อได้ศึกษาถึงปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่งและทางการเมือง แล้วจะเห็นได้ว่า สิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหาและจำเลย ซึ่งมีลักษณะเป็นข้อบังคับให้รัฐกระทำการอันเป็นเรื่องในทางบวกหรือเรียกว่า ในทางปฏิฐาน (Positive)²⁹ สิทธิมนุษยชนประเภทนี้เป็นเรื่องที่ราษฎรไม่อาจใช้สิทธิได้เอง แต่ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากรัฐเป็นสำคัญ เช่น สิทธิที่จะได้รับทนายความโดยศาลตั้งให้

²⁷ แหล่งเดิม. หน้า 620.

²⁸ ซาดี ซัยเดชสุริยะ. (2549). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. หน้า 14-15.

²⁹ กมสัน กันหาเรียง. (2538). การมีทนายความในคดีอาญา. หน้า 11-17.

ด้วยเหตุนี้ สิทธิในการมีทนายความโดยรัฐจัดทำให้ในคดีอาญาจึงเป็นสิทธิที่ได้รับการยอมรับกันทั่วไป ทั้งในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบ Common Law และในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบ Civil Law และเป็นหลักซึ่งได้รับการยอมรับในกฎหมายระหว่างประเทศอีกด้วย

2.4 หลักการสากลเพื่อคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชนในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย

สหประชาชาติได้ลงมติเห็นชอบในปฏิญญาว่าด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ เมื่อปี พ.ศ.2503 ซึ่งรับรองสิทธิมนุษยชนของเด็กไว้หลายด้านด้วยกัน โดยสหประชาชาติได้เชิญชวนให้ประเทศสมาชิกยอมรับนับถือสิทธิเด็กตามปฏิญญาว่าด้วยสิทธิเด็กมาโดยตลอด ทั้งนี้ก็เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิเด็กเป็นไปอย่างกว้างขวางทั่วถึงทุกประเทศในโลก แต่อย่างไรก็ตาม ตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศแล้วปฏิญญาเป็นเพียงคำประกาศหรือหลักการทั่วไป จึงไม่ก่อให้เกิดพันธกรณีทางกฎหมายแก่บรรดารัฐทั้งหลายที่ร่วมกันลงมติรับรองให้มีการประกาศใช้ คงเป็นเพียงความผูกพันด้านจริยธรรมในทางการเมืองระหว่างประเทศ

จากเหตุผลดังกล่าวนี้ทำให้องค์การสหประชาชาติโดยเฉพาะองค์การกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF : United Nations Children's Fund) ได้เพียรพยายามร่างอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Right of the Child) เพื่อให้มีผลบังคับใช้แก่รัฐที่ให้การรับรองอย่างจริงจัง อนุสัญญาดังกล่าวร่างเสร็จในปี พ.ศ. 2529 และมีผลบังคับใช้ในวันที่ 2 กันยายน 2534³⁰

สำหรับประเทศไทยได้ลงนามในภาคยานุวัติสารของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child) เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2535 และเข้าเป็นสมาชิกตั้งแต่วันที่ 26 เมษายน 2535 เป็นต้นมา โดยตั้งข้อสงวน 3 ข้อ คือ ข้อ 7 เรื่องสัญชาติ ข้อ 22 เรื่องสถานะของผู้ลี้ภัย และข้อ 29 เรื่องการศึกษา ต่อมาได้ยกเลิกข้อสงวนข้อ 29 เมื่อวันที่ 11 เมษายน 2540

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเป็นอนุสัญญาที่บัญญัติถึงสิทธิของเด็กไว้ครอบคลุมและกว้างขวางที่สุดที่เคยมีมา โดยได้ขยายหลักการของสิทธิเด็กที่มีในปฏิญญาว่าด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ ค.ศ. 1959 (United Nations Declaration of the Right of the Child 1959) ออกไปจากเดิมที่เคยมีอยู่เพียง 10 ข้อ เป็น 54 ข้อ ในจำนวนบทบัญญัติใหม่มีถึง 41 ข้อ ที่ระบุเกี่ยวข้องกับสิทธิ โดยเฉพาะของเด็กครอบคลุมถึงเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับชีวิตของเด็ก ถือเป็นหลักการบทบัญญัติหรือเอกสารที่สำคัญในทางทฤษฎีและปฏิบัติสำหรับการคุ้มครองสิทธิเด็ก ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญทั้งหมดในอนุสัญญาได้ 4 ประการดังนี้คือ

³⁰ นุชทิพย์ ป.บรรจงศิลป์. (2548). กฎหมายที่เด็กควรรู้. หน้า 5-6.

1. สิทธิในการอยู่รอด (Survival rights) เป็นสิทธิขั้นมูลฐานในอันที่จะมีชีวิตรอดอยู่ เพื่อเติมโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณค่าต่อไปในอนาคต โดยควรได้รับอาหารที่มีคุณค่าและเพียงพอ มีบ้านอยู่อาศัยและมีการสาธารณสุขที่ดี

2. สิทธิในการได้รับการปกป้องคุ้มครอง (Protection rights) เป็นสิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองจากการกระทำที่ทารุณกรรม ทั้งทางร่างกาย จิตใจ การแสวงหาผลประโยชน์ที่ไม่ชอบ การได้รับความช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย สิทธิที่จะได้รับความยุติธรรมจากรัฐในกรณีถูกกล่าวหาและการพิจารณาคดี

3. สิทธิในการพัฒนา (Development rights) เป็นสิทธิที่จะได้รับการพัฒนาตามขั้นตอนในด้านการศึกษา พัฒนาการ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร กิจกรรมต่างๆ ทางวัฒนธรรมสิทธิที่จะคิดพัฒนาด้านสติปัญญา

4. สิทธิในการมีส่วนร่วม (Participation Rights) เช่น สิทธิในการแสดงความคิดเห็น ได้อย่างเสรีในทุกๆ เรื่องที่มีผลกระทบต่อตน สิทธิในการแสดงออก สิทธิในการได้รับหรือถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร

จากข้อกำหนดในอนุสัญญาที่กำหนดไว้ให้กับเด็กทั่วโลก ซึ่งรวมทั้งประเทศไทยด้วย นั้นจะได้รับผลสำเร็จและเป็นไปตามข้อกำหนดได้ จึงจำเป็นที่ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและที่มีอำนาจต้องร่วมมือกัน ซึ่งประเทศไทยเองได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (National Youth Bureau) เพื่อช่วยเหลือเด็กให้ตรงตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก นอกจากนี้ยังมีหลายหน่วยงานที่มีส่วนช่วยกำหนดมาตรการและออกกฎหมายมาใช้บังคับ เช่น การจัดตั้งคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการจัดทํา นโยบายและแผนปฏิบัติการแม่บทด้านสิทธิมนุษยชนเพื่อช่วยกำหนดมาตรการและออกกฎหมายเพื่อกำหนดสิทธิให้กับเด็กทั่วไปที่ทุกคนควรได้รับ สำหรับความหมายของคำว่า “เด็ก” ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กนั้น หมายถึง ทุกคนที่อายุต่ำกว่าสิบแปดปี เว้นแต่จะบรรลุนิติภาวะก่อนหน้านั้นตามกฎหมายที่ใช้บังคับแก่เด็กนั้นซึ่งผู้เขียนจะได้กล่าวสาระสำคัญเกี่ยวกับสิทธิของเด็กเกี่ยวกับสิทธิในทางกระบวนการยุติธรรมดังนี้

2.4.1 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention On The Rights of The Child)

ปรัชญาสำคัญของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กในส่วนที่เกี่ยวกับการที่เด็กกระทำความผิดกฎหมายก็คือ การยืนยันหลักการให้แน่ใจว่าเด็กจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสม ถูกต้องทั้งพฤติกรรมแห่งการกระทำความผิดและสิ่งที่เด็กกระทำความผิด และเห็นประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชนมาเป็นอันดับแรก เป็นหลักการซึ่งกฎหมายของทุกรัฐทุกประเทศจะต้องนำไปใช้เป็นหลักการพื้นฐานเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ

โดยหลักประกันดังกล่าวเป็นหลักประกันในกระบวนการยุติธรรมระบบสากลที่ทุกประเทศอย่างน้อยที่สุดจะต้องคำนึงถึง โดยเฉพาะรัฐภาคีทุกประเทศที่ร่วมลงนามจะต้องให้แก่เด็กหรือเยาวชนที่ถูกลิดรอนเสรีภาพในการที่เด็กหรือเยาวชนจะได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมายจากรัฐ ดังนั้น หากรัฐภาคีใดๆ ไม่มีการให้หลักประกันดังกล่าวเท่ากับว่า รัฐภาคนั้นๆ ละเมิดข้อบัญญัติดังกล่าว ซึ่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธินี้ผูกพันรัฐภาคีให้ต้องปฏิบัติตามพันธกรณีโดยหลักแห่งกฎหมายระหว่างประเทศ อีกทั้งสหประชาชาติยังได้มีคณะกรรมการว่าด้วยสิทธิเด็ก (the Committee on the Right of the Child) ซึ่งเป็นคณะกรรมการระหว่างประเทศที่ทำหน้าที่ตรวจตราว่ารัฐภาคีสมาชิกได้เคารพสิทธิเด็กหรือไม่

การบัญญัติให้หลักประกันดังกล่าวนั้นก็เป็นการมุ่งปกป้องคุ้มครองเด็ก เพราะเด็กหรือเยาวชนมีสิทธิในการที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครอง (protection rights) ซึ่งเป็นสิทธิที่เด็กหรือเยาวชนจะต้องได้รับความยุติธรรมจากรัฐในกรณีที่ถูกกล่าวหาและการพิจารณาคดี ซึ่งสิทธิดังกล่าวเป็นหนึ่งในสิทธิที่อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กมุ่งจะคุ้มครองสิทธิเด็ก โดยอนุสัญญานี้ทั้ง 54 มาตรา นั้น มีสาระสำคัญเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมนั้น ทั้งนี้ก็เพื่อมีความประสงค์ที่จะมุ่งคุ้มครองผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก (the best interest of the child) ซึ่งเป็นสิ่งที่รับภาคิจจะต้องคำนึงถึงความสำคัญเป็นประการแรกนั่นเอง ดังที่บัญญัติไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กข้อ 3 ที่ว่า

ข้อ 3 (1) ในการกระทำทั้งปวงที่เกี่ยวกับเด็ก ไม่ว่าจะกระทำโดยสถาบันสังคม สงเคราะห์ของรัฐหรือเอกชน ศาลยุติธรรม หน่วยงานฝ่ายบริหาร หรือองค์กรนิติบัญญัติ ผลประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นอันดับแรก

จากอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กข้อ 3 ที่ว่า ผลประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือเยาวชนนั้น เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงเป็นอันดับแรก ในการที่จะบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชนไม่ว่ากรณีใดๆ เช่น เกี่ยวกับการรับรองสิทธิเด็ก การคุ้มครองสวัสดิภาพ การส่งเสริมสวัสดิการเด็ก หรือเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทั้งร่างกาย จิตใจ ศิลธรรม ความนึกคิดรวมถึงสังคมของเด็กหรือเยาวชนด้วย

คำว่า ประโยชน์สูงสุดของเด็ก (the best interest of the child) หมายถึง สิทธิประโยชน์ของเด็กทั้งปวงที่พึงมีพึงได้ในฐานที่เกิดมาและมีชีวิตรอดอยู่ภายใต้กรอบอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ให้การรับรองหรือโดยสามัญสำนึกของวิญญูชนทั่วไปย่อมเห็นได้ว่าเป็นสิทธิประโยชน์ของเด็ก ดังนั้น ในการตรากฎหมายไม่ว่าจะเป็นกฎหมายกำหนดบทลงโทษแก่เด็กหรือกฎหมายกำหนดวิธีปฏิบัติต่อเด็กที่กระทำผิด จะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ โดยมีจุดเน้นที่การ

คุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก มิใช่คุ้มครองสวัสดิภาพของสังคมโดยมองว่าเด็กเป็นตัวทำลายสวัสดิภาพของสังคม

หลักการที่ว่า ประโยชน์สูงสุดของเด็ก (the best interest of the child) นี้ มีที่มาจากปฏิญญาว่าด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ ค.ศ. 1959 (United Nations Declaration of the Right of the Child 1959) ข้อ 2 อย่างไรก็ตาม หลักการดังกล่าวที่ปรากฏในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กที่ได้นำมาบัญญัติไว้ นั้น ได้มีการขยายทั้งหลักการและการนำมาใช้ให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้นกว่าที่ประกาศไว้ในคำประกาศดังกล่าว แม้ว่าจะมีถ้อยคำบางคำในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กที่ไม่ชัดเจนและไม่ได้เน้นย้ำหรือมีน้ำหนักมากนักเกี่ยวกับหลักการในเรื่องประโยชน์สูงสุดของเด็กก็ตาม

บทบัญญัติในข้อ 3 ซึ่งแปลได้ว่าเป็นการพิจารณาตัดสินใจของเจ้าหน้าที่ในการกระทำการที่ส่งผลกระทบเกี่ยวกับเด็กจะต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นองค์ประกอบในการตัดสินใจเสมอไป รัฐบาลของรัฐภาคีจำนวนมากที่ต้องอาศัยหน่วยงานเอกชนให้บริการด้านสังคมพื้นฐานรวมถึงการบริการต่างๆ สำหรับเด็ก ดังนั้นข้อ 3 ของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กจึงมีบทบัญญัติไว้ที่สำคัญที่กำหนดความรับผิดชอบทั้งสถาบันหรือภาคเอกชนและหน่วยงานของรัฐบาลที่จะต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดสำหรับเด็กในการทำการที่เกี่ยวเนื่องกับเด็ก

นอกจากนี้การสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตรให้กับเด็กและเยาวชนก็เป็นหลักการสำคัญอย่างหนึ่งเช่นเดียวกันสำหรับการดำเนินคดีกับเด็กและเยาวชนที่เรียกว่า “Child Friendly Atmosphere” ดังมีปรากฏหลักการนี้ในอนุสัญญาฉบับนี้เช่นกัน

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กข้อ 37 และข้อ 40 ได้บัญญัติรองรับสิทธิเด็กหรือเยาวชนที่ถูกไล่ออกจากโรงเรียน ถูกกล่าวหาหรือตั้งข้อหาว่าได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญาอย่างน้อยที่สุดให้ได้รับหลักประกันให้มีความช่วยเหลือทางกฎหมายเพื่อการเตรียมและการต่อสู้คดีของเด็ก ดังนี้

ข้อ 37 รัฐภาคีประกันว่า...

ง) เด็กทุกคนที่ถูกไล่ออกจากโรงเรียนมีสิทธิที่จะขอความช่วยเหลือทางกฎหมายหรือทางอื่นที่เหมาะสมโดยพลัน ตลอดจนถึงสิทธิที่จะคัดค้านความชอบด้วยกฎหมายของการไล่ออกจากโรงเรียนของเขาต่อศาลหรือหน่วยงานที่มีอำนาจอื่นที่เป็นอิสระและเป็นกลาง และที่จะได้รับคำวินิจฉัยโดยพลันต่อการดำเนินเช่นว่า...

ข้อ 40... เพื่อการนี้และโดยคำนึงถึงบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องของตราสารระหว่างประเทศ รัฐภาคีประกันว่า...

ข) เด็กทุกคนที่ถูกกล่าวหาหรือตั้งข้อหาว่าได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญาอย่างน้อยที่สุดจะได้รับหลักประกันดังต่อไปนี้...

(2) ได้รับแจ้งข้อหาทันทีและโดยตรงและในกรณีที่เหมาะสมโดยผ่านบิดามารดา หรือผู้ปกครองตามกฎหมายและจะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายหรือทางอื่นที่เหมาะสม เพื่อเตรียมและการต่อสู้คดีของเด็ก

(3) ได้รับการตัดสินโดยไม่ชักช้าโดยหน่วยงานหรือองค์กรทางตุลาการที่มีอำนาจ เป็นอิสระและเป็นกลางในการพิจารณาความยุติธรรมตามกฎหมาย ทั้งนี้ ให้มีความช่วยเหลือทางกฎหมายหรือทางอื่นที่เหมาะสม เว้นเสียแต่เมื่อพิจารณาเห็นว่าจะไม่เป็นประโยชน์สูงสุดต่อเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อคำนึงถึงอายุของเด็กหรือสถานการณ์บิดามารดา หรือผู้ปกครองตามกฎหมาย

จากอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 37 และข้อ 40 ดังกล่าว เด็กหรือเยาวชนที่ถูกไลครอนเสรีภาพ ไม่ว่าในชั้นก่อนการพิจารณาหรือในชั้นพิจารณาและในระหว่างที่ศาลจะมีความพิพากษาเด็กหรือเยาวชนจะต้องได้รับอนุญาตให้มีที่ปรึกษาด้านกฎหมาย เพื่อให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่เด็กหรือเยาวชน เพื่อปกป้องเด็กหรือเยาวชนจากกรณีเกิดการขัดแย้งต่อกฎหมายทั้งนี้ กรณีเด็กถูกกล่าวหาหรือตกเป็นผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา รัฐบาลพึงจัดให้เด็กได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย หรือทางอื่นใดที่เหมาะสมโดยพลัน ตลอดจนให้มีสิทธิต่อสู้คดีในศาลได้อย่างเต็มที่

ส่วนในข้อ 40 ของอนุสัญญาดังกล่าวก็ถือเป็นบทบัญญัติที่ยาวที่สุดและซับซ้อนที่สุดของอนุสัญญาที่เริ่มต้นด้วยการยืนยันถึงสิทธิของเด็กในการที่จะถูกปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรมทางคดีอาญาเมื่อถูกกล่าวหา ตั้งข้อหาหรือถูกถือว่าได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญา จะต้องได้รับการปฏิบัติในลักษณะที่สอดคล้องส่งเสริมกับความสำนึกในศักดิ์ศรีและคุณค่าของเด็ก และส่งเสริมความเคารพเด็กต่อสิทธิมนุษยชนหรือเสรีภาพขั้นพื้นฐานของผู้อื่น โดยต้องคำนึงถึงอายุความปรารถนาและการส่งเสริมที่จะให้เด็กกลับคืนสู่สังคมและการมีบทบาทในเชิงสร้างสรรค์ของเด็กในสังคมด้วย ดังมีบทบัญญัติว่า “ กรณีเด็กถูกกล่าวหาหรือตกเป็นผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา และเด็กนั้นไม่อาจเข้าใจภาษาท้องถิ่นได้ รัฐบาลจะต้องจัดหาล่ามให้โดยไม่คิดมูลค่า ทั้งนี้ เพื่อให้เด็กเข้าใจข้อกล่าวหาและสามารถใช้สิทธิในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่” ทั้งนี้ตาม มาตรา 40 (2) (b) (vi) แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก นอกนี้ยังมีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับเรื่องการต่อสู้คดี และการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายอีกหลายด้าน อาทิ เช่น บทบัญญัติที่ว่า

“เด็กที่ถูกกล่าวหาหรือตกเป็นผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา รัฐภาคีพึงคุ้มครองและประกันว่าเด็กนั้นจะไม่ถูกบังคับให้ให้ถ้อยคำหรือรับสารภาพต่อการกระทำความผิดของตน ต้องเปิดโอกาสให้เด็กต่อสู้คดีได้อย่างเต็มความสามารถ”³¹

“การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีเด็กในศาล รัฐภาคีต้องกำหนดหลักประกันในการดำเนินคดีว่าจะต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีโดยมิชักช้า และมีความยุติธรรมตามกฎหมาย จัดให้มีการช่วยเหลือทางกฎหมายหรือทางอื่นใดที่เหมาะสมแก่เด็ก โดยคำนึงถึงอายุของเด็กและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวของเด็กเป็นสิ่งสำคัญ อย่างไรก็ตามไม่ว่ากรณีใดๆ ให้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กสำคัญ”

“การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีเด็กในศาล รัฐภาคีต้องกำหนดหลักประกันให้เด็กจะไม่ถูกบังคับให้เบิกความหรือรับสารภาพผิด และเด็กที่มีสิทธิที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ เช่น การซักถาม หรือถามค้านพยาน หรือสิทธิในการนำพยานเข้าพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนได้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน” เป็นต้น

อย่างไรก็ตามสิ่งที่สำคัญที่สุดในการปฏิบัติเกี่ยวกับเด็กในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นก็คือ การกำหนดเงื่อนไขซึ่งจะช่วยให้เด็กได้รับการบำบัดฟื้นฟูแก้ไข และกลับตัวเป็นพลเมืองดีต่อไป แนวความคิดหรือหลักการดังกล่าวกำลังพัฒนาและเติบโตขึ้นขยายเข้าไปสู่ทั้งกิจกรรมหรือกระบวนการที่เกี่ยวกับทางด้านอาญา ในต่างประเทศสังคมและชุมชนให้การปฏิบัติต่อเด็กอย่างดีที่สุด และยังรวมไปถึงการปฏิบัติต่อบุคคลที่ไร้ความสามารถในเรื่องของความรับผิดชอบต่อสังคม เช่น การให้สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้กำหนดว่าเด็กที่จะมีความรับผิดชอบและถือว่าเป็นผู้ใหญ่ขึ้นจะต้องมีอายุอย่างน้อยที่สุด 18 ปีบริบูรณ์ เด็กซึ่งอายุ 15 ปี อาจจะไม่ได้รับสิทธิในการมีใบอนุญาตขับขี่ในสังคมซึ่งส่วนใหญ่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้รถยนต์

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก บัญญัติถึงความแตกต่างของสาเหตุที่เด็กได้กระทำความผิด พฤติกรรมและลักษณะของเด็กไว้โดยเฉพาะ โดยเตือนให้รับรู้หรือทราบกันว่า บุคคลที่กำลังจะปฏิบัติด้วยนั้นเป็นเด็กและเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมในลักษณะของการเป็นเด็กยังคงอ่อนไหวต่อการถูกชักจูงหรือถูกล่อลวงไปสู่การกระทำความผิด ต้องการคำแนะนำดูแลและชี้แจงในทางที่เหมาะสมจากผู้ปกครอง บิดามารดา ครอบครัว สังคมทั้งหมด รวมถึงรัฐบาลด้วย และปกติเด็กก็ไม่ใช่อาชญากรโดยสันดาน เป็นเพียงการแสดงความผิดพลาดของการกระทำและสามารถที่จะ

³¹ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก แปลโดยกระทรวงการต่างประเทศ อ้างใน 50 ปี ศาลเยาวชนและครอบครัว. หน้า 22-25.

ฟื้นฟูแก้ไขให้กลับตนเป็นคนดีได้ หากมีความพยายามและการเตรียมการให้การคุ้มครองดูแลที่พวกเขาต้องการอย่างถูกต้อง ดังจะเห็นได้จากข้อ 40 ของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กใน ข้อ 3 ข. ที่บัญญัติถึงทางเลือกที่เหมาะสมที่จะใช้กับเด็กโดยไม่ต้องอาศัยกระบวนการทางศาลในการแก้ปัญหาในกรณีเด็กฝ่าฝืนกฎหมาย

แต่ก็ต้องยอมรับว่าอาจจะมีเด็กซึ่งไม่ว่าด้วยเหตุผลใดมีแนวโน้มที่จะเป็นอันตรายต่อสังคมหรือบุคคลภายในสังคม และเพื่อป้องกันบุคคลในสังคม รวมทั้งสังคมจำต้องมีการควบคุมตัวเด็กที่มีการกระทำในลักษณะที่จะก่อให้เกิดอันตรายต่อสังคมหรือบุคคลอื่นไว้ชั่วคราวหนึ่ง ข้อ 37 ของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ก็ได้บัญญัติถึงกรณีดังกล่าวไว้เป็นมาตรฐานว่า รัฐบาลจะต้องดำเนินการอย่างไรสำหรับกรณีนี้ และอย่างไรก็ตามเด็กที่ถูกต้องขังหรือควบคุมตัวไม่ว่าระหว่างการพิจารณาหรือมีคำพิพากษาลงโทษแล้วก็ตาม เด็กจะต้องได้รับการอนุญาตให้มีตัวแทนด้านกฎหมาย รวมถึงโอกาสที่จะใช้การยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราวและมาตรการอื่นๆ ทางด้านกฎหมายที่เกี่ยวกับการถูกควบคุมหรือขัง และได้มีการสนับสนุนส่งเสริมสิ่งจำเป็นต่างๆ ในการติดต่อกับครอบครัวของเด็กซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิทธิที่เด็กควรจะต้องได้รับ

2.4.2 กฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวแก่คดีเด็กและเยาวชน (United Nations Standard Minimum Rules for The Administration Of Juvenile Justice) หรือ กฎแห่งกรุงปักกิ่ง (The Beijing Rules)

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำให้รัฐภาคีสมาชิกแห่งอนุสัญญามีพันธกรณีถึงปฏิบัติต่อเด็กทั้งหลาย รวมทั้งเด็กที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดด้วย นอกจากนี้ข้อผูกพันตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กแล้วรัฐภาคีสมาชิกพึงระลึก และต้องผูกพันปฏิบัติตามกฎแห่งกรุงปักกิ่ง (The Beijing Rules) ขององค์การสหประชาชาติที่กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ (Standard Minimum) ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมต่อเด็กและเยาวชน (Juvenile Justice)

ทั้งนี้ได้กำหนดมาตรฐานให้องค์กรฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการแห่งรัฐภาคีพึงถือเป็นแนวทางไปปฏิบัติต่อเด็กที่กระทำผิด ดังจะได้ศึกษาต่อไปโดยลำดับ³² โดยในที่นี้จะได้กล่าวเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายให้กับเด็กและเยาวชนเท่านั้น จากหลักการที่กำหนดให้รัฐภาคีพึงยึดหลักข้อสันนิษฐานว่า บุคคลทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์ (innocent) จนกว่าจะพิสูจน์ได้โดยปราศจากข้อสงสัย (beyond reasonable doubt) ว่า บุคคลนั้น

³² วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล. (2537, กันยายน-ตุลาคม). “มาตรฐานการปฏิบัติต่อเด็กที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก.” *ตุลพาห เล่ม 5*, 41. หน้า 18–26.

เป็นผู้กระทำความผิดตามกฎหมาย ตามมาตรา 40 (2) (ข) แห่งอนุสัญญาสิทธิเด็ก จึงทำให้เด็กและเยาวชนนั้นได้รับหลักประกันที่จะต้องได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างมากจากรัฐ โดยเฉพาะการจัดที่ปรึกษากฎหมายให้แก่เด็กและเยาวชน ซึ่งตามกฎหมายนี้เป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชน(The Beijing Rules)

ข้อ 7 ที่มีความว่า “ทุกขั้นตอนของกระบวนการ สิทธิขั้นมูลฐานจะต้องได้รับการคุ้มครอง เช่น การสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ สิทธิจะถูกแจ้งข้อหา สิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำ สิทธิที่จะได้รับคำปรึกษา สิทธิที่จะให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองปรากฏตัวอยู่ด้วย สิทธิที่จะต่อสู้คดี และซักค้านพยาน รวมทั้งสิทธิที่จะอุทธรณ์ด้วย” ในตอนท้ายของข้อ (7) ยังมีบันทึกเพิ่มเติมว่า กฎข้อ 7.1 เน้นบางประเด็นที่เป็นองค์ประกอบของการพิจารณาคดีที่ยุติธรรมตามที่นานาชาติยอมรับตามหลักสิทธิมนุษยชน เช่น การสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์อยู่ในข้อ 11 ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และในข้อ 15 วรรค สอง ของกติกาสากลว่าด้วยสิทธิพลเมือง

นอกจากนี้แล้วกฎอันเป็นมาตรฐานดังกล่าวยังได้กำหนดให้ต้องมีที่ปรึกษากฎหมายช่วยเหลือทางด้านกฎหมายแก่เยาวชนตลอดเวลาในการดำเนินคดี ดังมีกำหนดไว้ในข้อ 15.1 ที่ว่า “ตลอดการดำเนินคดีนั้น เด็กและเยาวชนมีสิทธิที่จะให้ที่ปรึกษากฎหมายเป็นตัวแทน หรือ ร้องขอความช่วยเหลือด้านกฎหมายโดยไม่มีเสียค่าใช้จ่ายใดๆ ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายของแต่ละประเทศ” และข้อ 15.2 “บิดามารดา หรือผู้ปกครองควรมีสิทธิเข้าร่วมในการดำเนินคดี และอาจได้รับการร้องขอจากผู้มีอำนาจให้เข้ามามีส่วนร่วมด้วย เพื่อประโยชน์ของเด็กและเยาวชน อย่างไรก็ตาม ผู้มีอำนาจอาจปฏิเสธไม่ให้เข้ามามีส่วนร่วม ถ้ามีเหตุผลที่คาดว่า การไม่ยินยอมดังกล่าวเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อประโยชน์ของเด็กและเยาวชน” เช่นเดียวกันในข้อนี้ ก็มีบันทึกเพิ่มเติมที่ว่า

“กฎข้อ 15.1 ให้ศัพท์ที่ใช้เฉพาะเหมือนกับที่พบในข้อ 93 ของกฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยการปฏิบัติต่อนักโทษ ขณะที่คำปรึกษาด้านกฎหมายและความช่วยเหลือทางกฎหมายแบบให้เปล่าเป็นสิ่งจำเป็นที่รับรองว่าเด็กและเยาวชนได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายแต่สิทธิเข้ามีส่วนร่วมของบิดามารดาหรือผู้ปกครองที่กล่าวไว้ในกฎข้อ 15.2 ควรถือว่าเป็นการให้ความช่วยเหลือด้านจิตใจและอารมณ์แก่เด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นงานที่ขยายขอบเขตออกไปตลอดเวลาในการดำเนินคดี ...”

จะเห็นได้ว่าข้อบทบัญญัติของกฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชน นั้นต่างก็ให้ความสำคัญกับการมีที่ปรึกษากฎหมาย ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

2.4.3 กฎของสหประชาชาติว่าด้วยการคุ้มครองเด็กและเยาวชนซึ่งถูกลิดรอนเสรีภาพ

สิทธิของเด็กและเยาวชนที่กำหนดไว้ในกฎของสหประชาชาติฉบับนี้ ที่เกี่ยวข้องกับ การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่เด็กและเยาวชนซึ่งสามารถอธิบายอย่างชัดได้ใน ข้อ 18 ดังนี้

“เงื่อนไขต่างๆ ที่ใช้ควบคุมเด็กและเยาวชนซึ่งอยู่ในระหว่างการพิจารณาคดี ควร สอดคล้องกับกฎของสหประชาชาติที่ได้ระบุไว้ดังต่อไปนี้ พร้อมทั้งบทบัญญัติเพิ่ม ด้วยเหตุที่ความ จำเป็นและความเหมาะสมจึงได้กำหนด ให้สันนิษฐานเอาไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ กำหนดระยะเวลา ของการควบคุม สภาพภาพทางกฎหมาย และสภาพของเด็กและเยาวชน ซึ่งควรรวบไว้ใน บทบัญญัติดังกล่าวนี้ และไม่ควรตัดสิทธิดังต่อไปนี้

ก. เด็กและเยาวชนควรมีสถานะที่มีที่ปรึกษาทางด้านกฎหมายและต้องสามารถให้ความ ช่วยเหลือทางด้านกฎหมายแก่เด็กและเยาวชน ได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย และต้องให้เด็กและ เยาวชนได้มีการติดต่อกับที่ปรึกษากำหมายเป็นประจำ การติดต่อรหว่างเด็กและเยาวชนกับที่ ปรึกษาซึ่งเป็นไปในทางส่วนตัวและเป็นความลับ ... ฯลฯ ”

ในกฎของสหประชาชาติว่าด้วยการคุ้มครองเด็กและเยาวชนซึ่งถูกลิดรอนเสรีภาพนั้น เป็นหลักมาตรฐานหนึ่งในหลักการสากลในการ ให้สิทธิแก่เด็กและเยาวชนในการมีที่ปรึกษา กฎหมายเพื่อให้ที่ปรึกษากฎหมายเข้ามาช่วยเหลือทางกฎหมายแก่เด็กและเยาวชน

จากที่ได้กล่าวเกี่ยวกับหลักมาตรฐานสากลสำหรับเด็กและเยาวชนนั้นจะเห็นว่า ทั้งหมดนั้น ได้ให้ความสำคัญกับการมีที่ปรึกษากฎหมายและการให้สิทธิแก่เด็กและเยาวชนที่จะ ได้รับสิทธิในการต่อสู้ทางกฎหมายอย่างเต็มที่

บทที่ 3

สิทธิการมีทัศนคติในคดีอาญาและการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่เด็ก และเยาวชนในการพิจารณาคดีอาญาตามกฎหมายต่างประเทศ

เป้าหมายของการดำเนินคดีอาญาคือการค้นหาความจริง แต่การกระทำการใดอันเป็นการได้มาซึ่งความจริงนั้นก็ต้องเป็นกระบวนการที่ถูกต้องไม่ใช่เป็นการบังคับขู่เข็ญหรือลวงล่อหรือชักจูงใจให้มีการรับสารภาพเพื่อคดีนั้นจะได้จบสิ้นไป ในการดำเนินคดีอาญาโดยมากแล้วเป็นการใช้ระบบกล่าวหาเป็นสำคัญ กล่าวคือระบบกล่าวหาเป็นการดำเนินคดีที่มีการแยกการสอบสวนฟ้องร้อง และการพิจารณาออกจากกันในห้องศาลที่ต่างกันเป็นผู้ทำหน้าที่และยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหาขึ้นเป็นประธานในคดีให้มีสิทธิต่างๆ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นประเทศระบบคอมมอนลอว์หรือประเทศระบบซีวิลลอว์การดำเนินคดีอาญามีลักษณะดังกล่าวทั้งสิ้น¹ ด้วยเหตุนี้การประกันสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในฐานะเป็นประธานในคดีจึงมีความสำคัญอย่างมาก สิทธิดังกล่าวที่ว่านั้นเราอาจจะแบ่งออกเป็น 2 ทาง คือ สิทธิอย่างผู้ร่วมในคดีทางการกระทำ (Aktivbeteiligter) และสิทธิอย่างผู้ร่วมในคดีในทางการอยู่เฉย (Passivbeteiligter) สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาอย่างผู้ร่วมคดีในทางการกระทำที่สำคัญคือ “สิทธิที่จะมีทนายความช่วยเหลือในการต่อสู้คดี ทั้งนี้เนื่องจากการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาจะต้องอาศัยความรู้ทางกฎหมายหากผู้กล่าวหาไม่มีความรู้ทางกฎหมายอาจจะทำให้ตนนั้นเสียสิทธิหรือเป็นฝ่ายเสียเปรียบผู้กล่าวหาได้ ทนายความจึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างมากในการช่วยเหลือในทางกฎหมายให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในคดีอาญา คดียิ่งร้ายแรงมากเท่าไร ความจำเป็นในการมีทนายความยิ่งมีความจำเป็นสูงยิ่งขึ้น การที่ให้ทนายความมาเป็นผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายนั้นเป็นไปตามหลักอาวรุทเท่าเทียมกัน²

ในการพิจารณาคดีอาญาซึ่งผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดซึ่งเป็นเยาวชนนั้นก็จะต้องมีทนายความหรือที่ปรึกษากฎหมายให้กับเด็กหรือเยาวชน ด้วยเหตุที่ว่าเด็กและเยาวชนนั้นเป็นผู้ที่มีความบกพร่องในเรื่องของความสามารถอย่างมากและขาดความรู้เกี่ยวกับกฎหมายการมีทนายความจึงต้องจำเป็นอย่างมากในการต่อสู้คดีของเด็กและเยาวชน

¹ คณิต ฌ นคร ข หน้าเดิม.

² คณิต ฌ นคร ค (2546). วิธีพิจารณาคดีอาญา พิมพ์ครั้งที่ 6.

ในบทนี้จะได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ของการมีทนายความของกฎหมายต่างประเทศ ที่มีบทบาทหน้าที่ให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในการมีทนายความและการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายโดยรัฐซึ่งหลักการที่ได้ศึกษานั้นประกอบไปด้วยประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยที่เป็นเด็กและเยาวชน ประเทศที่จะได้กล่าวถึงนั้นมีดังนี้

1. ประเทศเยอรมนี
2. ประเทศฝรั่งเศส
3. ประเทศสหรัฐอเมริกา
4. ประเทศอังกฤษ

3.1 ประเทศเยอรมนี

การดำเนินคดีอาญาในประเทศสหพันธ์รัฐเยอรมนีได้มีการแยกการดำเนินคดีออกเป็นขั้นตอนสำคัญๆ เพื่อเป็นการแยกหน้าที่ในการสอบสวน ฟ้องร้อง ออกจากหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาหลังขั้นตอนการฟ้อง โดยให้มืออัครทำหน้าที่ทั้งสองส่วนนี้แยกต่างหากกัน ด้วยเหตุนี้ประมวลวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน จึงได้แยกขั้นตอนของการดำเนินคดีอาญาออกเป็น 3 ส่วนใหญ่ๆ ได้แก่

1) การดำเนินคดีอาญาในขั้นต้น (Vorverfahren) เป็นกระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงต่างๆ เกี่ยวกับการกระทำผิด เพื่อหาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ เป็นขั้นตอนการดำเนินคดีก่อนการฟ้องซึ่งกระทำโดย ออัครอัยการ ข้อเท็จจริงในคดีที่แสวงหาในขั้นนี้จะนำไปใช้ยืนยันข้อกล่าวหา และชี้ขาดข้อกล่าวหาก่อนการพิจารณาคดี หากข้อมูลพอฟังได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดจริง ก็จะดำเนินการฟ้องศาลเพื่อชี้ขาดคดีในขั้น

2) การดำเนินคดีอาญาในขั้นกลาง (Zwischenverfahren) เมื่อพนักงานอัยการสอบสวนเสร็จแล้วตั้งให้มีการดำเนินคดี ก่อนที่จะถึงขั้นตอนการพิจารณาพิพากษา จะต้องมีการบวนการขั้นกลางเพื่อควบคุมดุลพินิจในการสั่งฟ้องของพนักงานอัยการ ได้แก่ การไต่สวนมูลฟ้องของศาล

3) การดำเนินคดีอาญาในขั้นหลัก (Hauptverfahren) ได้แก่ การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลหลังขั้นตอนไต่สวนมูลฟ้องทั้งหมด

3.1.1 ฐานะโดยทั่วไปของทนายความ

โดยที่ทนายความในคดีอาญา (Strafverteidiger) เป็นทนายความที่มีความสำคัญอย่างมากในประเทศเยอรมนี ฉะนั้นก่อนที่จะได้กล่าวถึงฐานะและหน้าที่ของทนายความในคดีอาญาสมควรจะได้กล่าวถึงฐานะโดยทั่วไปของทนายความเสียก่อน

ฐานะโดยทั่วไปของนายความมี 3 ประการ คือ³

1. นายความมีอิสระจากรัฐ กล่าวคือ นายความไม่ใช่ผู้รับใช้อำนาจของรัฐ
2. นายความมีอิสระในการที่จะประกอบอาชีพนายความ ซึ่งหมายความว่าเมื่อมีคุณสมบัติครบถ้วนย่อมขออนุญาตเป็นนายความได้ และผู้ได้รับอนุญาตแล้วย่อมประกอบวิชาชีพนายความได้
3. นายความมีอิสระจากศาล ข้อนี้หมายความว่าศาลไม่มีอำนาจเหนือนายความทั้งนี้ เพราะถือว่าศาลและนายความต่างก็เป็นองค์กรอิสระต่างหากจากกัน

3.1.2 หลักเกณฑ์ในการตั้งนายความ

สิทธิในการมีนายความในการให้ความช่วยทางกฎหมายแก่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยนั้น เป็นหลักการสำคัญการต่อสู้คดีโดยประเทศในยุโรปนั้นถือหลักการนี้อย่างมากซึ่งประเทศเยอรมนีก็เช่นเดียวกัน ความจำเป็นที่จะต้องมีนายความช่วยเหลือจึงมีอยู่ทุกขั้นตอนของการดำเนินคดี ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในข้อนี้ คือ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมนี มาตรา 140 บัญญัติว่า “ กรณีต่อไปนี้เป็นกรณีที่มีการร่วมมือของนายความมีความจำเป็นคือ

- 1) เมื่อการพิจารณาคดีในศาลชั้นต้น กระทำในศาลสูงมตรัฐหรือศาลมตรัฐ
- 2) เมื่อความผิดที่ผู้ถูกกล่าวหาถูกกล่าวหาหรือถูกฟ้องเป็นความผิดมหันตโทษ
- 3) เมื่อเป็นการพิจารณาที่จะมีผลให้ผู้ถูกกล่าวหาต้องถูกส่งตัวเข้าสถานพยาบาลหรือถูกห้ามประกอบอาชีพ
- 4) เมื่อผู้ถูกกล่าวหาเป็นใบ้หรือหูหนวก
- 5) เมื่อผู้ถูกกล่าวหาถูกขังอยู่อย่างน้อยสามเดือนในเรื่องเดียวกันหรือในเรื่องอื่น หรือเนื่องจากคำสั่งของเจ้าพนักงานให้ผู้ถูกกล่าวหาอยู่ในสถานพยาบาล และทั้งจะไม่ถูกปล่อยออกที่คุมขัง หรือให้ออกจากสถานพยาบาลอย่างน้อยสองสัปดาห์ก่อนเริ่มพิจารณาคดี
- 6) เมื่อผู้ถูกกล่าวหาต้องอยู่ในสถานพยาบาลสาธารณะเพื่อเตรียมการในการทำความเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับภาวะแห่งจิตของผู้ถูกกล่าวหา
- 7) เมื่อการพิจารณาคดีเป็นการพิจารณาลับหลังจำเลย

ตามกฎหมายเยอรมันจะเห็นได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับสิทธิที่จะมีนายความช่วยเหลืออย่างสมบูรณ์มากที่สุดทีเดียว

³ คณิต ฌ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 360-361.

3.1.3 การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่เด็กและเยาวชน

ในการพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนนั้นประเทศเยอรมนีได้ตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวเยอรมันขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2466 โดยเป็นแผนกหนึ่งของศาลแขวง ตามกฎหมายของประเทศเยอรมนี เด็กที่มีอายุไม่ครบ 14 ปี กระทำความผิดไม่ต้องรับโทษ ศาลเยาวชนและครอบครัวเยอรมัน มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเด็กและเยาวชนกระทำความผิดทางอาญาและขณะยื่นฟ้องนั้น ผู้กระทำความผิดยังเป็นผู้เยาว์อยู่⁴

“เด็ก” หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 14 ปีขึ้นไปแต่ไม่ถึง 18 ปี

“เยาวชน” หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปถึง 21 ปี

ในการพิจารณาคดีของศาลเยาวชนและครอบครัวนั้น ถ้าไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นแล้ว ให้ใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรมและกฎหมายวิธีพิจารณาคดีทั่วไปมาบังคับใช้วิธีพิจารณาของศาลเยาวชนและครอบครัวจะต้องมีการสืบเสาะข้อเท็จจริงเพื่อให้ทราบถึงบุคลิกลักษณะทางร่างกายจิตใจของเด็กและเยาวชนประกอบด้วย ในกรณีที่พนักงานอัยการเห็นว่า คดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดนั้น เป็นคดีเล็กน้อย ซึ่งปกติศาลจะไม่ลงโทษอยู่แล้ว พนักงานอัยการอาจขอความเห็นชอบจากศาลเพื่อขออนุญาตสั่งไม่ฟ้องคดีนั้นได้

ในกรณีพิจารณาคดีอุกฉกรรจ์ ศาลจะเพิ่มองค์คณะขึ้น โดยเพิ่มผู้พิพากษาธรรมดาเป็นสองคน ผู้พิพากษาสมทบเป็น 3 คน และศาลจะต้องตั้งที่ปรึกษากฎหมายทำหน้าที่เป็นทนายความ⁵ ว่าต่างให้จำเลยด้วย การพิจารณาคดีของศาลเยาวชนและครอบครัวเยอรมัน เป็นการพิจารณาลับ

สำหรับการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายให้แก่เด็กและเยาวชนนั้น กฎหมายของประเทศเยอรมนีได้มีหลักการที่สำคัญ โดยเฉพาะหลักสำคัญในการตั้งทนายความให้แก่เด็กและเยาวชนดังนี้

⁴ Peter-Alexis Albrecht. (1993). *Jugendstrafrecht*. 2. Aufl. pp. 338-353.

⁵ บุญเพราะ แสงเทียน. (2539). *คำบรรยายกฎหมายเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน*.

เรื่องการตั้งทนายความให้แก่เด็กและเยาวชนที่เป็นจำเลยนั้น บัญญัติไว้ในมาตรา 68 แห่งกฎหมายอาญาเด็กและเยาวชน (Jugendgerichtsgesetz) มีอยู่ 5 กรณีดังต่อไปนี้ ที่กฎหมายบังคับให้ศาลต้องตั้งทนายความให้แก่เด็กและเยาวชน⁶

1) กรณีตามบทบัญญัติเรื่องการตั้งทนายความให้จำเลยที่เป็นผู้ใหญ่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (StPO) ทั้งนี้ตามมาตรา 68 (1) หมายความว่า ถ้าในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดให้ศาลตั้งทนายให้จำเลยที่เป็นผู้ใหญ่ในกรณีใด ศาลก็ต้องตั้งทนายให้จำเลยที่เป็นเด็กในกรณีนั้นๆ ด้วย บทบัญญัติเรื่องการตั้งทนายความในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น ก็คือมาตรา 140 ซึ่งบัญญัติให้ศาลตั้งทนายความให้จำเลยในกรณีต่อไปนี้

(1) กรณีเป็นคดีที่การพิจารณาในศาลชั้นต้นกระทำในศาล Oberlandesgericht หรือศาล Landgericht

(2) กรณีที่เป็นคดีประเภท Verbrechen

(3) กรณีที่เป็นความผิดที่มีโทษห้ามประกอบอาชีพ

(4) กรณีที่จำเลยถูกควบคุมตัวตามหมายศาลมาเป็นเวลาอย่างน้อย 3 เดือน และยังไม่ถูกปล่อยตัวไปก่อนมีการพิจารณาคดีในศาลอย่างน้อย 2 สัปดาห์

(5) กรณีที่ศาลอาจมีคำสั่งให้มีการเฝ้าติดตามพฤติกรรมของจำเลยเนื่องจากจำเลยอาจตกอยู่ในสภาวะผิดปกติทางจิต

⁶ § 68 (Notwendige Verteidigung) Der Vorsitzende bestellt dem Beschuldigten einen Verteidiger, wenn

1. einem Erwachsenen ein Verteidiger zu bestellen wäre,

2. dem Erziehungsberechtigten und dem gesetzlichen Vertreter ihre Rechte nach diesem Gesetz entzogen sind,

3. der Erziehungsberechtigte und der gesetzliche Vertreter nach § 51 Abs. 2 von der Verhandlung ausgeschlossen worden sind und die Beeinträchtigung in der Wahrnehmung ihrer Rechte durch eine nachträgliche Unterrichtung (§ 51 Abs. 4 Satz 2) nicht hinreichend ausgeglichen werden kann,

4. zur Vorbereitung eines Gutachtens über den Entwicklungsstand des Beschuldigten (§ 73) seine Unterbringung in einer Anstalt in Frage kommt oder

5. gegen ihn Untersuchungshaft oder einstweilige Unterbringung gemäß § 126a der Strafprozeßordnung vollstreckt wird, solange er das achtzehnte Lebensjahr nicht vollendet hat; der Verteidiger wird unverzüglich bestellt.

(6) กรณีที่ศาลเห็นด้วยกับคำขอของพนักงานอัยการให้มีการดำเนินคดีเพื่อความปลอดภัย (Sicherungsverfahren)

(7) กรณีที่ทนายความคนก่อนของจำเลยหมดหน้าที่ไปในระหว่างพิจารณาคดี

นอกจาก 7 กรณีข้างต้นแล้ว ศาลยังอาจตั้งทนายความให้จำเลยในกรณีอื่นก็ได้ด้วย หากศาลเห็นว่ากรณีเป็นความผิดร้ายแรง หรือเห็นว่าเป็นคดีที่มีข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายยุ่งยากซับซ้อน

2) กรณีที่ผู้แทนโดยชอบธรรมของจำเลยร้องขอ

3) กรณีที่ผู้แทนโดยชอบธรรมของจำเลยถูกศาลสั่งห้ามมิให้อยู่ในการพิจารณาคดีเป็นระยะเวลาหนึ่ง และความเสียหายที่เกิดจากการไม่อยู่ในการพิจารณาคดีนั้น ไม่อาจถูกทดแทนได้ด้วยการชี้แจงจากศาล

4) กรณีที่ศาลสั่งให้มีการเฝ้าติดตามพฤติกรรมของจำเลยว่าจำเลยมีสติปัญญาหรือมีความรู้ผิดชอบมากน้อยเพียงใด

5) กรณีที่มีการควบคุมตัวจำเลยไว้ตามหมายจับหรือหมายขัง ทั้งนี้จนกว่าจำเลยจะอายุครบ 18 ปีบริบูรณ์

3.2 ประเทศฝรั่งเศส

สิทธิการมีทนายความในคดีอาญาได้รับการรับรองตามกฎหมายตั้งแต่เริ่มคดีอาญาจนกระทั่งศาลตัดสินคดี วิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสแบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอน คือการดำเนินคดีชั้นสอบสวน การไต่สวนมูลฟ้อง และการพิจารณาคดีในชั้นศาล⁷

3.2.1 สิทธิในการมีทนาย

สิทธิในการมีทนายความเป็นสิทธิประการหนึ่งเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดความสามารถในการต่อสู้คดีได้มากที่สุดของฝ่ายจำเลย การมีทนายความจึงมีบทบาทสำคัญไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของฝรั่งเศส ดังจะได้กล่าวดังนี้

3.2.1.1 สิทธิในการมีทนายความในชั้นพนักงานตำรวจ

ในระหว่างควบคุมตัวของเจ้าพนักงานตำรวจ ผู้ถูกควบคุมมีสิทธิจะมีทนายตั้งแต่ชั้นถูกควบคุมตัวกฎหมายฝรั่งเศสให้อำนาจตำรวจควบคุมผู้ต้องหาได้ไม่เกิน 24 ชั่วโมง หากต้องการขยายระยะเวลาควบคุมอีก 24 ชั่วโมง ต้องได้รับความเห็นชอบเป็นหนังสือที่ระบุเหตุของ

⁷ ปกป้อง ศรีสนิท. สิทธิการมีทนายความในคดีอาญา. สืบค้นเมื่อ 20 ธันวาคม 2550, จาก

การขยายเวลาการควบคุมจากพนักงานอัยการ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสแบ่งสิทธิการมีทนายความเป็น กรณีทั่วไป และ กรณีพิเศษ ในกรณีทั่วไปผู้ถูกควบคุมตัวมีสิทธิพบทนายความตั้งแต่ชั่วโมงแรกของการควบคุมตัว ส่วนกรณีพิเศษ คดีที่ผู้ถูกควบคุมตัวถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดร้ายแรง เช่นความผิดฐานองค์กรอาชญากรรม หรือก่อการร้าย เป็นต้น จะต้องรอให้ระยะเวลา 36 ชั่วโมงผ่านพ้นไปก่อนจึงจะมีสิทธิพบทนายความ ที่เป็นเช่นนี้เพราะกฎหมายฝรั่งเศสคงพิจารณาว่าความผิดบางฐานนั้น การปรากฏตัวของทนายความอาจทำให้การสอบสวนยุ่งยากและไม่สามารถดำเนินการได้ เมื่อขังนำหนักความรุนแรงของข้อหาเกี่ยวกับสิทธิของผู้ถูกควบคุมแล้ว กฎหมายคงเห็นสมควรที่จะให้ระยะเวลาช่วงหนึ่งกับตำรวจในการสอบสวนก่อนที่ผู้ถูกควบคุมจะมีสิทธิพบทนายความ

ประเด็นต่อมาที่น่าสนใจคือ เมื่อผู้ถูกควบคุมไม่อาจหาทนายความได้อาจเป็นเพราะขาดแคลนทุนทรัพย์ กฎหมายให้รัฐต้องมีหน้าที่จัดหาทนายความให้โดยเร็ว โดยกฎหมายฝรั่งเศสกำหนด

กฎหมายฝรั่งเศสได้บัญญัติรับรองสิทธิการมีทนายความของผู้ถูกควบคุมชั้นสอบสวน หากเจ้าหน้าที่รัฐเช่นตำรวจจะละเมิดสิทธิดังกล่าว เช่น ไม่จัดหาทนายความให้ผู้ถูกควบคุมหรือผู้ต้องหา ผลจะเป็นเช่นไร ในฝรั่งเศสเป็นคดีขึ้นศาลกันเป็นจำนวนมาก และศาลฎีกาฝรั่งเศส ประการแรก การที่ตำรวจไม่ตั้งทนายความให้ผู้ถูกควบคุมตัวชั้นสอบสวน ศาลจำเป็นต้องประกาศเพิกถอนการควบคุมตัวและการสอบปากคำ (nullité) กล่าวคือการควบคุมตัวและการสอบปากคำนั้นเสียไป เพราะถือว่าเป็นการกระทำของตำรวจที่กระทบกระเทือนสิทธิการต่อสู้คดี (le droit de la défense) ประการที่สอง ผลของการสอบปากคำที่เสียไปทำให้พนักงานอัยการไม่อาจอ้างถ้อยคำของผู้ต้องหาเช่นคำรับสารภาพในชั้นสอบสวนมาเป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลได้ ประการสุดท้าย แม้ศาลจะประกาศความเสียไปของการควบคุมตัวและการสอบปากคำ แต่การเสียไปดังกล่าวไม่กระทบกระเทือนถึงการสอบสวน การไต่สวนมูลฟ้อง การฟ้องคดีและการพิจารณาคดี เพราะการเสียไปของการควบคุมตัวและการสอบปากคำผู้ต้องหาไม่มีความเกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาความที่ต่อเนื่องมาโดยชอบ

3.2.1.2 สิทธิของผู้ต้องหาในการมีทนายความในชั้นผู้พิพากษาสอบสวน

ผู้พิพากษาที่จะออกคำสั่งขังผู้ต้องหา จะต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาให้ทราบถึงสิทธิที่จะมีทนายความและมีระยะเวลาตามควรที่จะเตรียมการต่อสู้คดี การพิจารณาคดีในชั้นไต่สวนมูลฟ้องนี้ ระบบฝรั่งเศสใช้ระบบไต่สวน (inquisitoire) กล่าวคือผู้พิพากษาศาลไต่สวนจะเข้ามามีบทบาทในการค้นหาความจริงและรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหมด คดีความผิดฐานcrime (โทษหนัก) การไต่สวนมูลฟ้องเป็นเรื่องบังคับ แม้อัยการจะรวบรวมพยานหลักฐานอย่างดีแล้ว

ก็ต้องส่งศาลไต่สวนเสมอ ส่วนคดี *délit* (โทษกลาง) อัยการจะส่งให้ศาลไต่สวนมูลฟ้องหรือไม่ก็ได้ ส่วนคดี *contravention* (โทษ) โดยหลักแล้วไม่ต้องมีการไต่สวนมูลฟ้อง กฎหมายฝรั่งเศสถือว่าผู้เป็นจำเลยชั้นไต่สวนมูลฟ้อง (*la mise en examen*) มีสิทธิได้รับการช่วยเหลือจากทนายความ และศาลจะต้องตั้งทนายความให้ผู้เป็นจำเลยชั้นไต่สวนมูลฟ้อง นอกจากนี้ทนายความฝรั่งเศสยังแสดงบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือจำเลยชั้นไต่สวนมูลฟ้องหลายประการ เช่น 1. การแสดงข้อสังเกตบางอย่างให้ศาลรับทราบ 2. การเรียกร้องสิทธิต่างๆ ให้จำเลยชั้นไต่สวนมูลฟ้องเช่นสิทธิในการได้รับการตรวจร่างกายและจิตใจจากแพทย์ 3. การเรียกร้องให้ศาลมีคำสั่งปล่อยตัวระหว่างการพิจารณา (*la demande de mise en liberté*) 4. การยกอายุความอายุขึ้นให้ศาลมีคำสั่งยกฟ้อง

ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องนี้หากศาลไม่เคารพสิทธิการมีทนายความของจำเลย ศาลสูงต้องออกคำสั่งยกเลิกฟ้องการไต่สวนมูลฟ้อง (*La nullité de l'instruction*) แต่บางกรณีศาลสูงไม่ออกคำสั่งยกเลิกฟ้องการไต่สวนมูลฟ้องหากเป็นการไม่เคารพหลักเกณฑ์เล็กๆ น้อยและความเป็นจริงจำเลยชั้นไต่สวนมูลฟ้องก็มีทนายความช่วยเหลือตลอดการไต่สวนมูลฟ้องจึงไม่ถือว่ากระทบสิทธิของจำเลยถึงขนาดต้องยกเลิกการไต่สวนมูลฟ้อง

ส่วนในเรื่องผลของการยกเลิกการไต่สวนมูลฟ้องนั้นกฎหมายฝรั่งเศสกำหนดให้เป็นอำนาจของศาลอุทธรณ์แผนกคดีอาญาที่จะพิจารณาว่าการยกเลิกฟ้องนั้นมีผลต่อการฟ้องคดีหรือไม่ และมีสิทธิสั่งให้ศาลไต่สวนอื่นดำเนินการไต่สวนมูลฟ้องใหม่ได้

3.2.1.3 สิทธิในการมีทนายความชั้นพิจารณา

กฎหมายฝรั่งเศสได้บัญญัติรับรองสิทธิการมีทนายไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 274 และ 393 วรรคสอง เรื่องการรับรองสิทธิการมีทนายความของจำเลยตามกฎหมายฝรั่งเศสจะพบว่ากฎหมายฝรั่งเศสแบ่งแยกการรับรองสิทธิดังกล่าวโดยยึดถือศาลที่พิจารณาคดีเป็นหลัก กล่าวคือ

คดีใน *La cour d'assises* ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 274 บัญญัติว่าก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลแจ้งให้จำเลยเลือกทนายความ และหากจำเลยไม่ยอมเลือกทนายความให้ศาลตั้งทนายความให้จำเลยทันที นอกจากนี้ในขณะพิจารณาคดีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 317 วรรคหนึ่งยังบัญญัติว่าการปรากฏตัวของทนายความในการพิจารณาคดีเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งหากทนายความที่ตั้งไว้ไม่มาศาล ศาลต้องตั้งทนายความใหม่ให้ทันที จะเห็นได้ว่ากฎหมายฝรั่งเศสได้รับรองสิทธิการมีทนายความของจำเลยในการพิจารณาคดีใน *La cour d'assises* ถึงสองชั้น

คดีใน Le tribunal correctionnel ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 393 วรรคสองบัญญัติว่าให้พนักงานอัยการแจ้งต่อจำเลยว่าจำเลยมีสิทธิเลือกทนายความด้วยตนเองถ้าไม่เลือกศาลต้องตั้งทนายความให้จำเลย

คดีใน Le tribunal de police แม้ไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายฝรั่งเศสที่รับรองไว้ชัดแจ้งว่าศาลต้องตั้งทนายความให้จำเลยใน Le tribunal de police เพราะกฎหมายอนุญาตให้จำเลยต่อสู้คดีเองได้ในคดีลหุโทษ แต่หากจำเลยต้องการตั้งทนายความต่อสู้คดีก็อาจทำได้ และถ้าหากจำเลยไม่มีทุนทรัพย์พอจะจ้างทนายความ จำเลยก็สามารถร้องขอให้ศาลตั้งทนายความได้โดยอ้างบทบัญญัติแห่ง La convention européenne de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales มาตรา 6-3-c เรื่องวิธีพิจารณาคดีที่เป็นธรรม (le procès équitable)

สิทธิการมีทนายความเป็นส่วนสำคัญของกระบวนการพิจารณาคดีซึ่งในประเทศภาคพื้นยุโรปนั้นถือว่าสิทธิการมีทนายความเป็นส่วนหนึ่งของ “วิธีพิจารณาคดีที่เป็นธรรม” (procès équitable) ตามมาตรา 6 แห่ง Convention européenne de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales ประเด็นเรื่องสิทธิการมีทนายความนั้นอาจสะท้อนผลสองด้าน กล่าวคือ ผลทางด้านคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชน หากรัฐหรือหน่วยงานของรัฐไม่ว่าจะเป็นตำรวจ อัยการ หรือศาล ได้เคารพสิทธิการมีทนายความของจำเลยและปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวอย่างเคร่งครัด

3.2.2 การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่เด็กและเยาวชน

ประเทศฝรั่งเศสได้รับเอาหลักการในการแยกการพิจารณาพิพากษาคดีเด็กและเยาวชนที่ เป็นผู้กระทำผิดมาจากสมัยโรมัน โดยมีแนวความคิดในการบำบัดเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดและสามารถกลับคืนมายังสังคมได้ ประเทศฝรั่งเศสจึงได้จัดให้มีองค์กรที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญเฉพาะทางในการพิจารณาพิพากษาคดีเด็กและเยาวชนขึ้นแยกออกจากศาลยุติธรรมที่พิจารณาพิพากษาคดีทั่วไป โดยกลไกที่สำคัญในการดำเนินคดีเด็กและเยาวชนได้แก่ ผู้พิพากษาคดีเด็กและศาลคดีเด็ก ประเทศฝรั่งเศส ได้จัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวขึ้นเมื่อ พ.ศ.2453

องค์คณะประกอบด้วยผู้พิพากษา 3 คน โดยเป็นประธาน 1 คน ส่วนผู้พิพากษาอื่นอีก 2 คนนั้น คนหนึ่งต้องเป็นสตรี มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาแก่ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 13 ปีถึง 18 ปี ส่วนผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 13 ปี ไม่ต้องรับโทษในทางอาญาแต่อาจถูกพนักงานอัยการนำตัวส่งไปยังศาลเยาวชนและครอบครัวเพื่อขอให้ผู้พิพากษาทำการสอบสวนและพิจารณาพิพากษาได้ แต่ห้ามมิให้ศาลพิพากษาลงโทษผู้นั้นคงมีอำนาจแต่เพียงส่งตัวผู้นั้นไปปรับการฝึกและอบรม หรือมอบให้บุคคลหรือองค์กรที่เหมาะสมนำตัวไปอบรมเลี้ยงดูจนกว่าผู้นั้นจะมีอายุครบ 21 ปีบริบูรณ์

ในการพิจารณาคดี ผู้พิพากษาคดีเด็กจะเป็นผู้ที่มีความรู้และความเข้าใจถึงเรื่องราวและความประพฤติของเด็กนั้น เนื่องจากผู้พิพากษาคดีเด็กมีอำนาจที่จะทำการไต่สวนคดีเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานและมีคำพิพากษาในคดีนั้น โดยผู้พิพากษาเฉพาะคดีเด็กนี้จะมีเขตอำนาจทั่วไปเหนือคดีที่มีใช้คดีอุกฉกรรจ์เท่านั้น แต่ในบางกรณีศาลคดีเด็กอาจมีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอุกฉกรรจ์บางคดี เช่น คดีทำร้ายร่างกายโดยเจตนาและคดีค้ายาเสพติดเป็นต้น โดยศาลคดีเด็กจะมีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเมื่อ (1) มีการกระทำความผิดในเขตอำนาจศาล (2) บิดามารดาหรือผู้ปกครองของผู้เยาว์อาศัยอยู่ในเขตอำนาจศาล (3) ผู้เยาว์อยู่ในเขตอำนาจศาลหรืออยู่ในขณะควบคุม หรือ (4) จับผู้เยาว์ได้ในเขตอำนาจศาลนั้น ศาลคดีเด็กจะมีเขตอำนาจเหนือเด็กและเยาวชนที่มีอายุไม่เกิน 16 ปี ส่วนเยาวชนที่มีอายุตั้งแต่ 16-18 ปี อยู่ภายใต้เขตอำนาจของ Juvenile Court of Assizes ซึ่งเป็นระบบพิจารณาโดยคณะลูกขุนต่างจากการพิจารณาในศาลคดีเด็ก⁸

ในการดำเนินคดีอาญาของเด็กและเยาวชนนั้น โดยหลักแล้วให้เป็นอำนาจของพนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องคดีต่อเด็กหรือเยาวชน แต่ในบางกรณีผู้เสียหายอาจมีสิทธินำคดีขึ้นฟ้องร้องต่อศาลได้เอง ส่วนในการเรียกร้องค่าเสียหายทางแพ่งนั้นผู้เสียหายสามารถดำเนินการฟ้องได้เองโดยตรง ในชั้นของการไต่สวน ผู้พิพากษาในคดีนั้นจะต้องทำการไต่สวนโดยคำนึงถึงสภาพจิตใจของเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดด้วย ไม่ใช่ไต่สวนเพียงเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงของการกระทำความผิดที่เกิดขึ้น โดยศาลอาจใช้วิธีการเฝ้าสังเกตพฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชนหรือใช้การทดสอบวิธีการต่างๆ เพื่อให้รู้และเข้าใจถึงพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนนั้น เช่น การทดสอบทางจิตใจ หรือ การทดสอบทางการแพทย์เป็นต้น

ในชั้นพิจารณา เด็กและเยาวชนต้องมีทนายความเสมอโดยเด็กหรือเยาวชนหรือผู้แทนตามกฎหมายของเด็กหรือเยาวชนนั้นเป็นผู้แต่งตั้ง ในกรณีที่บุคคลดังกล่าวไม่ได้แต่งตั้งทนายความศาลก็จะแต่งตั้งทนายความแก่เด็กหรือเยาวชนนั้น ให้ศาลตั้งทนายให้แก่เด็กในการสอบสวนถ้าปรากฏว่าหลักฐานไม่เพียงพอ ผู้พิพากษาก็ส่งปล่อยเด็กนั้นไปทันที ถ้าคดีนั้นมีมูลก็ต้องทำการสอบสวนต่อไปถึงความ เป็นอยู่ นิสัยใจคอ ความ เป็นไป ในครอบครัวและสิ่งแวดล้อมต่างๆ โดยกำหนดให้ศาลต้องตั้งทนายความเป็นผู้ที่ทำหน้าที่นี้ โดยต้องคำนึงถึงสวัสดิการของเด็กเป็นสำคัญพร้อมทั้งต้องพึงระลึกเสมอว่าการสอบสวนนี้เพื่อจะแก้ไขฟื้นฟูแก้ไขการกระทำผิดของเด็ก ไม่ใช่เน้นเรื่องเกี่ยวกับการลงโทษแต่อย่างไร

⁸ ศุภราศี นิยมวานิช. (2546, ธันวาคม). “การดำเนินคดีเด็กและเยาวชนในประเทศฝรั่งเศส.”

สรุป วิธีการไต่สวนและการดำเนินคดีเด็กและเยาวชนจะไม่เคร่งครัดเท่าวิธีการไต่สวนและดำเนินคดีโดยทั่วไป โดยในการพิจารณาคดีของผู้พิพากษาคดีของผู้พิพากษาคดีเด็กนั้น ผู้พิพากษาคดีเด็กเป็นผู้กำหนดรูปแบบการพิจารณาโดยจะมีเสมียนศาล พนักงานอัยการ เด็กหรือเยาวชน และทนายความแก้ต่างคดี เข้าร่วมในการพิจารณา นอกจากนี้ อาจมีผู้แทนจากหน่วยงานด้านการศึกษาและหน่วยงานด้านคุมประพฤติ เป็นต้น

3.3 ประเทศสหรัฐอเมริกา

สิทธิในการดำเนินคดีอาญาของผู้ต้องหาเกิดขึ้นเมื่อรัฐเข้าดำเนินการอันมีผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนของประชาชน นับตั้งแต่วิธีแรกที่ตกเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญา โดยการถูกจับหรือนำตัวมาดำเนินการสอบสวนเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานไปใช้ในการพิสูจน์ความผิดของจำเลยในชั้นศาลโดยตำรวจและอัยการซึ่งนับเป็นขั้นตอนที่อันตราย (Critical Stage) ต่อสิทธิของผู้ต้องหาที่จำเป็นต้องมีทนายความคอยให้ความช่วยเหลือในการดำเนินคดี⁹ เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาระหว่างการสอบสวนที่มีผลกระทบต่อผู้ต้องหาโดยตรง เช่น การชี้ตัวผู้ต้องหา เหล่านี้เป็นต้น

การสอบสวนผู้ต้องหาถือเป็นขั้นตอนหนึ่งของการดำเนินคดีที่เป็นอันตรายต่อผู้ต้องหา เพราะพนักงานสอบสวนต้องการค้นหาข้อเท็จจริงจากผู้ต้องหาเพื่อนำไปใช้ในการพิจารณาคดี การให้มีทนายความคอยให้คำปรึกษาจึงมีความจำเป็นในการที่จะระมัดระวังรักษาสิทธิของผู้ต้องหาไม่ให้ผู้ต้องหาให้การอันเป็นผลร้ายแก่ตนเอง

3.3.1 สิทธิในการมีทนายความ

สิทธิในการมีทนายถือเป็นสิทธิที่มีความสำคัญอย่างมากในระบบกฎหมายของสหรัฐอเมริกาซึ่งใช้ระบบปฏิปักษ์ (Adversary System) หรือระบบกล่าวหา อันเป็นระบบที่มีแนวคิดที่มีระบบอยู่บนพื้นฐานที่ว่า การค้นหาความจริงจะสามารถทำได้ดีที่สุดถ้าทั้งโจทก์และจำเลยมีความเท่าเทียมกันในการต่อสู้คดี โดยมีศาลทำหน้าที่เป็นกรรมการซึ่งมีความเป็นกลาง ในระบบเช่นนี้จึงจำเป็นต้องให้จำเลยได้รับความช่วยเหลือจากซึ่งมีความสามารถทัดเทียมกับอัยการ โจทก์ผู้ฟ้องคดี มิฉะนั้นระบบนี้จะไม่สามารถให้ความยุติธรรมได้อย่างสมบูรณ์สิทธิในการมีทนายได้รับการรับรองอยู่ในรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 6 ซึ่งบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวข้อง

⁹ ทศนีย์ แก้วพิลา ก เล่มเดิม. หน้า 66.

ว่า “In all criminal prosecutions, the accused shall enjoy the right...to have the Assistance of Counsel for his defense”

3.3.1.1 สิทธิในการมีทนายความในชั้นพิจารณา ศาลสูงสุดของสหรัฐได้เริ่มเข้ามามีบทบาทในการกำหนดหลักเกณฑ์เรื่องสิทธิในการมีทนายความอย่างจริงจัง เมื่อปี พ.ศ. 1932 ในคดี Powell V. Alabama ซึ่งเป็นการกำหนดให้ จำเลยที่ถูกกล่าวหาในคดีร้ายแรงซึ่งมีโทษถึงประหารชีวิตต้องได้รับการช่วยเหลือจากทนายความ โดยศาลไม่ได้อ้างรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 6 เป็นพื้นฐานของการตัดสินแต่อ้างรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 14 เรื่องหลัก Due Process แทนต่อมาอีกหลายปีศาลสูงสุดจึงได้กล่าวถึงหลักมาตรา 6 ใช้อย่างคับแคบผู้ต้องหาและจำเลยทุกคนที่ถูกดำเนินคดีอาญาร้ายแรงโดยศาลสูงสุดปฏิเสธที่จะขยายหลักเรื่องนี้ไปสู่มลรัฐ อีกหลายปีต่อมาในคดี (Gideon V Wainwright) ซึ่งถือเป็นคดีประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเรื่องสิทธิในการมีทนาย จึงได้มีการตัดสินว่า สิทธิตามมาตรา 6 ของรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติม กำหนดให้รัฐทุกรัฐต้องจัดหาทนายให้จำเลยผู้ยากไร้ในคดีร้ายแรง โดยศาลได้ให้เหตุผลว่ารัฐบาลเองก็จ้างนักกฎหมายสำหรับฟ้องคดีและจำเลยผู้มีฐานะก็จ้างทนายความในการต่อสู้ จึงเป็นความจำเป็นในระบบการดำเนินคดีที่เป็นอยู่ต้องจัดหาทนายให้จำเลยผู้ยากไร้ด้วย เพราะมิฉะนั้นบุคคลเหล่านี้จะตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบ และสรุปว่า “ในคดีอาญานั้น นักกฎหมายเป็นสิ่งจำเป็น มิใช่เป็นความฟุ่มเฟือยแต่อย่างใด” (Lawyers in criminal court are necessities not luxuries)

ต่อมาในคดี Arigersinger V. Hamlin ศาลสูงสุดได้ขยายสิทธิในการมีทนายความไปสู่คดีซึ่งมีโทษจำคุกและได้มีการวางหลักว่า หลักเกณฑ์ที่จะพิจารณาว่าจำเลยจะได้รับสิทธิในการมีทนายความตามมาตรา 6 นี้หรือไม่ขึ้นอยู่กับว่าในคดีนั้นจะมีการลงโทษที่เป็นการจำกัดเสรีภาพหรือไม่

3.3.1.2 สิทธิในการมีทนายชั้นตอนอื่นนอกจากระหว่างพิจารณา

นอกจากสิทธิในการมีทนายความในชั้นพิจารณา (Trial) ซึ่งศาลสูงสุดได้วางหลักเกณฑ์ไว้อย่างชัดเจนในคดีต่างๆที่กล่าวมาแล้ว ศาลยังได้ตีความว่าสิทธิในการมีทนายความ กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 6 ครอบคลุมถึงขั้นตอนสำคัญ (Critical Stages) ทุกขั้นตอนในการดำเนินคดีอาญาอีกด้วย จากแนวคิดเรื่องขั้นตอนสำคัญ นี้เอง ทำให้สิทธิในการมีทนายความได้ขยายออกไปกว้างขวางอย่างมาก

ในการวินิจฉัยว่าขั้นตอนใดเป็นขั้นตอนสำคัญ ศาลได้วางหลักในการพิจารณาไว้ดังนี้

1) ต้องพิจารณาว่าในสถานการณ์นั้นมีสิ่งที่จะมากระทบสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในทางที่จะเป็นผลร้ายหรือไม่และ

2) ความช่วยเหลือจากทนายความจะช่วยให้ผู้ต้องหา หรือจำเลยสามารถหลีกเลี่ยงผลร้ายนั้นได้หรือไม่

โดยสรุป เมื่อพิจารณาจากแนวทางที่ศาลสูงสหรัฐอเมริกาได้ตัดสินไว้ ขั้นตอนในการดำเนินคดีที่ได้รับการรับรองถึงสิทธิในการมีทนายความได้แก่ขั้นตอนดังต่อไปนี้

(1) ในการสอบสวนที่มีการควบคุมผู้ต้องหา (Custodial interrogation) โดยศาลได้โยงหลักเรื่องนี้กับสิทธิในการที่จะไม่ต้องให้การปรักปรำตนเอง (Self – incrimination) ในรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 5

(2) ในการสอบสวนหลังจากที่ได้มีคำสั่งให้ฟ้องโดยคณะลูกขุนใหญ่แล้ว

(3) ในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง

(4) ในชั้นปรากฏตัวต่อศาลที่เรียกว่า Arraignment

(5) ในการชี้ตัวภายหลังที่ได้ปรากฏตัวต่อศาลครั้งแรกแล้ว

(6) ในชั้นรับสารภาพและในชั้นพิพากษาลงโทษ

(7) การดำเนินคดีทุกคดีที่มีโทษเกี่ยวกับการจำกัดเสรีภาพ

(8) การอุทธรณ์ที่เป็นสิทธิตามกฎหมาย

3.3.2 การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่เด็กและเยาวชน

สำหรับการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่เด็กและเยาวชนในการพิจารณาคดีอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น รากฐานของระบบศาลคดีเยาวชนของสหรัฐอเมริกามาจากระบบกฎหมายจารีตประเพณีของประเทศอังกฤษที่ยอมรับว่าเด็กและเยาวชนไม่ควรได้รับการปฏิบัติ โดยเฉพาะการลงโทษเช่นเดียวกับผู้ใหญ่¹⁰ ศาลแห่งรัฐเพนซิลเวเนียเป็นแห่งแรกที่คำนึงถึงถึงปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำผิด และพยายามใช้บทบาทของผู้ปกครองหรือ parents patriae ต่อเด็กและเยาวชน ตั้งแต่ ค.ศ. 1838 ครั้นถึง ค.ศ. 1839 ศาลคดีเด็กและเยาวชน (The juvenile court) จึงจัดตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกที่ Cook County ในนครชิคาโก รัฐอิลลินอยส์ เป็นผลให้รัฐเกือบทั้งหมดหันมาจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน เช่นเดียวกับนครชิคาโก โดยเฉพาะในปี ค.ศ. 1928 มีเพียง 2 ใน 31 รัฐเท่านั้นที่ไม่ผ่านกฎหมายจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนและบางแห่งก็ใช้ชื่อว่าศาลเยาวชนและความสัมพันธ์ในครอบครัว (Juvenile and Domestic Relation District Court) เช่น ที่รัฐเวอร์จิเนีย

¹⁰ วิชามหาคุณ. (2539, กรกฎาคม-กันยายน). การศึกษาดูงานกระบวนการยุติที่เกี่ยวข้องแก่เด็กและเยาวชน ในรัฐจอร์เจีย นิวเจอร์ซีย์ นิวยอร์ค และกรูวชิงตันดีซี. หน้า 147-149.

บางแห่งก็ใช้ชื่อศาลครอบครัว (Family Court) เช่น ที่รัฐโอไฮโอ และเวอร์มอน อย่างไรก็ตามทุกศาลมีความหมายเดียวกัน คือ ฟันฟูสภาพจิตใจและร่างกายของเด็กและเยาวชน โดยไม่ลงโทษทางกฎหมายแก่เด็กและเยาวชน และได้รับมอบหมายจากสังคมให้พิจารณาพิพากษาคดีเด็กและเยาวชนที่ถูกทอดทิ้ง ขาดไร้ที่พึ่งพิง มีพฤติกรรมในทางเสียหาย กระทำผิดต่อบทบัญญัติแห่งกฎหมายและมีความประพฤติเบี่ยงเบน ซึ่งมีโครงการต่างๆ ที่ช่วยให้เด็กและเยาวชนได้รับการพัฒนาไปสู่การแก้ปัญหา และให้สาธารณชนมั่นใจได้ว่าเมื่อเขาได้กลับคืนสู่สังคมแล้ว จะเป็นพลเมืองที่ได้รับการยอมรับนับถือโดยทั่วไป และนับตั้งแต่ ค.ศ. 1945 ได้มีระบบศาลคดีเด็กและเยาวชนเกิดขึ้นทุกรัฐไม่ว่าจะใช้ชื่อว่าศาลคดีเดโกและเยาวชน หรือศาลครอบครัวก็ตาม โดยเป็นศาลที่มีระบบการพิจารณาคดีและแนวความคิดที่ต่างจากระบบศาลผู้ใหญ่ แต่ในศาลครอบครัวหรือศาลเยาวชนและความสัมพันธ์ในครอบครัว นอกเหนือจากคดีที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนกระทำผิดเด็กและเยาวชนถูกกระทำทารุณกรรม ถูกทอดทิ้ง และเด็กเร่ร่อนหนีโรงเรียนซึ่งศาลคดีเด็กและเยาวชนเป็นผู้รับผิดชอบอยู่เดิม

ถ้าหับศาลคดีเด็กและเยาวชนของกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. (District of Columbia Juvenile Court) เป็นศาลคดีเด็กและเยาวชนแห่งแรกของรัฐบาลกลาง (federal court system) โดยจัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1906 มีอำนาจในการพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนกระทำผิด (delinquent) ไร้ที่พึ่งพิง (dependent) แก้ไขไม่ได้ (incorrigible) และหนีโรงเรียน (truant) ศาลคดีเด็กและเยาวชนของกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. เคยพิจารณาคดีคดีที่เป็นปัญหาขึ้นสู่ศาลสูงสุดแห่งสหรัฐอเมริกาและถือเป็นบรรทัดฐานจนกระทั่งปัจจุบันนี้ คดีศาล Kent v. U.S. เมื่อ ค.ศ. 1966 กล่าวคือ เยาวชนชื่อ Kent อายุ 16 ปี ถูกกล่าวหาว่าบุกรุกพังบ้าน ลักทรัพย์ และข่มขืน ในขณะที่อยู่ในระหว่างการคุมประพฤติของศาลคดีเด็กและเยาวชน เมื่อถูกจับเยาวชนยอมรับว่ากระทำผิดจริง จึงถูกส่งตัวไปยังสถานฝึกอบรม ต่อมาศาลคดีเด็กและเยาวชนได้รับการแก้ไขฟื้นฟูในสถานฝึกและอบรมและร้องขอให้มีการทบทวนคำสั่งโดยขอตรวจรายงานการสืบเสาะประวัติของเยาวชน เพื่อให้การช่วยเหลือเยาวชน แต่ได้รับการปฏิเสธในศาลผู้ใหญ่ เยาวชนได้รับการวินิจฉัยว่า ไม่มีความผิดในข้อหาข่มขืน ด้วยเหตุผลที่ว่าเยาวชนมีจิตผิดปกติ แต่ผิดฐานบุกรุกพังบ้านลักทรัพย์ จึงถูกตัดสินจำคุก 30-90 ปี และถูกส่งตัวไปรักษาสภาพจิตที่โรงพยาบาล St. Elizabeth ในกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. เยาวชนจึงอุทธรณ์คำสั่งที่ให้โอนคดีไปพิจารณายังศาลผู้ใหญ่ ในที่สุดศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาได้วินิจฉัยว่า เมื่อมีการแยกระบบศาลคดีเด็กและเยาวชนออกจากระบบความยุติธรรมสำหรับผู้ใหญ่ ศาลคดีเด็กและเยาวชนย่อมไม่มีอำนาจโอนคดีเด็กและเยาวชนไปสู่ศาลที่พิจารณาคดีอาญาสำหรับผู้ใหญ่ โดยปราศจากการพิจารณาคดี ปราศจากการช่วยเหลือของที่ปรึกษากฎหมายที่มีประสิทธิภาพและปราศจากเหตุผลที่อ้างอิงอันสมควร และผู้พิพากษาศาลสูงสุดได้วิพากษ์วิจารณ์

กระบวนการของศาลคดีเด็กและเยาวชนอย่างรุนแรงที่มีอำนาจสูงสุดในการใช้ดุลพินิจโดยปราศจากการถ่วงดุล ศาลสูงสุดได้วางหลักไว้ว่าให้ทนายความของเยาวชนสามารถเข้าถึงรายงานการสืบเสาะประวัติของเยาวชนเพื่อช่วยเหลือปกป้องเยาวชนได้

ผู้พิพากษาศาลคดีเด็กและเยาวชนนอกจากทำหน้าที่พิจารณาคดี ซึ่งใช้ผู้พิพากษานายเดี่ยวเป็นผู้พิพากษาในแต่ละคดีแล้ว ในศาลที่อยู่ชนบทห่างไกลผู้พิพากษายังต้องรับภาระเป็นผู้บริหารงานศาล เว้นแต่จะมีผู้อำนวยการดูแลกิจการศาล (director of court services) มิฉะนั้นผู้พิพากษาจะต้องรับผิดชอบทั้งงานบุคคล งานการคลัง และงบประมาณ รวมทั้งประสานและกำกับดูแลสถานพยาบาลของศาล (Court Clinics) บ้านทดแทน (foster homes) สถานควบคุม (detention facilities) และการบริการหลังปล่อย (after-care services) ได้มีผู้จำแนกประเภทผู้พิพากษาศาลคดีเด็กและเยาวชนไว้หลายแบบ เช่น ผู้พิพากษาที่เป็นผู้ปกครองคือ ผู้พิพากษาที่คิดว่าตนรู้อะไรดีที่สุดสำหรับเด็กและเยาวชนทั้งต้องการให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติตามกฎของผู้ปกครอง ผู้พิพากษาที่เป็นที่ปรึกษา คือ ผู้พิพากษาที่ทำงานร่วมกันเป็นทีมกับเจ้าหน้าที่อื่น โดยพยายามค้นหาประวัติของเด็กและเยาวชนเพื่อปรับให้กับความต้องการของเด็กและเยาวชน ผู้พิพากษาที่เป็นประธานคณะกรรมการ ทำหน้าที่เหมือนผู้ไกล่เกลี่ย ประนีประนอม ระหว่างชุมชน ผู้ปกครอง กับเด็กและเยาวชน เพื่อหาข้อยุติที่ดีที่สุดสำหรับทุกฝ่าย นอกจากนี้ยังมีผู้พิพากษาที่เป็นนักกฎหมายที่มุ่งเน้นด้านการพิจารณาคดีและปฏิบัติตามกฎหมายโดยเคร่งครัด และสุดท้ายคือ ผู้พิพากษาที่เป็นฝ่ายปรักษ์ ซึ่งมักจะตั้งข้อสงสัยในเจตนาและความมุ่งหมายของเด็กและเยาวชน และตั้งตนเป็นฝ่ายตรงข้ามกับเด็กและเยาวชน

ศาลคดีเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่จะมีคณะกรรมการ ซึ่งอาจเรียกว่า referees, masters หรือ commissioners ซึ่งมาจากบุคคลทั่วไปที่มีความรู้พื้นฐานในด้านกฎหมายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน จิตวิทยา และสังคมวิทยา แม้ว่าการพิจารณาพิพากษาคดีโดยหลักแล้วจะใช้เพียงผู้พิพากษาอาชีพในการตัดสินแต่คณะกรรมการดังกล่าวจะร่วมฟังการพิจารณาคดีด้วย ในบางศาลก็ให้มีอำนาจใช้ดุลพินิจเช่นเดียวกับผู้พิพากษาโดยเฉพาะในศาลที่อยู่ห่างไกล และมีคดีเพิ่มขึ้นมาจากผู้พิพากษาไม่อาจจะรับมือได้ คณะกรรมการดังกล่าวจึงมีลักษณะคล้ายคลึงกับผู้พิพากษาสมทบของไทยนั่นเอง

3.4 ประเทศอังกฤษ

กฎหมายอังกฤษในปัจจุบันได้ให้หลักประกันสิทธิต่อผู้ต้องหาจำเลยในคดีอาญาสอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนกติกาสากลว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองและมีหลักหลายประการที่ตรงกับอนุสัญญาเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพประชาชน

ไม่ว่าจะเป็น การจับ การควบคุมตัว และการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยในการดำเนินกระบวนการพิจารณา ซึ่งในที่นี้จะกล่าวโดยเฉพาะเพียงสิทธิในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ของผู้ต้องหาหรือจำเลยต่อไป

3.4.1 สิทธิต่อสู้คดี

1) ศาลต้องอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังด้วยภาษาธรรมดา (Magistrate Court Rule 1981) มาตรา 7(6)

2) จำเลยมีสิทธิเสนอหลักฐานด้วยตนเอง แม้ว่าจะมีทนายความช่วยเหลือ

3) การพิจารณาต้องกระทำต่อหน้าจำเลย

ในคดีที่ต้องพิจารณาโดยคณะลูกขุน (Trial on Indictment) โดยหลักการพิจารณาต้องกระทำต่อหน้าจำเลยเว้นแต่จะเจ็บป่วยและไม่สามารถจะมาศาลได้ หรือจำเลยมีจิตผิดปกติและแพทย์ได้ลงความเห็นเป็นหนังสือว่าจำเลยต้องรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลและเขามีทนายความคอยให้ความช่วยเหลืออยู่ (The Magistrate Court Act มาตรา 4)

3.4.2 หลักเกณฑ์ในการตั้งทนาย

สิทธิได้รับความช่วยเหลือจากทนายความของรัฐโดยไม่คิดมูลค่า ตามมาตรา 20 ของ The Legal Aid Act 1988 ซึ่งให้ศาลตั้งทนายความให้แก่จำเลยในทุกขั้นตอนของกระบวนการพิจารณาคดีอาญาภายใต้เงื่อนไข มาตรา 21 ดังนี้

1) จำเลยในคดีที่กระทำผิดฐานฆ่าคน โดยเจตนา หรือ

2) จำเลยไม่มีทนายความ และต้องการทนายความ และถูกควบคุมในศาล

Magistrate หรือ Crown Court ซึ่งการมีทนายความช่วยเหลือจะทำให้จำเลยได้รับการปกป้องสิทธิที่จะดำเนินการขอประกันตัวหรือ

3) ผู้ต้องโทษซึ่งผู้ถูกควบคุมอยู่ในศาลต้องการทำรายงานเพื่อส่งให้ศาลยกโทษหรือ

4) ผู้อุทธรณ์ในศาลอุทธรณ์ซึ่งคดีของเขาถูกฟ้องต่อศาลฎีกา

ศาลจะพิจารณาให้ความช่วยเหลือ ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ส่วนการขอนั้นสามารถกระทำได้ด้วยวาจา หรือทำเป็นหนังสือก่อนเริ่มเปิดการพิจารณา

3.4.3 การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่เด็กและเยาวชน

ประเทศอังกฤษได้มีศาลที่ทำการพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนขึ้นโดยอยู่เป็นแผนกหนึ่งของศาลแขวงซึ่งได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่พิจารณาคดีเด็กและเยาวชนและคดีครอบครัว ศาลเยาวชนและครอบครัวตามรูปแบบดังกล่าวนี้ มีขึ้นเป็นครั้งแรกโดยมีกฎหมายกำหนดเกี่ยวกับการพิจารณาคดีเด็ก คือ The Children and Young Person Act 1933

ค.ศ. 1989 ประเทศอังกฤษได้บัญญัติกฎหมายวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนและคดีครอบครัวขึ้นใช้บังคับ เรียกสั้น ๆ ว่า กฎหมายเด็ก เมื่อมีคดีเด็กและเยาวชนและคดีครอบครัวขึ้นในเขตอำนาจศาลใด ๆ ศาลนั้น ๆ จะนำวิธีพิจารณาคดีตามกฎหมายเด็กฉบับนี้มาใช้พิจารณาและพิพากษาคดีนั้นซึ่งวิธีนี้ทำให้อังกฤษสามารถใช้วิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวและใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชน เพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชนได้ทั่วประเทศ เพราะสามารถพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวในศาลชั้นต้น ได้ทุกศาล โดยแยกเป็นแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว

ศาลเยาวชนและครอบครัวของอังกฤษ มีอำนาจพิจารณาคดีเกี่ยวกับผู้เยาว์ (Juvenile) ที่มีอายุต่ำกว่า 17 ปี ทั้งชายและหญิงดังนี้

เด็กอายุต่ำกว่า 10 ปี ไม่ต้องรับผิดชอบทางอาญา

“เด็ก” (Child) หมายถึง บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 14 ปี

“เยาวชน” (Young Person) หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 14 ปีขึ้นไปแต่ต่ำกว่า 17 ปี

ในการพิจารณาคดี ในทางปฏิบัติ เจ้าพนักงานตำรวจเป็นผู้ฟ้องคดีต่อศาล และมักจะแถลงเปิดคดีประกอบคำฟ้องด้วย เด็กหรือเยาวชนซึ่งเป็นจำเลยจะแต่งตั้งทนายความช่วยเหลือต่างก็ได้ ในกรณีที่เห็นสมควร พนักงานคุมประพฤติ มีหน้าที่เสนอรายงานข้อเท็จจริงที่สืบเสาะมาเกี่ยวกับตัวเด็กและเยาวชนที่เป็นจำเลย รวมทั้งรายงานสิ่งแวดล้อม และสาเหตุแห่งการกระทำผิดของเด็กหรือเยาวชนผู้นั้นต่อศาล

บทที่ 4

การตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้แก่เด็กและเยาวชนในประเทศไทย

เด็กและเยาวชนเป็นบุคคลที่มีความอ่อนด้อยทั้งทางด้านร่างกายและสติปัญญาซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า “ในการดำเนินคดีอาญาซึ่งเป็นคดีที่ต้องมีการค้นหาความจริงและเป็นคดีที่มีผลกระทบต่อทางด้านสิทธิเสรีภาพ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในที่บุคคลจะต้องได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย” ซึ่งมีหลักการสากลที่รองรับหลักการเหล่านี้มากมายดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 ข้อ 2.7 เป็นต้นมา ด้วยเหตุนี้จากหลักการดังกล่าวนี้ทำให้ทนายความหรือที่ปรึกษากฎหมายมีความสำคัญอย่างมากในการดำเนินคดีอาญาซึ่งเด็กและเยาวชนเป็นผู้ที่ถูกกล่าวหา

สำหรับประเทศไทยก็ได้เล็งเห็นความสำคัญในเรื่องนี้เช่นเดียวกันจึงทำให้มีกฎหมายเฉพาะออกมาเพื่อพิจารณาคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชน นั่นคือ พระราชบัญญัติว่าด้วยการจัดตั้งศาลเด็กและเยาวชน ปี พ.ศ. 2494 เป็นครั้งแรก โดยมีสาระสำคัญที่กล่าวถึงการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่เด็กและเยาวชน โดยเฉพาะการตั้ง “ที่ปรึกษากฎหมาย” ไว้ตั้งแต่เวลานั้น ซึ่งในที่นี้จะได้กล่าวเป็นลำดับต่อไป

4.1 สิทธิการมีทนายความตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

4.1.1 สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ

สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้ให้แก่ราษฎรนั้น ถือกันว่าเป็นคุณค่าสูงสุด ซึ่งองค์กรต่างๆ ของรัฐทุกองค์กรไม่ว่าจะเป็นองค์กรใช้อำนาจนิติบัญญัติ องค์กรใช้อำนาจบริหาร หรือองค์กรใช้อำนาจตุลาการ จะต้องเคารพและให้ความคุ้มครอง ซึ่งหลักการพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ประการหนึ่งที่ต้องบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญคือ หลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยเราจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันมีบทบัญญัติอย่างชัดเจนในการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สิทธิและเสรีภาพของบุคคลไว้อย่างชัดเจน และในรัฐธรรมนูญของไทยตั้งแต่ฉบับแรกจนถึงฉบับปัจจุบันแทบทุกฉบับจะมีบทบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

4.1.1.1 ความหมายของสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ

มนุษย์ทุกคนเกิดมามีสิทธิและเสรีภาพติดตัวมาตั้งแต่เกิด ซึ่งเรียกว่า “สิทธิมนุษยชน” เป็นคุณลักษณะประจำตัวของมนุษย์ทุกคน สิทธิดังกล่าวก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลอื่น

ที่จะไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น และรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดได้ให้การรับรองสิทธิเหล่านั้นไว้ ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน พ.ศ. 2550 มาตรา 4 ที่บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง”

1) ความหมายของ “สิทธิ” ตามรัฐธรรมนูญ

“สิทธิ” ตามความหมายทั่วไป หมายถึง “อำนาจที่กฎหมายรับรองคุ้มครองให้แก่บุคคลในอันที่จะเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง สิทธิจึงก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลอื่นด้วย¹

“สิทธิตามรัฐธรรมนูญ” นั้นถือว่าเป็น “สิทธิตามกฎหมายมหาชน” (das subjective oeffentliche Recht) หมายถึง อำนาจตามรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายสูงสุดได้บัญญัติให้การรับรอง คุ้มครองแก่ปัจเจกบุคคลในอันที่จะกระทำการใด หรือไม่กระทำการใด การให้อำนาจแก่ปัจเจกบุคคลดังกล่าวได้ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องที่จะไม่ให้บุคคลแทรกแซงในสิทธิในขอบเขตสิทธิของตน ดังนั้น สิทธิตามรัฐธรรมนูญจึงเป็นความสำคัญระหว่างปัจเจกบุคคลต่อรัฐ และสิทธิตามรัฐธรรมนูญ สิ่งที่ผูกพันองค์กรผู้ใช้อำนาจรัฐทั้งหลายที่จะต้องให้ความเคารพปกป้อง และคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญ เพื่อให้สิทธิตามรัฐธรรมนูญดังกล่าวมีผลในทางปฏิบัติ

2) ความหมายของ “เสรีภาพ” ตามรัฐธรรมนูญ

“เสรีภาพ” หมายถึง สภาพการณ์ที่บุคคลมีอิสระในการที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตามวัตถุประสงค์ของตน²

สิทธิมนุษยชนเป็นคุณลักษณะประจำตัวของมนุษย์ทุกคน เป็นสิทธิและเสรีภาพตามธรรมชาติที่เป็นของมนุษย์ในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์และด้วยเหตุผลเพียงอย่างเดียวว่าเขาเกิดมาเป็นมนุษย์ทุกคน มีสิทธิและเสรีภาพเหล่านี้อยู่แล้วตั้งแต่ก่อนที่จะมีรัฐเกิดขึ้น ไม่มีมนุษย์ผู้ใดสามารถสละสิทธิและเสรีภาพเหล่านี้ได้โดยชอบ และไม่มีผู้ปกครองว่าการแผ่นดิน (Sovereign) คนใด หรือคณะใด มีอำนาจทำลายสิทธิและเสรีภาพเหล่านี้ได้เช่นกัน³

4.1.2 สิทธิการมีทนายความตามรัฐธรรมนูญ

หลักในการดำเนินคดีอาญาของแต่ละประเทศประกอบด้วยรูปแบบที่สำคัญ 2 ประการ คือ ต้องมีกระบวนการค้นหาความจริงที่มีประสิทธิภาพ (Crime Control Model) เพื่อค้นหาตัวผู้กระทำความผิดและนำมาลงโทษได้อย่างถูกต้อง และต้องเป็นกระบวนการที่ให้ความเป็นธรรม

¹ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. เล่มเดิม. หน้า 21.

² แหล่งเดิม. หน้า 22.

³ แหล่งเดิม. หน้า 14.

แก่ผู้ถูกกล่าวหา (Due Process Model) มิให้ต้องเดือดร้อนกับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐในการค้นหาความจริง ซึ่งหลักการทั้งสองรูปแบบนี้มักจะขัดแย้งกันอยู่ในตัวเอง หากประเทศใดมีนโยบายที่เน้นหนักในการควบคุมอาชญากรรมก็จะทำให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนถูกระทบกระเทือนมาก กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศใดที่เน้นหนักในการควบคุมอาชญากรรมมักจะสร้างกฎเกณฑ์ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐทำการสืบสวนสอบสวนปราบปรามอาชญากรรมได้อย่างเฉียบขาด และมีบทบัญญัติให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการต่างๆ ได้อย่างกว้างขวาง และหากประเทศใดมีนโยบายเน้นหนักในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน รัฐธรรมนูญและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ก็จะคำนึงถึงหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนยิ่งกว่าความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน และมีสิทธิอันชอบธรรมตามกฎหมายที่จะได้รับการพิจารณาพิพากษาอย่างเป็นยุติธรรมและเป็นธรรม

ประเทศไทยได้มีการตราหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญ และได้มีการปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งคำนึงถึงหลักการสำคัญสองประการข้างต้น คือ ประการแรก กระบวนการค้นหาความจริงที่มีประสิทธิภาพ เพื่อค้นหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมาย และประการที่สองต้องเป็นกระบวนการที่ให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหา โดยพยายามเพิ่มหลักประกันสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญามากขึ้น ขณะเดียวกันก็พยายามจำกัดขอบเขตการใช้อำนาจของเจ้าพนักงาน เพื่อป้องกันการล่วงละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยพยายามรักษาสมดุลของหลักการทั้งสองในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา⁴

ที่มาแห่งสิทธิในการมีทนายความ โดยรัฐจัดหาให้ในคดีอาญาของไทยที่สมบูรณ์เป็นหลักการนั้นได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 มาตรา 242 ซึ่งมีบทบัญญัติว่า “มาตรา 242 ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาย่อมมีสิทธิได้รับการช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้ตามที่กฎหมายบัญญัติ ในกรณีที่ผู้ถูกควบคุมหรือคุมขังไม่อาจหาทนายความได้ รัฐต้องให้ความช่วยเหลือโดยจัดหาทนายความให้โดยเร็ว” รัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ บัญญัติไว้แต่เพียงว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้ตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งมีได้กำหนดเป็นหน้าที่ของรัฐในการจัดหาทนายให้ แต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดไว้ชัดเจนว่า “รัฐต้องให้ความช่วยเหลือโดยจัดหาทนายความให้โดยเร็ว” ซึ่งเป็นการกำหนดให้เป็น “หน้าที่” ของรัฐในการจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาหรือจำเลย

⁴ ณรงค์ ใจหาญ. (2540). หลักประกันสิทธิของประชาชนในคดีอาญาใหม่ : ปัจจุบันและทศวรรษหน้า. หน้า 64.

ในการพิจารณาคดีอาญา มีสิ่งสำคัญประการหนึ่งก็คือ โจทก์และจำเลยจะต้องมีทนายช่วยแก้ต่างฝ่ายตน จะหวังพึ่งผู้พิพากษาผู้นั่งพิจารณาคดีไม่ได้ เพราะผู้พิพากษามีหน้าที่ดำรงตนให้ความเป็นธรรมและความเป็นกลางแก่ทั้งโจทก์และจำเลย จะก้าวล่วงเข้าแสวงหาข้อเท็จจริงเองก็อาจถูกกล่าวหาว่าลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง สิทธิการมีทนายความเป็นส่วนสำคัญในการพิจารณาคดีเพราะเป็นการทำให้คู่กรณีได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม คู่กรณีไม่ว่าฝ่ายโจทก์หรือจำเลยแม้จะเป็นคนเฉลียวฉลาดสักเพียงใดก็ไม่อาจเข้าใจกระบวนการพิจารณาได้ตลอด เช่น ฟ้องของโจทก์สมบูรณ์หรือไม่ พยานหลักฐานต่างๆ ถูกต้องหรือไม่ การซักถามคำถามจะทำได้โดยวิธีใดให้ได้ผลประโยชน์แก่ฝ่ายตน เหล่านี้ล้วนแต่เป็นสิ่งที่เหนือความสามารถของประชาชนทั่วไปที่จะเข้าใจได้ ดังนั้น ขั้นตอนของกระบวนการพิจารณาทั้งหมดจึงต้องได้รับการแนะนำช่วยเหลือโดยทนายความ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อบุคคลดังกล่าวคือจำเลย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 มาตรา 242 วรรคหนึ่ง ได้บัญญัติถึงการคุ้มครองของสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาให้ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้ ซึ่งสาระสำคัญของบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญมีอยู่ 2 ประการ คือ ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้ตามที่กฎหมายบัญญัติ ทั้งนี้ เพื่อรักษาสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่ให้ถูกคลื่นแกล้งหรือไม่ได้รับความเป็นธรรม ประการที่สองจัดหาทนายความให้คู่กรณีที่ผู้ถูกควบคุมหรือถูกคุมขังไม่อาจหาทนายความได้ รัฐต้องให้ช่วยเหลือโดยการจัดหาทนายความให้โดยเร็ว

ในประเทศไทยนั้นสิทธิการมีทนายความในการดำเนินคดีอาญา จึงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่งของประชาชนซึ่งได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยถือว่าเป็นการให้หลักประกันสิทธิในการต่อสู้คดีขั้นมูลฐานแก่ประชาชนตามกฎหมายสูงสุดของประเทศโดยถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชนและสิทธิขั้นพื้นฐานที่ประชาชนของรัฐควรได้รับความคุ้มครองในการต่อสู้คดีอาญากับรัฐเพื่อป้องกันสิทธิไม่ให้ถูกริดรอนอย่างไม่เป็นธรรมตามกระบวนการของกฎหมาย โดยได้ขยายสิทธิในการมีทนายความไปยังคดีอาญาที่สามารถลงโทษจำคุกได้ ปัจจุบันสิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาได้รับการให้ความคุ้มครองในทุกคดีที่สามารถลงโทษจำคุกจำเลยได้⁵

ตามประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เริ่มแรกนั้นรัฐได้บัญญัติรับรองสิทธิการมีทนายความของจำเลยคดีอาญาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี พ.ศ. 2492 เพียงแต่ให้สิทธิเสรีแก่จำเลยที่จะพบปรึกษา และว่าจ้างทนายความด้วยตนเองได้ตามมาตรา 31 แต่ยังไม่มียกเว้นบทบัญญัติการจัดหาทนายความโดยรัฐให้แก่จำเลยในคดีอาญา บทบัญญัติดังกล่าวนี้ นับได้

⁵ ทศนิษฐ์ แก้วพิลา. (2527). สิทธิการมีทนายความในคดีอาญา. หน้า 50-57.

ว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรก ที่ได้บัญญัติการให้หลักประกันความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในชีวิต และร่างกายอย่างกว้างขวาง อันเป็นแบบอย่างของรัฐธรรมนูญฉบับหลังๆ ที่ได้บัญญัติในลักษณะเดียวกัน ซึ่งมีรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2511 ได้นำบทบัญญัติดังกล่าวมาบัญญัติไว้ในมาตรา 29 ต่อมาปี พ.ศ. 2517 รัฐเริ่มตระหนักถึงความจำเป็นในการมีทนายความและเริ่มนิยมนการดำเนินคดีอาญาระบบก่อด่าหามากขึ้น⁶ จึงเห็นควรที่รัฐยื่นมือเข้าจัดหาทนายความให้จำเลยคดีอาญาที่มีความสามารถบกพร่อง และจำเลยที่ยากจน โดยบัญญัติรับรองสิทธิดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 มาตรา 34 ถือเป็นประเพณีการปกครองในการคุ้มครองสิทธิของจำเลยคดีอาญาเรื่อยมา และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2538 มาตรา 32 ได้บัญญัติให้จำเลยในคดีอาญาย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐ ด้วยการจัดหาทนายความให้ตามกฎหมายบัญญัติ

จนกระทั่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 242 ได้บัญญัติให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้ตามที่บัญญัติ ในกรณีที่ผู้ถูกควบคุมหรือคุมขังไม่อาจจัดหาทนายความได้ รัฐต้องให้ความช่วยเหลือโดยจัดหาทนายความให้โดยเร็ว เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าบทบัญญัติว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในรัฐธรรมนูญไทยจะเปลี่ยนแปลงไปในทางคุ้มครองสิทธิของจำเลยมากขึ้น โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญไทยจะเปลี่ยนแปลงในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าว เพราะการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในประเทศไทยนั้น ในทางปฏิบัติความสำคัญมิได้ขึ้นอยู่กับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ แต่ขึ้นอยู่กับบทบัญญัติคุ้มครองในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามากกว่า ดังนั้น ประชาชนและนักกฎหมายไทย จึงมุ่งธำรงสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาตามที่ปรากฏในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นสำคัญ

สำหรับในปัจจุบันหลังจากที่รัฐธรรมนูญในปี 2540 ได้ยกประกาศยกเลิกไปนั้นในที่สุดก็ได้มีรัฐธรรมนูญปีพุทธศักราช 2550 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่มีผลบังคับใช้แล้วในปัจจุบันยังมีบทบัญญัติในเรื่องนี้ไว้โดยให้รัฐจะต้องให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่บุคคลซึ่งมีบัญญัติไว้ในมาตรา 40 ความว่า⁷

“มาตรา 40 บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

- (1) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง
- (2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่องการได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การ

⁶ วิษณุ เครืองาม ข (2520). *ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร*. หน้า 172.

⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550.

เสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษา หรือคำสั่ง

(3) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม

(4) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสียหรือพยานในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

(5) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครองและความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

(6) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ

(7) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว

(8) ในคดีแพ่ง บุคคลมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเหมาะสมจากรัฐ จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันนี้ได้บัญญัติในเรื่องเกี่ยวกับความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนดังที่ได้มีหลักการในคดีอาญาที่ว่า บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ” นอกจากนี้แล้วแม้ว่าในคดีแพ่งเองรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็กำหนดให้รัฐจะต้องให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายด้วยเช่นกัน

4.2 พัฒนาการเกี่ยวกับสิทธิการมีทนายความโดยรัฐเป็นผู้จัดหาในประเทศไทย

การมีทนายความเป็นสิทธิที่จำเป็นสำหรับผู้ต้องหาหรือจำเลยในการดำเนินคดีอาญาทุกขั้นตอน เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องหาหรือจำเลยให้พ้นจากการดำเนินการโดยมิชอบของเจ้าพนักงาน จึงควรให้จำเลยตัดสินใจในการต่อสู้คดีโดยมีความเข้าใจถึงสิทธิของตนเองตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งไม่ใช่การบังคับให้จำเลยต้องขึ้นอยู่กับทนายความ แต่เป็นเรื่องการใช้สิทธิของ

จำเลย ซึ่งอาจจะสละสิทธิการมีทนายความเพื่อดำเนินการด้วยตนเองได้⁸ โดยมีความรู้และความเข้าใจถึงสิทธิในการดำเนินคดีและต้องทำด้วยความสมัครใจ⁹ การสละสิทธิในการมีทนายความจึงไม่สามารถสันนิษฐานจากการนิ่งเฉยของผู้ต้องหาหรือจำเลย ดังนั้น การสละสิทธิการมีทนายความจะต้องแน่ใจก่อนว่าจำเลยรู้และเข้าใจสิทธิดังกล่าว การไม่รู้ถึงสิทธิการมีทนายความจะถือว่าเป็นการสละสิทธิไม่ได้¹⁰

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว จะเห็นว่ามีการใช้หลักประกันสิทธิเรื่องทนายความอยู่หลายประการด้วยกัน คือ (1). สิทธิการมีทนายความในชั้นก่อนการพิจารณา ตาม มาตรา 7/1¹¹, 8, 134 / 1 (2). สิทธิในการมีทนายความในชั้นพิจารณาคดี ตามมาตรา 173 ส่วนในที่จะขอล่าตามลำดับถึงพัฒนาการของหลักเกณฑ์การตั้งทนายความโดยรัฐดังต่อไปนี้

4.2.1 การตั้งทนายความในชั้นก่อนการพิจารณา

เดิมนั้นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งใช้บังคับตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2478 ให้ใช้โดยพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477 ไม่เคยมีปรากฏเรื่องบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิการมีทนายความโดยรัฐเป็นผู้จัดให้ กล่าวคือ ในชั้นสอบสวนเดิมนั้นไม่ได้กำหนดหน้าที่ของรัฐที่จะต้องจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน ต่อมาได้มีการเพิ่มเติมมาตรา 134 ทวิ¹² ซึ่งบัญญัติว่า “ในคดีที่ผู้ต้องหาเมื่ออายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้” ต่อมาในปัจจุบัน มาตรา 134 ทวิดังกล่าวได้ถูกยกเลิกไปโดยมีมาตรา 134/1¹³ มาใช้บังคับแทนซึ่งบัญญัติว่า “ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิตหรือในคดีที่ผู้ต้องหาเมื่ออายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้

⁸ แหล่งเดิม. หน้า 73.

⁹ แหล่งเดิม. หน้า 74.

¹⁰ แหล่งเดิม. หน้า 75.

¹¹ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 มาตรา 4

¹² แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ. 2542 มาตรา 6

¹³ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำถามให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามี หมายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการหมายความให้รัฐจัดหาหมายความให้ ...” ซึ่งนับว่า เป็นการขยายขอบเขตสิทธิของผู้ต้องหาที่จะได้รับการจัดหาหมายความโดยรัฐมากกว่าเดิม

4.2.2 การตั้งหมายความในชั้นพิจารณา

สำหรับในชั้นพิจารณาของศาลนั้น ได้มีการแก้ไขกฎหมายในรายละเอียดหลายครั้ง ซึ่ง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 เดิมอาจกล่าวได้ว่า ในบทบัญญัตินี้ อาจแบ่ง ออกเป็น 2 กรณีด้วยกัน คือ กรณีแรก ในคดีอุกฉกรรจ์มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไป และกรณีที่สอง ในคดีที่เด็กเป็นจำเลย ทั้งสองกรณีศาลจะตั้งหมายความให้ก็ต่อเมื่อจำเลยไม่มีและ ต้องการ ซึ่งเมื่อมาพิจารณาถึงกฎหมายแล้วจะเห็นว่า การจะมีหมายความร่วมในพิจารณาคดีหรือไม่ เป็นเรื่องของจำเลย¹⁴

ต่อมาได้มีการแก้ไขความในมาตรา 173 โดยมาตราแห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 15) พ.ศ. 2527 ซึ่งมีเนื้อหาและเงื่อนไขดังนี้ คือ กรณีแรก ในคดีมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไป และในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบเจ็ดปี ในวันที่ถูกฟ้องศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีหมายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลย ต้องการก็ให้ศาลตั้งหมายให้จำเลย ทั้งสองกรณีนี้ หากจำเลยไม่ต้องการหมายความก็สละสิทธิได้ ไม่มีกรณีใดที่เป็นบทบังคับศาลต้องจัดหาหมายความให้จำเลย ดังนั้น การมีหมายความโดยรัฐ จัดหา เป็นบทบัญญัติคุ้มครองเสรีภาพของจำเลยที่เป็นสิทธิเฉพาะตัวของจำเลยโดยแท้ ที่จะร้องขอ หรือยอมรับหมายความที่รัฐจัดหาให้ได้หรือไม่ก็ได้

จากนั้นได้มีการแก้ไขความในมาตรา 173 โดยมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไข เพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 17) พุทธศักราช 2532 ซึ่งบัญญัติให้สิทธิ เรื่องหมายเพิ่มขึ้นจากเดิมอีกสองกรณี คือ ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต ก่อนเริ่มพิจารณาให้ ศาลถามจำเลยว่ามีหมายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งหมายให้ และอีกประการหนึ่งคือ ในคดี ที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สามปีขึ้นไปแต่ไม่ถึงสิบปี ถ้าจำเลยไม่มีหมายความและต่อสู้คดี โดยแถลงต่อศาลก่อนเริ่มพิจารณาว่าจำเลยยากจนและต้องการหมายความ ก็ให้ศาลตั้งหมาย ความให้ การแก้ไขครั้งนี้เห็นได้ว่าเจตนารมณ์ของกฎหมายมาตรานี้ต้องการให้จำเลยมีหมายความเป็น บทบังคับศาลต้องจัดหาหมายความให้จำเลยเสมอ โดยไม่คำนึงถึงว่าจำเลยต้องการหมาย ความหรือไม่ เนื่องจากคดีมีโทษสูงถึงประหารชีวิต

¹⁴ คณิต ณ นคร ข (2540). รวมบทความด้านวิชาการ. หน้า 361.

และในครั้งสุดท้าย ได้มีการแก้ไขความในมาตรา 173 โดยมาตรา 44 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พุทธศักราช 2547 ซึ่งใช้บังคับในปัจจุบันนี้บัญญัติว่า ในคดีมีอัตราโทษประหารชีวิตหรือที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้วรรคสองบัญญัติว่า ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้และในวรรคสุดท้าย ให้ศาลจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งตามมาตรา 173 ตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด

ตามบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นจะเห็นได้ว่าสิทธิการมีทนายความของจำเลยนับว่ามีความสำคัญอย่างมากในการดำเนินคดี ซึ่งเป็นหลักประกันเพิ่มเติมว่าจำเลยมีสิทธิที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่โดยถือ “หลักอาวธเท่าเทียมกัน” ในวิธีพิจารณาความอาญา¹⁵ ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยในปัจจุบัน สิทธิการมีทนายความของจำเลย มีความสัมพันธ์กับความหนักเบาของโทษ และความต้องการของจำเลยเป็นสำคัญ

นอกจากนี้สิทธิการมีทนายความของจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายังคุ้มครองไปถึงสิทธิของจำเลยในกรณีที่จะต้องมีการสืบพยานลับหลังจำเลยอันเป็นข้อยกเว้นของบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 ที่บัญญัติไว้ว่า “การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น...” โดยบทบัญญัติที่ยกเว้นมาตราดังกล่าวก็คือมาตรา 172 ทวิ ซึ่งคุ้มครองสิทธิของจำเลยในกรณีที่ต้องสืบพยานลับหลังจำเลยโดยบังคับให้จำเลยต้องมีทนายความก่อนจึงจะสามารถขออนุญาตศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณาและสืบพยานได้ โดยมาตรา 172 ทวิ บัญญัติว่า “... ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ในกรณีดังต่อไปนี้

1) ในคดีมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 10 ปี จะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม หรือในคดีมีโทษปรับสภาพเดียว เมื่อจำเลยมีทนายและจำเลยได้รับอนุญาตจากศาลที่ไม่มาฟังการพิจารณาและการสืบพยาน...” จากบทบัญญัติในมาตราดังกล่าวข้างต้น จึงถือว่าเป็นมาตรการในการส่งเสริมการคุ้มครองสิทธิของจำเลยให้เกิดสัมฤทธิ์ผลให้มากยิ่งขึ้น เพราะหน้าที่ประการสำคัญของทนายความคือ ร่วมกับองค์กรต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมในการค้นหาความจริงเพื่อพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าความจริงเป็นอย่างไร และสมควรที่จะลงโทษผู้กระทำความผิดนั้นหรือไม่ เพราะฉะนั้นการที่จำเลยจะมีทนายความเพื่อคุ้มครองสิทธิของตนในทุกขั้นตอนของการดำเนินคดีจึงเป็นสิ่งที่ควรจะมี เนื่องจากในทุกขั้นตอนของการดำเนินคดีอาญาสิทธิของจำเลยจะต้องได้รับการเอาใจใส่

¹⁵ คณิต ฒ นคร ข หน้าเดิม.

และความคุ้มครองตามหลักที่ว่า จำเลยทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาว่าผู้นั้นกระทำความผิด

จึงพอสรุปได้ว่า ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มีการบัญญัติถึงกรณีที่ศาลตั้งหมายความให้จำเลย ดังนี้¹⁶

(1) ในกรณีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปี ในวันที่ถูกฟ้องต่อศาลถ้าจำเลยไม่มีทนายความ ศาลจะต้องตั้งทนายความให้จำเลยเสมอ ถ้าศาลไม่ตั้งทนายความให้ ถือว่าเป็นกระบวนการพิจารณาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

(2) ในกรณีที่มีอัตราโทษจำคุก ถ้าจำเลยไม่มีทนายความ และต้องการให้ศาลตั้งทนายความให้ ถ้าศาลไม่ตั้งทนายความให้ถือว่าเป็นกระบวนการพิจารณาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายเช่นกัน ดังนั้นทุกๆ คดีมีอัตราโทษจำคุกขึ้นไป หากจำเลยต้องการทนายความ ศาลจะต้องตั้งทนายความให้กับจำเลยได้ทุกคดี

หากหลักการช่วยเหลือของรัฐที่จัดหาทนายความให้ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าสิทธิในการมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายมี 2 ระดับ คือ สิทธิในการมีทนายความ และสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจัดหาทนายความให้ มีแนวคิดว่าสมควรที่จะช่วยเหลือในอีกระดับหนึ่ง คือ สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลืออย่างมีประสิทธิภาพจากทนายความ และเห็นได้ว่า สิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยตาม (1) เป็นสิทธิที่สละไม่ได้ แต่สิทธิตาม (2) เป็นสิทธิที่จะสละได้ นอกจากนี้ การฝ่าฝืนสิทธินี้ ถ้าเป็นกรณีผู้ต้องหา มีผลทำให้ไม่อาจรับฟังคำให้การของผู้ต้องหาเป็นพยานหลักฐานพิสูจน์ความผิดในชั้นศาลได้ ถ้าเป็นกรณีจำเลย ถือว่าเป็นกระบวนการพิจารณาที่ไม่ชอบ ต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาใหม่เสียให้ถูกต้องตามสิทธิของจำเลย

4.3 การตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้แก่เด็กและเยาวชน

คำว่าที่ปรึกษากฎหมายนั้นเป็นคำใหม่ที่มีบัญญัติเฉพาะในเรื่องของคดีเด็กเพราะคำนี้เป็นคำที่เกิดขึ้นโดยการยกพระราชบัญญัติว่าด้วยการจัดตั้งศาลเด็กและเยาวชนในปีพุทธศักราช 2494 ซึ่งนับเป็นการเริ่มต้นของประเทศไทยที่มีการจัดตั้งศาลเพื่อใช้ในการพิจารณาคดีเด็กและเกี่ยวกับเรื่องที่ปรึกษากฎหมายนี้ ก็เกิดขึ้นในขณะนั้น โดยทั้งนี้แทนที่จะใช้คำว่าทนายความแต่ผู้ร่างกลับให้ใช้คำว่า “ที่ปรึกษากฎหมาย” นั่นก็เพราะว่าผู้ร่างมีวัตถุประสงค์ที่จะให้การดำเนินคดีเด็กและเยาวชนเป็นการให้ความคุ้มครองสิทธิแก่เด็กและเยาวชนอย่างแท้จริงและไม่ได้ต้องการให้เป็นการเอาแพ้เอาชนะของคู่ความทั้งสองฝ่ายแต่ก็เพื่อให้เกิดการมีความเข้าใจในตัวผู้กระทำความผิดให้สามารถแนะนำหาแนวทางให้เด็กนั้นมีการแก้ไขปรับปรุงเปลี่ยนแปลง

¹⁶ ณรงค์ ใจหาญ. (2551). หลักกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2.

พฤติกรรมของเด็กและเยาวชนเหล่านั้นให้ดีขึ้นกรณีที่เด็กนั้นกระทำผิด และสามารถช่วยเหลือเด็กที่มีได้กระทำผิดและอาจเป็นเพราะการไล่ความหรือถูกกลั่นแกล้งจากผู้ใหญ่เพราะความไร้เดียงสา นั้นคงจะเห็นได้จากบทบัญญัติในกฎหมายเดิมที่ปัจจุบันถูกยกเลิกไปแล้ว

4.3.1 การตั้งที่ปรึกษากฎหมายในประเทศไทยตาม พ.ร.บ. 2494

มาตรา 47 “ห้ามมิให้เด็กหรือเยาวชนที่ต้องหาว่า กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดมีทนายความว่าคดีแทนในศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน แต่ให้เด็กหรือเยาวชนมีที่ปรึกษากฎหมายเพื่อปฏิบัติหน้าที่ทำนองเดียวกับทนายความได้ ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนไม่มีที่ปรึกษากฎหมาย ให้ศาลแต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้แก่เด็กหรือเยาวชนนั้นไม่ว่าจะประสงค์หรือไม่”

ทั้งนี้บทบัญญัตินี้มีผู้ได้ให้คำอธิบายในเรื่องดังกล่าวไว้เป็นอย่างดีคือท่าน ศาสตราจารย์ ดร. หยุต แสงอุทัย ที่ท่านได้ให้คำอธิบายในมาตรานี้ว่า¹⁷

1) มาตรานี้ห้ามมิให้เด็กหรือเยาวชนนั้นเป็นคดีอาญามีทนายความ ส่วนคดีแพ่งนั้นแม้จะมีฟ้องยังศาลคดีเด็กและเยาวชนก็ยังมีทนายความได้ ไม่ว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นเป็นโจทก์หรือเป็นจำเลย

2) มาตรานี้อนุญาตให้เด็กหรือเยาวชนที่ถูกฟ้องเป็นคดีอาญาที่มีที่ปรึกษากฎหมายได้ ที่ปรึกษากฎหมายก็ทำหน้าที่อย่างเดียวกับทนายความนั่นเอง คือ ช่วยเหลือดำเนินคดีแทนเด็กหรือเยาวชนที่เป็นจำเลยทั้งในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย การที่กำหนดให้มีที่ปรึกษากฎหมายสำหรับศาลคดีเด็กและเยาวชนแทนทนายความซึ่งเป็นการเปลี่ยนชื่อเสีย นั้น ก็เพราะคดีเด็กฯ ประสงค์จะบัญญัติเรื่องการว่าคดีแทนเด็กออกไปเป็นพิเศษ เพื่อที่จะได้กำหนดให้การมีที่ปรึกษากฎหมาย มีลักษณะหนักใช้ในทางสงเคราะห์เด็ก (ดูมาตรา 48 และมาตรา 49)

3) ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนถูกฟ้องเป็นคดีอาญาและไม่มีที่ปรึกษากฎหมาย มาตรานี้บังคับให้ศาลแต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้เด็กหรือเยาวชนนั้นเสมอไป ทั้งนี้ไม่ว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นประสงค์หรือไม่ และไม่ว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นต้องหาว่ากระทำความผิดอันมีโทษร้ายแรงหรือไม่

4) ความคิดที่ให้มีที่ปรึกษาภาษานี้ก็เพื่อจะให้ช่วยให้ช่วยให้มีการพิจารณาเกี่ยวกับตัวเด็กในทุกแง่ทุกมุม เพราะอาจเป็นไปได้ว่าพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ผู้อำนวยการ สถานพินิจ หรือคณะกรรมการ พินิจ และคุ้มครองเด็ก พนักงานคุมประพฤติ และพนักงานอื่นหลงหูหลงตา หรือทำรายงานหรือชี้แจงต่อศาลผิดพลาดข้อเท็จจริงหรือบกพร่อง ที่ปรึกษาภาษานอกจากจะระมัดระวังมิให้เด็กถูกลงโทษ หรือรับวิธีการสำหรับเด็กเพราะพยานเบิกความเท็จ โดยการชักค้ำ

¹⁷ หยุต แสงอุทัย. (2495). คำอธิบายกฎหมายศาลเด็ก. หน้า 465-479.

พยานแล้วที่ปรึกษากฎหมายยังอาจแถลงต่อศาลถึงฐานะอันแท้จริงของเด็ก เช่น อาจแถลงว่าถ้าศาลจะปล่อยเด็กไปอยู่กับบิดามารดา เด็กจะกลับตนได้เป็นต้น เพราะการที่เด็กกระทำผิดครั้งนั้น เป็นขณะที่บิดาป่วยอยู่ มารดาต้องพยายาบิดา เลยห่างเหินต่อการดูแลและเด็กไปบ้าง ฯลฯ เป็นตัวอย่าง

5) ข้อควรสังเกตมีว่า การปฏิบัติหน้าที่ของที่ปรึกษากฎหมายมีความสำคัญมาก เพราะที่ปรึกษากฎหมายเป็นบุคคลคนเดียว นอกจากบิดามารดาหรือผู้ปกครองที่อยู่นอกวงงาน ศาลคดีเด็กและเยาวชนที่ได้มีโอกาสได้พบและสนทนากับเด็กหรือเยาวชน ที่ปรึกษากฎหมายที่ให้คำแนะนำแก่เด็กอย่างผิดพลาดย่อมอาจทำให้เด็กหรือเยาวชนเสียคนได้ ฉะนั้นที่ปรึกษากฎหมายที่จะช่วยเหลือเด็กจึงควรจะเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

(1) ต้องเห็นแก่ความสัตย์จริงเป็นใหญ่ ทั้งนี้ เพราะถ้าที่ปรึกษากฎหมายเห็นแต่ความแพ้อะไรในคดีก็อาจทำให้เด็กหรือเยาวชนเสียไปได้ เช่น เอาพยานเท็จมาเบิกความช่วยเด็กหรือเยาวชน เป็นต้น เด็กหรือเยาวชนนั้นอาจรู้สึกวุ่นวายใจในอนาคตแม้ตนจะกระทำผิดก็อาจมีผู้ช่วยเหลือตนได้ โดยเอาพยานเท็จมาให้การต่อศาล

(2) ต้องเป็นผู้ที่เสียสละไม่เห็นแก่ความสะดวกในการว่าคดี มีตัวอย่างในต่างประเทศที่ปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนที่ต้องการหากระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด และเด็กหรือเยาวชนนั้นได้รับสารภาพโดยไม่ได้กระทำความผิด และเด็กหรือเยาวชนนั้นได้รับสารภาพโดยไม่ได้กระทำความผิด เพราะอยากจะเป็นผู้กล้าหาญหรือเด็กอยากไปเสียจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ฯลฯ ซึ่งเป็นคนซื่อสัตย์ได้ แนะนำให้บุตรหรือผู้อยู่ใต้ปกครองของตนรับสารภาพ เพราะคิดว่าศาลคดีเด็กและเยาวชนคงจะไม่ลงโทษรุนแรงเรื่องจะได้เสร็จไป ที่ปรึกษากฎหมายไม่ควรจะยอมให้การเป็นไปเช่นนั้น

(3) ต้องมีจิตใจร่วมมือกับศาล โจอทก์และเจ้าพนักงานของสถานพินิจ ในการที่จะให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสาเหตุแห่งการกระทำผิดอาญาของเด็กหรือเยาวชนปรากฏแก่ศาล ทั้งนี้เพราะการที่ทราบสาเหตุแห่งการกระทำผิดและบุคลิกลักษณะของเด็กเท่านั้น ที่จะทำให้การจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนเป็นผล เพราะการทราบสาเหตุย่อมจะทำให้ศาลทราบได้ว่าจะใช้วิธีการหรือลงโทษแก่เด็กหรือเยาวชนอย่างไร เด็กหรือเยาวชนจึงจะรู้สึกเสียใจในการกระทำผิดที่ได้กระทำมาแล้ว และกลับตนเป็นคนดี การสืบสวนโดยทางราชการของพนักงานคุมประพฤติหรือเจ้าหน้าที่อื่นของสถานพินิจอาจมีการขาดตกบกพร่องได้เพราะในกรณีที่พนักงานคุมประพฤติไปสอบถามข้อเท็จจริงจากบิดามารดาหรือผู้ปกครองเด็ก บุคคลดังกล่าวอาจเข้าใจว่าจะเอาข้อเท็จจริงนั้นไปใช้ให้เป็นผลร้ายแก่เด็ก แต่ถ้าที่ปรึกษากฎหมายเป็นผู้สอบสวนข้อเท็จจริง บิดามารดาหรือผู้ปกครองเด็กย่อมจะเต็มใจให้ข้อเท็จจริง เพราะแน่ใจว่าจะเอาไปใช้ให้เป็นประโยชน์แก่เด็ก การไว้วางใจของบิดามารดาหรือผู้ปกครองที่มีต่อที่ปรึกษากฎหมายย่อมจะทำให้ได้ข้อเท็จจริง ซึ่งจะเป็นเหตุให้

ทราบสาเหตุแห่งการกระทำผิด นอกจากนี้ที่ปรึกษากฎหมายยังอาจทราบข้อเท็จจริงเช่นว่านี้จากบุคคลภายนอก เช่น เพื่อนบ้าน ซึ่งที่ปรึกษากฎหมายควรจะได้เสนอข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่อศาล

(4) ต้องเป็นผู้มีความรู้ในทางว่าคดี ความจริงหรือเด็กเยาวชนจะกระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม ถ้าเด็กจะถูกลงโทษ หรือถูกใช้วิธีการสำหรับเด็กหรือเยาวชนโดยที่เด็กหรือเยาวชนนั้น เห็นพยานเท็จมาให้การที่ศาลปรักปรำตน และศาลเชื่อพยานเท็จนั้น ย่อมจะแสดงแก่จิตใจของเด็ก ที่ปรึกษากฎหมายที่เก่งอาจทำให้ศาลไม่เชื่อ พยานเท็จโดยวิธีชักค้ำนพยาย

(5) ต้องเป็นผู้ที่เคยมีและกำลังมีซึ่งประวัติและความประพฤติอันดีงาม ได้กล่าวไว้ในตอนต้นว่า ว่าถ้าที่ปรึกษากฎหมายมีประวัติหรือประพฤติดนไม่ดีก็ทำให้ความไว้วางใจของบิดามารดาฯ ไม่เกิดขึ้น และย่อมไม่ได้ผลสมความมุ่งหมาย

เมื่อคุณสมบัติของที่ปรึกษากฎหมายมีดังกล่าวแล้ว ย่อมจะเห็นได้ว่าคุณสมบัติบางอย่างย่อมจะสร้างขึ้นได้ด้วยการอบรม บางอย่างก็ไม่สามารถจะสร้างได้ด้วยการอบรม และสำหรับผู้ที่ไม่ใช่เป็นทนายความ ถ้าจำนวนผู้สมัครที่จะมาจดทะเบียนเป็นที่ปรึกษากฎหมายตามมาตรา 48 (2) มากพอ ก็อาจทำการคัดเลือกได้โดยการสอบไล่ซึ่งอาจมีการสอบสัมภาษณ์ร่วมอยู่ด้วย อันจะทำให้รู้จักอุปนิสัยใจคอ ประวัติและความประพฤติของผู้ที่ประสงค์จะเป็นที่ปรึกษากฎหมาย

มาตรา 48 ผู้ที่จะปฏิบัติหน้าที่ที่ปรึกษากฎหมายต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

(1) เป็นทนายความตามกฎหมายว่าด้วยการนั้นหรือ

(2) ได้รับปริญญาทางกฎหมายไม่ต่ำกว่าชั้นปริญญาตรี หรือเทียบเท่า และได้จดทะเบียนเป็นที่ปรึกษากฎหมายในศาลคดีเด็กและเยาวชน ตามมาตรา 50 วรรคสอง สำหรับที่ปรึกษากฎหมายตาม (2) นี้มีความมุ่งหมายจะให้ผู้ที่มิใช่ทนายความแต่มีจิตใจสงเคราะห์เด็กทำหน้าที่ที่ปรึกษากฎหมายได้ แต่โดยที่หน้าที่ของที่ปรึกษากฎหมายเกี่ยวกับการใช้วิชากฎหมาย จึงได้กำหนดว่าต้องเป็นผู้ที่ได้รับปริญญาทางกฎหมายด้วย

(3) การจดทะเบียนนี้ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งได้มีกฎกระทรวงกำหนดให้มีการอบรมที่ปรึกษากฎหมายตามอนุมาตรา (2) นี้เสียก่อน

มาตรา 49 บุคคลที่จะปฏิบัติหน้าที่ที่ปรึกษากฎหมายแก่เด็กหรือเยาวชนตามความในมาตรา 47 นั้นหากปรากฏแก่ศาลว่ามีผู้ใดเป็นผู้ไม่เหมาะสมที่จะเป็นผู้ช่วยเหลือเด็กหรือเยาวชนในกรณีใด มิให้ศาลแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษากฎหมายให้แก่เยาวชนหรือเด็กเยาวชนในกรณีนั้น และถ้าเป็นผู้ที่ได้รับมอบหมายหรือแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ที่ปรึกษากฎหมายให้แก่เด็กหรือเยาวชนในกรณีใดอยู่ ก็ให้สั่งเพิกถอนเสีย

และในเวลาต่อมาในปี พ.ศ. 2506 นั้นบทบัญญัติในมาตรา 47 เดิม นั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2506 ทำให้ความเดิมนั้นเปลี่ยนไป โดยบัญญัติว่า “มาตรา 47¹⁸ ห้ามมิให้เด็กหรือเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด มีทนายความว่าคดีแทนในศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน แต่ให้เด็กหรือเยาวชนมีที่ปรึกษากฎหมายเพื่อปฏิบัติหน้าที่ทำนองเดียวกับทนายความได้ ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนไม่มีที่ปรึกษากฎหมาย ให้ศาลแต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้ เว้นแต่เด็กหรือเยาวชนนั้นไม่ต้องการและศาลเห็นว่าไม่จำเป็นแก่คดี จะไม่แต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้ก็ได้” จะเห็นได้จากบทบัญญัติที่มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงภายหลังปี พ.ศ. 2494 นี้ มีความแตกต่างจากบทบัญญัติเดิม เพราะเนื่องจากเหตุที่มีการแก้ไขใหม่นั้น¹⁹ เกิดจากกฎหมายเดิมก่อนแก้ไขโดยฉบับที่ 2 พ.ศ. 2506 ศาลคดีเด็กๆต้องตั้งที่ปรึกษากฎหมายทุกคดีไป แม้คดีเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่จำเลยรับสารภาพ และไม่ต้องการที่ปรึกษากฎหมาย ทำให้คดีล่าช้า แทนที่จะเสร็จไปโดยเร็วได้ก็กลับต้องเสียเวลาหลายนัด และบางครั้งที่ปรึกษากฎหมายไม่มาศาลตามนัดก็ต้องเลื่อนคดีไปอีกแล้วนัดใหม่ หรือพิจารณาขอแรงที่ปรึกษากฎหมายใหม่ นอกจากเป็นการล่าช้าแล้วยังเป็นการสิ้นเปลืองค่าป่วยการที่ปรึกษากฎหมายโดยใช้เหตุด้วย ความจริงฝ่ายเด็กมีผู้ปกครองช่วยเหลืออยู่แล้ว ในส่วนศาลก็ย่อมจะสอดส่องเพื่อให้ความสงเคราะห์แก่เด็กอยู่แล้ว ด้วยเหตุนี้เอง จึงมีผลทำให้มีการแก้ไขบทบัญญัติในมาตรา 47 ใหม่ ในปี 2506 คือ ต้องทั้งเด็กไม่ต้องการและศาลเห็นว่าไม่จำเป็นด้วย มิใช่ลำพังเด็กไม่ต้องการอย่างเดียว ซึ่งผิดกับบทบัญญัติเดิมที่จะต้องตั้งให้ทุกกรณี ไม่ว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นจะต้องการหรือไม่ก็ตาม

4.3.2 หลักเกณฑ์ในการตั้งที่ปรึกษากฎหมายในกฎหมายปัจจุบัน

ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนเป็นผู้กล่าวหาว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นจะมีทนายความในการแก้ต่างคดีไม่ได้แต่สามารถจะมี ไม่มีที่ปรึกษากฎหมายซึ่งทำหน้าที่อย่างทนายความในศาลเยาวชนและครอบครัวได้ โดยหลักการที่ไม่ให้มีการตั้งทนายความนั้นก็สืบเนื่องมาจากแนวความคิดที่ว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นไม่ใช่การที่จะมาใช้เรื่องการต่อสู้คดีเพื่อจะให้เกิดความแพ้ชนะของคดี แต่ผู้ที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือนั้นควรจะเป็นผู้ที่มาให้คำปรึกษาแก่เด็กและเยาวชนด้วยเหตุนี้จึงไม่ให้มีทนายความ แต่อย่างไรก็ตามการที่จะให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่เด็กหรือเยาวชนนั้นได้ก็จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายนั้นเป็นอย่างดีเช่นกัน ดังนั้นการที่จะให้บุคคลใดมาเป็น

¹⁸ ข้อความเดิมของมาตรานี้ ยกเลิกและให้ใช้ข้อความใหม่แทนโดย พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2506 มาตรา 13.

¹⁹ สง่า สีนะมิต. (2520). กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน. หน้า 123-124.

ปรึกษากฎหมายในศาลเยาวชนและครอบครัว จึงจะต้องมีหลักกฎหมายที่กำหนดถึงคุณสมบัติของผู้ที่จะมาให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่เยาวชน ซึ่งมีหลักกฎหมายได้วางไว้ดังนี้

ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ในมาตรา 83-88 ได้วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการตั้งที่ปรึกษากฎหมายในศาลเยาวชนและครอบครัวตลอดจนคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้ามาทำหน้าที่ดังกล่าวไว้ จึงอาจพอจะกล่าวได้อย่างพอเข้าใจดังนี้

มาตรา 83 บัญญัติว่า ในศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวจำนวนจะมีทนายความแก้คดีแทนไม่ได้แต่ให้จำนวนที่มีปรึกษากฎหมายเพื่อปฏิบัติหน้าที่ทำนองเดียวกับทนายความได้ ในกรณีที่จำนวนไม่มีที่ปรึกษากฎหมาย ให้ศาลแต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้ เว้นแต่จำนวนนั้นไม่ต้องการและศาลเห็นว่าไม่จำเป็นแก้คดี จะไม่ตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้ก็ได้

มาตรา 84 บัญญัติว่า ที่ปรึกษากฎหมายตาม มาตรา 83 ต้องมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

(1) เป็นทนายความตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น หรือ

(2) ได้รับปริญญาทางกฎหมายไม่ต่ำกว่าชั้นปริญญาตรีหรือเทียบเท่าซึ่งไม่ใช่ทนายความและประสงค์จะเป็นที่ปรึกษาทนายกฎหมาย และได้จดทะเบียนเป็นที่ปรึกษากฎหมายในศาลเยาวชนและครอบครัว หากปรากฏแก่ศาลว่าผู้ใดเป็นผู้ไม่เหมาะสมที่จะเป็นผู้ช่วยเหลือเด็กหรือเยาวชนในกรณีใด มิให้ศาลแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษากฎหมายให้แก่เด็กหรือเยาวชนในกรณีนั้นและถ้าได้เป็นผู้รับมอบหมายหรือแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ที่ปรึกษากฎหมายให้แก่เด็กหรือเยาวชนในกรณีใดอยู่ ก็ให้สั่งเพิกถอนเสีย²⁰

4.3.2.1 คุณสมบัติของผู้เป็นจะจดทะเบียนเป็นที่ปรึกษากฎหมายในศาลเยาวชนและครอบครัว

ตามที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชน พ.ศ. 2534 (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2543) ในมาตรา 83 ได้บัญญัติว่า ในศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวจำนวนจะมีทนายความแก้คดีแทนไม่ได้ แต่ให้จำนวนที่มีปรึกษากฎหมายเพื่อปฏิบัติหน้าที่ทำนองเดียวกับทนายความได้ ในกรณีที่จำนวนไม่มีที่ปรึกษากฎหมาย ให้ศาลแต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้ เว้นแต่จำนวนนั้นไม่ต้องการและศาลเห็นว่าไม่จำเป็นแก้คดีจะไม่แต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้ก็ได้ จากบทบัญญัติดังกล่าวนี้บุคคลที่มีคุณสมบัติอย่างไรที่จะสามารถเป็นที่ปรึกษากฎหมายในคดีเยาวชนได้นั้น โดยเฉพาะบุคคลตามมาตรา 84 (2) เราจึง

²⁰ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 มาตรา 88.

ต้องพิจารณาจากกฎกระทรวง (พ.ศ. 2539) ที่ออกตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2534 ที่มีเนื้อหาว่า

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 7 และมาตรา 85 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมออกกฎกระทรวงไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ 1. ผู้ได้รับปริญญาทางกฎหมายไม่ต่ำกว่าชั้นปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ซึ่งไม่ใช่ทนายความและประสงค์จะจดทะเบียนเป็นที่ปรึกษากฎหมายในศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวให้ยื่นคำขอตามแบบที่อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางกำหนด ต่อศาลเยาวชนและครอบครัวซึ่งผู้นั้นประสงค์จะปฏิบัติหน้าที่

ข้อ 2. ก่อนที่จะมีการรับจดทะเบียน ผู้ขอจดทะเบียนตามข้อ 1 ต้องได้รับการอบรมตามระเบียบที่อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางหรือผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวจังหวัดหรือผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวในศาลจังหวัด ซึ่งผู้ขอจดทะเบียนประสงค์จะปฏิบัติหน้าที่ กำหนด

ในกรณีที่ผู้ขอจดทะเบียนตามข้อ 1 เป็นหรือเคยเป็นที่ปรึกษากฎหมายหรือเคยได้รับการอบรมมาก่อน หากอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางหรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดหรือผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวในศาลจังหวัดเห็นสมควรอาจพิจารณาขเว้นไม่ต้องรับการอบรมตามวรรคหนึ่งได้

ข้อ 3. เมื่อผู้ขอจดทะเบียนตามข้อ 1 ได้ผ่านการอบรมตามข้อ 2 แล้วให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางหรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดหรือผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวในศาลจังหวัด แล้วแต่กรณีรับจดทะเบียนและออกใบสำคัญแสดงการรับจดทะเบียนเป็นที่ปรึกษากฎหมายตามแบบที่อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกำหนด ให้แก่ผู้ขอจดทะเบียน

ข้อ 4. ใบสำคัญแสดงการรับจดทะเบียนเป็นที่ปรึกษากฎหมายให้ใช้ได้สามปี นับแต่วันที่ออกใบสำคัญ

ข้อ 5. ในกรณีที่มิผู้ร้องขอหรือปรากฏแก่ศาลเยาวชนและครอบครัวว่าที่ปรึกษากฎหมายประพฤติตนอย่างไร ซึ่งถ้าเป็นทนายความอาจถูกลบชื่อออกจากทะเบียนทนายความให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวหรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัวหรือผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวในศาล แล้วแต่กรณีตั้งคณะกรรมการเพื่อสอบสวน

คณะกรรมการตามวรรคหนึ่งต้องมีจำนวนไม่น้อยกว่าสามคนและต้องเป็นผู้พิพากษาหรือผู้พิพากษาสมทบแห่งศาลเยาวชนและครอบครัวนั้นอย่างน้อยหนึ่งคน

ในการสอบสวนต้องให้โอกาสที่ปรึกษากฎหมายที่จะกล่าวแก้และนำพยานหลักฐานมาสืบหักล้างตามสมควร

ถ้าคณะกรรมการเห็นว่าตามที่มีผู้ร้องหรือปรากฏแก่ศาลนั้นเป็นความจริง ให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางหรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดหรือผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวในศาลจังหวัด แล้วแต่กรณี สั่งให้ลบชื่อที่ปรึกษากฎหมายนั้นออกจากทะเบียน

4.3.2.2 บทบาทและหน้าที่ของที่ปรึกษากฎหมาย

ที่ปรึกษากฎหมาย ในการพิจารณาอาญาเด็กหรือเยาวชนจะมีบทบาทว่าความแตกต่างคิดแทนไม่ได้แต่สามารถมีที่ปรึกษากฎหมาย เพื่อปฏิบัติหน้าที่ทำนองเดียวกับทนายความได้ทั้งนี้เพราะเจตนารมณ์ของกฎหมายต้องการที่จะคุ้มครองเด็กหรือเยาวชนให้มีที่ปรึกษากฎหมายเพื่อเป็นหลักประกันว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นไม่ตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบในรูปคดี²¹ แต่ประการหนึ่งที่มีความสำคัญในการเป็นที่ปรึกษากฎหมายนั้นก็คือ การเข้ามาแสวงหาข้อเท็จจริงตลอดจนสืบประวัติความประพฤติของเด็กหรือเยาวชนผู้เป็นจำเลย เพื่อให้ศาลได้ให้ดุลพินิจตัดสินคดีให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่จำเลย ด้วยเหตุนี้ที่ปรึกษากฎหมายในศาลเยาวชนและครอบครัวนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชน

4.3.2.3 ความแตกต่างระหว่างบทบาทของที่ปรึกษากฎหมายกับทนายความ²²

จากศึกษานั้นจะพบว่า การมีสิทธิในการมีทนายความหรือที่ปรึกษากฎหมายนั้นมีความสำคัญอย่างมากในการต่อสู้คดีโดยหลักการที่ว่า การต่อสู้คดีควรที่จะมีความทัดเทียมกัน แต่อย่างไรก็ตามในการดำเนินการเกี่ยวกับคดีของผู้ใหญ่กับเด็กหรือเยาวชนนั้นก็ยังมีหลักการแนวความคิดที่มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ปรัชญาหรือหลักการในการดำเนินคดีเด็กนั้นก็เพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแก้ไขการกระทำความผิดของเด็กโดยไม่ได้มุ่งหมายที่จะเน้นการลงโทษเด็กหรือเยาวชนให้หลายจำแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้บุคคลผู้มาเป็นที่ปรึกษากฎหมายจึงมีบทบาทที่แตกต่างกันออกไปจะพบจากการศึกษาซึ่งสามารถแยกอธิบายความแตกต่างได้ดังนี้

1) ที่ปรึกษากฎหมายเน้นบทบาทในการค้นหาความจริงให้เกิดขึ้น และแนะนำสงเคราะห์ตลอดจนนำเสนอข้อเท็จจริงเพื่อเป็นการช่วยสงเคราะห์ หรือ แก้ไขฟื้นฟูให้เด็กและเยาวชนนั้นกลับตัวเป็นพลเมืองที่ดี โดยทั้งนี้จะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของเด็กเป็นสำคัญ โดยไม่

²¹ พจน์ กูมานะชัย. (2539). คู่มือศึกษากฎหมายเกี่ยวกับคดีเยาวชนและครอบครัว. หน้า 71.

²² ปัญจพัฒน์ บัวพวงชน. (2547). บทบาทที่ปรึกษากฎหมายในคดีอาญาในการเสนอความจริงต่อศาลเยาวชนและครอบครัว.

มุ่งหวังต่อผลชนะของคดี และในขณะที่เดียวกันที่ปรึกษากฎหมายจะต้องนำเสนอแนวทางแม้เด็กนั้น จะไม่มีความผิด เช่น เพื่อให้เด็กนั้น ไม่มีความเสี่ยงต่อการกระทำความผิดนั้นได้อีก

ส่วนนายความมักจะเน้นผลแพ้ชนะของคดีในการว่าความ

2) ที่ปรึกษากฎหมายมีบทบาทในการนำเสนอวิธีการที่เหมาะสมสำหรับเด็ก หรือเยาวชนต่อศาลเพื่อเป็นแนวทางในการที่ศาลจะใช้ดุลพินิจในการกำหนดมาตรการสำหรับเด็ก ที่เหมาะสมเป็นรายๆ ไป

แต่ทนายความไม่มีบทบาทดังกล่าวเพียงแต่บทบาทในการเสนอเหตุบรรเทา โทษ อันมีผลทำให้คู่ความของตนได้รับโทษน้อยลงเท่านั้น

3) ที่ปรึกษากฎหมายมีบทบาทในการเสนอข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ทุก ๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นบุคลิกภาพ สุขภาพ ภาวะทางจิตใจ นิสัย อายุ การศึกษา อาชีพ ฐานะตลอดจน บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องนั้นด้วย ดังมีปรากฏในบทบัญญัติ มาตรา 78 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาล เยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว

แต่ทนายความมีบทบาทเพียงพิสูจน์เกี่ยวกับความผิดเท่านั้น

4) ที่ปรึกษากฎหมายเน้นบทบาทในการดำเนินคดีที่ไม่เป็นทางการ (Informal system) เพราะดำเนินกระบวนการที่เป็นกันเอง ใ้สุท ไม่สวมชุดครุยทั้งที่ปรึกษากฎหมาย อัยการ และผู้พิพากษา การว่าความไม่เคร่งครัดในกระบวนการพิจารณา ดังนั้นในการซักถาม ถามค้าน หรือ ถามติง จึงไม่ต้องเคร่งครัดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

แต่ทนายความจะเน้นบทบาทในการดำเนินคดีอย่างเคร่งครัด

5) ที่ปรึกษากฎหมายมีบทบาทในการติดตามความประพฤติเด็กหรือทัณฑ์บน ภายหลังจากศาลมีคำพิพากษา ต้องคอยสอดส่องดูว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นประพฤติตนเป็นคนดีตามที่ ได้วางข้อกำหนดไว้หรือไม่ ถ้าหากมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีแล้ว ก็อาจจะเสนอต่อศาลเพื่อ เปลี่ยนแปลงคำพิพากษา หรือโทษนี้ได้

แต่ทนายความไม่มีบทบาทเพียงแต่เสนอในการอุทธรณ์ ฎีกาเท่านั้น

6) ที่ปรึกษากฎหมายมีบทบาทในการหาข้อยุติ โดยการปรึกษาร่วมมือกับ ศาลและร่วมมือกับสหวิชาชีพเพื่อหาแนวทางการแก้ไขฟื้นฟูเด็ก

แต่ทนายความเน้นบทบาทในลักษณะคู่ความฝ่ายตรงข้ามในลักษณะเป็น ปรปักษ์

7) ที่ปรึกษากฎหมายมีบทบาทในการให้คำปรึกษาที่ไม่ใช่เฉพาะในทางคดี ความที่เกี่ยวกับทางด้านกฎหมายเท่านั้น แต่รวมถึงการให้คำปรึกษาในด้านอื่นๆ ด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็น การอนุเคราะห์และเพื่อการอนุเคราะห์เด็กและเยาวชน เช่น การให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการเล่าเรียน

การหาสถานที่ในการประกอบสัมมาอาชีพ ส่วนทนายความนั้นมีเพียงบทบาทเฉพาะการให้คำปรึกษาทางกฎหมายเท่านั้น

8) ภายหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาแล้ว ที่ปรึกษากฎหมายมีบทบาทในการนำเสนอข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์ที่เปลี่ยนแปลง แล้วเสนอวิธีการที่เหมาะสมสำหรับเด็ก เพื่อเห็นศาลแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำพิพากษาได้ ส่วนทนายความมีบทบาทเพียงการอุทธรณ์ฎีกา คำพิพากษาของศาลเท่านั้น

4.4 วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการตั้งที่ปรึกษากฎหมายในศาลเยาวชนและครอบครัว

ที่ปรึกษากฎหมายในศาลเยาวชนนั้นมีความสำคัญอย่างมากในการพิจารณาคดีอาญาของเยาวชนเนื่องจากที่ปรึกษากฎหมายนั้นจะเป็นผู้ที่มีบทบาทในการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายให้แก่เด็กและเยาวชนและทำให้มีความสามารถในการต่อสู้คดีได้ดียิ่งขึ้น การที่จะกล่าวว่าที่ปรึกษากฎหมายในศาลเยาวชนนั้นก็ไม่ได้แตกต่างอย่างไรกับทนายความทั่วไปไม่ว่าจะเป็นคุณสมบัติของผู้เป็นที่ปรึกษากฎหมายนั้นก็ต้องมีใบอนุญาตในการประกอบวิชาชีพทนายความด้วยเช่นกัน สำหรับบทบาทหน้าที่ที่ไม่ได้แตกต่างอะไรกับทนายความทั่วไปแต่อาจจะมีบทบาทบัญญัติเกี่ยวกับการให้สิทธิแก่ที่ปรึกษากฎหมายสามารถแสวงหาข้อเท็จจริงข้อมูลเกี่ยวกับความประพฤติของเยาวชนผู้เป็นจำเลยเพื่อเสนอต่อศาล อันเป็นสิ่งที่ดีในการเข้าไปคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชนให้ได้รับประโยชน์สูงสุดในการดำเนินคดีอาญา โดยเฉพาะเมื่อเด็กหรือเยาวชนนั้นตกเป็นจำเลย สำหรับกฎหมายต่าง ๆ นั้นในการให้ความช่วยเหลือนั้นก็จะมีกำหนดให้ศาลตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้ ตัวอย่างเช่น กฎหมายของประเทศเยอรมนีที่กำหนดว่าในการพิจารณาคดีของเด็กและเยาวชนนั้นก็ต้องมีการตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้แก่เด็กและเยาวชนนั้นด้วย เช่นเดียวกับกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา นั้นจะเช่นเดียวกันมีการออกกฎหมายขึ้นมาเป็นกฎหมายเฉพาะที่กำหนดให้ศาลจะต้องตั้งที่ปรึกษากฎหมายเพื่อแก้ต่างคดีให้กับเด็กและเยาวชน สำหรับประเทศไทยนั้นมิได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการตั้งที่ปรึกษาไว้ในกฎหมายเฉพาะ

ตามพระราชบัญญัติพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว มาตรา 83 โดยกำหนดให้ศาลทำการแต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้ เว้นแต่จำเลยไม่ต้องการและศาลเห็นว่าไม่จำเป็นต้องคดีเท่านั้น

ดังนั้นถ้าเป็นปัญหาเกี่ยวกับคดีที่เห็นว่ามี ความจำเป็นแล้วเพราะเป็นคดีที่มีข้อหาอุกฉกรรจ์หรือพฤติการณ์แห่งคดียังมีข้อสงสัยอยู่แต่ศาลกลับไม่ทำการแต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้ ดังนั้นควรจะนำหลักการใดมาพิจารณาว่าความจำเป็นนั้นอยู่ที่ไหนหากศาลใช้ดุลพินิจว่าไม่มีความจำเป็นนั้นก็จะไม่ต้องตั้งก็ได้ อีกทั้งเมื่อเป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายแล้วกระบวนการพิจารณาก็

ย่อมจะสมบูรณ์ หาได้เสียไปไม่ ดังที่ได้มีแนวคำพิพากษาในปี 2545 คือ คำพิพากษาศาลฎีกาโดยที่ประชุมใหญ่ที่ 3667/2545 โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ฟ้องของโจทก์

โจทก์ฟ้องว่า เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2529 เวลาประมาณ 18 นาฬิกา จำเลยกับพวกอีก 1 คน ที่หลบหนียังไม่ได้ตัวมาฟ้อง (ขณะเกิดเหตุจำเลยเป็นเยาวชนอายุ 17 ปีเศษ) ได้ร่วมกันชิงทรัพย์เอาสร้อยคอทองคำหนัก 1 บาท จำนวน 1 เส้น ราคา 4,000 บาท เหรียญเสมารัชกาลที่ 5 จำนวน 1 เหรียญ ราคา 1,500 บาท สร้อยข้อมือทองคำหนัก 2 สลึง จำนวน 1 เส้น ราคา 2,000 บาท แหวนทองคำหัวนิลล้อมเพชร จำนวน 1 วง ราคา 2,500 บาท ของนางอนงค์ ยิ้มชาญกาญจน์ ผู้เสียหายและเอานาฬิกาข้อมือจำนวน 1 เรือน ราคา 1,000 บาท ของนายชลอ ภูพัฒน์ ผู้เสียหายซึ่งเป็นของนายจ้างของจำเลยไปโดยทุจริต ในการชิงทรัพย์จำเลยกับพวกมีเจตนาฆ่านางอนงค์และนายชลอให้ถึงแก่ความตาย โดยจำเลยกับพวกร่วมกันใช้กำลังประทุษร้ายด้วยการใช้ไม้ท่อนเหลี่ยมขนาดกว้าง 4 นิ้วหนา 2 นิ้ว ยาว 3 ฟุตเศษ จำนวน 2 ท่อน เป็นอาวุธตีที่ศีรษะ ใบหน้าและลำตัวของนางอนงค์และนายชลอหลายครั้ง จนเป็นเหตุให้นางอนงค์และนายชลอถึงแก่ความตายสมดังเจตนาของจำเลยกับพวก การกระทำของจำเลยกับพวกก็เพื่อความสะดวกแก่การชิงทรัพย์ เพื่อยึดถือเอาทรัพย์นั้นไว้ เพื่อพาเอาทรัพย์ไป เพื่อจะเอาไว้ซึ่งผลประโยชน์อันเกิดแก่การที่ตนได้กระทำความผิดฐานชิงทรัพย์ เพื่อปกปิดความผิด และเพื่อหลีกเลี่ยงให้พ้นอาญาที่กระทำไป เหตุเกิดที่แขวงบางอ้อ เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร ขอให้ลงโทษจำเลยตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 83, 289, 339 และให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาทรัพย์จำนวน 10,000 บาท แก่ทายาทของนางอนงค์ ยิ้มชาญกาญจน์ ผู้ตาย และจำนวน 1,000 บาท แก่ทายาทของนายชลอ ภูพัฒน์ ผู้ตายด้วย

2. คำให้การของจำเลย

จำเลยให้การรับสารภาพ และแถลงไม่ต้องการที่ปรึกษาทนาย

3. คำพิพากษาศาลชั้นต้น

ศาลชั้นต้นพิพากษาว่า จำเลยมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 289, 339 วรรคท้าย 83 การกระทำของจำเลยเป็นความผิดกรรมเดียวผิดกฎหมายหลายบท ให้ลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 289 ซึ่งเป็นบทหนักที่สุด ขณะกระทำความผิดจำเลยมีอายุ 17 ปีเศษ ลดมาตราส่วนโทษให้จำเลยกึ่งหนึ่งตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 76 ประกอบด้วยมาตรา 52(2) ลงโทษจำคุก 30 ปี จำเลยให้การรับสารภาพเป็นประโยชน์แก่การพิจารณามีเหตุบรรเทาโทษลดโทษกึ่งหนึ่งตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 78 คงจำคุกมีกำหนด 15 ปี ให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาทรัพย์จำนวน 10,000 บาท แก่ทายาทของนางอนงค์ ยิ้มชาญกาญจน์ ผู้ตายและจำนวน 1,000 บาท แก่ทายาทนายชลอ ภูพัฒน์ ผู้ตายด้วย

จำเลยอุทธรณ์

4. ศาลอุทธรณ์พิพากษา

ศาลอุทธรณ์พิพากษายกคำพิพากษาศาลชั้นต้น ให้ศาลชั้นต้นดำเนินกระบวนการพิจารณาใหม่โดยให้ตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้จำเลยก่อนทำการสืบพยาน โจทก์จำเลย แล้วพิพากษาใหม่ตามรูปคดี

โจทก์ฎีกา

5. คำพิพากษาศาลฎีกา

ศาลฎีกาแผนกคดีเยาวชนและครอบครัววินิจฉัยว่า “คดีมีปัญหาที่ต้องวินิจฉัยตามฎีกาของโจทก์ว่า การที่ศาลชั้นต้นไม่แต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้จำเลยนั้น เป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ชอบหรือไม่ ศาลฎีกาโดยมติที่ประชุมใหญ่พิเคราะห์แล้ว เห็นว่า คดีนี้แม้โจทก์ฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 289 อันเป็นคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต ซึ่งศาลชั้นต้นต้องถามจำเลยก่อนเริ่มพิจารณาว่า จำเลยมีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายให้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 วรรคแรก ก็ตามแต่กฎหมายดังกล่าวบัญญัติไว้สำหรับการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาที่ได้กระทำในศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดา ส่วนในศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 มาตรา 6 บัญญัติให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับแก่คดีเยาวชนและครอบครัวเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ เมื่อตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว ได้มีบทบัญญัติในเรื่องดังกล่าวไว้โดยเฉพาะตามมาตรา 83 ว่า “ในศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว จำเลยจะมีทนายความแก้คดีแทนไม่ได้ แต่ให้จำเลยมีที่ปรึกษากฎหมายเพื่อปฏิบัติหน้าที่ทำนองเดียวกันกับทนายความได้ ในกรณีที่จำเลยไม่มีที่ปรึกษากฎหมาย ให้ศาลตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้ เว้นแต่จำเลยนั้นไม่ต้องการและศาลเห็นว่าไม่จำเป็นแก้คดี จะไม่ตั้งที่ปรึกษากฎหมายก็ได้ ดังนั้นการแต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายในศาลเยาวชนและครอบครัว ไม่ว่าความผิดที่จำเลยถูกฟ้องนั้นมีอัตราโทษประหารชีวิตหรือไม่ก็ตาม ให้ศาลแต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้จำเลย เว้นแต่จำเลยไม่ต้องการที่ปรึกษากฎหมายและศาลเห็นว่าที่ปรึกษากฎหมายไม่จำเป็นแก้คดี เมื่อเข้าข้อยกเว้นทั้งสองประการนี้แล้ว ศาลจะไม่แต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้จำเลยก็ได้

บทกฎหมายดังกล่าวถือได้ว่าเป็นกฎหมายเฉพาะย่อมยกเว้นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 อันเป็นกฎหมายทั่วไป และไม่อาจนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังกล่าวซึ่งขัดหรือแย้งต่อพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 มาใช้ในกรณีนี้ได้ เหตุนี้เมื่อจำเลย

ซึ่งอายุเกินสิบแปดปีบริบูรณ์แล้วขณะที่โจทก์ยื่นฟ้อง แต่เนื่องจากขณะกระทำความผิดจำเลยมีอายุไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์จึงต้องดำเนินคดีในศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชน ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 มาตรา 5 การแต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้จำเลยก็ต้องปฏิบัติตามมาตรา 83 อันเป็นบทเฉพาะ หาใช่ปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 อันเป็นบททั่วไปไม่ การที่ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ซึ่งเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว จดรายงานกระบวนการพิจารณาในวันที่ 22 พฤษภาคม 2541 ว่า “นัดสอบถามวันนี้อ่านและอธิบายคำฟ้องให้จำเลยฟังแล้ว จำเลยให้การรับสารภาพในข้อหาตามฟ้อง และไม่ต้องการที่ปรึกษากฎหมายจำเลย ศาลเห็นว่าไม่จำเป็นต้องตั้งที่ปรึกษากฎหมายจำเลย จึงให้นัดสืบพยานประกอบคำรับสารภาพในวันที่ ...” เป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ชอบด้วยพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 มาตรา 83 ครบถ้วนทุกประการ ที่ศาลอุทธรณ์ให้ยกคำพิพากษา ศาลชั้นต้น โดยเห็นว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลชั้นต้นไม่ชอบนั้น ไม่ต้องการด้วยความเห็นของศาลฎีกาแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวฎีกาของโจทก์ฟังขึ้น”

พิพากษายกคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ ให้ย้อนสำนวนไปสำนวนไปให้ศาลอุทธรณ์พิจารณาคดีใหม่แล้วพิพากษารูปคดี

6. การวิเคราะห์

จากคำพิพากษากฎหมายดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่าตามแนวความคิดซึ่งน่าจะมีการตีความของกฎหมายออกเป็นสองแนวทางด้วยกัน กล่าวคือ ศาลชั้นต้นและศาลฎีกานั้นมีความเห็นไปในแนวทางเดียวกัน ส่วนศาลอุทธรณ์กลับมีความเห็นที่แตกต่างออกไป โดยให้ศาลชั้นต้นต้องตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้จำเลย ซึ่งแนวความคิดทั้งสองแนวทางนี้อาจแยกพิจารณาดังนี้

1) ความเห็นแรก เห็นว่า พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว มาตรา 83 ไม่ได้บัญญัติว่าคดีมิโทษระดับใดให้ศาลตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้จำเลย โดยมาตรานี้บังคับให้ศาลต้องตั้งที่ปรึกษากฎหมายแก่จำเลยในทุกคดีไม่ว่าจะมีโทษสถานใด ไม่ว่าจำเลยจะให้การรับสารภาพหรือไม่ก็ตาม เว้นแต่จำเลยจะไม่ต้องการและศาลเห็นว่าไม่จำเป็นแก่คดี ศาลไม่อาจใช้ดุลพินิจไม่ตั้งเพราะเห็นว่าไม่จำเป็นแก่คดี แม้จำเลยแถลงว่าไม่ต้องการที่ปรึกษากฎหมาย ศาลก็ต้องตั้งให้ทั้งนี้เพราะไม่มีมาตรฐานใดที่ศาลจะยึดเป็นบรรทัดฐานได้เพียงใดที่จะถือเป็นการจำเป็นหรือไม่จำเป็นในการตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้จำเลยเพียงความไม่ต้องการของจำเลยอย่างเดียวไม่เป็นเหตุผลเพียงพอที่ศาลจะไม่ตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้จำเลย โดยกฎหมายมอบให้ศาลใช้ดุลพินิจกฎหมายให้จำเลยหรือไม่ ในการใช้ดุลพินิจของศาลก็ต้องใช้โดยรอบคอบและต้องคำนึงถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายเป็นสำคัญ เจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.

2534 มาตรา 83 วางหลักว่าศาลต้องตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้จำเลยในคดีทุกคดีเป็นการคุ้มครองเยาวชน นอกจากนั้นในบทบัญญัติมาตราอื่นๆ ของพระราชบัญญัตินี้ยังคุ้มครองเยาวชนในทุกขั้นตอนในชั้นสอบสวนเมื่อตำรวจจับเยาวชนที่กระทำความผิดแล้วจะต้องรีบสอบปากคำให้เสร็จภายใน 24 ชั่วโมง และต้องส่งตัวไปสถานพินิจ หากส่งไปไม่ทันก็ไม่ให้ควบคุมปะปนกับผู้ใหญ่หรือห้องคุมขังที่จัดไว้สำหรับผู้ใหญ่ ในชั้นพิจารณาศาลก็ต้องพิจารณาจำเลยในห้องพิจารณาที่ไม่ใช่ห้องพิจารณาคดีธรรมดาต้องพิจารณาเป็นลับและไม่ต้องดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาอย่างเคร่งครัด

จะเห็นได้ว่ากฎหมายประสงค์ที่จะคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยอย่างมาก การที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 173 วรรคหนึ่ง เป็นแม่บทในการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป บัญญัติไว้ว่า ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายให้ก็เป็นบทบังคับว่าศาลจะต้องแต่งตั้งทนายให้จำเลย แสดงให้เห็นว่ากฎหมายนั้นต้องการที่จะคุ้มครองจำเลยโดยเฉพาะคดีที่มีอัตราโทษสูง ทั้งนี้กฎหมายนั้นไม่ได้คำนึงเลยว่าจำเลยนั้นต้องการทนายความหรือไม่ นั่นก็เพราะว่ากฎหมายต้องการที่จะให้ความคุ้มครองสิทธิของจำเลยในคดีอาญาในคดีอุกฉกรรจ์ หากจำเลยถูกดำเนินคดีในศาลอื่นซึ่งไม่ใช่ศาลเยาวชนและครอบครัวศาลจะต้องนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 173 มาใช้บังคับโดยต้องตั้งทนายความให้จำเลยสถานเดียว แต่เหตุใดเมื่อจำเลยเป็นเด็กหรือเยาวชนซึ่งอยู่ในอำนาจในการพิจารณาของศาลเยาวชนและครอบครัวซึ่งศาลจะต้องให้ความคุ้มครองสิทธิมากเป็นพิเศษมากกว่าศาลธรรมดาศาลกลับไม่ตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้แก่จำเลย

2) ความเห็นที่สอง เห็นว่า การตั้งที่ปรึกษากฎหมายในศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว ไม่ว่าความผิดที่จำเลยถูกฟ้องนั้นมีอัตราโทษประหารชีวิตหรือไม่ก็ตาม ให้ศาลแต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้จำเลย เว้นแต่จำเลยไม่ต้องการที่ปรึกษากฎหมายและศาลเห็นว่าที่ปรึกษากฎหมายไม่จำเป็นแก่คดี เมื่อเข้าข้อยกเว้นทั้ง 2 ประการนี้แล้ว ศาลจะไม่แต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้แก่จำเลยก็ได้ บทบัญญัติดังกล่าวถือว่าเป็นกฎหมายเฉพาะ ย่อมยกเว้นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 อันเป็นกฎหมายทั่วไปและไม่อาจนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังกล่าวซึ่งขัดหรือแย้งต่อพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ดังได้มีคำพิพากษาซึ่งได้วางเป็นแนวไต่ถามได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

ด้วยความเคารพต่อคำพิพากษาดังกล่าว ผู้เขียนนั้นมีความเห็นว่า การตีความว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นขัดต่อพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 มาตรา 83 อาจจะเป็นการตีความตามตัวอักษรที่เห็นว่าเป็นเรื่องที่ขัดกันแท้จริงแล้วผู้เขียนกลับเห็นว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา

ความอาญา มาตรา 173 เป็นบทบัญญัติที่ช่วยเสริมให้มาตรา 83 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 หากพิจารณาจากการตีความกฎหมายตามเจตนารมณ์แล้ว เนื่องจากเจตนารมณ์ของกฎหมายนั้นต้องการให้ความคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชนเป็นอย่างมากเมื่อมีกฎหมายที่ให้คุณหรือให้ประโยชน์แก่เด็กและเยาวชนก็ควรจะสามารถนำมาใช้เพื่อให้เป็นการคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชนอย่างสูงสุดตามหลักสากลที่ใช้กันทั่วไปอีกทั้งให้การตีความกฎหมายอาญาย่อมจะต้องตีความเพื่อให้เป็นคุณแก่จำเลยอีกประการหนึ่งด้วย ซึ่งสำหรับกฎหมายในต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นระบบกฎหมายคอมมอนลอว์หรือระบบกฎหมายซีวิลลอว์ก็ต่างจะต้องตั้งตนด้วยความหรือที่ปรึกษากฎหมายให้เด็กและเยาวชนโดยเฉพาะคดีอาญาเช่นประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศเยอรมนี เป็นต้น

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

สิทธิการมีทนายความหรือที่ปรึกษากฎหมายนั้นเป็นสิทธิสำคัญประการหนึ่งที่รัฐนั้นจะต้องให้ความสำคัญในการดูแลสิทธิเหล่านี้ให้แก่ประชาชนเนื่องจากหลักการในการพิจารณาคดีอาญานั้นหัวใจสำคัญอย่างมากรวมทั้งก็คือหลักในการค้นหาความจริง การที่คู่ความนั้นมีความสามารถอย่างเต็มที่ในการต่อสู้คดีย่อมเป็นการค้นหาความจริงนั้นเกิดประสิทธิผลมากขึ้น นอกจากนี้แล้วประชาชนทั่วไปไม่ใช่บุคคลที่มีความสามารถที่เข้าใจถึงบทบัญญัติของกฎหมายหรือองค์ประกอบทางกฎหมายตลอดจนผลทางกฎหมายที่จะมีผลกระทบต่อสิทธิของตนเอง ซึ่งการมีที่ปรึกษากฎหมาย หรือทนายความก็เพื่อเข้ามาดูแลสิทธิที่ประชาชนควรจะต้องทราบโดยผู้ที่เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นก็เพื่อให้จำเลยมีความสามารถในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ตามหลักอาชญากรรมเท่าเทียมกัน เพราะแม้ว่าในบางกรณีนั้นจำเลยจะกระทำผิดจริงแต่ก็เป็นเพราะว่าจำเลยนั้นเข้าใจข้อเท็จจริงผิดไปทำให้จำเลยกระทำความผิดไป ซึ่งหากเป็นคดีซึ่งผู้กระทำความผิดนั้นเป็นเด็กหรือเยาวชนแล้วที่ปรึกษากฎหมายนั้นมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการเข้าไปคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชนดังนี้ การที่กำหนดให้ประชาชนนั้นสามารถมีสิทธิได้รับการตั้งทนายความหรือที่ปรึกษากฎหมายย่อมเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างมากในการดำเนินคดีทางอาญา การที่มีบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2543 โดยมีหลักปรากฏไว้ในเรื่องนี่คือ

มาตรา 83 ซึ่งกำหนดไว้ว่า “ในศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวจำเลยจะมีทนายความแก้คดีแทนไม่ได้แต่ให้จำเลยมีที่ปรึกษากฎหมายเพื่อปฏิบัติหน้าที่ทำนองเดียวกับทนายความได้ ในกรณีที่จำเลยไม่มีที่ปรึกษากฎหมาย ให้ศาลแต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้ เว้นแต่จำเลยนั้นไม่ต้องการและศาลเห็นว่าจำเป็นแก้คดีจะไม่ตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้ก็ได้” ปัญหาที่เกิดขึ้นคือในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดมีอัตราโทษประหารชีวิต จำเป็นว่าต้องตั้ง

ที่ปรึกษาให้จำเลยแม้จำเลยไม่ต้องการหรือไม่¹ เพราะประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 กำหนดไว้ว่า “ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถาม จำเลยว่ามี หมายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งหมายความให้” ซึ่งในทางปฏิบัติเรื่องนี้ยังไม่ชัดเจน มีอยู่ หลายคดีที่ไม่มี การตั้งที่ปรึกษากฎหมายโดยผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนมีความเห็นว่า การพิจารณา คดีตามพระราชบัญญัตินี้ เป็นบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองเด็กหรือเยาวชนเป็นพิเศษต่างหากอยู่ แล้วและศาลเองก็ดูแลอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องนำมาตรา 173 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญามาใช้อีก แต่ก็มีผู้ให้ความเห็นว่า ควรให้เด็กหรือเยาวชนได้รับการดูแลยิ่งกว่ากรณีผู้ใหญ่ เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งหากพิจารณาแล้วเดิมทีเดียวนั้นก่อนที่จะมีการแก้ไขกฎหมายในปี 2506 นั้นมีการบัญญัติถึงเรื่องเกี่ยวกับที่ปรึกษากฎหมายไว้ว่า มาตรา 47 เดิมมีความว่า “ห้ามมิให้ เด็กหรือเยาวชนนี้ต้องหาว่ากระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด มีหมายความว่าคดีแทนใน ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน แต่ให้เด็กหรือเยาวชนมีที่ปรึกษากฎหมายเพื่อปฏิบัติ หน้าที่ทำนองเดียวกับทนายความได้ ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนไม่มีที่ปรึกษากฎหมาย ให้ศาล แต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้แก่เด็กหรือเยาวชนนั้น ทั้งนี้ไม่ว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นประสงค์หรือไม่”

จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติเดิมดังกล่าวนั้นความคุ้มครองแก่เด็กและเยาวชนเป็นอย่างมาก อีกทั้งมิได้มองถึงอัตราโทษว่าโทษนั้นจะทำได้ แต่การคุ้มครองสิทธิของเด็กกลับเป็นหัวใจสำคัญ ในการตั้งที่ปรึกษากฎหมายซึ่งผู้เขียนนั้นเห็นว่าบทบัญญัติดังกล่าวนี้มีความเป็นสากลและ สอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเด็กซึ่งเป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่ประเทศไทยนั้นก็ได้ เป็นภาคีนั้นด้วย

ในปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (สยช.) จึงได้มีการเสนอแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติ ฉบับนี้เพื่อให้มีความชัดเจนว่า ในคดีที่มีอัตราโทษ ประหารชีวิต หรือโทษจำคุกตลอดชีวิต ก่อนเริ่มพิจารณาคดีให้ศาลถามจำเลยว่ามีที่ปรึกษา กฎหมายหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้ เว้นแต่จำเลยนั้นไม่ต้องการและศาลเห็น ว่าจำเป็นแก่คดีจะไม่ตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้ก็ได้ ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่าร่างบทบัญญัติที่สำนักงาน คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (สยช.) ได้เสนอแก้ไขนั้นก็เพื่อให้เกิด ปัญหาเกี่ยวกับการนำบทบัญญัติในวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 มาใช้ในคดีเยาวชนซึ่งศาล เยาวชนและครอบครัวนั้นมีความอำนาจในการพิจารณาพิพากษาโดยการลอบบทบัญญัติดังกล่าวมาเท่านั้น

¹ สุรางคนา กมลละคร. (2546). “นิติทัศนะ เรื่องกระบวนการยุติธรรม สำหรับเด็กกับ พ.ร.บ.จัดตั้งศาล เยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาความคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534.” วารสารนิติศาสตร์, 33, 1.

แต่หากจะทำให้เด็กและเยาวชนนั้นจะได้รับความคุ้มครองอย่างเด็ดขาดและเกิดเป็นประโยชน์สูงสุดนั้น ผู้เขียนนั้นเห็นว่าควรจะดูเทียบบทบัญญัติก่อนที่จะมีการแก้ไขพระราชบัญญัติคดีเด็กและเยาวชน ในปี 2506

นอกจากนี้แล้วหากจะบัญญัติเกี่ยวเรื่องที่ว่าหากจำเลยนั้นไม่ต้องการที่ปรึกษานั้น ควรจะต้องมีบทบัญญัติกำหนดถึงสิทธิการสละสิทธิการมีที่ปรึกษากฎหมายนั้นอีกด้วย กล่าวคือหากจำเลยนั้นจะใช้สิทธิในการสละสิทธิในการมีที่ปรึกษากฎหมายนั้น จำเลยจะต้องได้รู้ถึงสิทธิการมีที่ปรึกษากฎหมายด้วยความเข้าใจที่ถูกต้องดังที่ในประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีบทบัญญัติในเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจนซึ่งประเทศไทยนั้นไม่เคยมีปรากฏในเรื่องดังกล่าว ซึ่งผู้เขียนเห็นว่ากฎหมายไทยนั้นควรจะต้องมีหลักการนี้นั้นอยู่ด้วยเพราะเป็นสิทธิของจำเลยในการที่จะต้องได้รับความคุ้มครองจากกระบวนการยุติธรรม

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการที่ได้กล่าวมาแล้วในบทสรุปนั้นจะเห็นประเด็นสำคัญนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีควรจะต้องมีซึ่งโดยเฉพาะในการพิจารณาคดีอาญาของเด็กและเยาวชนแล้วนั้นที่ปรึกษากฎหมายย่อมมีความสำคัญอย่างมาก จากบทบัญญัติในมาตรา 83 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวซึ่งจะอาจเป็นบทบัญญัติที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ ที่ให้รัฐต้องจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย อย่างไรก็ตามเมื่อกฎหมายเยาวชนและครอบครัวนั้นเป็นกฎหมายเฉพาะมีบทบัญญัติเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความซึ่งในบางมาตราที่ความเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งเป็นบทบัญญัติทั่วไปในการพิจารณาประกอบกับพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวฯ ก็กำหนดให้นำบทบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญามาใช้เท่าที่ไม่ขัดกัน จากการศึกษาจะพบว่าบทบัญญัติมาตรา 83 แห่งพระราชบัญญัตินี้ มีความขัดแย้งกับบทบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา โดยเฉพาะ มาตรา 173 ซึ่งจะเห็นได้ว่าบทบัญญัตินี้มีการแก้ไขครั้งล่าสุด ในปี 2547 หากจะนำมาเปรียบเทียบกันแล้ว บทบัญญัติในมาตรา 173 แห่งประมวลกฎหมายอาญาในปัจจุบันให้ความคุ้มครองสิทธิแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยมากกว่า บทบัญญัติในมาตรา 83 ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้ศึกษาวิจัยจึงขอเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวไว้ดังนี้

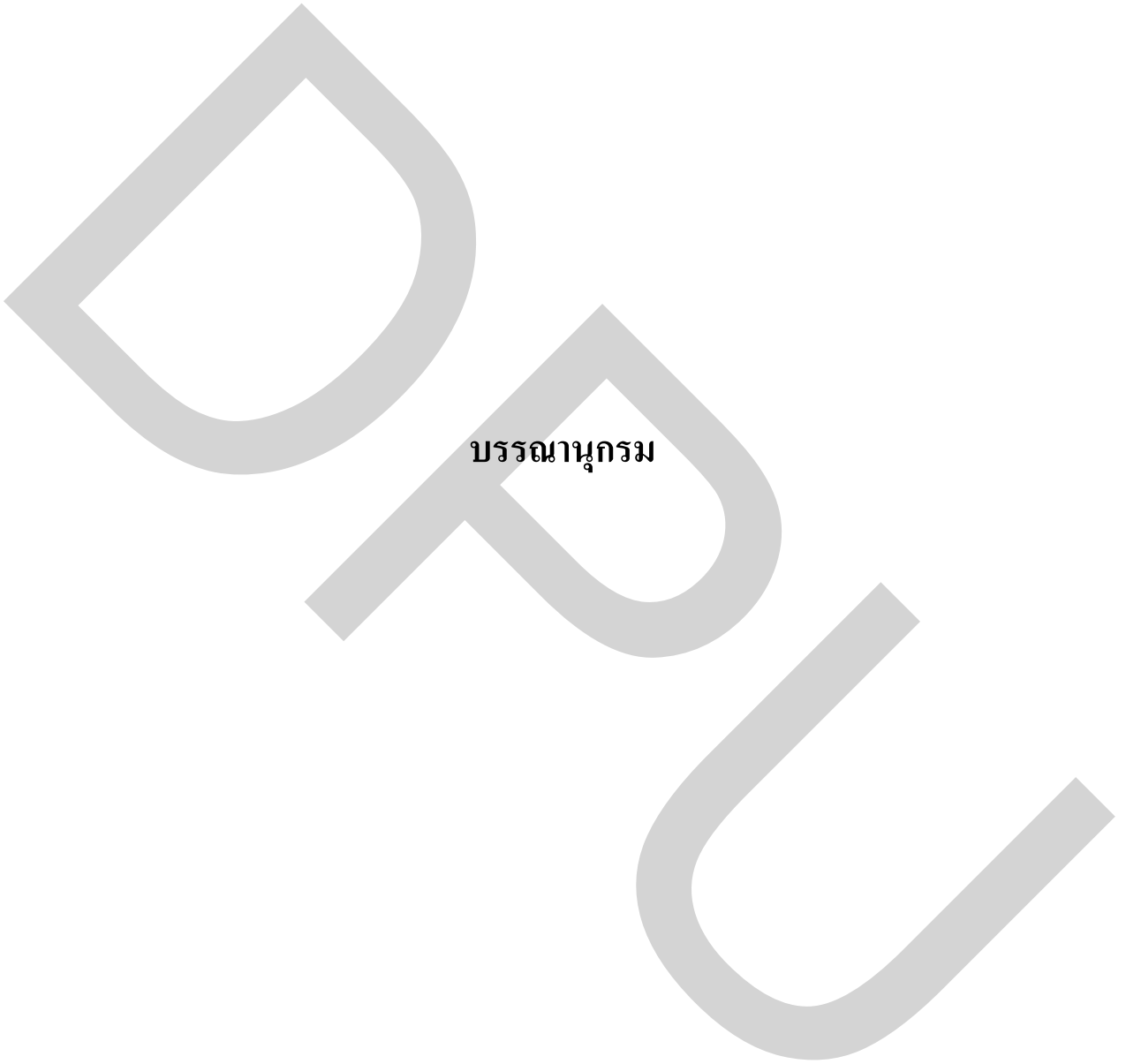
1. แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมาย พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาความเยาวชนและครอบครัว ในบทบัญญัติในมาตรา 83 โดยให้มีเนื้อที่สอดคล้องกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความตามมาตรา 173 ซึ่งเห็นควรแก้ไขให้มีบทบัญญัตินี้

“มาตรา 83 ห้ามมิให้เด็กหรือเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำการอันเป็นความผิดกฎหมาย มีทนายความว่าคดีแทนในศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว แต่ให้เด็กหรือเยาวชนที่มีที่ปรึกษากฎหมายเพื่อปฏิบัติหน้าที่ทำนองเดียวกับทนายความได้ ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนไม่มีที่ปรึกษากฎหมาย ให้ศาลแต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้ ไม่ว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นจะต้องการหรือไม่ก็ตาม ”

2. แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมาย พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว ในบทบัญญัติในมาตรา 6 โดยให้มีเนื้อที่สอดคล้องกับประมวลหลักการสากลเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเด็ก ตามอนุสัญญาสิทธิเด็ก ที่มีปรัชญาว่า การกระทำใดๆ ของรัฐภาคีจะต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ ทั้งนี้ควรมีบทบัญญัติว่า มาตรา 6 “ให้นำบทบัญญัติแห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาคดีอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับแก่คดีเยาวชนและครอบครัวเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัตินี้ ทั้งนี้หากบทบัญญัติใดที่ขัดหากศาลจะเลือกเพื่อปรับใช้ให้นำบทบัญญัติที่เป็นคุณประโยชน์แก่เด็กและเยาวชนนั้นยิ่งกว่ามาปรับแก้กรณี ”

3. เพื่อให้ที่ปรึกษาสามารถเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของที่ปรึกษาในการทำหน้าที่ในการเป็นที่ปรึกษากฎหมายในศาลเยาวชนและครอบครัว สามารถออกข้อบังคับสำหรับผู้ที่จะเป็นที่ปรึกษาให้เข้าอบรมเกี่ยวกับความรู้ทางกฎหมาย การปฏิบัติหน้าที่ และข้อแนะนำในการดำเนินคดีเยาวชนและครอบครัว ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามเจตารมณ์แห่งกฎหมาย ที่รัฐตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้แก่เด็กและเยาวชน

4. เนื่องด้วยบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 173 เป็นเรื่องเกี่ยวกับสิทธิของจำเลยในการที่จะให้ศาลตั้งทนายความให้นั้น ทั้งนี้บทบัญญัตินี้ดังกล่าวกำหนดให้ศาลต้องถามจำเลยว่าต้องการทนายความหรือไม่นั้น จากการศึกษาพบว่าสิทธิดังกล่าวเป็นการบอกกล่าวตามแบบพิธีเท่านั้นแต่กลับไม่สนใจในเรื่องเนื้อหาเท่าที่ควร ผู้ศึกษาจึงเห็นสมควรจะควรมีบทบัญญัติให้ศาลจะต้องอธิบายสิทธิต่างๆ ที่จำเลยจะได้รับเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายนั้น โดยบัญญัติเพิ่มเติม ในมาตรา 173 วรรคสี่ ว่า “ให้ศาลแจ้งสิทธิในการมีทนายความให้จำเลยทราบโดยชัดแจ้งว่าจำเลยนั้นจะไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ ในกรณีที่ศาลตั้งทนายให้ซึ่งมีเงื่อนไขว่าจำเลยนั้นต้องประสงค์ที่จะมีทนายความด้วย” เพราะเนื่องจากพบว่าจำเลยบางคนมีความเข้าใจว่าตนจะต้องเสียค่าใช้จ่ายจึงไม่ต้องการทนายความเป็นต้น โดยทั้งนี้ ดังที่ประเทศสหรัฐอเมริกา มีบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่อง การสละสิทธิในการมีทนายความ ซึ่งประเทศไทยเราไม่มีเรื่องนี้บทบัญญัตินี้

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ชาติ ชัยเดชสุริยะ ญัฐวสา ถัตรไพฑูรย์. (2547). **มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพัฒนากระบวนการยุติธรรม.
- กุลพล พลวัน. (2547). **สิทธิมนุษยชนในสังคมโลก**. กรุงเทพฯ : นิติธรรม.
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์ และคณะ. (2529). **สิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เข้มชัย ชุตินวงศ์. (2547). **คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน**. กรุงเทพฯ : นิติบรรณาการ.
- คณิต ณ นคร. (2546). **วิธีพิจารณาความอาญา ฉบับแก้ไขปรับปรุงครั้งที่ 6**. กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- _____. (2549). **วิธีพิจารณาความอาญา ฉบับแก้ไขปรับปรุงครั้งที่ 7**. กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- คณิง ภาไชย. (2537). **กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2539). **กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ชาติ ชัยเดชสุริยะ. (2549). **มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา**. กรุงเทพฯ : เดือนตุลา.
- ณรงค์ ใจหาญ. (2550). **หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 พิมพ์ครั้งที่ 4**. กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- นุชทิพย์ ป.บรรจงศิลป์. (2545). **กฎหมายที่เด็กควรรู้** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2543). **หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญใหม่**. กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- บุญเพราะ แสงเทียน. (2546). **คำอธิบายกฎหมายเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน**. กรุงเทพฯ : วิทยพัฒน์.
- พัลลภ พิสิษฐ์สังฆการ. (2542). **คำอธิบายพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 พิมพ์ครั้งที่ 2 ฉบับแก้ไขปรับปรุง** กรุงเทพฯ : สยาม พรินต์ติ้ง กรุ๊ป.

สัญญา ธรรมศักดิ์ และประภาส อวยชัย. (2522). **คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา**

ความอาญา. กรุงเทพฯ : สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.

สง่า ลีนะสมิต. (2522). **กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน.** พระนคร:

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2549). **ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับอ้างอิง.**

กรุงเทพฯ : วิญญูชน.

หยุด แสงอุทัย. (2511). **คำอธิบายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย.** พระนคร:

โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์.

อัจฉริยา ชูดีนนท์. (2551). **กฎหมายเกี่ยวกับ คดีเด็ก เยาวชนและคดีครอบครัว พิมพ์ครั้งที่ 2**

แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพฯ : วิญญูชน.

บทความ

เกียรติจักร วัจนะสวัสดิ์. (2521). “การควบคุมอำนาจพนักงานสอบสวน.” **วารสารนิติศาสตร์, 9, 4.**

หน้า 49.

กุลพล พลวัน. (2518). “วันสิทธิมนุษยชน.” **บทบัญญัติ, เล่มที่ 32.** หน้า 619.

คณิต ณ นคร. (2534). “ฐานะหน้าที่ของทนายความในคดีอาญา.” **วารสารอัยการ, 4.** หน้า 56.

ชาติชาย กริชชาญชัย. “ระบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ยากจนในประเทศ

สหรัฐอเมริกา” **ดุลพາห. 6, 33.** หน้า 44-57.

ณรงค์ ใจหาญ. (2540-2550, มิถุนายน). “หลักประกันสิทธิของประชาชนในคดีอาญาใหม่ :

ปัจจุบันและทศวรรษหน้า.” **บทบัญญัติ.** หน้า 64.

มารุต บุนนาค. (2515). “สิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในการต่อสู้คดีอาญา.” **วารสาร**

ทนายความ, 12.

วิชา มหาคุณ. (2539, มีนาคม). “การศึกษาคุณภาพกระบวนการยุติที่เกี่ยวข้องแก่เด็กและเยาวชน ใน

รัฐเจอร์ซีย์ นิวเจอร์ซีย์ นิวยอร์ก และกรุงวอชิงตันดีซี.” **ดุลพາห.** หน้า 147-149.

วัชรินทร์ ปังเจกวิญญูสกุล. (2537, กันยายน-ตุลาคม). “มาตรฐานการปฏิบัติต่อเด็กที่ถูกกล่าวหา

ว่ากระทำความผิดตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก.” **ดุลพາห, 5, 41.** หน้า 18 –26.

วรพจน์ วิสสุตพิชญ. (2540). “สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ ศึกษารูปแบบการจำกัดสิทธิ

และเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญให้ไว้อย่างเหมาะสม.” **วารสารกฎหมาย, เล่ม 17.** หน้า 14.

วิษณุ เครืองาม. (2522). “ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน.” วารสารอัยการ, 2, 13.
หน้า 28-29.

อุดม รัฐอมฤต. (2539, มิถุนายน). “ผลของข้อสันนิษฐานตามกฎหมายต่อการกำหนดหน้าที่นำสืบ
ในคดีอาญา.” วารสารนิติศาสตร์, 25, 2. หน้า 317.

วิทยานิพนธ์

คมสัน กันหาเรียง. (2538). การมีหมายความในคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท
คณะนิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทัศนีย์ แก้วพิลา. (2527). สิทธิการมีหมายความในคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท
คณะนิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปัญญาพัฒน์ บัวพวงชน. (2547). บทบาทที่ปรึกษากฎหมายในคดีอาญาในการเสนอความจริงต่อศาล
เยาวชนและครอบครัว. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ไมตรี วงจรศิลป์. (2535). ข้อจำกัดการค้นหาความจริงของทนายในคดีอาญา. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโท. คณะนิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สรรเพชญ ชัยจินดา. (2550). สิทธิการมีหมายความของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีที่อยู่ในอำนาจ
ของศาลทหาร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ภาษาต่างประเทศ

BOOKS

Jonh Wadham and Helen Mountfied. (1998). Blackstone’s Guide to the **Human Rights Act**

Peter-Alexis Albrecht. (1993). **Jugendstrafrecht**, 2. Aufl. Muenchen: C.H.Beck,

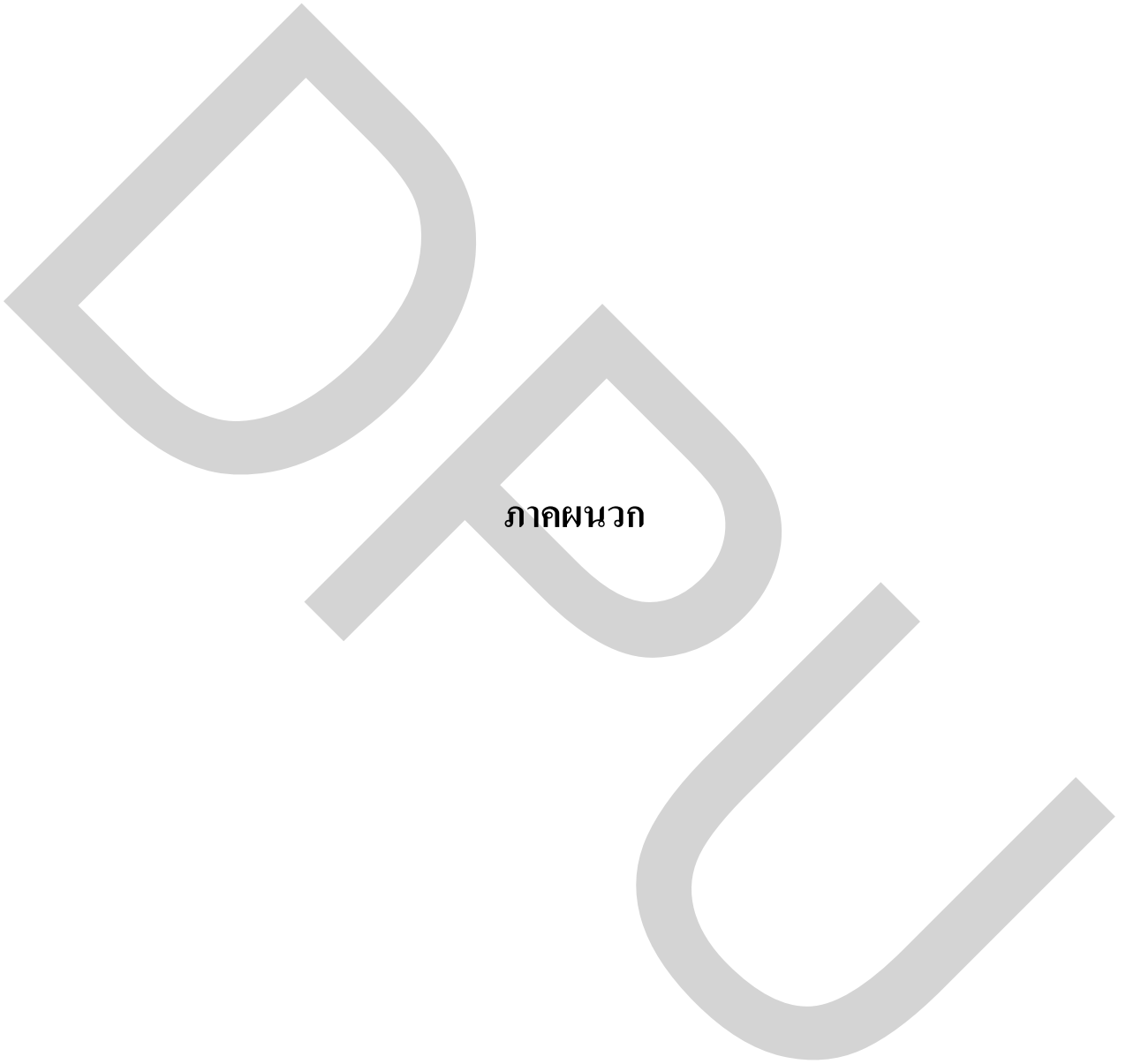
Friedrich Schaffstein and Werner Beulke. (2002). **Jugendstrafrecht**, 14. Aufl. Stuttgart:

Kohlhammer.

สารสนเทศจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

ปกป้อง ศรีสนิท. สิทธิการมีทนายความในคดีอาญา. จาก

http://thaiaixois.online.fr/etc/ong_lawer.htm

ภาคผนวก

ร่างฯ ที่ สคก. ตรวจสอบแล้ว
เรื่องเสร็จที่ ๑๗๐ – ๑๗๑/๒๕๕๒

บันทึกหลักการและเหตุผล

ประกอบร่างพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว

และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว

พ.ศ.....

หลักการ

ปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว

เหตุผล

โดยที่ปัจจุบันได้มีการแยกศาลยุติธรรมออกจากกระทรวงยุติธรรม โดยมีสำนักงานศาลยุติธรรมเป็นหน่วยธุรการของศาลยุติธรรมที่เป็นอิสระ และกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงยุติธรรม สมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวให้สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่และโครงสร้างใหม่ ประกอบกับสมควรปรับปรุงในส่วนที่เกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองสิทธิสวัสดิภาพ และวิธีปฏิบัติต่อเด็ก เยาวชน สตรี และบุคคลในครอบครัว รวมทั้งในส่วนของกระบวนการพิจารณาคดีของศาลเยาวชนและครอบครัว เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก และอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

ร่าง
พระราชบัญญัติ

ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว

พ.ศ.

โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว

พระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา ๒๕ ประกอบกับมาตรา ๓๒ มาตรา ๓๓ มาตรา ๓๔ มาตรา ๓๖ มาตรา ๔๑ มาตรา ๔๓ และมาตรา ๔๕ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหกสิบวันนับแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ ให้ยกเลิก

(๑) พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๓๔

(๒) พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๓

(๓) พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๘

หมวด ๑ บททั่วไป

มาตรา ๔ ในพระราชบัญญัตินี้

“เด็ก” หมายความว่า บุคคลอายุยังไม่เกินสิบห้าปีบริบูรณ์

“เยาวชน” หมายความว่า บุคคลอายุเกินสิบห้าปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์

“คดีเยาวชนและครอบครัว” หมายความว่า คดีที่ศาลเยาวชนและครอบครัว มีอำนาจพิจารณาพิพากษาตามพระราชบัญญัตินี้

“คดีครอบครัว” หมายความว่า คดีแพ่งที่ฟ้องหรือร้องขอต่อศาลหรือกระทำการใดๆ ในทางศาลเกี่ยวกับผู้เยาว์หรือครอบครัว ซึ่งจะต้องบังคับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือกฎหมายว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัว

“คดีธรรมดา” หมายความว่า คดีอื่นๆ นอกจากคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว

“ศาลเยาวชนและครอบครัว” หมายความว่า ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด หรือแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวในศาลจังหวัด ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัตินี้

“ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว” หมายความว่า ศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลอุทธรณ์แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว และศาลฎีกาแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัตินี้

“สถานพินิจ” หมายความว่า สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนซึ่งจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัตินี้

“ศูนย์ฝึกและอบรม” หมายความว่า ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน

“ฝึกอบรม” หมายความว่า ระบบการบำบัดฟื้นฟูหรือการแก้ไขพฤติกรรมเด็กหรือเยาวชน หรือการฝึกอาชีพหรือวิชาชีพให้กับเด็กหรือเยาวชน

“ผู้อำนวยการสถานพินิจ” หมายความว่า ผู้อำนวยการศูนย์ฝึกและอบรม หรือบุคคลที่ได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการสถานพินิจหรือผู้อำนวยการศูนย์ฝึกและอบรมให้ปฏิบัติราชการแทนหรือทำหน้าที่แทน

“พนักงานคุมประพฤติ” หมายความว่า ผู้ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้มีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้และให้หมายความรวมถึงพนักงานคุมประพฤติตามกฎหมายอื่น

“ผู้ช่วยพนักงานคุมประพฤติ” หมายความว่า ผู้ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ช่วยเหลือพนักงานคุมประพฤติตามพระราชบัญญัตินี้

“ผู้รับใบอนุญาต” หมายความว่า ผู้รับใบอนุญาตให้จัดตั้งสถานศึกษา สถานฝึกและอบรม หรือสถานแนะนำทางจิต เกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดหรือเป็นจำเลย หรือเป็นผู้ต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลให้ลงโทษหรือใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัตินี้หรือตามกฎหมายอื่น

“คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม” หมายความว่า คณะกรรมการบริหาร ศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม

“อธิบดี” หมายความว่า อธิบดีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๕ คดีอาญาที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด ให้ถืออายุเด็กหรือเยาวชนนั้นในวันที่มีการกระทำความผิดได้เกิดขึ้น

มาตรา ๖ ให้นำบทบัญญัติแห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง มาใช้บังคับแก่คดีเยาวชนและครอบครัวเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๗ ให้ประธานศาลฎีกาและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

ให้ประธานศาลฎีกาและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีอำนาจออกกฎกระทรวง ข้อบังคับ ประกาศ หรือระเบียบ เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของตน

กฎกระทรวง ข้อบังคับ ประกาศ หรือระเบียบ เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด ๒

ศาลเยาวชนและครอบครัว

มาตรา ๘ ให้จัดตั้ง

(๑) ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางขึ้นในกรุงเทพมหานคร และให้มีเขตอำนาจตลอดกรุงเทพมหานคร

(๒) ศาลเยาวชนและครอบครัวขึ้นในทุกจังหวัด และให้มีเขตอำนาจตลอดเขตจังหวัดนั้น

ในจังหวัดใดที่มีศาลจังหวัดมากกว่าหนึ่งศาล หากมีความจำเป็นจะเปิดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวในศาลจังหวัดที่ยังมิได้มีแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวนั้นอีกก็ได้ ทั้งนี้ จะเปิดทำการเมื่อใดให้ประกาศโดยพระราชกฤษฎีกาและให้ระบุเขตอำนาจศาลไว้ในพระราชกฤษฎีกาดังกล่าว

มาตรา ๕ การจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด ให้กระทำโดยพระราชบัญญัติซึ่งจะต้องระบุเขตอำนาจของศาลนั้นไว้ด้วย และจะเปิดทำการเมื่อใดให้ประกาศโดยพระราชกฤษฎีกา

เมื่อได้จัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดขึ้นในจังหวัดที่มีแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวเปิดทำการอยู่แล้ว ให้ถือว่าเป็นการยุบเลิกแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวนั้น และให้โอนบรรดาคดีที่ค้างพิจารณาในแผนกดังกล่าวไปพิจารณาพิพากษาในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดที่จัดตั้งขึ้น

มาตรา ๑๐ ศาลเยาวชนและครอบครัวมีอำนาจพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งในคดี ดังต่อไปนี้

(๑) คดีอาญาที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด
(๒) คดีอาญาที่ศาลซึ่งมีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดาได้โอนมาตามมาตรา ๕๒ วรรคหนึ่ง

(๓) คดีครอบครัว

(๔) คดีคุ้มครองสวัสดิภาพตามหมวด ๑๕

(๕) คดีอื่นที่มีกฎหมายบัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของศาลเยาวชนและครอบครัว

มาตรา ๑๑ ในกรณีมีปัญหาว่าคดีใดจะอยู่ในอำนาจศาลเยาวชนและครอบครัวหรือศาลยุติธรรมอื่น ไม่ว่าจะเกิดปัญหาขึ้นในศาลเยาวชนและครอบครัวหรือศาลยุติธรรมอื่น ให้ประธานศาลฎีกาเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาด คำวินิจฉัยของประธานศาลฎีกาให้เป็นที่สุด

การขอให้ประธานศาลฎีกาวินิจฉัยชี้ขาดตามวรรคหนึ่ง คู่ความจะต้องร้องขอก่อนวันสืบพยาน แต่ในกรณีที่ศาลเห็นสมควรให้กระทำไต่สวนก่อนมีคำพิพากษาของศาลชั้นต้น และในกรณีเช่นว่านี้ ให้ศาลนั้นรอการพิจารณาพิพากษาคดีไว้ชั่วคราว

คำวินิจฉัยของประธานศาลฎีกาไม่มีผลกระทบต่อกระบวนการพิจารณาของศาลที่ได้ดำเนินการไปแล้ว

มาตรา ๑๒ ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ว่าด้วยการโอนคดีในท้องที่ที่ศาลเยาวชนและครอบครัวเปิดทำการแล้ว ห้ามมิให้ศาลชั้นต้นอื่นใดในท้องที่นั้นรับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลเยาวชนและครอบครัวไว้พิจารณาพิพากษา

มาตรา ๑๓ ในระหว่างการพิจารณาของศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว แม้จำเลยจะมีอายุครบสิบแปดปีบริบูรณ์หรือเกินสิบแปดปีบริบูรณ์ ให้ศาลนั้นคงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาต่อไปจนเสร็จสำนวน และถ้าจะมีอุทธรณ์หรือฎีกาก็ให้เป็นอำนาจของศาลอุทธรณ์แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว หรือศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว หรือศาลฎีกาแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ที่จะพิจารณาพิพากษาต่อไป และให้ศาลดังกล่าวคงมีอำนาจใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๑๔ ในกรณีที่ปรากฏในภายหลังว่าข้อเท็จจริงเรื่องอายุหรือการบรรลุนิติภาวะด้วยการสมรสของบุคคลที่เกี่ยวข้องผิดไป หรือศาลอื่นใดได้รับพิจารณาพิพากษาคดีโดยไม่ต้องด้วยมาตรา ๑๒ ซึ่งถ้าปรากฏเสียแต่ต้นจะเป็นเหตุให้ศาลดังกล่าวไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาข้อบกพร่องดังกล่าวไม่ทำให้การพิจารณาพิพากษาของศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดาและศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวเสียไป

ถ้าข้อเท็จจริงตามวรรคหนึ่งปรากฏขึ้นในระหว่างการพิจารณา ไม่ว่าในศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกา ให้ศาลนั้นๆ โอนคดีไปยังศาลที่มีอำนาจเพื่อพิจารณาพิพากษาต่อไป

มาตรา ๑๕ ในศาลเยาวชนและครอบครัวทุกศาล ให้มีผู้พิพากษาและผู้พิพากษาสมทบตามจำนวนที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนด

มาตรา ๑๖ การแต่งตั้งผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวจะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งจากราชการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ซึ่งเป็นผู้มีอรรถาศัยและความประพฤติเหมาะสมที่จะปกครองและอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชน และเป็นผู้มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาครอบครัว

ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวจะเป็นผู้พิพากษาในศาลชั้นต้นอื่นด้วยก็ได้

มาตรา ๑๗ ในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ให้มีอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางหนึ่งคน รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางสองคน และเลขานุการศาลเยาวชนและครอบครัวกลางซึ่งแต่งตั้งจากราชการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมหนึ่งคน และในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในทางราชการ คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมโดยความเห็นชอบของประธานศาลฎีกา จะกำหนดให้มีรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งคนก็ได้

ในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด ให้มีผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดศาลละหนึ่งคน ในกรณีที่มีการจัดตั้งแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวขึ้นในศาลจังหวัดใด ให้มีผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวในศาลจังหวัดนั้นหนึ่งคน และเพื่อประโยชน์แห่งพระราชบัญญัตินี้ ให้ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวมีฐานะเช่นเดียวกับผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด

มาตรา ๑๘ เมื่อตำแหน่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางว่างลงหรือผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางเป็นผู้ทำการแทน ถ้ามีผู้ดำรงตำแหน่งนั้นมากกว่าหนึ่งคน ให้ผู้มีอาวุโสสูงสุดเป็นผู้ทำการแทน ถ้าผู้มีอาวุโสสูงสุดไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้ผู้มีอาวุโสถัดลงมาตามลำดับเป็นผู้ทำการแทน

เมื่อตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดหรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวว่างลง หรือผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้ผู้พิพากษาผู้มีอาวุโสสูงสุดในศาลหรือแผนกนั้นเป็นผู้ทำการแทน ถ้าผู้พิพากษาผู้มีอาวุโสสูงสุดในศาลหรือแผนกนั้นไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้ผู้พิพากษาผู้มีอาวุโสถัดลงมาตามลำดับเป็นผู้ทำการแทน

ในกรณีที่ไม่มีผู้ทำการแทนตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง ประธานศาลฎีกาจะสั่งให้ผู้พิพากษาศาลใดศาลหนึ่งเป็นผู้ทำการแทนก็ได้

มาตรา ๑๙ อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางเป็นผู้รับผิดชอบงานของศาลเยาวชนและครอบครัวทั่วราชอาณาจักร โดยให้มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้นและอธิบดีผู้พิพากษาศาลตามที่มีบัญญัติไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม

มาตรา ๒๐ ให้รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้นตามที่มีบัญญัติไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม และให้มีหน้าที่เป็นผู้ช่วยอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางตามที่อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางมอบหมาย

มาตรา ๒๑ ให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกามีอำนาจตามที่มีบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๔ แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ในส่วนที่เกี่ยวกับศาลเยาวชนและครอบครัวที่อยู่ในเขตอำนาจของตน และให้เป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบงานธุรการของศาลเยาวชนและครอบครัวที่อยู่ในเขตอำนาจของตนตามที่อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางมอบหมาย เมื่อมอบหมายแล้วให้ผู้นับหมายรายงานไปยังสำนักงานศาลยุติธรรม

มาตรา ๒๒ ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับผู้พิพากษาหัวหน้าศาลตามที่มีบัญญัติไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม

มาตรา ๒๓ ภายใต้บังคับมาตรา ๒๔ ศาลเยาวชนและครอบครัวต้องมีผู้พิพากษาไม่น้อยกว่าสองคน และผู้พิพากษาสมทบอีกสองคนซึ่งอย่างน้อยคนหนึ่งต้องเป็นสตรี จึงเป็นองค์คณะพิจารณาคดีได้ ส่วนการทำคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลนั้น ถ้าคำพิพากษาหรือคำสั่งจะต้องทำโดยองค์คณะพิจารณาคดี คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นจะต้องบังคับตามคะแนนเสียงฝ่ายข้างมากของผู้พิพากษาและผู้พิพากษาสมทบที่เป็นองค์คณะพิจารณาคดีนั้น ในกรณีที่มิฉะนั้นเสียงเท่ากัน ให้

นำบทบัญญัติแห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในการพิจารณาพิพากษาคดีครอบครัวจะต้องมีผู้พิพากษาสมทบเป็นองค์คณะหรือไม่ให้เป็นไปตามมาตรา ๑๔๒

มาตรา ๒๔ ในคดีซึ่งอยู่ในอำนาจอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัว จังหวัด ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว หรือผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวคนใดคนหนึ่งตามมาตรา ๒๔ และมาตรา ๒๕ แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ถ้าอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัว จังหวัด หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว เห็นว่าในการพิจารณาคดีนั้นมีเหตุอันสมควรจะสั่งให้ผู้พิพากษาสมทบคนใดคนหนึ่งนั่งพิจารณาร่วมกับตนหรือร่วมกับผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวก็ได้ หรือจะสั่งให้ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวคนใดคนหนึ่งร่วมเป็นองค์คณะด้วยก็ได้ และให้องค์คณะเช่นว่านี้มีอำนาจพิพากษาคดีตามมาตรา ๒๕ แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม

มาตรา ๒๕ ผู้พิพากษาสมทบตามมาตรา ๑๕ จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งจากบุคคลซึ่งคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมคัดเลือกตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในระเบียบประธานศาลฎีกา และต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

(๑) คุณสมบัติ

(ก) มีอายุไม่ต่ำกว่าสามสิบห้าปีบริบูรณ์

(ข) มีหรือเคยมีบุตร หรือเคยอบรมเลี้ยงดูเด็ก หรือเคยทำงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์หรือการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก เยาวชน หรือครอบครัว มาเป็นเวลาไม่น้อยกว่าสามปี

(ค) มีคุณสมบัติที่จะเป็นข้าราชการศาลยุติธรรมได้ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม เว้นแต่พื้นฐานความรู้ซึ่งต้องไม่ต่ำกว่าชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่า

(ง) มีความสุขุมรอบคอบ ทัศนคติ อัจฉริยะ และความประพฤติเหมาะสมแก่การพิจารณาคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัว

(๒) ลักษณะต้องห้าม ไม่เป็นข้าราชการประจำ ข้าราชการการเมือง สมาชิกรัฐสภา ทนายความ หรือที่ปรึกษากฎหมาย

ก่อนเข้ารับตำแหน่ง ผู้พิพากษาสมทบจะต้องได้รับการอบรมความรู้และผ่านการทดสอบในเรื่องเจตนาธรรมและการพิจารณาคดีของศาลเยาวชนและครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับ

จิตวิทยา การสังคมสงเคราะห์ การให้คำปรึกษาแนะนำ และการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก เยาวชน และครอบครัว ตลอดจนหน้าที่ของตุลาการ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และระยะเวลาที่กำหนด ในระเบียบประธานศาลฎีกา และจะต้องปฏิบัติตามต่อน้ำอริบตีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัว กลาง ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดแผนก คดีเยาวชนและครอบครัว ซึ่งตนจะเข้าสังกัด แล้วแต่กรณีว่าจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ด้วยความเที่ยงธรรม และรักษาความลับในราชการ

ผู้พิพากษาสมทบให้ดำรงตำแหน่งคราวละสามปี แต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งผู้ที่พ้นจากตำแหน่งเนื่องจากครบวาระให้ดำรงตำแหน่งต่อไปอีกก็ได้ ผู้พิพากษาสมทบ ที่พ้นจากตำแหน่งเนื่องจากครบวาระให้คงปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่าผู้พิพากษาสมทบคนใหม่ จะเข้ารับหน้าที่

มาตรา ๒๖ ผู้พิพากษาสมทบเป็นเจ้าพนักงานในตำแหน่งตุลาการตามประมวลกฎหมาย อาญา

มาตรา ๒๗ ผู้พิพากษาสมทบพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

(๑) ออกตามวาระ

(๒) ตาย

(๓) ลาออก

(๔) ขาดคุณสมบัติหรือเข้าลักษณะต้องห้ามอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา ๒๕

(๕) ขาดการปฏิบัติหน้าที่ตามเวรปฏิบัติหน้าที่ที่กำหนดถึงสามครั้งโดยไม่มีเหตุ อันสมควร หรือกระทำการใดๆ ซึ่งถ้าเป็นข้าราชการตุลาการแล้วจะต้องพ้นจากตำแหน่งเพราะ ถูกลงโทษไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ ศาลยุติธรรม

การพ้นจากตำแหน่งตาม (๒) หรือ (๓) ให้นำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงทราบ ถ้าเป็น การพ้นจากตำแหน่งตาม (๔) หรือ (๕) ต้องได้รับความเห็นชอบของคณะกรรมการตุลาการศาล ยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมและให้นำความ กราบบังคมทูลเพื่อทรงมีพระบรมราชโองการให้พ้นจากตำแหน่ง

มาตรา ๒๘ ในกรณีที่ตำแหน่งผู้พิพากษาสมทบว่างลงเพราะเหตุอื่นนอกจากถึงคราว ออกตามวาระตามมาตรา ๒๗ (๑) จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งบุคคลที่คณะกรรมการตุลา การศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมคัดเลือกขึ้นแทน ตำแหน่งที่ว่างก็ได้ ให้ผู้พิพากษาสมทบซึ่งดำรงตำแหน่งแทนอยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ ของผู้ซึ่งตนดำรงตำแหน่งแทน

มาตรา ๒๕ ให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวแล้วแต่กรณี กำหนดเวรปฏิบัติการของผู้พิพากษาสมทบซึ่งจะต้องปฏิบัติหน้าที่

ผู้พิพากษาสมทบที่หนึ่งพิจารณาคดีใด จะต้องพิจารณาคดีนั้นจนเสร็จ เว้นแต่ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้เพราะเจ็บป่วยหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่น ในกรณีเช่นว่านี้ ให้ผู้มีอำนาจตามวรรคหนึ่งจัดให้ผู้พิพากษาสมทบอื่นเข้าปฏิบัติหน้าที่แทน

ผู้พิพากษาสมทบจะได้รับค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง ค่าเช่าที่พัก และค่าตอบแทนอย่างอื่นตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนด โดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

มาตรา ๓๐ ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยวินัยและการรักษาวินัยสำหรับข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมมาใช้บังคับแก่ผู้พิพากษาสมทบด้วยโดยอนุโลม

มาตรา ๓๑ ในระหว่างพิจารณาคดี ถ้าศาลเห็นสมควรหรือคู่ความร้องขอ ให้ศาลเรียกผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์ จิตวิทยา การให้คำปรึกษาแนะนำ การสังคมสงเคราะห์ หรือการคุ้มครองสวัสดิภาพ หรือผู้เชี่ยวชาญด้านอื่น มาให้คำปรึกษาแนะนำและให้ความเห็นเกี่ยวกับสภาพร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สวัสดิภาพและความเป็นอยู่ของเด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัว คู่ความ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องก็ได้

ในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้เชี่ยวชาญให้ได้รับค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง ค่าเช่าที่พัก และค่าตอบแทนอย่างอื่นตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนด โดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

มาตรา ๓๒ ในกรณีศาลสั่งให้เด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัว คู่ความ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเข้ารับการตรวจรักษา รับคำปรึกษาแนะนำ รับการแก้ไข บำบัดฟื้นฟู หรือรับการสงเคราะห์ในสถานศึกษา สถานแนะนำทางจิต สถานพยาบาล หรือองค์การด้านเด็ก เยาวชน สตรี หรือครอบครัว ให้หน่วยงานหรือองค์การดังกล่าวได้รับค่าตอบแทนตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนด โดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

มาตรา ๓๓ ให้ศาลเยาวชนและครอบครัวมีหน้าที่ในการรับจดทะเบียนองค์การด้านเด็ก เยาวชน สตรี หรือครอบครัวที่ประสงค์จะปฏิบัติงานด้านแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ด้านการสังคมสงเคราะห์ หรือด้านให้คำปรึกษาแนะนำ ร่วมกับศาลเยาวชนและครอบครัวแห่งท้องที่นั้นๆ

หมวด ๓

สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

มาตรา ๓๔ สถานพินิจเป็นหน่วยงานในกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม มีผู้อำนวยการสถานพินิจเป็นผู้บังคับบัญชา

ให้อธิบดีเป็นผู้แต่งตั้งและถอดถอนผู้อำนวยการสถานพินิจ

มาตรา ๓๕ ให้จัดตั้งสถานพินิจขึ้นในทุกจังหวัดและกรุงเทพมหานคร

วันเปิดทำการ เขตอำนาจ และการแบ่งแยกกิจการของสถานพินิจออกเป็นสาขาต่างๆ ให้เป็นไปตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด

มาตรา ๓๖ ให้สถานพินิจมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้และตามกฎหมายอื่น และโดยเฉพาะให้มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) สืบเสาะและพินิจเรื่องอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และฐานะของเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด และของบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย ตลอดจนสิ่งแวดล้อมทั้งปวง เกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนนั้น รวมทั้งสาเหตุแห่งการกระทำความผิด เพื่อรายงานต่อศาลหรือเพื่อประกอบการพิจารณาของเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้อง ตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด

(๒) ควบคุมเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดไว้ในระหว่างการสอบสวน หรือการพิจารณาคดี หรือตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล

(๓) ดำเนินการและประสานงานร่วมกับหน่วยงานและองค์กรอื่นในการสงเคราะห์ แก้ไข และบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนในระหว่างที่ถูกควบคุมหรือภายหลังปล่อย

(๔) ดำเนินการและประสานงานร่วมกับหน่วยงานและองค์กรอื่นในการตรวจรักษา และพยาบาลเด็กหรือเยาวชนในระหว่างการสอบสวน การพิจารณาคดี หรือการควบคุมตัวในสถานพินิจ

(๕) ดำเนินการและประสานงานร่วมกับหน่วยงานและองค์กรอื่นในการจัดการศึกษา การฝึกอบรม หรือการดูแลอบรมสั่งสอนเด็กหรือเยาวชนซึ่งอยู่ในความควบคุม

(๖) สืบเสาะภาวะความเป็นอยู่ของครอบครัวในคดีครอบครัว รวมทั้งจัดให้แพทย์หรือจิตแพทย์ตรวจร่างกาย สุขภาพ หรือจิตใจของกลุ่มความในกรณีศาลมีคำสั่งตามมาตรา ๑๔๗

(๗) ประมวลและรายงานข้อเท็จจริง รวมทั้งเสนอความเห็นต่อศาลในคดีครอบครัวตามมาตรา ๑๖๒

(๘) ศึกษาค้นคว้าถึงสาเหตุแห่งการกระทำของเด็กและเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด โดยทั่วไป จัดทำสถิติการกระทำความผิดดังกล่าวของเด็กและเยาวชนและเผยแพร่วิธีป้องกันหรือทำให้การกระทำความผิดนั้นลดน้อยลง

(๙) ปฏิบัติตามคำสั่งศาลซึ่งสั่งตามกฎหมายอื่น

(๑๐) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด

มาตรา ๓๗ ผู้อำนวยการสถานพินิจมีหน้าที่รับผิดชอบในกิจการที่ปวงตลอดจนการปกครองบังคับบัญชาพนักงานของสถานพินิจนั้น และให้มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับพนักงานคุมประพฤติและนักสังคมสงเคราะห์ รวมทั้งอำนาจหน้าที่อื่นตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือตามกฎหมายอื่น

มาตรา ๓๘ รัฐมนตรีมีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการสงเคราะห์เด็กและเยาวชนสำหรับสถานพินิจ เพื่อทำหน้าที่

(๑) ให้คำปรึกษาแก่ผู้อำนวยการสถานพินิจ

(๒) ช่วยเหลือกิจการสถานพินิจ เพื่อสวัสดิภาพและอนาคตของเด็กและเยาวชน

(๓) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด

กรรมการสงเคราะห์เด็กและเยาวชนซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งคราวละสามปี และอาจได้รับแต่งตั้งใหม่ได้

คุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม วิธีการสรรหาและการพ้นจากตำแหน่งของกรรมการสงเคราะห์เด็กและเยาวชนให้เป็นไปตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด

มาตรา ๓๙ ให้มีแพทย์ จิตแพทย์ นักจิตวิทยา พนักงานคุมประพฤติ นักสังคมสงเคราะห์ ครู และพนักงานอื่นตามที่จะได้มีกฎกระทรวงระบุตำแหน่งเพื่อช่วยเหลือผู้อำนวยการสถานพินิจตามสมควร

มาตรา ๔๐ เมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีอาญาให้ส่งตัวเด็กหรือเยาวชนไปอยู่ในความดูแลของสถานพินิจ ให้ศาลส่งเด็กหรือเยาวชนไปยังสถานพินิจ เว้นแต่เด็กหรือเยาวชนจะอยู่ในการควบคุมของสถานพินิจแล้ว และให้ผู้อำนวยการสถานพินิจมีหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งดังกล่าว

มาตรา ๔๑ ในระหว่างที่เด็กหรือเยาวชนอยู่ในความควบคุมของสถานพินิจ ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) จัดให้เด็กหรือเยาวชนได้ศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญ ฝึกอาชีพหรือวิชาชีพ รับการอบรม หรือปฏิบัติการงานอื่นใดที่เหมาะสมกับสภาพจิตใจ สุขภาพ และสภาพแวดล้อมทางสังคมของบุคคลดังกล่าว

(๒) ออกกฎข้อบังคับเกี่ยวกับการรักษาระเบียบวินัยของเด็กและเยาวชน ซึ่งอยู่ในความควบคุม

(๓) ลงทัณฑ์ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๔๒ แก่เด็กและเยาวชนที่ละเมิดกฎหมายประพฤติก้าว หรือกระทำผิดวินัย ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

๔) ส่งบุคคลที่อยู่ในความควบคุมซึ่งมิใช่เด็ก ที่มีความประพฤติเสียหายอย่างร้ายแรง อันจะเป็นภัยต่อเด็กหรือเยาวชนอื่น ไปควบคุมไว้ในสถานที่ที่จัดไว้โดยเฉพาะหรือเรือนจำ โดยได้รับอนุญาตจากศาลก่อน เว้นแต่ในกรณีฉุกเฉินอย่างยิ่งอันจะเป็นภัยต่อบุคคลอื่น จะส่งบุคคลดังกล่าวไปยังเรือนจำก่อนก็ได้ แล้วรายงานให้ศาลทราบโดยเร็ว

(๕) อนุญาตให้เด็กหรือเยาวชนออกนอกสถานพินิจเป็นครั้งคราวตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด

(๖) อนุญาตให้เด็กหรือเยาวชนในคดีที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งเด็ดขาดแล้วออกไปศึกษาในสถานศึกษาประเภทไปมานอกสถานพินิจ ตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดและรายงานให้ศาลทราบโดยเร็ว ถ้าศาลเห็นว่าการอนุญาตเช่นนั้นไม่สอดคล้องกับประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือเยาวชน ศาลอาจพิจารณามีคำสั่งตามที่เห็นสมควร

๗) ย้ายเด็กหรือเยาวชนไปควบคุมหรือฝึกอบรมในสถานพินิจ หรือสถานที่อื่นที่จัดตั้งขึ้น และรายงานให้ศาลทราบโดยเร็ว ถ้าศาลเห็นว่าการย้ายเช่นนั้น ไม่สอดคล้องกับประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือเยาวชน ศาลอาจพิจารณามีคำสั่งตามที่เห็นสมควร

มาตรา ๔๒ ทัณฑ์ที่จะลงแก่เด็กหรือเยาวชนซึ่งอยู่ในความควบคุมของสถานพินิจให้มีดังต่อไปนี้

(๑) เข้าแผนฟื้นฟูพิเศษเพื่อปรับพฤติกรรม

(๒) ตัดสิทธิประโยชน์และความสะดวกที่สถานพินิจอำนวยความสะดวก

มาตรา ๔๓ ให้มีคณะกรรมการสหวิชาชีพประจำสถานพินิจ ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิในวิชาชีพจิตวิทยา สังคมสงเคราะห์ สาธารณสุข และการศึกษาอย่างละหนึ่งคน มีหน้าที่ให้ข้อเสนอแนะต่อผู้อำนวยการสถานพินิจในกรณีดังต่อไปนี้

(๑) การจำแนกเด็กและเยาวชน

(๒) การฝึกอบรมเด็กหรือเยาวชนแต่ละราย

(๓) หน้าที่อื่นตามพระราชบัญญัตินี้

คณะกรรมการสหวิชาชีพอย่างน้อยหนึ่งต้องไม่เป็นเจ้าหน้าที่ของสถานพินิจและในแต่ละสถานพินิจอาจมีคณะกรรมการสหวิชาชีพหลายคณะก็ได้

คุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม การแต่งตั้ง การปฏิบัติหน้าที่ และการพ้นจากตำแหน่งของคณะกรรมการสหวิชาชีพให้เป็นไปตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด

มาตรา ๔๔ สถานพินิจต้องจัดให้มีการแยกเด็กหรือเยาวชนซึ่งอยู่ในความควบคุมดังต่อไปนี้

- (๑) แยกเด็กหรือเยาวชนหญิงและชายให้มีที่อยู่ต่างหากจากกัน
- (๒) แยกเด็กหรือเยาวชนตามอายุ พฤติการณ์ และความร้ายแรงของการกระทำความผิด
- (๓) แยกเด็กหรือเยาวชนซึ่งมีลักษณะที่อาจเป็นภัยต่อเด็กหรือเยาวชนอื่น

ไว้ต่างหาก

การแยกเด็กหรือเยาวชนในสถานที่อื่นนอกจากที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัตินี้ให้เป็นไปตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด

มาตรา ๔๕ ให้ผู้อำนวยการศูนย์ฝึกและอบรมมีอำนาจรับเด็กหรือเยาวชนเข้ารับการฝึกอบรมแบบเข้ามาเย็นกลับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งศาล

มาตรา ๔๖ ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจและผู้ปกครองสถานศึกษา สถานฝึกและอบรมหรือสถานแนะนำทางจิตที่รับเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดไว้ในความควบคุมรายงานความประพฤติ สุขภาพ จิตใจ นิสัย ผลการฝึกอบรมและเรื่องอื่นๆ ที่ศาลต้องการทราบหรือที่เห็นว่าศาลควรทราบต่อศาลไม่น้อยกว่าหกเดือนต่อครั้ง หรือภายในระยะเวลาเร็วกว่านั้นตามที่ศาลสั่ง

มาตรา ๔๗ ให้พนักงานคุมประพฤติมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ และตามกฎหมายอื่น และโดยเฉพาะให้มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) สืบเสาะและพินิจข้อเท็จจริงและสิ่งแวดล้อมตามมาตรา ๓๖ (๑) เกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนซึ่งเป็นผู้ต้องหาและบุคคลอื่น

(๒) คุมความประพฤติเด็กหรือเยาวชนตามคำสั่งศาล ตลอดจนดูแลอบรมสั่งสอนเด็กหรือเยาวชนซึ่งอยู่ระหว่างคุมประพฤติ

(๓) สอดส่องให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติตามที่ศาลกำหนด

(๔) ให้คำแนะนำแก่บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยในเรื่องการเลี้ยงดู อบรม และสั่งสอนเด็กหรือเยาวชน

(๕) ประมวลและรายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้เยาว์ ในกรณีที่ศาลเยาวชนและครอบครัวจะต้องบังคับใช้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในคดีแพ่งที่ผู้เยาว์มีผลประโยชน์หรือส่วนได้เสีย เพื่อรายงานต่อศาลตามที่ผู้อำนวยการสถานพินิจมอบหมาย

(๖) ทำรายงานและความเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติตาม (๑) และ (๕) เพื่อเสนอต่อศาลตามที่ผู้อำนวยการสถานพินิจมอบหมาย

(๗) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ศาลสั่งเกี่ยวกับคดีเยาวชนและครอบครัวหรือที่ผู้อำนวยการสถานพินิจมอบหมาย

มาตรา ๔๘ เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา ๔๗ ให้พนักงานคุมประพฤติมีอำนาจดังต่อไปนี้ด้วย คือ

(๑) เข้าไปในสถานที่อยู่อาศัยของบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย หรือบุคคลซึ่งให้การศึกษา ให้ทำงาน หรือมีความเกี่ยวข้อง ในเวลาระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก และสอบถามบุคคลซึ่งอยู่ในที่นั้น

(๒) เข้าไปในสถานที่อยู่อาศัยของบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งผู้เยาว์อาศัยอยู่ด้วย หรือบุคคลซึ่งให้การศึกษา ให้ทำงาน หรือมีความเกี่ยวข้อง ในเวลาระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก และสอบถามบุคคลซึ่งอยู่ในที่นั้นเกี่ยวกับคดีแพ่งหรือคดีครอบครัว

(๓) สอบถามครู อาจารย์ หรือผู้จัดการสถานศึกษาที่เด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหว่ากระทำความผิดศึกษาหรือเคยศึกษาอยู่ เกี่ยวกับความประพฤติ การศึกษา นิสัยและสติปัญญาของเด็กหรือเยาวชนนั้น และถ้าเห็นสมควรจะสั่งให้บุคคลเช่นนี้ทำรายงานเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวด้วยก็ได้

(๔) เรียกบุคคลซึ่งสามารถให้ข้อเท็จจริงมาพบและสาบานหรือปฏิญาณตน และให้ถ้อยคำ

(๕) สั่งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองวัตถุหรือเอกสารอันจะใช้เป็นพยานหลักฐานได้ ส่งวัตถุหรือเอกสารนั้น

ในกรณีที่มีความจำเป็นอย่างอื่นที่จะต้องเข้าไปในสถานที่ตาม (๑) หรือ (๒) ในเวลาระหว่างพระอาทิตย์ตกและพระอาทิตย์ขึ้น พนักงานคุมประพฤติจะกระทำดังต่อไปนี้เมื่อมีคำสั่งศาล

มาตรา ๔๙ ให้มีผู้ช่วยพนักงานคุมประพฤติมีอำนาจหน้าที่อย่างพนักงานคุมประพฤติเพียงเท่าที่อธิบดีได้มอบหมาย

ให้อธิบดีแต่งตั้งและถอดถอนผู้ช่วยพนักงานคุมประพฤติตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๕๐ ให้นักสังคมสงเคราะห์มีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้และตามกฎหมายอื่น และโดยเฉพาะให้มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) สงเคราะห์ แก่ใจ และบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนในระหว่างที่ถูกควบคุมอยู่ในสถานพินิจ หรือที่ได้ปล่อยไปแล้ว ตลอดจนให้คำแนะนำ ควบคุมดูแล และอบรมสั่งสอนเด็กหรือเยาวชนนั้น

(๒) ให้คำแนะนำแก่บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย เกี่ยวกับการเลี้ยงดู อบรม และสั่งสอนเด็กหรือเยาวชน เพื่อประโยชน์ในการสงเคราะห์และบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน

(๓) ปฏิบัติตามคำสั่งศาลในการสืบเสาะภาวะความเป็นอยู่ของครอบครัวและใกล้เคียง ประณีประนอมข้อพิพาทในคดีครอบครัว

(๔) ทำรายงานและความเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติตาม (๑) (๒) และ (๓) เพื่อเสนอต่อ ศาลหรือผู้อำนวยการสถานพินิจ

(๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามคำสั่งศาลหรือคำสั่งผู้อำนวยการสถานพินิจ

มาตรา ๕๑ เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา ๕๐ ให้นักสังคมสงเคราะห์มี อำนาจดังต่อไปนี้ด้วย คือ

(๑) เข้าไปในสถานที่อยู่อาศัยของบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือ เยาวชนอาศัยอยู่ด้วย หรือบุคคลซึ่งให้การศึกษา ให้ทำงาน หรือมีความเกี่ยวข้อง ในเวลาระหว่าง พระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก และสอบถามบุคคลซึ่งอยู่ในที่นั้น

(๒) เข้าไปในสถานที่อยู่อาศัยของบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งผู้เยาว์อาศัยอยู่ ด้วย หรือบุคคลซึ่งให้การศึกษา ให้ทำงาน หรือมีความเกี่ยวข้อง หรือเข้าไปในสถานที่อยู่อาศัย ของคู่ความในคดีครอบครัวหรือของบุคคลซึ่งคู่ความอาศัยอยู่ด้วย หรือบุคคลซึ่งให้การศึกษา ให้ทำ การงาน หรือมีความเกี่ยวข้อง ในเวลาระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก และสอบถาม บุคคลซึ่งอยู่ในที่นั้น

(๓) เรียกบุคคลซึ่งสามารถให้ข้อเท็จจริงมาพบและสอบถามปฏิญาณตนและให้ถ้อยคำ

(๔) เรียกคู่ความหรือบุคคลใดมาพบเพื่อไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทในคดี ครอบครัว

ในกรณีที่มีความจำเป็นอย่างอื่นที่จะต้องเข้าไปในสถานที่ตาม (๑) หรือ (๒) ในเวลา ระหว่างพระอาทิตย์ตกและพระอาทิตย์ขึ้น นักสังคมสงเคราะห์จะกระทำได้ต่อเมื่อมีคำสั่งศาล

มาตรา ๕๒ ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจ พนักงานคุมประพฤติ ผู้ช่วยพนักงานคุมประพฤติ และนักสังคมสงเคราะห์ แสดงบัตรประจำตัวต่อ บุคคลที่เกี่ยวข้อง

บัตรประจำตัวให้เป็นไปตามแบบที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยประกาศใน ราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๕๓ ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจ แพทย์ จิตแพทย์ นักจิตวิทยา ครู พนักงานคุมประพฤติ นักสังคมสงเคราะห์ และพนักงานอื่นตามที จะได้มีกฎกระทรวงระบุตำแหน่งเพื่อช่วยเหลือผู้อำนวยการสถานพินิจ เป็นเจ้าพนักงาน ตามประมวลกฎหมายอาญา

หมวด ๔

ศูนย์ฝึกและอบรม สถานศึกษา สถานฝึกและอบรม และสถานแนะนำทางจิต

มาตรา ๕๔ ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจส่งเด็กหรือเยาวชนที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งไปยังศูนย์ฝึกและอบรมตามที่ศาลกำหนดในคำพิพากษาหรือคำสั่ง

ในกรณีมีความจำเป็นต้องส่งเด็กหรือเยาวชนไปยังศูนย์ฝึกและอบรมอื่นซึ่งอยู่ในความดูแลของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจมีอำนาจส่งไปได้ แต่ต้องรายงานเหตุผลและความจำเป็นให้ศาลดังกล่าวทราบโดยเร็ว ถ้าศาลเห็นว่าไม่สอดคล้องกับประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือเยาวชน ศาลอาจพิจารณามีคำสั่งตามที่เห็นสมควร

มาตรา ๕๕ ศูนย์ฝึกและอบรมเป็นส่วนราชการในกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม มีผู้อำนวยการเป็นผู้บังคับบัญชา มีอำนาจหน้าที่ปกครองดูแล ฝึกอบรม เด็กและเยาวชนที่ผู้อำนวยการสถานพินิจส่งตัวมาตามมาตรา ๕๔ แล้วรายงานผลการฝึกอบรมให้ผู้อำนวยการสถานพินิจทราบตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด

มาตรา ๕๖ ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๓๖ มาตรา ๓๘ มาตรา ๔๑ มาตรา ๔๒ มาตรา ๔๓ และมาตรา ๔๔ มาใช้บังคับกับศูนย์ฝึกและอบรมโดยอนุโลม

มาตรา ๕๗ ให้อธิบดีมีอำนาจออกใบอนุญาตให้เอกชนจัดตั้งสถานศึกษา สถานฝึกและอบรม หรือสถานแนะนำทางจิตเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนซึ่งเป็นผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดเป็นจำเลย หรือเป็นผู้ต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลให้ลงโทษหรือใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชน และมีอำนาจควบคุมดูแลสถานดังกล่าว รวมทั้งมีอำนาจเพิกถอนใบอนุญาตที่ได้ออกให้ นั้นด้วย

การออกใบอนุญาตและการเพิกถอนใบอนุญาตตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๕๘ ผู้รับใบอนุญาตตามมาตรา ๕๗ ต้องปฏิบัติตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดให้ผู้รับใบอนุญาตได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด

หมวด ๕ การฝึกอบรม

มาตรา ๕๕ การฝึกอบรมเด็กหรือเยาวชนที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้เข้ารับการฝึกอบรมให้กระทำโดยศูนย์ฝึกและอบรม สถานศึกษา สถานฝึกและอบรม สถานแนะนำทางจิต หรือสถานที่อื่นตามที่ศาลเห็นสมควร

การจัดให้เด็กหรือเยาวชนเข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรใด ต้องจัดให้เหมาะสมกับอายุ สภาพร่างกาย จิตใจ วุฒิภาวะ และประโยชน์ที่เด็กหรือเยาวชนจะได้รับในอนาคต โดยคำนึงถึงความประสงค์ของเด็กหรือเยาวชนประกอบด้วย

มาตรา ๖๐ เด็กหรือเยาวชนที่เข้ารับการฝึกอบรมต้องปฏิบัติตามระเบียบและข้อบังคับของสถานที่ที่เข้ารับการฝึกอบรม หากผลการฝึกอบรมก้าวหน้าเป็นที่ประจักษ์ หรือได้ทำความชอบเป็นพิเศษ ให้คณะกรรมการสหวิชาชีพเสนอแนะต่อผู้อำนวยการศูนย์ฝึกและอบรม สถานศึกษา สถานฝึกและอบรม หรือสถานแนะนำทางจิตพิจารณาให้เด็กหรือเยาวชนได้รับประโยชน์อย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

- (๑) เลื่อนชั้น
- (๒) ลาเยี่ยมบ้าน
- (๓) ลดวันฝึกอบรม
- (๔) พักการฝึกอบรม

การเลื่อนชั้น การลาเยี่ยมบ้าน การลดวันฝึกอบรม และการพักการฝึกอบรมให้เป็นไปตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด แต่การลดวันฝึกอบรมและการพักการฝึกอบรมจะพึงกระทำได้ต่อเมื่อเด็กหรือเยาวชนได้รับการฝึกอบรมมาแล้วไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของระยะเวลาการฝึกอบรมตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล แล้วรายงานให้ศาลทราบภายในสิบห้าวัน ทั้งนี้ ศาลอาจมีคำสั่งเป็นอย่างอื่นได้หากมีเหตุอันสมควร

มาตรา ๖๑ เด็กหรือเยาวชนที่ได้รับประโยชน์ตามมาตรา ๖๐ (๒) (๓) และ (๔) ต้องปฏิบัติตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด หากฝ่าฝืนระเบียบให้ผู้อำนวยการศูนย์ฝึกและอบรม สถานศึกษา สถานฝึกและอบรม หรือสถานแนะนำทางจิตมีอำนาจแก้ไข เปลี่ยนแปลง หรืองดประโยชน์ที่ได้ให้นั้น แล้วรายงานให้ศาลทราบภายในสิบห้าวัน ทั้งนี้ ศาลอาจมีคำสั่งเป็นอย่างอื่นได้หากมีเหตุอันสมควร

มาตรา ๖๒ เด็กหรือเยาวชนที่ไม่ปฏิบัติตามระเบียบหรือข้อบังคับของสถานที่ที่เข้ารับการฝึกอบรม ไม่ตั้งใจรับการฝึกอบรม หลบหนีหรือพยายามหลบหนี หรือกระทำการใดอันก่อให้เกิดความเดือดร้อน รำคาญ หรือขัดต่อความสงบสุขของเด็กหรือเยาวชนอื่น หรือก่อความไม่สงบ

เรียบริ้อยในสถานที่ฝึกและอบรม ให้คณะกรรมการสหวิชาชีพเสนอแนะต่อผู้อำนวยการศูนย์ฝึกและ
อบรม สถานศึกษา สถานฝึกและอบรม หรือสถานแนะนำทางจิต พิจารณาตัดประโยชน์แก่เด็กหรือ
เยาวชนนั้นอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(๑) ลดชั้น

(๒) งดการลาเยี่ยมบ้านเป็นเวลาไม่เกินสองเดือน

(๓) ลดการเข้าร่วมกิจกรรมบางประการที่ศูนย์ฝึกและอบรม สถานศึกษา สถานฝึกและ
อบรม หรือสถานแนะนำทางจิตแห่งนั้นจัดให้

(๔) งดหรือเปลี่ยนแปลงประโยชน์ที่ได้รับตามมาตรา ๔๑ (๖) และมาตรา ๖๐ (๓) และ

(๕) แล้วรายงานให้ศาลทราบ ศาลอาจพิจารณามีคำสั่งตามที่เห็นสมควร

มาตรา ๖๓ เมื่อเด็กหรือเยาวชนที่ศาลมีคำพิพากษาหรือมีคำสั่งให้เข้ารับการฝึกอบรม
ในศูนย์ฝึกและอบรม สถานศึกษา สถานฝึกและอบรม หรือสถานแนะนำทางจิต ได้ผ่านหลักสูตร
การฝึกอบรมตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดโดยความเห็นชอบของอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและ
ครอบครัวกลางแล้ว หรือเมื่อผู้อำนวยการโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสหวิชาชีพประจำ
ศูนย์ฝึกและอบรม สถานศึกษา สถานฝึกและอบรม หรือสถานแนะนำทางจิต
เห็นว่าเด็กหรือเยาวชนได้ประพฤติตนเป็นคนดีและไม่มีความจำเป็นต้องควบคุมตัวไว้ฝึกอบรม
อีกต่อไป ให้ผู้อำนวยการศูนย์ฝึกและอบรม สถานศึกษา สถานฝึกและอบรม หรือสถานแนะนำ
ทางจิต เสนอรายงานต่อศาลที่มีเขตอำนาจในท้องที่ที่เด็กหรือเยาวชนเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อขอให้
พิจารณาปล่อยตัวเด็กหรือเยาวชนซึ่งได้ผ่านหลักสูตรการฝึกอบรมนั้นหรือปล่อยตัวเด็กหรือ
เยาวชนก่อนครบกำหนดระยะเวลาการฝึกอบรมขึ้นต่ำตามคำพิพากษาหรือคำสั่งศาล
แล้วแต่กรณี ได้

ระหว่างการฝึกอบรมถ้าปรากฏเหตุที่เด็กหรือเยาวชนสมควรได้รับการแก้ไข
เปลี่ยนแปลงคำพิพากษาหรือคำสั่งเกี่ยวกับการลงโทษหรือวิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนในทาง
ที่เป็นคุณแก่เด็กหรือเยาวชน ให้ผู้อำนวยการศูนย์ฝึกและอบรม สถานศึกษา สถานฝึกและอบรม
หรือสถานแนะนำทางจิต เสนอรายงานต่อศาลที่มีเขตอำนาจในท้องที่ที่เด็กหรือเยาวชนรับการ
ฝึกอบรมเพื่อขอให้ศาลพิจารณาเปลี่ยนแปลงคำพิพากษาหรือคำสั่งเกี่ยวกับการลงโทษ
หรือวิธีการสำหรับเด็กหรือเยาวชน

ในกรณีเด็กหรือเยาวชนที่พ้นการฝึกอบรมแล้วประสงค์เข้ารับการศึกษาศึกษาฝึกอาชีพหรือ
วิชาชีพต่อให้จบหลักสูตร ให้ผู้อำนวยการศูนย์ฝึกและอบรม สถานศึกษา หรือสถานฝึกและอบรม มี
อำนาจให้การสงเคราะห์เด็กหรือเยาวชนโดยจัดให้อยู่ในศูนย์ฝึกและอบรม หรือสถานที่รับการฝึก
และอบรมหรือให้เข้ารับการศึกษาศึกษา หรือฝึกอาชีพหรือวิชาชีพแบบเข้ามาเย็นกลับ

มาตรา ๖๔ ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีอาญาให้ส่งตัวเด็กหรือเยาวชนไปฝึกอบรมหรืออยู่ในความดูแลของสถานศึกษา สถานฝึกและอบรม หรือสถานแนะนำทางจิตอื่น นอกจากสถานที่ซึ่งอยู่ในความดูแลของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ให้เด็กหรือเยาวชนยังคงมีสิทธิได้รับหรือถูกตัดประโยชน์ในลักษณะเดียวกับที่กำหนดไว้ในมาตรา ๖๐ มาตรา ๖๑ มาตรา ๖๒ และมาตรา ๖๓ โดยให้ผู้ดูแลหรือผู้ปกครองสถานที่ดังกล่าวที่รับเด็กหรือเยาวชนไว้ในความควบคุมเป็นผู้ทำรายงานเสนอ และให้ศาลมีคำสั่งตามความเหมาะสม ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางกำหนด

หมวด ๖

การสอบสวนคดีอาญา

มาตรา ๖๕ ห้ามมิให้จับกุมเด็กซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด เว้นแต่เด็กนั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้า หรือเป็นกรณีจำเป็นเร่งด่วนตามมาตรา ๖๕ วรรคหนึ่ง หรือมีหมายจับหรือคำสั่งของศาล การจับกุมเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา ๖๖ การพิจารณาออกหมายจับเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด นอกจากต้องอยู่ภายใต้บังคับมาตรา ๖๖ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว ให้ศาลคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิเด็กหรือเยาวชนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะในเรื่องอายุ เพศ และอนาคตของเด็กหรือเยาวชนที่พึงได้รับการพัฒนาและปกป้องคุ้มครอง หากการออกหมายจับจะมีผลกระทบกระเทือนต่อจิตใจของเด็กหรือเยาวชนอย่างรุนแรงโดยไม่จำเป็น ให้พยายามเลี่ยงการออกหมายจับโดยใช้วิธีติดตามตัวเด็กหรือเยาวชนนั้นด้วยวิธีอื่นก่อน

มาตรา ๖๗ ในการจับกุมเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ให้เจ้าพนักงานผู้จับแจ้งแก่เด็กหรือเยาวชนนั้นว่าเขาต้องถูกจับ และแจ้งข้อกล่าวหาให้ทราบ หากมีหมายจับให้แสดงต่อผู้ถูกจับ แล้วนำตัวผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ถูกจับทันที เพื่อให้พนักงานสอบสวนของท้องที่ดังกล่าวส่งตัวผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบโดยเร็ว

ถ้าขณะจับกุมมีบิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย อยู่ด้วยในขณะนั้น ให้เจ้าพนักงานผู้จับแจ้งเหตุแห่งการจับให้บุคคลดังกล่าวทราบ และในกรณีความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินสามปี เจ้าพนักงานผู้จับจะสั่งให้บุคคลดังกล่าวเป็นผู้นำตัวเด็กหรือเยาวชนนั้น ไปยังที่ทำการของพนักงานสอบสวนตามวรรคหนึ่งก็ได้ แต่ถ้าในขณะนั้น ไม่มีบุคคลดังกล่าวอยู่กับผู้ถูกจับ ให้เจ้าพนักงานผู้จับ

แจ้งให้บุคคลดังกล่าวคนใดคนหนึ่งทราบถึงการจับกุมในโอกาสแรกเท่าที่สามารถกระทำได้ และหากผู้ถูกจับประสงค์จะติดต่อสื่อสารหรือปรึกษาหารือกับบุคคลเหล่านั้น ซึ่งไม่เป็นอุปสรรคต่อการจับกุมและอยู่ในวิสัยที่จะดำเนินการได้ ให้เจ้าพนักงานผู้จับดำเนินการให้ตามควรแก่กรณีโดยไม่ชักช้า

ในการจับกุมเด็กหรือเยาวชนต้องกระทำโดยละมุนละม่อม โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และไม่เป็นการประจานเด็กหรือเยาวชน และห้ามมิให้ใช้วิธีการควบคุมเด็กหรือเยาวชนเกินกว่าที่จำเป็นเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือเพื่อความปลอดภัยของเด็กหรือเยาวชนผู้ถูกจับหรือบุคคลอื่น แต่ห้ามมิให้ใช้เครื่องพันธนาการแก่เด็กไม่ว่ากรณีใดๆ เว้นแต่มีความจำเป็นเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือเพื่อความปลอดภัยของเด็กผู้ถูกจับหรือบุคคลอื่น

ก่อนส่งตัวผู้ถูกจับให้พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ถูกจับ ให้เจ้าพนักงานผู้จับทำบันทึกการจับกุม โดยแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดเกี่ยวกับเหตุแห่งการจับให้ผู้ถูกจับทราบ ทั้งนี้ ห้ามมิให้ถามคำให้การผู้ถูกจับ ถ้าขณะทำบันทึกดังกล่าวมีบิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคล หรือผู้แทนองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย อยู่ด้วยในขณะนั้น ต้องกระทำต่อหน้าบุคคลดังกล่าวและจะให้ลงลายมือชื่อเป็นพยานด้วยก็ได้ ถ้อยคำของเด็กหรือเยาวชนในชั้นจับกุมมิให้ศาลรับฟังเป็นพยานเพื่อพิสูจน์ความผิดของเด็กหรือเยาวชน แต่ศาลอาจนำมาฟังเป็นคุณแก่เด็กหรือเยาวชนได้

มาตรา ๖๘ ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติมาตรา ๖๗ และมาตรา ๖๕ เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเด็กหรือเยาวชน ห้ามมิให้ควบคุม คุมขัง กักขัง คุมความประพฤติ หรือใช้มาตรการอื่นใดอันมีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดหรือจำเลย เว้นแต่มีหมายหรือคำสั่งของศาล

เมื่อพนักงานสอบสวนได้รับตัวเด็กหรือเยาวชนซึ่งถูกจับ หรือเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดถูกเรียกมา ส่งตัวมา เข้าหาพนักงานสอบสวนเอง มาปรากฏตัวอยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวน หรือมีผู้นำตัวเด็กหรือเยาวชนนั้นเข้ามามอบตัวต่อพนักงานสอบสวน และคดีนั้นเป็นคดีที่ต้องพิจารณาพิพากษาในศาลเยาวชนและครอบครัว ให้พนักงานสอบสวนรีบสอบถามเด็กหรือเยาวชนในเบื้องต้นเพื่อทราบชื่อตัว ชื่อสกุล อายุ สัญชาติ ถิ่นที่อยู่ สถานที่เกิด และอาชีพของเด็กหรือเยาวชน ตลอดจนชื่อตัว ชื่อสกุล และรายละเอียดเกี่ยวกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย แล้วแจ้งข้อกล่าวหาให้บุคคลดังกล่าวทราบ และแจ้งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอยู่ในเขตอำนาจเพื่อดำเนินการตามมาตรา ๗๘

การสอบถามเบื้องต้นตามวรรคสอง ให้กระทำในสถานที่ที่เหมาะสม มีความเป็นส่วนตัว ไม่ปะปนกับผู้ต้องหาอื่นหรือมีบุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องอยู่ในสถานที่นั้นอันมีลักษณะ

เป็นการประจานเด็กหรือเยาวชน ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงอายุ เพศ สภาพของเด็กหรือเยาวชนเป็นสำคัญ และต้องใช้ภาษาหรือถ้อยคำที่ทำให้เด็กหรือเยาวชนสามารถเข้าใจได้โดยง่าย โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ ถ้าเด็กหรือเยาวชนไม่สามารถสื่อสารหรือไม่เข้าใจภาษาไทยก็ให้จัดหาล่ามให้ตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หากเด็กหรือเยาวชนประสงค์จะติดต่อสื่อสารหรือปรึกษาหารือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย และอยู่ในวิสัยที่จะดำเนินการได้ ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการให้ตามควรแก่กรณีโดยไม่ชักช้า

มาตรา ๖๕ เมื่อได้สอบถามเบื้องต้นและแจ้งข้อกล่าวหาตามมาตรา ๖๔ แล้ว ให้พนักงานสอบสวนนำตัวเด็กหรือเยาวชนไปศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีทันที แต่ต้องภายในเวลา ยี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาที่เด็กหรือเยาวชน ไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ หรือปรากฏตัวยังที่ทำการของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ แล้วแต่กรณี แต่มิให้นับเวลาเดินทาง ตามปกติที่นำตัวเด็กหรือเยาวชนผู้ถูกจับจากที่ทำการของพนักงานสอบสวนมาศาลเข้าใน กำหนดเวลา ยี่สิบสี่ชั่วโมงนั้นด้วย ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนไม่ยอมปฏิบัติตามคำสั่งให้ไปศาล ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจจับกุมเด็กหรือเยาวชนนั้นเพื่อนำตัวไปศาลได้ โดยถือว่าเป็นกรณี จำเป็นเร่งด่วนที่จับได้โดยไม่ต้องมีหมายจับ

ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดมีบิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคล หรือองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย และบุคคลหรือองค์การดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ายังสามารถปกครองดูแลเด็กหรือเยาวชนได้ พนักงานสอบสวนอาจมอบตัวเด็กหรือเยาวชน ให้แก่บุคคลดังกล่าวไปปกครองดูแลและสั่งให้นำตัวเด็กหรือเยาวชนไปยังศาลภายในยี่สิบสี่ชั่วโมง นับแต่เวลาที่เด็กหรือเยาวชนไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวนภายหลังถูกจับหรือปรากฏตัว ยังที่ทำการของพนักงานสอบสวน แล้วแต่กรณี ในกรณีเช่นนี้ หากมีพฤติการณ์น่าเชื่อว่าเด็ก หรือเยาวชนจะไม่ไปศาล พนักงานสอบสวนจะเรียกประกันจากบุคคลดังกล่าวตามควรแก่กรณีก็ได้

บทบัญญัติมาตรานี้มิให้นำไปใช้บังคับ ในคดีที่พนักงานสอบสวนเห็นว่าคดี อาจเปรียบเทียบปรับได้

มาตรา ๗๐ เมื่อเด็กหรือเยาวชนมาอยู่ต่อหน้าศาล ให้ศาลตรวจสอบว่าเป็นเด็กหรือ เยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดหรือไม่ การจับและการปฏิบัติต่อเด็กหรือเยาวชนเป็นไปโดย ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ หากการจับเป็นไปโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ก็ให้ปล่อยตัวเด็กหรือเยาวชน ไป ถ้าเด็กหรือเยาวชนยังไม่มีที่ปรึกษากฎหมาย ให้ศาลแต่งตั้งให้ และเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเด็ก หรือเยาวชน ศาลอาจมีคำสั่งให้มอบตัวเด็กหรือเยาวชนให้แก่บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือ องค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยเป็นผู้ดูแลเด็กหรือเยาวชนในระหว่างการดำเนินคดี โดย กำหนดให้บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่นำตัวเด็กหรือเยาวชนนั้นไปพบพนักงานสอบสวนหรือพนักงาน คุมประพาดหรือศาล แล้วแต่กรณี

ในกรณีที่ปรากฏข้อเท็จจริงว่าการกระทำของเด็กหรือเยาวชนมีลักษณะหรือพฤติการณ์ที่อาจเป็นภัยต่อบุคคลอื่นอย่างร้ายแรง หรือพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการร้องขอให้ควบคุมเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ศาลอาจมีคำสั่งให้ควบคุมไว้ในสถานพินิจหรือในสถานที่อื่นใดตามที่เห็นสมควร

ถ้าเยาวชนนั้นมีอายุตั้งแต่สิบแปดปีบริบูรณ์ขึ้นไป และมีลักษณะหรือพฤติการณ์ที่อาจเป็นภัยต่อบุคคลอื่น หรือมีอายุเกินยี่สิบปีบริบูรณ์แล้ว ศาลอาจมีคำสั่งให้ควบคุมไว้ในเรือนจำหรือสถานที่อื่นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การมอบตัวเด็กหรือเยาวชนให้แก่ผู้ดูแลตามวรรคหนึ่งหรือการปล่อยชั่วคราว หากปรากฏต่อศาลว่าเด็กหรือเยาวชนมีความจำเป็นต้องเข้ารับการรักษาหรือรับคำปรึกษา แนะนำหรือเข้าร่วมกิจกรรมบำบัดใดๆ ให้ศาลมีอำนาจกำหนดมาตรการเช่นว่านั้นด้วยก็ได้

มาตรา ๗๑ ก่อนมีคำสั่งควบคุมหรือคุมขังเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดหรือซึ่งเป็นจำเลยทุกครั้ง ให้ศาลสอบถามเด็กหรือเยาวชนหรือที่ปรึกษากฎหมายของเด็กหรือเยาวชนนั้นว่าจะมีข้อคัดค้านประการใดหรือไม่ และศาลอาจเรียกพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการมาชี้แจงความจำเป็นหรืออาจเรียกพยานหลักฐานมาไต่สวนเพื่อประกอบการพิจารณาก็ได้

ในการพิจารณาออกคำสั่งตามวรรคหนึ่ง ให้ศาลคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิ และประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือเยาวชนเป็นสำคัญ และการควบคุมหรือคุมขังเด็กหรือเยาวชนให้กระทำเป็นทางเลือกสุดท้าย

มาตรา ๗๒ ในการสอบสวน ให้กระทำในสถานที่ที่เหมาะสมมีความเป็นส่วนัดไม่ปะปนกับผู้ต้องหาอื่นหรือมีบุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องอยู่ในสถานที่นั้นอันมีลักษณะเป็นการประจานเด็กหรือเยาวชน ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงอายุ เพศ สภาพของเด็กหรือเยาวชนเป็นสำคัญ และต้องใช้ภาษาและถ้อยคำที่ทำให้เด็กหรือเยาวชนสามารถเข้าใจได้ง่าย โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ถ้าเด็กหรือเยาวชนไม่สามารถสื่อสารหรือไม่เข้าใจภาษาไทยให้จัดหาล่ามให้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในการแจ้งข้อกล่าวหาและสอบปากคำเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดจะต้องมีที่ปรึกษากฎหมายของเด็กหรือเยาวชนร่วมอยู่ด้วยทุกครั้ง พร้อมทั้งแจ้งด้วยว่าเด็กหรือเยาวชนมีสิทธิที่จะไม่ให้การหรือให้การก็ได้ และถ้อยคำของเด็กหรือเยาวชนอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ ทั้งนี้ เมื่อคำนึงถึงอายุ เพศ และสภาพจิตใจของเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดแต่ละราย หากมีเหตุจำเป็นต้องคุ้มครองเด็กหรือเยาวชนนั้นก็ให้พนักงานสอบสวนสอบปากคำเด็กหรือเยาวชนนั้นผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์แล้วแต่กรณี

ในการแจ้งข้อหาและการสอบปากคำเด็กหรือเยาวชนตามวรรคหนึ่ง บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยจะเข้าร่วมรับฟังการสอบสวนด้วยก็ได้

มาตรา ๗๑ เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ห้ามมิให้เจ้าพนักงานผู้จับกุมเด็กหรือเยาวชน หรือพนักงานสอบสวนจัดให้มีหรืออนุญาตให้มีหรือยินยอมให้มีการถ่ายภาพหรือบันทึกภาพเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด เว้นแต่เพื่อประโยชน์ในการสอบสวน

ในระหว่างการสอบสวนหากมีข้อสงสัยเกี่ยวกับอายุของเด็กที่ถูกจับกุม หรือควบคุม ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจดำเนินการสอบสวนต่อไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่ถ้าปรากฏเป็นที่แน่ชัดว่าเด็กซึ่งถูกจับกุมหรือถูกควบคุมนั้น ในขณะที่กระทำความผิดอายุไม่เกินสิบปีบริบูรณ์ ให้ปล่อยหรือมอบตัวเด็กแก่บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์การซึ่งเด็กอาศัยอยู่ด้วยทันที หรือถ้าเด็กอยู่ในความควบคุมของสถานพินิจหรือองค์การอื่นใด ให้สถานพินิจหรือองค์การดังกล่าวปล่อยหรือมอบตัวเด็กแก่บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์การซึ่งเด็กอาศัยอยู่ด้วยทันที แล้วแจ้งให้ศาลและบุคคลที่เกี่ยวข้องทราบ หากพนักงานสอบสวนเห็นว่าเหตุจำเป็นต้องสงเคราะห์หรือคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็กดำเนินการต่อไป

มาตรา ๗๔ เมื่อมีการจับกุมเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดตามมาตรา ๖๗ วรรคหนึ่ง หรือกรณีเด็กหรือเยาวชนปรากฏตัวอยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวนตามมาตรา ๖๘ วรรคสอง ให้พนักงานสอบสวนรีบดำเนินการสอบสวน และส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมทั้งความเห็นไปยังพนักงานอัยการ เพื่อให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลเยาวชนและครอบครัวให้ทันภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนนั้นถูกจับกุมหรือปรากฏตัวอยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวนแล้วแต่กรณี

ในกรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกเกินหกเดือนแต่ไม่เกินห้าปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม หากเกิดความจำเป็นไม่สามารถฟ้องเด็กหรือเยาวชนนั้นต่อศาลได้ทันภายในระยะเวลาดังกล่าวในวรรคหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ แล้วแต่กรณี ยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอผิดฟ้องต่อไปได้อีกครั้งละไม่เกินสิบห้าวัน แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกินสองครั้ง

ในกรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกเกินห้าปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม เมื่อศาลสั่งอนุญาตให้ผิดฟ้องครบสองครั้งแล้ว หากพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอผิดฟ้องต่อไปอีก โดยอ้างเหตุจำเป็น ศาลจะอนุญาตตามคำขอนั้นได้ต่อเมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการได้แสดงถึงเหตุจำเป็นและ

นำพยานมาเบิกความประกอบจนเป็นที่พอใจแก่ศาล ในกรณีเช่นว่านี้ศาลมีอำนาจสั่งอนุญาตให้ผิดฟ้องต่อไปได้อีก ครั้งละไม่เกินสิบห้าวัน แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกินสองครั้ง

ในการพิจารณาคำร้องขอผิดฟ้อง เด็กหรือเยาวชนผู้ต้องหาจะตั้งที่ปรึกษากฎหมายเพื่อแถลงข้อคัดค้านหรือซักถามพยานก็ได้

มาตรา ๗๕ ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนผู้ต้องหาหลบหนีจากการควบคุมในระหว่างสอบสวน มิให้นำระยะเวลาที่หลบหนีนั้นรวมเข้าในกำหนดระยะเวลาตามมาตรา ๗๔

มาตรา ๗๖ ห้ามมิให้พนักงานอัยการฟ้องคดีเมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาตามมาตรา ๗๔ เว้นแต่จะได้รับการอนุญาตจากอัยการสูงสุด

มาตรา ๗๗ ในกรณีที่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจหรือพนักงานสอบสวน จำต้องควบคุมตัวเด็กหรือเยาวชนผู้ต้องหาไว้ก่อนส่งตัวไปศาลตามมาตรา ๖๘ และมาตรา ๖๙ ห้ามมิให้ควบคุมตัวเด็กหรือเยาวชนผู้ต้องหานั้นไว้ปะปนกับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นผู้ใหญ่ และห้ามมิให้ควบคุมไว้ในห้องขังที่จัดไว้สำหรับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นผู้ใหญ่

มาตรา ๗๘ เมื่อผู้อำนวยการสถานพินิจได้รับแจ้งการจับกุมเด็กหรือเยาวชนตามมาตรา ๖๘ วรรคสอง หรือได้รับตัวเด็กหรือเยาวชนตามมาตรา ๗๐ แล้ว ให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(๑) สั่งให้พนักงานคุมประพฤติสืบเสาะข้อเท็จจริงตามมาตรา ๓๖ (๑) เว้นแต่ในคดีอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ถ้าผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นว่าการสืบเสาะข้อเท็จจริงดังกล่าวไม่จำเป็นแก่คดี จะสั่งงดการสืบเสาะข้อเท็จจริงนั้นเสียก็ได้ แล้วให้แจ้งไปยังพนักงานสอบสวนที่เกี่ยวข้อง

(๒) ทำรายงานในคดีที่มีการสืบเสาะเพื่อแสดงถึงข้อเท็จจริงตามมาตรา ๓๖ (๑) และแสดงความเห็นเกี่ยวกับสาเหตุแห่งการทำความผิดของเด็กหรือเยาวชน แล้วส่งรายงานและความเห็นนั้นไปยังพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ แล้วแต่กรณี และถ้ามีการฟ้องร้องเด็กหรือเยาวชนต่อศาล ให้เสนอรายงานและความเห็นนั้นต่อศาลพร้อมทั้งความเห็นเกี่ยวกับการลงโทษ หรือการใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนด้วย

(๓) ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนอยู่ในความควบคุมของสถานพินิจ ให้เด็กหรือเยาวชนได้รับการปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

(ก) ทำความสะอาดร่างกายและเปลี่ยนเครื่องแต่งกาย

(ข) ให้แพทย์ตรวจร่างกายและถ้าเห็นสมควรให้จิตแพทย์ตรวจจิตใจด้วย

(ค) ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนเจ็บป่วย ซึ่งควรจะได้รับการรักษาพยาบาลก่อนดำเนินคดี ให้มีอำนาจสั่งให้ได้รับการรักษาพยาบาลในสถานพินิจหรือสถานพยาบาลอื่น

ตามที่เห็นสมควร ในกรณีเช่นนี้ให้แจ้งไปยังพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการที่เกี่ยวข้องด้วย

มาตรา ๘๕ เมื่อศาลพิพากษาลงโทษหรือใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชน ให้ศาลหักจำนวนวันที่เด็กหรือเยาวชนอยู่ในความควบคุมของสถานพินิจหรือเรือนจำหรือสถานที่อื่นใดที่ได้รับการมอบหมายให้ควบคุมตัวเด็กหรือเยาวชนระหว่างสอบสวนหรือพิจารณาคดี

ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้เด็กหรือเยาวชนเข้าตรวจร่างกายหรือจิตใจ หรือรับการรักษาพยาบาลหรือแก้ไข บำบัด หรือฟื้นฟูในสถานพยาบาล หรือศาลกำหนดเงื่อนไขระหว่างปล่อยชั่วคราวตามมาตรา ๘๐ วรรคสี่ ให้ศาลหักจำนวนวันที่เด็กหรือเยาวชนอยู่ในเงื่อนไขดังกล่าวให้แก่เด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องคำพิพากษาให้ลงโทษหรือใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชน

มาตรา ๘๖ เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเด็กหรือเยาวชน ห้ามมิให้เปิดเผยหรือนำประวัติการทำความผิดอาญาของเด็กหรือเยาวชนไปพิจารณาให้เป็นผลร้ายหรือเป็นการเลือกปฏิบัติอันไม่เป็นธรรมแก่เด็กหรือเยาวชนนั้น ไม่ว่าในทางใดๆ เว้นแต่เป็นการใช้ประกอบดุลพินิจของศาลเพื่อกำหนดวิธีการสำหรับเด็กและเยาวชน หากมีการฝ่าฝืนให้ศาลสั่งระงับการกระทำที่ฝ่าฝืนหรือเพิกถอนการกระทำนั้น และอาจกำหนดค่าเสียหายหรือบรรเทาผลร้ายหรือมีคำสั่งให้จัดการแก้ไขเพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นตามที่เห็นสมควร

เด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดหรือเป็นจำเลยที่อยู่ในระหว่างการควบคุมดูแลของบุคคลหรือองค์กรใดๆ จะต้องได้รับการฟื้นฟูทั้งร่างกายและจิตใจ และส่งเสริมให้มีโอกาสกลับคืนสู่สังคม รวมทั้งได้รับการปฏิบัติด้วยมนุษยธรรมและเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หากมีการแสวงหาประโยชน์ การกระทำอันมิชอบ การทรมาน การลงโทษ การปฏิบัติที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือต่ำช้ารูปแบบอื่น หรือกระทำการใดๆ ที่มีได้เป็นไปเพื่อฟื้นฟูร่างกายหรือจิตใจหรือเพื่อการกลับคืนสู่สังคม และมีลักษณะที่ขัดต่อประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือเยาวชน ให้ศาลสั่งระงับหรือเพิกถอนการกระทำที่ฝ่าฝืน และกำหนดค่าเสียหายหรือบรรเทาผลร้ายหรือมีคำสั่งให้จัดการแก้ไขเพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นตามที่เห็นสมควร

มาตรา ๘๗ ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนถูกส่งตัวไปควบคุมไว้เพื่อฝึกอบรมตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลหลบหนีไปจากการควบคุมแล้วภายหลังจับตัวมาได้ ให้ศาลชั้นต้นที่พิพากษาหรือมีคำสั่ง หรือศาลชั้นต้นที่มีเขตอำนาจในท้องที่ที่เด็กหรือเยาวชนถูกส่งตัวไปควบคุมไว้เพื่อฝึกอบรม มีอำนาจสั่งกำหนดเวลาที่ต้องฝึกอบรมเพิ่มขึ้นตามที่เห็นสมควร แทนการลงโทษอาญาก็ได้ แต่ต้องไม่เกินกว่าเวลาที่เด็กหรือเยาวชนนั้นมีอายุครบยี่สิบปีบริบูรณ์

หมวด ๓

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา

มาตรา ๘๒ ในคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินสามปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ หากเด็กหรือเยาวชนรับสารภาพก่อนฟ้องคดีเมื่อคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต อาชีพฐานะ และเหตุแห่งการกระทำความผิดแล้ว หากผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง ให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ และหากจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองเด็กหรือเยาวชนอาจกำหนดให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติด้วยก็ได้ ทั้งนี้ เพื่อแก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน บรรเทา ทดแทน หรือชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ชุมชนและสังคม แล้วเสนอความเห็นประกอบแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อพนักงานอัยการเพื่อพิจารณา ทั้งนี้ เด็กหรือเยาวชนและผู้เสียหายต้องให้ความยินยอมกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดังกล่าวด้วย

เมื่อพนักงานอัยการได้รับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและความเห็นของผู้อำนวยการสถานพินิจตามวรรคหนึ่งแล้ว หากมีข้อสงสัยอาจสอบถามผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการพิจารณาได้ ถ้าพนักงานอัยการไม่เห็นชอบด้วยกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้ส่งแก้ไขแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหรือส่งดำเนินคดีต่อไป และให้ผู้อำนวยการสถานพินิจแจ้งคำสั่งของพนักงานอัยการให้พนักงานสอบสวนและผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ หากพนักงานอัยการเห็นชอบด้วยกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้รายงานให้ศาลทราบ ศาลอาจสอบถามพนักงานอัยการ ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องแล้วพิจารณาสั่งตามที่เห็นสมควร หรืออาจจะสั่งให้ปรับปรุงแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูใหม่ หากเป็นไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

มาตรา ๘๓ ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา ๘๒ ผู้อำนวยการสถานพินิจอาจเชิญบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ฝ่ายเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย ผู้แทนชุมชน หรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ หรือพนักงานอัยการมาร่วมประชุมด้วยตามความเหมาะสมแก่กรณี และจะต้องจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้แล้วเสร็จและเสนอให้พนักงานอัยการพิจารณาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนรับสารภาพ

แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องไม่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของเด็กหรือเยาวชน เว้นแต่เป็นการกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชนนั้นหรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ และไม่มีลักษณะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กหรือเยาวชน

แนวทางหรือข้อตกลงของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามวรรคหนึ่ง อาจกำหนดให้ว่ากล่าวตักเตือน กำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ และหากจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองเด็กหรือเยาวชน อาจกำหนดให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์กรซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติด้วยก็ได้ กำหนดให้ชดเชยเยียวยาความเสียหาย กำหนดให้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ไม่เกินสามสิบชั่วโมง หรือกำหนดให้นำมาตรการอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างมาใช้เพื่อประโยชน์ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน ทั้งนี้ ระยะเวลาในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องไม่เกินหนึ่งปี

หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้เป็นไปตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด

มาตรา ๘๔ ผู้มีหน้าที่ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้น หากฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจรายงานให้พนักงานอัยการทราบ และแจ้งให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีต่อไป

เมื่อมีการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูครบถ้วนแล้ว ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจรายงานให้พนักงานอัยการทราบ หากพนักงานอัยการเห็นชอบให้มีอำนาจสั่งไม่ฟ้องเด็กหรือเยาวชนนั้น คำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการให้เป็นที่สุด และสิทธิภาคีอาญาไม่ฟ้องเป็นอันระงับ ทั้งนี้ ไม่ตัดสิทธิผู้มีส่วนได้เสียที่จะดำเนินคดีส่วนแพ่ง หรือร้องขอให้ริบทรัพย์ตามกฎหมายอื่น และให้ผู้อำนวยการสถานพินิจรายงานคำสั่งไม่ฟ้องให้ศาลทราบ

มาตรา ๘๕ ในระหว่างจัดทำและปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการงดการสอบปากคำหรือดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดไว้ก่อน ทั้งนี้ มิให้นับระยะเวลาในการจัดทำและการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูรวมเข้าในกำหนดระยะเวลาตามมาตรา ๘๔

มาตรา ๘๖ เมื่อมีการฟ้องคดีต่อศาลว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญา ซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินห้าปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ ไม่ว่าจะเวลาใดๆ ก่อนมีคำพิพากษา ถ้าศาลเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้ และผู้เสียหายอาจได้รับการชดเชยเยียวยาตามสมควร หากนำวิธีจัดทำข้อตกลงระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมาใช้จะเป็นประโยชน์ต่ออนาคตของเด็กหรือเยาวชนและต่อผู้เสียหายมากกว่าการพิพากษาลงโทษ ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้อำนวยการสถาน

พินิจหรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรจัดให้มีการดำเนินการเพื่อจัดทำข้อตกลงดังกล่าวโดยมีเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชน บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์กรซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติแล้วเสนอต่อศาลเพื่อพิจารณา หากศาลเห็นชอบให้ตั้งปฏิบัติตามข้อตกลงและให้แจ้งการพิจารณาคดีไว้ชั่วคราว หากไม่เห็นชอบให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป

มาตรา ๘๓ การประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดทำข้อตกลงตามมาตรา ๘๒ ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรเป็นผู้ประสานการประชุม โดยในการประชุมจะต้องประกอบด้วยบุคคลไม่น้อยกว่าสามฝ่าย คือ ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควร แล้วแต่กรณี ฝ่ายเด็กหรือเยาวชนผู้ต้องห่ากระทำผิด และฝ่ายผู้เสียหาย ทั้งนี้พนักงานอัยการจะเข้าร่วมประชุมด้วยหรือไม่ก็ได้ แต่หากการกระทำผิดมีความผิดต่อชุมชนหรือหน่วยงานใด หรือชุมชนหรือหน่วยงานเกี่ยวข้องกับการขจัดปัจจัยเสี่ยงที่ก่อให้เกิดการกระทำผิด ให้ผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานนั้นเข้าร่วมประชุมด้วย และหากเห็นสมควรจะจัดให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมประชุมด้วยก็ได้

ในการประชุมตามวรรคหนึ่ง ให้ทุกฝ่ายที่เข้าร่วมประชุมกำหนดแนวทาง เงื่อนไขหรือข้อตกลงร่วมกัน เพื่อบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน แก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน เยียวยาหรือฟื้นฟูผู้เสียหาย รวมทั้งขจัดปัจจัยเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากทุกฝ่าย สร้างหลักประกันความปลอดภัยในชุมชนและสังคม และเพื่อให้ทุกฝ่ายอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข

ห้ามมิให้นำพยานหลักฐานที่ได้มาระหว่างการประชุมเพื่อจัดทำข้อตกลงตามวรรคสองมาใช้อ้างต่อศาล

หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำข้อตกลงตามมาตรา ๘๒ ให้เป็นไปตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

มาตรา ๘๔ ในกรณีที่ผู้มีหน้าที่ปฏิบัติตามข้อตกลงที่ศาลเห็นชอบ ผ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม หรือมีเหตุจำเป็นต้องแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อตกลงนั้น ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลสั่งให้จัดทำข้อตกลงรายงานให้ศาลทราบและให้ศาลพิจารณาสั่งตามที่เห็นสมควรหรือยกคดีขึ้นพิจารณาต่อไป แต่ถ้าปฏิบัติตามข้อตกลงครบถ้วนแล้ว ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลสั่งให้จัดทำข้อตกลงรายงานให้ศาลทราบ หากศาลเห็นชอบด้วยให้ศาลสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความและให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับ ทั้งนี้ ไม่ตัดสิทธิผู้มีส่วนได้เสียที่จะดำเนินคดีส่วนแพ่ง หรือร้องขอให้รับทรัพย์ตามกฎหมายอื่น

มาตรา ๘๕ ให้ผู้เข้าร่วมประชุมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา ๘๒ หรือข้อตกลงตามมาตรา ๘๒ ได้รับค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง ค่าเช่าที่พัก และค่าตอบแทนอย่างอื่นตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

หมวด ๘ อำนาจศาลเกี่ยวกับคดีอาญา

มาตรา ๕๐ คดีอาญาที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด ให้ศาลเยาวชนและครอบครัวซึ่งมีเขตอำนาจในท้องที่ที่เด็กหรือเยาวชนมีถิ่นที่อยู่ปกติ มีอำนาจพิจารณาคดีเกี่ยวกับความผิดนั้น แต่ถ้าเพื่อประโยชน์แก่เด็กหรือเยาวชนให้ศาลแห่งท้องที่ที่เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดมีอำนาจรับพิจารณาคดีนั้นได้

มาตรา ๕๑ ถ้าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญาร่วมกับบุคคลซึ่งมิใช่เด็กหรือเยาวชน ให้แยกฟ้องเด็กหรือเยาวชนต่อศาลเยาวชนและครอบครัว ถ้าโจทก์ยื่นฟ้องเด็กหรือเยาวชนร่วมกับบุคคลซึ่งมิใช่เด็กหรือเยาวชนต่อศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดา แต่ต่อมาความปรากฏแก่ศาลนั้นว่าจำเลยเป็นเด็กหรือเยาวชนและถ้าศาลเห็นสมควร ให้ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดามีอำนาจโอนคดีเด็กหรือเยาวชนไปพิจารณายังศาลเยาวชนและครอบครัว ตามกรณีที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๕๐ แต่ถ้าศาลเห็นว่าไม่สมควร โอนคดี ให้ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดามีอำนาจใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้แก่จำเลยที่เป็นเด็กหรือเยาวชนได้

มาตรา ๕๒ เพื่อประโยชน์แห่งพระราชบัญญัตินี้ บุคคลใดอายุยังไม่เกินยี่สิบปีบริบูรณ์กระทำความผิดและเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดา ถ้าศาลนั้นพิจารณาโดยคำนึงถึงร่างกาย สติปัญญา สุขภาพ ภาวะแห่งจิต และนิสัยแล้ว เห็นว่าบุคคลนั้นยังมีสภาพเช่นเดียวกับเด็กหรือเยาวชน ให้มีอำนาจส่งโอนคดีไปพิจารณาในศาลเยาวชนและครอบครัวที่มีอำนาจและให้ถือว่าบุคคลนั้นเป็นเด็กหรือเยาวชน

คดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลเยาวชนและครอบครัว ถ้าศาลเยาวชนและครอบครัวพิจารณาโดยคำนึงถึงร่างกาย สติปัญญา สุขภาพ ภาวะแห่งจิต และนิสัยแล้ว เห็นว่าในขณะที่กระทำความผิดหรือในระหว่างการพิจารณา เด็กหรือเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิดมีสภาพเช่นเดียวกับบุคคลที่มีอายุตั้งแต่สิบแปดปีบริบูรณ์ขึ้นไป ให้มีอำนาจส่งโอนคดีไปพิจารณาในศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดาได้

มาตรา ๕๓ ในกรณีที่มีการโอนคดีจากศาลเยาวชนและครอบครัวไปยังศาลอื่นตามมาตรา ๒๖ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะโอนคดีไปยังศาลอื่นที่ใช้วิธีพิจารณาคดีต่างกับศาลเยาวชนและครอบครัวไม่ได้

หมวด ๕ การฟ้องคดีอาญา

มาตรา ๕๔ ห้ามมิให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาซึ่งมีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดต่อศาลเยาวชนและครอบครัว เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากผู้อำนวยการสถานพินิจที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอยู่ในเขตอำนาจ

เมื่อผู้อำนวยการสถานพินิจได้รับการร้องขอของผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีอาญาตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจดำเนินการสืบสวนและสอบสวนว่าข้อกล่าวหาอันมีมูลสมควรอนุญาตให้ผู้เสียหายฟ้องหรือไม่ แล้วแจ้งให้ผู้เสียหายทราบว่าอนุญาตให้ฟ้องหรือไม่อนุญาตให้ฟ้อง

ในกรณีที่ผู้อำนวยการสถานพินิจไม่อนุญาตให้ฟ้อง ผู้เสียหายจะร้องต่อศาลขอให้ตั้งอนุญาตก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ ให้ศาลเรียกผู้อำนวยการสถานพินิจมาสอบถามแล้วส่งตามที่เห็นสมควร คำสั่งศาลให้เป็นที่สุด

เมื่อศาลเยาวชนและครอบครัวได้รับฟ้องของผู้เสียหายแล้ว ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจดำเนินการตามมาตรา ๗๘ ตามควรแก่กรณี

มาตรา ๕๕ ก่อนที่ศาลเยาวชนและครอบครัวจะอนุญาตให้โจทก์ถอนฟ้องคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิด ให้ศาลแจ้งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอยู่ในเขตอำนาจทราบก่อน ในกรณีเช่นนี้ ถ้าผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาโดยคำนึงถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนตามมาตรา ๘๒ แล้ว เห็นว่าเพื่อสวัสดิภาพและอนาคตของเด็กหรือเยาวชนสมควรให้มีการคุมความประพฤติของเด็กหรือเยาวชนนั้น ก็ให้เสนอความเห็นต่อศาล ถ้าศาลเห็นสมควร ก็ให้ศาลมีอำนาจกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติของเด็กหรือเยาวชนได้และให้นำมาตรา ๑๓๓ และมาตรา ๑๓๔ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๕๖ ในท้องที่ที่ศาลเยาวชนและครอบครัวเปิดดำเนินการแล้ว ให้อัยการสูงสุดแต่งตั้งพนักงานอัยการคนหนึ่งหรือหลายคนตามความจำเป็นเพื่อให้มีหน้าที่ดำเนินคดีที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดและจะต้องฟ้องต่อศาลเยาวชนและครอบครัว

หมวด ๑๐

การพิจารณาคดีอาญา

มาตรา ๕๗ ถ้าศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวเห็นเป็นการสมควรที่จะควบคุมเด็กหรือเยาวชนไว้ในระหว่างพิจารณา ให้ศาลสั่งให้ควบคุมเด็กหรือเยาวชนไว้ยังสถานพินิจหรือสถานที่อื่นใดทำนองเดียวกันตามที่ศาลเห็นสมควร

ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือผู้ปกครองสถานที่ที่ได้รับมอบหมายให้ควบคุมตัวเด็กหรือเยาวชน มีหน้าที่จัดส่งตัวเด็กหรือเยาวชนมายังศาลตามคำสั่งศาล

มาตรา ๕๘ ห้ามมิให้ใช้เครื่องพันธนาการแก่เด็กในระหว่างเวลาที่จำเป็นต้องควบคุมเด็กนั้นไว้เพื่อการพิจารณาคดี เว้นแต่ในคดีที่มีข้อหาว่าเด็กกระทำความผิดที่มีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกเกินสิบปี

มาตรา ๕๙ เมื่อศาลเยาวชนและครอบครัวได้รับฟ้องคดีที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด ให้ศาลแจ้งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอยู่ในเขตอำนาจ และบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยทราบถึงวันและเวลาดำเนินการพิจารณาของศาลโดยไม่ชักช้า ในกรณีที่ศาลเห็นสมควรศาลจะเรียกให้บุคคลดังกล่าวมาฟังการพิจารณาด้วยก็ได้

ในกรณีที่ศาลเยาวชนและครอบครัวได้รับฟ้องคดีที่พนักงานอัยการฟ้องต่อศาลตามมาตรา ๗๖ ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจดำเนินการตามมาตรา ๗๘ ตามควรแก่กรณี

มาตรา ๑๐๐ เมื่อศาลเยาวชนและครอบครัวได้รับฟ้องคดีที่มีข้อหาว่าเด็ก หรือเยาวชนกระทำความผิดแล้ว อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวแล้วแต่กรณี จะเป็นเจ้าของสำนวนหรือจะให้ผู้พิพากษาคณบดีคนหนึ่งในศาลนั้นเป็นเจ้าของสำนวนก็ได้

มาตรา ๑๐๑ ไม่ว่าเวลาใดก่อนศาลชี้ขาดตัดสินคดี ถ้าผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนเห็นสมควร ให้มีอำนาจเรียกจำเลยไปสอบถามเป็นการเฉพาะตัวเพื่อทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข้อหาและสาเหตุแห่งการกระทำความผิด บุคลิกลักษณะ ท่วงที วาจา และข้อเท็จจริงตามมาตรา ๑๐๐ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพิจารณาพิพากษาคดีนั้น ทั้งนี้ ให้กระทำในห้องที่เหมาะสมซึ่งมิใช่ห้องพิจารณาคดี โดยอาจมอบหมายให้ผู้พิพากษาสมทบกระทำการแทนได้

มาตรา ๑๐๒ การพิจารณาคดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนเป็นจำเลยให้กระทำในห้องที่มีใช้ห้องพิจารณาคดีธรรมดา แต่ถ้าไม่อยู่ในวิสัยที่จะกระทำได้ ให้พิจารณาคดีในห้องสำหรับพิจารณาคดีธรรมดาแต่ต้องไม่ปะปนกับการพิจารณาคดีธรรมดา

มาตรา ๑๐๓ การพิจารณาคดีในศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวให้กระทำเป็นการลับ และเฉพาะบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคดีเท่านั้นมีสิทธิเข้าฟังการพิจารณาคดีได้ซึ่งได้แก่

- (๑) จำเลย ที่ปรึกษาทนายความของจำเลย และผู้ควบคุมตัวจำเลย
- (๒) บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วย
- (๓) พนักงานศาล และเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยแล้วแต่ศาลจะเห็นสมควร
- (๔) โจทก์ และทนายโจทก์
- (๕) พยาน ผู้ชำนาญการพิเศษ และล่าม
- (๖) พนักงานคุมประพฤติหรือพนักงานอื่นของสถานพินิจ
- (๗) บุคคลอื่นที่ศาลเห็นสมควรอนุญาต

มาตรา ๑๐๔ ถ้าศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวเห็นว่าจำเลยไม่ควรฟังคำให้การของพยานในต่อนึงต่อนใด ศาลมีอำนาจสั่งให้จำเลยออกไปนอกห้องพิจารณาได้ แต่เมื่อศาลสั่งให้จำเลยกลับเข้ามาฟังการพิจารณา ให้ศาลแจ้งข้อความที่พยานเบิกความไปแล้วให้จำเลยทราบเท่าที่ศาลเห็นสมควร

มาตรา ๑๐๕ ในการพิจารณาคดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนเป็นจำเลย ถ้าศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวเห็นสมควรที่จะพูดกับจำเลยโดยเฉพาะ หรือเห็นว่าบุคคลบางคนไม่ควรอยู่ในห้องพิจารณา ศาลมีอำนาจสั่งให้บุคคลทั้งหมดหรือบุคคลที่ศาลเห็นว่าไม่ควรอยู่ในห้องพิจารณาออกไปนอกห้องพิจารณาได้

มาตรา ๑๐๖ เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนเป็นจำเลย ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวมีอำนาจเรียกบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วย หรือบุคคลซึ่งให้การศึกษา ให้ทำงาน หรือมีความเกี่ยวข้องมาเป็นพยานเพื่อสอบถามข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับจำเลยได้

มาตรา ๑๐๗ ในการพิจารณาคดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนเป็นจำเลย เมื่อศาลเห็นเองหรือปรากฏจากรายงานของผู้อำนวยการสถานพินิจว่า บิดา มารดา หรือผู้ปกครองใช้อำนาจปกครองโดยมิชอบเกี่ยวแก่ตัวเด็กหรือเยาวชน กระทำทารุณกรรม หรือกระทำการอันมีลักษณะก่อกวนให้เด็กหรือเยาวชนประพฤตินิสัยหาย หรือปล่อยปละละเลยให้เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดให้ศาลได้สวนเพื่อหาข้อเท็จจริงได้ หากเห็นสมควรศาลอาจสั่งถอนอำนาจปกครองหรือความเป็นผู้ปกครองทั้งหมดหรือบางส่วนเป็นการชั่วคราวเป็นเวลาไม่เกินสองปี แต่ต้องไม่เกินกว่าเยาวชน

นั้นบรรลุนิติภาวะ และตั้งบุคคลซึ่งบรรลุนิติภาวะหรือครอบครัวอุปถัมภ์หรือผู้แทนองค์การด้านเด็กที่ยอมรับเด็กหรือเยาวชนนั้นไว้ในความปกครองดูแลเป็นผู้ปกครองชั่วคราว หรือจะตั้งผู้อำนวยการสถานพินิจที่เด็กหรือเยาวชนอยู่ในเขตอำนาจเป็นผู้ปกครองเด็กหรือเยาวชนนั้นชั่วคราว หรือสั่งให้เด็กหรือเยาวชนไปรับการคุ้มครองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก

ผู้ปกครองชั่วคราวที่ศาลตั้งตามวรรคหนึ่งให้มีอำนาจหน้าที่อย่างหนึ่งหรือหลายอย่างเกี่ยวกับการกำหนดที่อยู่ การอบรมสั่งสอน การคุ้มครองสวัสดิภาพ หรือการให้การอุปการะเลี้ยงดูแก่เด็กหรือเยาวชนตามสมควรแก่ความสามารถและฐานะานุรูป และให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการใช้อำนาจปกครองและการตั้งผู้ปกครองมาใช้บังคับแก่การตั้งผู้ปกครองชั่วคราวโดยอนุโลม

มาตรา ๑๐๘ เมื่อครบระยะเวลาการตั้งผู้ปกครองชั่วคราวตามมาตรา ๑๐๗ ให้ผู้ถูกถอนอำนาจปกครองหรือความเป็นผู้ปกครองกลับมีอำนาจหน้าที่ดังเดิม เว้นแต่ศาลจะสั่งเป็นอย่างอื่น

ถ้าผู้ถูกถอนอำนาจปกครองหรือความเป็นผู้ปกครองตามมาตรา ๑๐๗ เห็นว่าเหตุดังกล่าวสิ้นไปแล้ว เมื่อตนเองหรือญาติของเด็กหรือเยาวชนหรือบุคคลหรือครอบครัวอุปถัมภ์หรือผู้อำนวยการสถานพินิจร้องขอ ศาลจะสั่งให้ผู้ถูกถอนอำนาจปกครองหรือความเป็นผู้ปกครองมีอำนาจดังเดิมก็ได้

การที่บิดา มารดา หรือผู้ปกครองถูกถอนอำนาจปกครองหรือความเป็นผู้ปกครองบางส่วนตามมาตรา ๑๐๗ ไม่เป็นเหตุให้ผู้นั้นพ้นจากหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูเด็กหรือเยาวชนตามกฎหมาย

มาตรา ๑๐๙ การพิจารณาคดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนเป็นจำเลย ไม่ต้องดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาโดยเคร่งครัด และให้ใช้ถ้อยคำที่จำเลยสามารถเข้าใจได้ง่าย กับต้องให้โอกาสจำเลยรวมทั้งบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วย หรือบุคคลซึ่งให้การศึกษา ให้ทำการงาน หรือมีความเกี่ยวข้อง แดงข้อเท็จจริง ความรู้สึก และความคิดเห็น ตลอดจนระบุและซักถามพยานได้ไม่ว่าในเวลาใดๆ ในระหว่างที่มีการพิจารณาคดีนั้น

มาตรา ๑๑๐ ในการพิจารณาคดีที่เด็กหรือเยาวชนเป็นจำเลย ให้ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวถือว่าอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และฐานะของจำเลย ตลอดจนสิ่งแวดล้อมทั้งปวงเกี่ยวกับจำเลย และของบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วย หรือบุคคลซึ่งให้การศึกษา ให้ทำการงาน หรือมีความเกี่ยวข้องเป็นประเด็นที่จะต้องพิจารณาคด้วย

มาตรา ๑๑๑ ในกรณีที่ไม่มี การสืบเสาะข้อเท็จจริงตาม มาตรา ๑๑๘ (๑) ถ้าศาล เห็นสมควร จะสั่งให้ผู้ อำนวยการสถาน พิษภัยสืบเสาะข้อเท็จจริงข้อใดข้อหนึ่งหรือทั้งหมดตาม มาตรา ๑๑๖ (๑) และทำรายงานพร้อมทั้งความเห็นตาม มาตรา ๑๑๘ (๒) เสนอต่อศาลก็ได้

มาตรา ๑๑๒ ในกรณีที่ ได้มีการสืบเสาะข้อเท็จจริงตาม มาตรา ๑๑๖ (๑) หรือมาตรา ๑๑๑ แล้ว ถ้าศาลเห็นว่า รายงานของผู้ อำนวยการสถาน พิษภัยเกี่ยวกับข้อเท็จจริงตาม มาตรา ๑๑๐ ยังมีข้อที่ ควรสืบเสาะเพิ่มเติม ก็ให้มีอำนาจสั่งให้ผู้ อำนวยการสถาน พิษภัยสืบเสาะข้อเท็จจริงเพิ่มเติมและทำ รายงานพร้อมทั้งความเห็น เสนอต่อศาลได้

มาตรา ๑๑๓ การพิจารณา คดีอาญาที่ เด็กหรือเยาวชนเป็น จำเลย ศาลที่มีอำนาจพิจารณา คดีเยาวชนและครอบครัว จะรับฟัง รายงานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงตาม มาตรา ๑๑๐ ที่มีข้อเท็จจริง เกี่ยวกับการกระทำความผิดที่ถูกฟ้อง โดยไม่ต้องมี พยานบุคคลประกอบ รายงานนั้นก็ได้ แต่ ถ้าศาลจะรับฟัง รายงานเช่นนั้น ให้เป็นผลร้ายแก่ จำเลยแล้ว ให้ศาลแจ้งข้อ ความตาม รายงานนั้น ให้จำเลยทราบ ในกรณีเช่นนี้ จำเลยมีสิทธิที่จะ แฉกคัดค้านและสืบ พยานหักล้างได้

มาตรา ๑๑๔ ในการพิจารณา และพิพากษา คดีที่มีข้อหาว่า เด็กหรือเยาวชนกระทำ ความผิด ให้ศาลที่มีอำนาจพิจารณา คดีเยาวชนและครอบครัว คำนึงถึง สวัสดิภาพและอนาคตของ เด็กหรือเยาวชน ซึ่งควร จะได้รับการ ฝึกอบรม สั่งสอน และสงเคราะห์ ให้กลับตัวเป็นพลเมือง ดียิ่งกว่า การที่จะลงโทษ และในการพิพากษา คดีนั้น ให้ศาล คำนึงถึงบุคลิก ลักษณะ สุขภาพ และภาวะแห่งจิต ของเด็กหรือเยาวชน ซึ่งแตกต่างกัน เป็นคนๆ ไป และลงโทษหรือเปลี่ยน โทษหรือใช้วิธีการ สำหรับ เด็กและเยาวชน ให้เหมาะสมกับตัวเด็กหรือเยาวชน และพฤติการณ์ เฉพาะเรื่อง แม้เด็กหรือเยาวชน นั้นจะได้กระทำความผิดร่วมกัน

มาตรา ๑๑๕ ในศาลที่มีอำนาจพิจารณา คดีเยาวชนและครอบครัว จำเลยจะมี ทนายความ แก่คดีแทนไม่ได้ แต่ให้ จำเลยมีที่ปรึกษา กฎหมายเพื่อปฏิบัติหน้าที่ ทำนองเดียวกับ ทนายความ ได้ ใน กรณีที่ จำเลยไม่มีที่ปรึกษา กฎหมาย ให้ศาล แต่งตั้งที่ปรึกษา กฎหมายให้

มาตรา ๑๑๖ ที่ปรึกษา กฎหมายตาม มาตรา ๑๑๕ ต้องมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

(๑) เป็นทนายความ ตามกฎหมายว่าด้วย ทนายความและผ่านการ อบรมเรื่องวิธีพิจารณา คดีเยาวชนและครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับ จิตวิทยา การสังคมสงเคราะห์ และความรู้อื่นที่เกี่ยวข้อง ตามที่กำหนดในข้อ บังคับของ ประธานศาลฎีกา หรือ

(๒) ได้รับปริญญา ทางกฎหมายไม่ต่ำกว่า ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า และผ่านการ อบรม เรื่องวิธีพิจารณา คดีเยาวชนและครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับ จิตวิทยา การสังคมสงเคราะห์ และความรู้ อื่นที่เกี่ยวข้องตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในข้อ บังคับของ ประธานศาลฎีกา และได้จดทะเบียน เป็นที่ปรึกษา กฎหมายตาม มาตรา ๑๑๗

มาตรา ๑๑๗ ให้ศาลเยาวชนและครอบครัวทุกศาลมีหน้าที่รับจดทะเบียนผู้ที่มีคุณสมบัติตามมาตรา ๑๑๖ (๒) ซึ่งประสงค์จะจดทะเบียนเป็นที่ปรึกษากฎหมายในศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว

การจดทะเบียนตามวรรคหนึ่ง และการลบชื่อออกจากทะเบียน ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

มาตรา ๑๑๘ ที่ปรึกษากฎหมายซึ่งศาลแต่งตั้ง ให้ได้รับค่าป่วยการตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนด โดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

มาตรา ๑๑๙ ให้ประธานศาลฎีกามีอำนาจวางระเบียบปฏิบัติของที่ปรึกษากฎหมายในศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว

มาตรา ๑๒๐ ถ้าปรากฏแก่ศาลว่าที่ปรึกษากฎหมายซึ่งจำเลยหรือศาลแต่งตั้งนั้นไม่เหมาะสมที่จะเป็นผู้ช่วยเหลือจำเลยในคดีใด ก็ให้ศาลสั่งเพิกถอนเสีย

มาตรา ๑๒๑ ในระหว่างที่เด็กหรือเยาวชนถูกควบคุมตัวอยู่ในสถานพินิจหรือสถานที่อื่นใดที่ได้รับมอบหมายให้ควบคุมตัวเด็กหรือเยาวชน ถ้าศาลเห็นสมควรศาลจะมีคำสั่งปล่อยตัวเด็กหรือเยาวชนชั่วคราวโดยไม่มีประกัน หรือมีประกัน หรือมีประกันและหลักประกันก็ได้ หรือจะมอบตัวเด็กหรือเยาวชนแก่บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย หรือบุคคลหรือองค์การที่ศาลเห็นสมควรก็ได้ แต่ก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งมอบตัวเด็กหรือเยาวชนแก่บุคคลหรือองค์การดังกล่าว ให้ศาลเรียกผู้อำนวยการสถานพินิจหรือผู้ปกครองสถานที่ที่ได้รับมอบหมายให้ควบคุมตัวเด็กหรือเยาวชน แล้วแต่กรณี มาสอบถามความเห็นก่อน

ถ้าบุคคลหรือองค์การที่รับมอบตัวเด็กหรือเยาวชนไว้จากศาล แสดงให้เห็นที่พอใจแก่ศาลได้ว่าไม่สามารถจะอบรมดูแลเด็กหรือเยาวชนต่อไปได้ และขอมอบตัวเด็กหรือเยาวชนต่อศาล ก็ให้ศาลส่งตัวเด็กหรือเยาวชนไปควบคุมไว้ในสถานพินิจหรือสถานที่อื่นใดทำนองเดียวกันตามที่ศาลเห็นสมควร

มาตรา ๑๒๒ ในกรณีที่จำเลยไม่สามารถมาฟังการพิจารณา ถ้าศาลเห็นสมควรศาลจะสั่งให้สืบพยานในข้อที่ไม่เกี่ยวกับประเด็นที่ว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามฟ้องหรือไม่ลับหลังจำเลยได้ แต่ทั้งนี้ต้องกระทำต่อหน้าที่ปรึกษากฎหมายของจำเลยนั้น

มาตรา ๑๒๓ การให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งเป็นเด็กหรือเยาวชนมาศาล ถ้าศาลได้มอบตัวเด็กหรือเยาวชนนั้นไว้กับบิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย หรือบุคคลหรือองค์การอื่นตามมาตรา ๗๐ หรือมาตรา ๑๒๑ ให้ศาลออกหมายเรียกให้เด็กหรือเยาวชนนั้นมาศาล ถ้าได้ส่งหมายเรียกให้บุคคลดังกล่าวรับไว้แล้ว ให้ถือว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นได้รับหมายเรียกแล้ว ให้บุคคลซึ่งได้รับหมายเรียกส่งตัวเด็กหรือเยาวชนมาศาลตามหมายเรียก ถ้าไม่ส่งตัวเด็กหรือเยาวชนนั้นมาโดยจงใจหรือโดยไม่มีเหตุอันสมควร ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้บุคคล

เช่นว่านั้นชำระเงินจำนวนไม่เกินห้าพันบาทแก่ศาลภายในเวลาที่ศาลเห็นสมควร ในกรณีเช่นว่านี้ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการบังคับคดีมาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๑๒๔ ในการควบคุมเด็กหรือเยาวชนซึ่งเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยมาหรือไปจากศาล หรือในระหว่างควบคุมตัวไว้ก่อนนำเข้าห้องพิจารณา ถ้าไม่ได้รับอนุญาตจากศาล ห้ามมิให้ควบคุมเด็กหรือเยาวชนนั้นปะปนกับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นผู้ใหญ่

มาตรา ๑๒๕ ห้ามมิให้ผู้ใดบันทึกภาพ แพร่ภาพ พิมพ์รูป หรือบันทึกเสียง แพร่เสียงของเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหว่ากระทำความผิดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง หรือโฆษณาข้อความซึ่งปรากฏในทางสอบสวนของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือในทางพิจารณาคดีของศาลที่อาจทำให้บุคคลอื่นรู้จักตัว ชื่อตัว หรือชื่อสกุล ของเด็กหรือเยาวชนนั้น หรือโฆษณาข้อความเปิดเผยประวัติการกระทำความผิด หรือสถานที่อยู่ สถานที่ทำงาน หรือสถานศึกษาของเด็กหรือเยาวชนนั้น

ความในวรรคหนึ่งมิให้ใช้บังคับแก่การกระทำเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาโดยได้รับอนุญาตจากศาลหรือการกระทำที่จำเป็นเพื่อประโยชน์ของทางราชการ

หมวด ๑๑

การพิพากษาคดีอาญา

มาตรา ๑๒๖ ในกรณีที่ได้มีการสืบเสาะข้อเท็จจริงตามมาตรา ๑๖ (๑) ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวจะพิพากษาลงโทษหรือใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนได้ต่อเมื่อได้รับทราบรายงานและความเห็นจากผู้อำนวยการสถานพินิจตามมาตรา ๑๘ (๒) หรือมาตรา ๑๑๑ หรือมาตรา ๑๑๒ แล้ว และถ้าผู้อำนวยการสถานพินิจขอแถลงเพิ่มเติมด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือ ให้ศาลรับไว้ประกอบการพิจารณาด้วย

มาตรา ๑๒๗ ในกรณีที่ศาลเห็นว่าตามพฤติการณ์แห่งคดียังไม่สมควรจะมีคำพิพากษาหรือบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วยร้องขอ เมื่อศาลสอบถามผู้เสียหายแล้วศาลอาจมีคำสั่งให้ปล่อยตัวจำเลยชั่วคราวแล้วมอบตัวจำเลยให้บุคคลดังกล่าวโดยไม่มีประกัน หรือมีประกัน หรือมีประกันและหลักประกันด้วยก็ได้ โดยกำหนดเงื่อนไข เช่น ให้จำเลยรายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติหรือเจ้าพนักงานอื่นหรือบุคคลใดหรือองค์การด้านเด็ก เข้ารับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู รับคำปรึกษาแนะนำ เข้าร่วมกิจกรรมบำบัดหรือกิจกรรมทางเลือก หรือให้ใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย ภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควร แต่ต้องไม่เกินกว่าจำเลยนั้นมีอายุครบยี่สิบสี่ปีบริบูรณ์

ในการนี้ศาลมีอำนาจสั่งให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วยเข้าร่วมกิจกรรม หรือรับคำปรึกษาแนะนำด้วยก็ได้

ในกรณีศาลเห็นว่าจำเลยไม่สมควรใช้วิธีการตามวรรคหนึ่ง ศาลจะส่งตัวจำเลยไปยังสถานพินิจ สถานศึกษา สถานฝึกและอบรม สถานแนะนำทางจิต หรือองค์กรด้านเด็กหรือเยาวชน แห่งใดแห่งหนึ่งที่ยินยอมรับตัวจำเลยไว้ดูแลชั่วคราวหรือจะให้ใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนไปพลางก่อนก็ได้ แต่ต้องไม่เกินกว่าจำเลยนั้นมีอายุครบยี่สิบสี่ปีบริบูรณ์

หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการส่งตามวรรคหนึ่ง ตลอดจนวิธีการประเมินสภาพ ปัญหา การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู การเตรียมความพร้อมเพื่อมอบตัวจำเลยให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วย ให้เป็นไปตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

มาตรา ๑๒๘ เมื่อจำเลยได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขและภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดตาม มาตรา ๑๒๗ แล้ว ให้ศาลสั่งยุติคดีโดยไม่ต้องมีคำพิพากษาเกี่ยวกับการกระทำความผิดของจำเลย เว้นแต่คำสั่งเกี่ยวกับของกลาง และให้ถือว่าสิทธินำคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับ

ถ้าจำเลยผิดเงื่อนไขตามมาตรา ๑๒๗ ก็ให้ศาลยกคดีขึ้นพิจารณาพิพากษาต่อไป

มาตรา ๑๒๙ ในการประชุมปรึกษาเพื่อมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง ให้ผู้พิพากษาที่มีอาวุโส สูงสุดซึ่งเป็นองค์คณะเป็นประธาน และให้ประธานของที่ประชุมนั้นถามความเห็นของผู้พิพากษา สมทบก่อน

มาตรา ๑๓๐ การอ่านคำพิพากษาให้กระทำเป็นการลับ และให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๐๓ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ถ้าอยู่ในวิสัยที่จะกระทำได้ ให้ศาลเรียกบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคล ซึ่งจำเลย อาศัยอยู่ด้วยมาฟังคำพิพากษาด้วย

มาตรา ๑๓๑ ในการโฆษณาไม่ว่าด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือซึ่งคำพิพากษาหรือคำสั่ง ของศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว ห้ามมิให้ระบุชื่อ หรือแสดงข้อความ หรือกระทำการด้วยประการใดๆ อันจะทำให้รู้จักตัวเด็กหรือเยาวชนซึ่งเป็นจำเลย เว้นแต่ได้รับอนุญาต จากศาล

มาตรา ๑๓๒ เมื่อได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ลงโทษหรือใช้วิธีการสำหรับเด็กและ เยาวชนแล้ว และต่อมากลางความปรากฏต่อศาลเอง หรือปรากฏจากรายงานของผู้อำนวยการสถานพินิจ หรือผู้ปกครอง โรงเรียนหรือสถานฝึกและอบรมของสถานพินิจ หรือปรากฏจากคำร้องของบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย หรือสถานศึกษา สถานฝึกและอบรม หรือสถานแนะนำทางจิตว่าข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์ตามมาตรา ๑๑๐ หรือมาตรา ๑๑๔ ได้ เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ถ้าศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวซึ่งพิพากษาหรือมีคำสั่ง หรือซึ่งมีเขตอำนาจในท้องที่ที่เด็กหรือเยาวชนนั้นกำลังรับ โทษหรือถูกควบคุมตัวอยู่เห็นว่า มีเหตุ

อันสมควรก็ให้มีอำนาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำพิพากษาหรือคำสั่งเกี่ยวกับการลงโทษหรือวิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนได้ ในกรณีที่ศาลที่แก้ไขเปลี่ยนแปลงไม่ใช่ศาลที่พิพากษาหรือมีคำสั่ง ให้แจ้งศาลที่พิพากษาหรือมีคำสั่งทราบ และถ้าโทษหรือวิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนที่กำหนดภายหลังหนักกว่าโทษหรือวิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนที่เด็กและเยาวชนนั้นได้รับอยู่ เด็กหรือเยาวชนนั้นมีสิทธิอุทธรณ์และฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งที่แก้ไขเปลี่ยนแปลงนั้นได้

ในคดีที่ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดาได้พิพากษาหรือมีคำสั่งให้ส่งตัวเด็กหรือเยาวชนซึ่งเป็นจำเลยไปควบคุม เพื่อฝึกอบรมยังสถานพินิจหรือสถานฝึกและอบรม ให้ศาลเยาวชนและครอบครัวที่มีเขตอำนาจในท้องที่ที่เด็กหรือเยาวชนซึ่งเป็นจำเลยถูกควบคุมตัวอยู่ มีอำนาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำพิพากษาหรือคำสั่งเกี่ยวกับวิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการในวรรคหนึ่ง

มาตรา ๑๓๓ ในกรณีที่ศาลพิพากษาว่าเด็กหรือเยาวชนซึ่งเป็นจำเลยไม่มีความผิดและปล่อยเด็กหรือเยาวชนไป ถ้าศาลเห็นว่ามิเหตุอันสมควรเพื่อสวัสดิภาพและอนาคตของเด็กหรือเยาวชน ศาลจะว่ากล่าวตักเตือนเด็กหรือเยาวชน รวมทั้งบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยหรือองค์การที่รับเลี้ยงดูเด็กหรือเยาวชนก็ได้ ถ้าจะกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับความประพฤติของเด็กหรือเยาวชนนั้นด้วย ก็ให้ศาลมีอำนาจกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองความประพฤติข้อเดียวหรือหลายข้อไว้ในคำพิพากษา ดังต่อไปนี้

(๑) ห้ามมิให้เด็กหรือเยาวชนเข้าไปในสถานที่หรือท้องที่ใดอันจะจูงใจให้เด็กหรือเยาวชนประพฤติชั่ว

(๒) ห้ามมิให้เด็กหรือเยาวชนออกนอกสถานที่อยู่อาศัยในเวลากลางคืน เว้นแต่จะมีเหตุจำเป็นหรือได้รับอนุญาตจากบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย

(๓) ห้ามมิให้เด็กหรือเยาวชนคบหาสมาคมกับบุคคลหรือประเภทบุคคลที่ศาลเห็นไม่สมควร

(๔) ห้ามมิให้เด็กหรือเยาวชนกระทำการใดอันจะจูงใจให้เด็กหรือเยาวชนนั้นประพฤติชั่ว

(๕) ให้เด็กหรือเยาวชนไปรายงานตัวต่อศาล พนักงานคุมประพฤติ หรือนักสังคมสงเคราะห์เป็นครั้งคราว

(๖) ให้เด็กหรือเยาวชนไปศึกษา เข้ารับการฝึกอบรม รับคำปรึกษาแนะนำ รับการรักษาแก้ไขบำบัดฟื้นฟู หรือประกอบอาชีพเป็นกิจจะลักษณะ

(๗) ให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย หรือบุคคลหรือองค์การที่รับเลี้ยงดูเด็กหรือเยาวชนนั้น กระทำหรือห้ามมิให้กระทำการใดๆ เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กหรือเยาวชนตามที่ศาลกำหนด

(๘) กำหนดเงื่อนไขอื่นใดเพื่อพัฒนาและส่งเสริมความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน

ในการกำหนดเงื่อนไขตามวรรคหนึ่ง ให้ศาลกำหนดระยะเวลาที่จะให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามเงื่อนไขนั้นด้วย แต่ต้องไม่เกินกว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นมีอายุครบยี่สิบสี่ปีบริบูรณ์

เงื่อนไขตามที่ศาลได้กำหนดตามวรรคหนึ่งนั้น ถ้าภายหลังความปรากฏแก่ศาลเองหรือปรากฏจากรายงานของบุคคลตามมาตรา ๑๓๔ วรรคหนึ่ง ว่าข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์เกี่ยวแก่การกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติเด็กหรือเยาวชนนั้นได้เปลี่ยนแปลงไป เมื่อศาลเห็นสมควรอาจแก้ไขเพิ่มเติมหรือเพิกถอนข้อหนึ่งข้อใดหรือทุกข้อก็ได้ หรือจะกำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติมก็ได้

มาตรา ๑๓๔ เมื่อศาลได้กำหนดเงื่อนไขตามมาตรา ๑๓๓ แล้ว ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติ นักสังคมสงเคราะห์ หรือผู้ดูแลคุ้มครองสวัสดิภาพที่จะสอดส่องและทำรายงานเสนอต่อศาลตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนด ศาลมีอำนาจออกหมายเรียกหรือหมายจับเด็กหรือเยาวชนนั้นมาตักเตือน หรือส่งตัวเด็กหรือเยาวชนนั้นไปควบคุมเพื่อฝึกอบรมในสถานพินิจ สถานฝึกและอบรม หรือสถานแนะนำทางจิตแห่งหนึ่งแห่งใดเป็นเวลาไม่เกินหนึ่งปีก็ได้ แต่ต้องไม่เกินกว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นมีอายุครบยี่สิบสี่ปีบริบูรณ์

มาตรา ๑๓๕ ภายใต้บังคับมาตรา ๑๓๔ ในกรณีที่จะมีการปล่อยตัวเด็กหรือเยาวชนซึ่งได้รับการฝึกอบรมในสถานพินิจ สถานศึกษา สถานฝึกและอบรม สถานแนะนำทางจิต หรือองค์การด้านเด็กหรือเยาวชน ครบตามระยะเวลาที่ศาลกำหนดหรือตามที่ศาลมีคำสั่งแก้ไขเปลี่ยนแปลงตามมาตรา ๑๓๒ ถ้ามีเหตุอันสมควรกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับการคุมความประพฤติของเด็กหรือเยาวชนก่อนปล่อยตัวไป เมื่อศาลเห็นเองหรือผู้อำนวยการสถานพินิจ หรือผู้ปกครองสถานศึกษาหรือสถานฝึกและอบรมร้องขอ ให้ศาลมีอำนาจกำหนดเงื่อนไขดังที่ระบุไว้ในมาตรา ๑๓๓ ได้ ถ้าได้กำหนดเงื่อนไขไว้ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๓๓ วรรคสองและวรรคสาม และมาตรา ๑๓๔ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๑๓๖ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ปลัดกระทรวงยุติธรรม รองปลัดกระทรวงยุติธรรม อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง อธิบดีผู้พิพากษภาค ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัวผู้พิพากษาและผู้พิพากษาสมทบศาลเยาวชนและครอบครัว มีอำนาจตรวจสถานพินิจ สถานศึกษา สถานฝึกและอบรม สถานแนะนำทางจิต สถานพยาบาล องค์การด้านเด็ก เยาวชน หรือสตรี หรือเรือนจำ รวมทั้งให้คำแนะนำเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนหรือคู่ความในคดีครอบครัวหรือคดีคุ้มครองสวัสดิภาพซึ่งถูกส่งตัวไปควบคุมหรือแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหรือรับคำปรึกษาแนะนำในสถานที่ดังกล่าว

หมวด ๑๒

การเปลี่ยนโทษและการใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชน

มาตรา ๑๓๗ ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวมีอำนาจใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนแทนการลงโทษอาญาหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยได้ ดังต่อไปนี้

(๑) เปลี่ยนโทษจำคุกหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยตามมาตรา ๓๕ (๑) แห่งประมวลกฎหมายอาญา เป็นการส่งตัวเด็กหรือเยาวชนไปควบคุมเพื่อฝึกอบรมในสถานพินิจ สถานศึกษา สถานฝึกและอบรม สถานแนะนำทางจิต หรือองค์การด้านเด็กหรือเยาวชนตามเวลาที่ศาลกำหนด แต่ต้องไม่เกินกว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นมีอายุครบยี่สิบสี่ปีบริบูรณ์

(๒) เปลี่ยนโทษปรับเป็นการคุมความประพฤติ โดยจะกำหนดเงื่อนไขข้อเดียวหรือหลายข้อตามมาตรา ๑๓๓ ด้วยหรือไม่ก็ได้ ถ้าได้กำหนดเงื่อนไขไว้ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๓๓ วรรคสองและวรรคสาม และมาตรา ๑๓๔ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในกรณีที่ศาลได้พิจารณาความหนักเบาแห่งข้อหาและพฤติการณ์แห่งคดีแล้ว เห็นว่า ควรจะควบคุมตัวเด็กหรือเยาวชนตาม (๑) ต่อไปอีกหลังจากที่เด็กหรือเยาวชนนั้นมีอายุครบยี่สิบสี่ปีบริบูรณ์แล้ว ให้ศาลระบุในคำพิพากษาให้ส่งตัวไปจำคุกไว้ในเรือนจำตามเวลาที่ศาลกำหนด

ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจและผู้ปกครองสถานศึกษา สถานฝึกและอบรม สถานแนะนำทางจิต หรือองค์การด้านเด็กหรือเยาวชนที่รับเด็กหรือเยาวชนซึ่งเป็นจำเลยไว้ในความควบคุมเพื่อฝึกอบรม รายงานความประพฤติ สุขภาพ จิตใจ นิสัยและเรื่องอื่นๆ ตามที่ศาลกำหนดหรือที่สมควร รายงานให้ทราบต่อศาลซึ่งต้องไม่น้อยกว่าสามเดือนต่อครั้ง หรือภายในระยะเวลาเร็วกว่านั้นตามที่ศาลสั่ง

มาตรา ๑๓๘ การส่งตัวเด็กหรือเยาวชนไปควบคุมเพื่อฝึกอบรมในสถานพินิจ สถานศึกษา สถานฝึกและอบรม สถานแนะนำทางจิต หรือองค์การด้านเด็กหรือเยาวชน ถ้าศาลได้กำหนดระยะเวลาขั้นต่ำและขั้นสูงไว้ ศาลจะปล่อยตัวเด็กหรือเยาวชนไปในระหว่างระยะเวลาขั้นต่ำและขั้นสูงนั้นก็ได้ ในกรณีดังกล่าวศาลจะกำหนดเงื่อนไขคุมความประพฤติตามมาตรา ๑๓๓ ด้วยหรือไม่ก็ได้ ถ้าได้กำหนดเงื่อนไขคุมความประพฤติไว้ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๓๓ วรรคสองและวรรคสาม และมาตรา ๑๓๔ มาใช้บังคับโดยอนุโลม และระยะเวลาที่จะฝึกอบรมนั้นอาจจะเกินหนึ่งปี แต่ต้องไม่เกินกำหนดระยะเวลาที่เหลืออยู่

มาตรา ๑๓๕ คคืออาญาที่อยู่ในอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัวนั้น ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวจะพิพากษาว่ามีความผิดแต่รอการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษไว้แต่รอการลงโทษเด็กหรือเยาวชนตามประมวลกฎหมายอาญาก็ได้ แม้ว่า

(๑) เด็กหรือเยาวชนนั้นได้เคยรับโทษจำคุกหรือโทษอย่างอื่นตามคำพิพากษามาก่อนแล้ว

(๒) โทษที่จะลงแก่เด็กหรือเยาวชนเป็นโทษอย่างอื่นนอกจากโทษจำคุก

(๓) ศาลจะกำหนดโทษจำคุกเกินกว่าสามปี

มาตรา ๑๔๐ ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนต้องโทษปรับไม่ว่าจะมีโทษจำคุกด้วยหรือไม่ก็ตาม ถ้าเด็กหรือเยาวชนไม่ชำระค่าปรับ ห้ามมิให้ศาลสั่งกักขังเด็กหรือเยาวชนแทนค่าปรับ แต่ให้ศาลส่งตัวไปควบคุมเพื่อฝึกอบรมในสถานพินิจ สถานศึกษา สถานฝึกและอบรม หรือสถานแนะนำทางจิต ตามเวลาที่ศาลกำหนด แต่ต้องไม่เกินหนึ่งปี

ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนต้องโทษปรับแต่ไม่มีเงินชำระค่าปรับ ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๓๐/๑ มาตรา ๓๐/๒ และมาตรา ๓๐/๓ แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในกรณีมีการชำระค่าปรับ หากเด็กหรือเยาวชนได้ถูกควบคุมตัวมาบ้างแล้ว ให้คิดหักระยะเวลาที่ถูกควบคุมตัวออกจากค่าปรับที่จะต้องชำระตามอัตราที่กำหนดในประมวลกฎหมายอาญา

หมวด ๑๓

การพิจารณาพิพากษาคดีครอบครัว

มาตรา ๑๔๑ การพิจารณาพิพากษาคดีครอบครัวนั้นไม่ว่าการพิจารณาคดีจะได้ดำเนินไปแล้วเพียงใด ให้ศาลพยายามเปรียบเทียบให้คู่ความได้ตกลงกันหรือประนีประนอมกันใน

ข้อพิพาทโดยคำนึงถึงความสงบสุขและการอยู่ร่วมกันในครอบครัว เพื่อการนี้ให้ศาลคำนึงถึงหลักการดังต่อไปนี้เพื่อประกอบดุลพินิจด้วย คือ

(๑) การสงวนและคุ้มครองสถานภาพของการสมรสในฐานะที่เป็นศูนย์รวมของชายและหญิงที่สมัครใจเข้ามาอยู่กินด้วยกันฉันสามีภรรยา หากไม่อาจรักษาสถานภาพของการสมรสได้ก็ให้การหย่าเป็นไปด้วยความเป็นธรรมและเสียหายน้อยที่สุด โดยคำนึงถึงสวัสดิภาพและอนาคตของบุตรเป็นสำคัญ

(๒) การคุ้มครองและช่วยเหลือครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะที่ครอบครัวนั้นต้องรับผิดชอบในการดูแลให้การศึกษาแก่บุตรที่เป็นผู้เยาว์

(๓) การคุ้มครองสิทธิของบุตรและส่งเสริมสวัสดิภาพของบุตร และ

(๔) มาตรการต่างๆ เพื่อช่วยเหลือสามีภริยาให้ปรองดองกันและปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างกันเองและกับบุตร

มาตรา ๑๔๒ ในการกำหนดองค์คณะตามมาตรา ๒๓ ถ้าศาลเห็นว่าคดีครอบครัวใดที่ศาลจะพิจารณาพิพากษาเป็นคดีที่ผู้เยาว์ไม่มีผลประโยชน์หรือส่วนได้เสีย ก่อนเริ่มพิจารณาคดีให้ศาลสอบถามคู่ความว่าประสงค์จะให้มีผู้พิพากษาสมทบเป็นองค์คณะด้วยหรือไม่ ถ้าคู่ความทั้งสองฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ประสงค์จะให้ มีผู้พิพากษาสมทบเป็นองค์คณะด้วย ให้ผู้พิพากษาไม่น้อยกว่าสองคนเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีได้

ในระหว่างการพิจารณาของศาลที่ไม่มีผู้พิพากษาสมทบเป็นองค์คณะ ถ้าข้อเท็จจริงปรากฏแก่ศาลว่าคดีนั้นเป็นคดีที่ผู้เยาว์มีผลประโยชน์หรือส่วนได้เสีย ให้ศาลกำหนดให้มีผู้พิพากษาสมทบตามมาตรา ๒๓ เป็นองค์คณะ แต่ทั้งนี้ไม่มีผลกระทบกระเทือนกระบวนการพิจารณาที่ได้ดำเนินไปแล้ว

ในกรณีจำเป็นต้องฟังความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์ จิตวิทยา การให้คำปรึกษาแนะนำ การสังคมสงเคราะห์ และการคุ้มครองสวัสดิภาพ หรือผู้เชี่ยวชาญด้านอื่น ศาลอาจเรียกบุคคลดังกล่าวมาร่วมปรึกษาหารือหรือให้ความเห็นตามมาตรา ๓๑ ก็ได้

มาตรา ๑๔๓ คดีครอบครัวที่มีข้อพิพาท ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลตั้งผู้ประนีประนอมคดีครอบครัว เพื่อไกล่เกลี่ยให้คู่ความในคดีครอบครัวได้ประนีประนอมกัน ทั้งนี้ หลักเกณฑ์วิธีการไกล่เกลี่ย และการรายงานผล ให้เป็นไปตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

เพื่อประโยชน์ในการไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ประนีประนอมกันในคดีครอบครัว ศาลอาจมอบหมายให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง ญาติของคู่ความ นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา หน่วยงานสังคมสงเคราะห์ หรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควร ให้คำปรึกษาหรือช่วยเหลือผู้ประนีประนอมคดีครอบครัวที่ศาลตั้งตามวรรคหนึ่งก็ได้ และในคดีครอบครัวที่มีผู้เยาว์เข้ามาเกี่ยวข้องและจำเป็นต้องได้รับการสงเคราะห์หรือคุ้มครองสวัสดิภาพ ศาลจะเรียกพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็กมาร่วมในการไกล่เกลี่ยด้วยก็ได้

เมื่อผู้ประนีประนอมคดีครอบครัวตามวรรคหนึ่งได้ดำเนินการตามคำสั่งศาลแล้วให้รายงานผลการไกล่เกลี่ยประนีประนอมต่อศาล ในกรณีการไกล่เกลี่ยประนีประนอมเป็นผลสำเร็จให้ผู้ประนีประนอมคดีครอบครัวจัดให้มีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความขึ้น แล้วรายงานศาล หรือจะนัดหรือขอให้ศาลเรียกคู่ความมาทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันต่อหน้าศาลก็ได้

เมื่อศาลเห็นว่าสัญญาประนีประนอมยอมความไม่ฝ่าฝืนต่อกฎหมายหรือไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ให้ศาลพิพากษาไปตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น หรือศาลจะยังไม่พิพากษาแต่กำหนดเงื่อนไขหรือเงื่อนไขให้คู่ความทดลองปฏิบัติตามสัญญาประนีประนอมยอมความก่อนก็ได้ โดยเฉพาะการใช้อำนาจปกครองหรือการอุปการะเลี้ยงดู

ผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถ ไม่ว่าจะกรณีจะเป็นประการใด ถ้าคดีครอบครัวนั้นผู้เยาว์มีผลประโยชน์หรือส่วนได้เสียให้ศาลคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของผู้เยาว์เป็นสำคัญ

ในกรณีที่ศาลเห็นว่าสัญญาประนีประนอมยอมความฝ่าฝืนต่อกฎหมายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเป็นคดีที่ผู้เยาว์มีผลประโยชน์หรือส่วนได้เสีย และมีได้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของผู้เยาว์ ให้ศาลปฏิเสธการพิพากษาตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น

การไต่ถามคดีคดีครอบครัวให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๔๑ มาใช้บังคับโดยอนุโลม มาตรา ๑๔๔ ให้ศาลเยาวชนและครอบครัวมีหน้าที่รับจดทะเบียนผู้ประนีประนอมคดีครอบครัว

ผู้ประนีประนอมคดีครอบครัวต้องมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

(๑) มีอายุไม่ต่ำกว่าสี่สิบปีบริบูรณ์

(๒) มีคุณสมบัติที่จะเป็นข้าราชการศาลยุติธรรมได้ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม เว้นแต่ในเรื่องพินัยกรรมให้เป็นไปตามที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

(๓) มีอวัยวะ บุคลิกภาพ และความประพฤติเหมาะสมแก่การไต่ถามคดีคดีครอบครัว

(๔) ได้รับการอบรมและฝึกปฏิบัติจนสามารถผ่านการทดสอบในเรื่องเจตนาธรรมของศาลเยาวชนและครอบครัว การพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว และวิธีการไต่ถามคดีคดีครอบครัว การจดทะเบียนหรือลบชื่อออกจากทะเบียนให้เป็นที่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

มาตรา ๑๔๕ ผู้ประนีประนอมคดีคดีครอบครัวต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริตเที่ยงธรรม และรักษาความลับที่ตนล่วงรู้จากการปฏิบัติหน้าที่โดยเคร่งครัดตามคำแนะนำที่ประธานศาลฎีกากำหนด

ผู้ประนีประนอมคดีคดีครอบครัวให้ได้รับค่าป่วยการตามระเบียบที่คณะกรรมการ บริหารศาลยุติธรรมกำหนด โดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

มาตรา ๑๔๖ ถ้าคู่ความไม่อาจประนีประนอมยอมความกันได้ หรือลักษณะของคดีไม่อาจประนีประนอมยอมความกันได้ ให้ศาลสั่งยุติการไต่ถามแล้วดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีต่อไป

บันทึกหรือถ้อยคำสำนวนในชั้นไต่ถามจะนำมารับฟังในชั้นพิจารณาไม่ได้

มาตรา ๑๔๗ ในกรณีที่ศาลเห็นว่าจำเป็นเพื่อสวัสดิภาพและอนาคตของบุตรที่เป็นผู้เยาว์ ในระหว่างการไต่ถามคดีหรือพิจารณาคดี ศาลอาจมอบหมายให้ผู้อำนวยการสถานพินิจ นักสังคมสงเคราะห์ หรือนักจิตวิทยา ดำเนินการสืบเสาะภาวะความเป็นอยู่ของครอบครัวเพื่อ

ประโยชน์ในการเปรียบเทียบให้คู่ความได้ตกลงหรือประนีประนอมกันในข้อพิพาท หรือเมื่อเห็นเป็นการสมควรและคู่ความได้ยินยอมแล้ว จะสั่งให้แพทย์หรือจิตแพทย์ตรวจร่างกาย สุขภาพหรือจิตใจของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็ได้

มาตรา ๑๔๘ เพื่อประโยชน์ในการไกล่เกลี่ยคดีครอบครัว เมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอ ศาลจะสั่งให้ดำเนินการเป็นการลับเฉพาะต่อหน้าตัวความทุกฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยจะให้มีความอยู่ด้วยหรือไม่ก็ได้

ในการโฆษณาไม่ว่าด้วยวาจา เป็นหนังสือ เผยแพร่ทางสื่อมวลชน สื่อสารสนเทศหรือโดยวิธีการอื่นใดซึ่งคำคู่ความ ข้อเท็จจริงหรือพฤติกรรมใดๆ ในคดี หรือคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีครอบครัวหรือการไกล่เกลี่ยคดีครอบครัว ห้ามมิให้แพร่ภาพ แพร่เสียง ระบุชื่อหรือแสดงข้อความหรือกระทำการด้วยประการใดๆ อันอาจทำให้รู้จักตัวคู่ความหรือทำให้เกิดความเสียหายแก่ชื่อเสียง เกียรติคุณของบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือถูกกล่าวถึงในคดี เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาล

มาตรา ๑๔๙ ในการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลเพื่อชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูหรือค่าเลี้ยงชีพนั้น สิทธิเรียกร้องเป็นเงินของลูกหนี้ตามคำพิพากษามาตรา ๒๘๖ (๑) (๒) และ (๓) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ให้อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดีเป็นจำนวนตามที่ศาลเห็นสมควร ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงฐานะในทางครอบครัวของลูกหนี้ตามคำพิพากษาจำนวนบุพการี และผู้สืบสันดานซึ่งอยู่ในความอุปการะของลูกหนี้ตามคำพิพากษาดัง

ในการบังคับคดีตามวรรคหนึ่ง ศาลอาจตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดี เจ้าพนักงานศาล เจ้าพนักงานอื่น หรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรเป็นผู้ดำเนินการ โดยค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับคดีให้ได้รับการยกเว้น

มาตรา ๑๕๐ ในการยื่นคำฟ้องหรือคำร้องตลอดจนการดำเนินกระบวนการพิจารณาใดๆ ในคดีครอบครัวเพื่อเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูหรือค่าเลี้ยงชีพ ให้ได้รับการยกเว้นไม่ต้องชำระค่าขึ้นศาล และค่าฤชาธรรมเนียม

มาตรา ๑๕๑ การส่งคำคู่ความหรือเอกสารอื่นใดไปยังคู่ความในคดีครอบครัว ให้ส่งไปทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับหรือโดยเจ้าพนักงานศาล หรือศาลจะกำหนดให้ส่งโดยวิธีอื่น

มาตรา ๑๕๒ ในการฟ้องคดีครอบครัวที่ผู้เยาว์มีผลประโยชน์หรือส่วนได้เสียหรือฟ้องเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดู โจทก์หรือผู้ร้องอาจยื่นคำฟ้องหรือคำร้องเป็นหนังสือหรือมาแถลงข้อหาด้วยวาจาต่อหน้าศาลก็ได้ ถ้ามาแถลงข้อหาด้วยวาจาให้ศาลมีอำนาจสอบถามตามที่จำเป็นแล้วบันทึกรายการแห่งข้อหาเหล่านั้น อ่านให้โจทก์หรือผู้ร้องฟังและให้ลงลายมือชื่อไว้

โจทก์หรือผู้ร้องตามวรรคหนึ่งจะมอบอำนาจให้บุคคลหรือองค์การใดดำเนินคดีแทนหรือบุคคลหรือองค์การใดจะขออนุญาตต่อศาลดำเนินคดีแทนผู้เยาว์ก็ได้

มาตรา ๑๕๓ ในกรณีคู่ความไม่มีทนายความ จะขอให้ศาลแต่งตั้งให้ก็ได้ ทนายความซึ่งศาลแต่งตั้งให้ได้รับค่าป่วยการตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนด โดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

มาตรา ๑๕๔ ในคดีครอบครัวให้ศาลมีอำนาจกำหนดวิธีการหรือมาตรการคุ้มครองชั่วคราวในเรื่องสินสมรส ที่พักอาศัย การอุปการะเลี้ยงดูสามีภริยาและการพิทักษ์อุปการะเลี้ยงดูบุตรหรือวิธีการใดๆ เพื่อคุ้มครองสิทธิหรือประโยชน์ของคู่ความหรือบุตรได้ตามความจำเป็นและสมควรแก่พฤติการณ์แห่งคดี

ในกรณีจำเป็นเพื่อสงเคราะห์ผู้เยาว์ที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ไม่ว่าจะมีคู่ความฝ่ายใดหรือบุคคลที่ปกครองดูแลผู้เยาว์นั้นร้องขอหรือไม่ ศาลมีอำนาจสั่งให้กองทุนคุ้มครองเด็กตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็กจ่ายเงินสงเคราะห์ผู้เยาว์ดังกล่าวตามความจำเป็นระหว่างการไต่ถามถ้อยหรือการพิจารณาคดีก็ได้ โดยให้ถือว่าเป็นเด็กที่พึงได้รับการสงเคราะห์ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก

ให้นำวิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษาตามมาตรา ๒๕๔ มาตรา ๒๕๕ มาตรา ๒๕๖ มาตรา ๒๕๗ มาตรา ๒๕๘ มาตรา ๒๕๙ มาตรา ๒๖๐ มาตรา ๒๖๑ มาตรา ๒๖๒ มาตรา ๒๖๓ มาตรา ๒๖๔ มาตรา ๒๖๕ มาตรา ๒๖๖ มาตรา ๒๖๗ มาตรา ๒๖๘ มาตรา ๒๖๙ และมาตรา ๒๗๐ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาใช้บังคับแก่กรณีตามวรรคหนึ่งโดยอนุโลม

มาตรา ๑๕๕ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในระหว่างการพิจารณาคดี เมื่อคู่ความฝ่ายใดร้องขอหรือศาลเห็นสมควร ศาลมีอำนาจสั่งให้คู่ความหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องไปให้แพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญที่ศาลเห็นสมควรตรวจร่างกาย เก็บตัวอย่างเลือด สารคัดหลั่ง สารพันธุกรรม หรือดำเนินการอื่นใดเพื่อตรวจพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์เพื่อประโยชน์ในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงอันเป็นประเด็นข้อพิพาทที่สำคัญแห่งคดีตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

ในกรณีผู้เยาว์อายุยังไม่ครบสิบห้าปีบริบูรณ์ ก่อนที่แพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญจะเก็บตัวอย่างเลือด สารคัดหลั่ง หรือสารพันธุกรรมของผู้เยาว์เพื่อใช้ในการตรวจพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เยาว์นั้นด้วย

หากคู่ความฝ่ายใดไม่ยินยอมหรือกระทำการป้องกันขัดขวางมิให้บุคคลที่เกี่ยวข้องหรือผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เยาว์ให้ความยินยอมให้แพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญตรวจเพื่อพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง แล้วแต่กรณี โดยไม่มีเหตุอันสมควร ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าข้อเท็จจริงที่ต้องการให้ตรวจพิสูจน์เป็นผลร้ายแก่คู่ความฝ่ายนั้น

ให้แพทย์ หรือผู้เชี่ยวชาญที่ศาลสั่งตามมาตรา นี้ ได้รับค่าตอบแทนตามระเบียบที่ประธานศาลฎีกากำหนด

มาตรา ๑๕๖ เมื่อศาลมีคำสั่งหรือคำสั่งที่ไม่เกี่ยวกับการยึดหรืออายัดทรัพย์สินลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือมีคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวตามมาตรา ๑๕๔ หากความปรากฏต่อศาลเองหรือคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือผู้แทนหรือผู้มีส่วนได้เสียร้องต่อศาลว่าคู่ความหรือผู้ที่ถูกคำสั่งบังคับฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามคำสั่งหรือคำสั่งให้ศาลออกหมายเรียกหรือหมายจับตัวมาไต่สวนและตักเตือนให้ปฏิบัติตามคำสั่งหรือคำสั่งของศาล หากยังไม่ปฏิบัติตามคำสั่งหรือคำสั่งอีกโดยไม่มีเหตุอันสมควรหรือมีพฤติการณ์จงใจหลบเลี่ยงไม่ปฏิบัติ ให้ศาลมีอำนาจกักขังจนกว่าจะปฏิบัติตามคำสั่งหรือคำสั่ง แต่ห้ามมิให้กักขังแต่ละครั้งเกินกว่าสิบห้าวันนับแต่วันจับหรือกักขัง แล้วแต่กรณี เว้นแต่จะได้รับการปล่อยชั่วคราว

มาตรา ๑๕๗ ในคดีที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้จ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูหรือค่าเลี้ยงชีพ ถ้าศาลเห็นสมควรจะสั่งให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษานำเงินมาวางศาลตามเงื่อนไขหรือระยะเวลาที่ศาลกำหนด ในกรณีลูกหนี้ตามคำพิพากษามีรายได้ประจำ ศาลอาจสั่งให้อายัดเงินเท่าจำนวนที่จะชำระเป็นค่าอุปการะเลี้ยงดู หรือค่าเลี้ยงชีพเป็นรายเดือน แล้วให้ผู้มีหน้าที่จ่ายเงินดังกล่าวนำเงินมาวางศาลแทนลูกหนี้ตามคำพิพากษา

เมื่อความปรากฏต่อศาลเองหรือผู้มีสิทธิได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูหรือค่าเลี้ยงชีพร้องต่อศาลว่าลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ปฏิบัติตามวรรคหนึ่ง ให้ศาลเรียกตัวมาสอบถาม หากปรากฏเป็นความจริงให้ศาลว่ากล่าวตักเตือนให้ปฏิบัติตามคำสั่งศาล

ในกรณีลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ปฏิบัติตามคำตักเตือนของศาลตามวรรคสองโดยไม่มีเหตุอันสมควร ศาลมีอำนาจออกหมายจับและสั่งให้กักขังลูกหนี้ตามคำพิพากษาไว้จนกว่าลูกหนี้จะนำเงินค่าอุปการะเลี้ยงดูหรือค่าเลี้ยงชีพมาชำระหรือวางศาล แต่ห้ามมิให้กักขังลูกหนี้ตามคำพิพากษาแต่ละครั้งเกินกว่าสิบห้าวันนับแต่วันจับหรือกักขัง แล้วแต่กรณี เว้นแต่จะได้รับการปล่อยชั่วคราว

มาตรา ๑๕๘ ในคดีที่มีการร้องขอให้ศาลสั่งให้บุคคลเป็นคนไร้ความสามารถ ถ้าศาลเห็นสมควรอาจสั่งให้แพทย์หรือจิตแพทย์ตรวจพิเคราะห์ทางกายหรือทางจิตบุคคลที่ขอให้เป็นคนไร้ความสามารถ หรือสั่งให้นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา หรือเจ้าพนักงานอื่นจัดทำรายงานสภาพครอบครัว สภาพความเป็นอยู่ หรือสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้ไร้ความสามารถกับผู้อยู่เป็นผู้อนุบาล แล้วรายงานศาลเพื่อประกอบการพิจารณาคดี

ในกรณีศาลมีคำสั่งตั้งผู้อนุบาลถ้าศาลเห็นสมควรเพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพ และทรัพย์สินของผู้ไร้ความสามารถ ศาลจะมีคำสั่งตั้งนักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา หรือเจ้าพนักงานอื่นทำหน้าที่กำกับดูแลการใช้อำนาจของผู้อนุบาลเกี่ยวกับผู้ไร้ความสามารถหรือทรัพย์สินของผู้ไร้ความสามารถหรือค่าอุปการะเลี้ยงดูและการรักษาพยาบาลผู้ไร้ความสามารถก็ได้ แล้วให้

เจ้าพนักงานที่ได้รับแต่งตั้งรายงานให้ศาลทราบตามระยะเวลาที่เห็นสมควรหรือตามที่ศาลสั่งแล้วแต่กรณี

ให้แพทย์ จิตแพทย์ นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา หรือเจ้าพนักงานอื่นที่ศาลตั้งตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ได้รับค่าตอบแทนตามระเบียบที่ประธานศาลฎีกากำหนด

มาตรา ๑๕๕ ในคดีที่ร้องขอให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งเกี่ยวกับผู้ใช้อำนาจปกครองหรือร้องขอตั้งผู้ปกครองผู้เยาว์ ถ้าศาลเห็นสมควรหรือคู่ความร้องขอ ศาลจะมีคำสั่งหรือกำหนดเงื่อนไขเป็นการชั่วคราวให้ผู้จะใช้อำนาจปกครองหรือผู้ที่จะเป็นผู้ปกครองทดลองปกครองเลี้ยงดูผู้เยาว์นั้นเป็นการชั่วคราวก่อนเป็นระยะเวลาไม่เกินหกเดือนก็ได้ และให้ศาลตั้งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจที่ผู้เยาว์นั้นอยู่ในเขตอำนาจ นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา หรือเจ้าพนักงานอื่นเป็นผู้กำกับการทดลองปกครองเลี้ยงดูผู้เยาว์แล้วรายงานให้ศาลทราบตามระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควร

ในการพิจารณารายงานของผู้ผู้อำนวยการสถานพินิจ นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา หรือเจ้าพนักงานอื่นตามวรรคหนึ่ง ถ้าศาลเห็นสมควรจะเรียกบุคคลดังกล่าวมาแถลงข้อเท็จจริงเพิ่มเติมก็ได้ เมื่อปรากฏว่าผู้ที่จะใช้อำนาจปกครองหรือจะเป็นผู้ปกครองมีความเหมาะสม ให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้เป็นผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครอง แล้วแต่กรณี

หมวด ๑๔

การพิจารณาพิพากษาคดีครอบครัวที่ผู้เยาว์มีผลประโยชน์หรือส่วนได้เสีย

มาตรา ๑๖๐ ในคดีครอบครัวที่ผู้เยาว์มีผลประโยชน์หรือส่วนได้เสียนอกจากการพิจารณาพิพากษาคดีจะอยู่ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติในหมวด ๑๓ แล้ว ยังอยู่ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติในหมวดนี้ด้วย

มาตรา ๑๖๑ การดำเนินคดีครอบครัวที่ผู้เยาว์มีผลประโยชน์หรือส่วนได้เสีย ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจที่ผู้เยาว์นั้นอยู่ในเขตอำนาจมีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการที่มีอยู่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และตามกฎหมายอื่น

มาตรา ๑๖๒ เมื่อศาลเยาวชนและครอบครัวได้รับคำฟ้องหรือคำร้องขอใดๆ ในคดีครอบครัวที่ผู้เยาว์มีผลประโยชน์หรือส่วนได้เสีย ให้ศาลแจ้งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจที่ผู้เยาว์นั้นอยู่ในเขตอำนาจทราบ

เมื่อได้รับแจ้งจากศาลตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจประมวลและรายงานข้อเท็จจริงและเสนอความเห็นต่อศาลโดยไม่ชักช้า เมื่อศาลได้รับความเห็นของผู้อำนวยการสถานพินิจแล้ว ให้ศาลแจ้งความเห็นนั้นให้คู่ความทราบ คู่ความมีสิทธิที่จะแถลงคัดค้านและนำสืบหักล้างได้

มาตรา ๑๖๓ ก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีครอบครัวที่ผู้เยาว์มีผลประโยชน์หรือส่วนได้เสีย ให้ศาลฟังความเห็นของผู้อำนวยการสถานพินิจที่ผู้เยาว์นั้นอยู่ในเขตอำนาจ เมื่อได้รับความเห็นของผู้อำนวยการสถานพินิจแล้ว ให้ศาลแจ้งความเห็นนั้นให้คู่ความทราบ ในกรณีเช่นนี้คู่ความมีสิทธิที่จะแถลงคัดค้านและนำสืบหักล้างได้

มาตรา ๑๖๔ ศาลมีอำนาจตั้งผู้อำนวยการสถานพินิจที่ผู้เยาว์นั้นอยู่ในเขตอำนาจเป็นผู้กำกับการปกครอง และให้ผู้กำกับการปกครองมีอำนาจหน้าที่สอดส่องว่าบิดา มารดาหรือผู้ปกครองของผู้เยาว์ได้ใช้อำนาจปกครองเพื่อสวัสดิภาพและอนาคตของผู้เยาว์หรือไม่ และให้มีอำนาจหน้าที่อื่นตามที่ศาลมอบหมาย รวมทั้งรวบรวมและรายงานข้อเท็จจริงและการปฏิบัติหน้าที่ของผู้กำกับการปกครองต่อศาลเป็นครั้งคราวหรือภายในกำหนดเวลาที่ศาลสั่ง

ให้นำความในวรรคหนึ่งมาใช้บังคับแก่ผู้อนุบาลของผู้เยาว์ซึ่งเป็นคนไร้ความสามารถหรือผู้พิทักษ์ของผู้เยาว์ซึ่งเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ โดยอนุโลม

ในระหว่างการทำกำกับการปกครองตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง หากผู้อยู่ใต้การทำกำกับการปกครองเห็นว่าการกระทำหรือคำวินิจฉัยของผู้กำกับการปกครองไม่เป็นไปเพื่อสวัสดิภาพและอนาคตของผู้เยาว์ หรือตามที่ศาลมอบหมาย ผู้อยู่ใต้การทำกำกับการปกครองอาจร้องต่อศาลที่ตั้งตั้งผู้กำกับการปกครองภายในกำหนดสิบห้าวันนับตั้งแต่วันที่ได้ทราบการกระทำหรือคำวินิจฉัยนั้น ในกรณีเช่นนี้ให้ศาลมีอำนาจสั่งแก้ไขการกระทำหรือสั่งยื่น กลับ หรือแก้ไขคำวินิจฉัยของผู้กำกับการปกครองหรือสั่งการอย่างอื่นตามที่เห็นสมควร

มาตรา ๑๖๕ ในกรณีที่ศาลจะตั้งผู้ปกครองของผู้เยาว์ ถ้าผู้เยาว์ไม่มีบิดา มารดา หรือบิดา มารดาถูกถอนอำนาจปกครองหรือความเป็นผู้ปกครองของผู้เยาว์สิ้นสุดลง หรือมีเหตุ จะถอนผู้ปกครองของผู้เยาว์ และศาลเห็นว่าไม่มีผู้เหมาะสมที่จะปกครองผู้เยาว์ หรือจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์ ศาลจะตั้งผู้อำนวยการสถานพินิจที่ผู้เยาว์นั้นอยู่ในเขตอำนาจหรือครอบครัวอุปถัมภ์ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก หรือบุคคลอื่นใด เป็นผู้ปกครองผู้เยาว์หรือผู้จัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์ก็ได้

หมวด ๑๕

การพิจารณาคดีคุ้มครองสวัสดิภาพ

มาตรา ๑๖๖ ให้ประธานศาลฎีกามีอำนาจออกข้อบังคับเกี่ยวกับวิธีการดำเนินคดีตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว หรือกฎหมายอื่นใดที่กำหนดให้ศาลเยาวชนและครอบครัวมีอำนาจพิจารณาพิพากษา

ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีดังกล่าวเป็นไปโดยประหยัด สะดวก รวดเร็ว และเที่ยงธรรม โดยคำนึงถึงความผาสุกและประโยชน์ของเด็กและเยาวชนนั้นเป็นสำคัญ

มาตรา ๑๖๗ ผู้ที่ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวมีสิทธิร้องขอให้ศาลเยาวชนและครอบครัวที่ตนมีถิ่นที่อยู่หรือมีภูมิลำเนาหรือศาลที่มูลเหตุดังกล่าวเกิดขึ้นออกคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวได้

ในกรณีที่ผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวไม่อยู่ในสภาพหรือวิสัยที่จะร้องขอตามวรรคหนึ่งได้ ญาติ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือองค์กรซึ่งมีหน้าที่คุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก เยาวชน สตรี หรือครอบครัว จะกระทำการแทนก็ได้

มาตรา ๑๖๘ เมื่อศาลได้รับคำร้องขอตามมาตรา ๑๖๗ แล้ว ให้ทำการไต่สวนโดยมิชักช้า และไม่ต้องดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาอย่างเคร่งครัด ในระหว่างการไต่สวนถ้าศาลเห็นว่าผู้ร้องขอไม่ควรเผชิญหน้ากับผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำด้วยความรุนแรง ศาลอาจสั่งให้บุคคลดังกล่าวออกนอกห้องพิจารณาหรือใช้วิธีการอื่นใดเพื่อลดการเผชิญหน้า และให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๐๓ และมาตรา ๑๐๖ มาใช้บังคับแก่การไต่สวนโดยอนุโลม

มาตรา ๑๖๙ ให้ศาลมีอำนาจออกคำสั่งคุ้มครองสวัสดิภาพโดยห้ามผู้ถูกกล่าวหาหาเสพสุราหรือสิ่งมึนเมา เข้าใกล้ที่อยู่อาศัยหรือที่ทำงานของผู้ร้อง ใช้หรือครอบครองทรัพย์สินหรือกระทำการใดอันอาจนำไปสู่ความรุนแรงในครอบครัวเป็นระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควร แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกินกว่าหกเดือน และศาลอาจกำหนดให้ผู้ถูกกล่าวหาเข้ารับคำปรึกษาแนะนำ หรือเข้ารับการอบรมหรือบำบัดรักษาจากศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำหรือสถานพยาบาล หรือหน่วยงานหรือองค์กรซึ่งมีหน้าที่คุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก เยาวชน สตรี หรือครอบครัว ตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด

ในกรณีศาลสั่งตามวรรคหนึ่ง ให้ศาลมีคำสั่งให้นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา หรือเจ้าพนักงานอื่นติดตามกำกับให้ผู้ถูกกล่าวหาปฏิบัติตามคำสั่งและรายงานให้ศาลทราบตามระยะเวลาที่เห็นสมควรและจะสั่งให้คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาศาลเพื่อสอบถามความเป็นไปหรือการปฏิบัติตามคำสั่งศาลก็ได้

คำสั่งคุ้มครองสวัสดิภาพตามวรรคหนึ่งให้เป็นที่สุด แต่ถ้าพฤติการณ์เปลี่ยนแปลงไปศาลมีอำนาจสั่งแก้ไขคำสั่งเดิมได้

มาตรา ๑๗๐ เมื่อศาลเห็นว่าผู้ร้องมีส่วนก่อให้เกิดความรุนแรงในครอบครัว และจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือ บำบัดรักษา ศาลอาจสั่งให้ผู้ร้องเข้ารับคำปรึกษาแนะนำหรือเข้ารับการอบรมหรือบำบัดรักษาหรือฟื้นฟูจากศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำหรือสถานพยาบาลหรือหน่วยงาน

หรือองค์การซึ่งมีหน้าที่คุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก เยาวชน สตรี หรือครอบครัวตามระยะเวลาที่กำหนด

ในกรณีศาลมีคำสั่งตามวรรคหนึ่งหรือตามมาตรา ๑๖๕ วรรคหนึ่ง ให้ศูนย์ให้คำปรึกษา แนะนำ สถานพยาบาล หน่วยงาน หรือองค์การซึ่งมีหน้าที่คุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก เยาวชน สตรี หรือครอบครัวได้รับค่าตอบแทนตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนด โดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

มาตรา ๑๖๑ ให้ศาลแจ้งคำสั่งคุ้มครองสวัสดิภาพไปยังเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่ผู้ถูกกล่าวหาพำนักอยู่หรือภูมิลำเนาในเขตอำนาจเพื่อทราบ

ในกรณีผู้ถูกกล่าวหาจงใจฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามคำสั่งคุ้มครองสวัสดิภาพโดยไม่มีเหตุอันสมควร ศาลมีอำนาจออกหมายจับผู้ถูกกล่าวหาซึ่งจนกว่าจะปฏิบัติตามคำสั่ง แต่ไม่เกินกว่าหนึ่งเดือน ถ้าผู้ถูกกล่าวหาได้รับการปล่อยชั่วคราว ศาลอาจกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ถูกกล่าวหาปฏิบัติในระหว่างการปล่อยชั่วคราวก็ได้

มาตรา ๑๖๒ เมื่อผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ร้องได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขหรือคำสั่งคุ้มครองสวัสดิภาพครบถ้วนแล้ว คำสั่งคุ้มครองสวัสดิภาพเป็นอันสิ้นสุด ผู้ร้องหรือผู้ถูกกล่าวหา มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งยุติการคุ้มครองสวัสดิภาพได้

มาตรา ๑๖๓ ในระหว่างมีคำสั่งคุ้มครองสวัสดิภาพศาลจะกำหนดให้ฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่อีกฝ่ายตามที่เห็นสมควรได้ ในกรณีไม่มีการจดทะเบียนสมรส ให้ศาลมีอำนาจกำหนดเงินช่วยเหลือบรรเทาทุกข์เบื้องต้นตามสมควรแก่ฐานะให้แก่ผู้เสียหายหรือสมาชิกในครอบครัวได้

มาตรา ๑๖๔ ในกรณีที่มีการปฏิบัติต่อเด็กโดยมิชอบด้วยกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก ให้เด็กหรือผู้ปกครองของเด็กนั้นร้องขอให้ศาลออกคำสั่งคุ้มครองสวัสดิภาพตามหมวดนี้ได้ โดยให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๕๐ มาตรา ๑๕๑ มาตรา ๑๖๗ มาตรา ๑๖๘ มาตรา ๑๖๙ มาตรา ๑๗๐ มาตรา ๑๗๑ และมาตรา ๑๗๒ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

หมวด ๑๖

อุทธรณ์

มาตรา ๑๖๕ คดีที่ศาลเยาวชนและครอบครัวได้พิพากษาหรือมีคำสั่งแล้ว ให้อุทธรณ์ คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น ไปยังศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคได้ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่า ด้วยวิธีพิจารณาความเหมือนคดีธรรมดา เว้นแต่ในกรณีที่ศาลเยาวชนและครอบครัวได้พิพากษา หรือมีคำสั่งกำหนดวิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(๑) กำหนดให้ใช้วิธีการตามมาตรา ๑๔ (๑) และ (๕) แห่งประมวลกฎหมายอาญา
 (๒) กำหนดให้ใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนตามมาตรา ๑๓๗ เว้นแต่ในกรณีที่ใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนนั้นเป็นการพิพากษาหรือมีคำสั่งให้ส่งตัวเด็กหรือเยาวชนไปควบคุมเพื่อฝึกอบรมมีกำหนดระยะเวลาเกินสามปี

(๓) กำหนดให้ใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนตามมาตรา ๑๓๘ เว้นแต่การฝึกอบรมนั้นมีกำหนดระยะเวลาขั้นสูงเกินสามปี

มาตรา ๑๓๖ ในคดีซึ่งห้ามอุทธรณ์ตามมาตรา ๑๓๕ ถ้าอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัว หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว เห็นว่าข้อความที่ตัดสินนั้นเป็นปัญหาสำคัญอันควรส่งศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคและอนุญาตให้อุทธรณ์ ก็ให้รับอุทธรณ์นั้นไว้พิจารณาต่อไป

มาตรา ๑๓๗ ให้ประธานศาลอุทธรณ์และประธานศาลอุทธรณ์ภาคจัดตั้งแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวขึ้นในศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาคแผนกเดียวหรือหลายแผนกตามความจำเป็น เพื่อพิจารณาพิพากษาคดีที่มีอุทธรณ์จากศาลเยาวชนและครอบครัว

หมวด ๑๓

ฎีกา

มาตรา ๑๓๘ คดีที่ศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวได้พิพากษาหรือมีคำสั่ง ให้ฎีกาค่าพิพากษาหรือคำสั่งนั้นไปยังศาลฎีกาได้ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความเหมือนคดีธรรมดา เว้นแต่กรณีที่ต้องห้ามมิให้อุทธรณ์ตามมาตรา ๑๓๕

มาตรา ๑๓๙ ให้ประธานศาลฎีกาจัดตั้งแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวขึ้นในศาลฎีกาแผนกเดียวหรือหลายแผนกตามความจำเป็น เพื่อพิจารณาพิพากษาคดีที่มีฎีกาจากศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว

หมวด ๑๔

บทกำหนดโทษ

มาตรา ๑๔๐ ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงานมีตำแหน่งหน้าที่ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ และได้รับความลับของผู้อื่นเพราะการปฏิบัติการตามตำแหน่งหน้าที่ กระทำการโดยประการใดๆ อันมิชอบด้วยหน้าที่ให้ผู้อื่นล่วงรู้ความลับนั้น โดยประการที่อาจจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๑๘๑ ผู้ใดช่วยเหลือหรือกระทำความผิดด้วยประการใดๆ ให้เด็กหรือเยาวชนหลบหนีไปจากการควบคุมของเจ้าพนักงาน ซึ่งควบคุมไว้ระหว่างสอบสวน ระหว่างพิจารณาคดี หรือเพื่อฝึกรอบรมตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าผู้กระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นเจ้าพนักงาน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๑๘๒ ผู้ใดเป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองสถานที่ตามมาตรา ๔๘ (๑) หรือ (๒) หรือมาตรา ๕๑ (๑) หรือ (๒) ซักค้นไม่ยอมให้ผู้อำนวยการสถานพินิจ พนักงานคุมประพฤติ ผู้ช่วยพนักงานคุมประพฤติ หรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าไปในสถานที่ดังกล่าวในระหว่างเวลาที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๔๘ หรือมาตรา ๕๑ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท

มาตรา ๑๘๓ ผู้ใดเป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครอง หรือเป็นผู้อยู่ในสถานที่ตามมาตรา ๔๘ (๑) หรือ (๒) หรือมาตรา ๕๑ (๑) หรือ (๒) ไม่ยอมตอบคำถามของผู้อำนวยการสถานพินิจ พนักงานคุมประพฤติ ผู้ช่วยพนักงานคุมประพฤติ หรือนักสังคมสงเคราะห์โดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือให้ถ้อยคำอันเป็นเท็จ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท

มาตรา ๑๘๔ ผู้ใดเป็นครู อาจารย์ หรือผู้จัดการสถานศึกษาตามมาตรา ๔๘ (๓) ไม่ยอมตอบคำถามของผู้อำนวยการสถานพินิจ พนักงานคุมประพฤติ หรือผู้ช่วยพนักงานคุมประพฤติ โดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือให้ถ้อยคำอันเป็นเท็จ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท

มาตรา ๑๘๕ ผู้ใดเป็นครู อาจารย์ หรือผู้จัดการสถานศึกษาไม่ยอมทำรายงานตามมาตรา ๔๘ (๓) หรือทำรายงานเท็จ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

มาตรา ๑๘๖ ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้อำนวยการสถานพินิจ พนักงานคุมประพฤติ ผู้ช่วยพนักงานคุมประพฤติ หรือนักสังคมสงเคราะห์ โดยไม่มายังสถานพินิจ ไม่ยอมสาบานหรือปฏิญาณตัว ไม่ยอมให้ถ้อยคำตามมาตรา ๔๘ (๔) หรือมาตรา ๕๑ (๑) หรือไม่ยอมส่งวัตถุหรือเอกสารอันจะใช้เป็นพยานหลักฐานตามมาตรา ๔๘ (๕) ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

มาตรา ๑๘๗ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๑๒๕ มาตรา ๑๓๑ หรือมาตรา ๑๔๘ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

บทเฉพาะกาล

มาตรา ๑๘๘ ให้ศาลเยาวชนและครอบครัวที่จัดตั้งขึ้นก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับเป็นศาลเยาวชนและครอบครัวตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ค้างการพิจารณาอยู่ในศาลเยาวชนและครอบครัวดังกล่าวได้ต่อไป

มาตรา ๑๔๙ ให้สถานพินิจตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นสถานพินิจตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๑๕๐ คดีตามมาตรา ๑๐ ที่ค้างพิจารณาอยู่ในศาลชั้นต้นตามมาตรา ๒ แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ถ้าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลเยาวชนและครอบครัวตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ศาลชั้นต้นดังกล่าวคงพิจารณาพิพากษาต่อไปจนเสร็จ แต่ถ้าศาลนั้นเห็นว่าคดีมีเหตุอันสมควรจะโอนคดีนั้นไปพิจารณาพิพากษาในศาลเยาวชนและครอบครัวที่จัดตั้งขึ้นตามมาตรา ๘ และมาตรา ๙ และมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่โอนไป ก็ให้โอนไปได้

มาตรา ๑๕๑ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่ของศาลเยาวชนและครอบครัวที่จัดตั้งขึ้นก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ และบรรดาอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของศาลเยาวชนและครอบครัวดังกล่าวไปเป็นของศาลเยาวชนและครอบครัวและของเจ้าหน้าที่ของศาลเยาวชนและครอบครัวตามพระราชบัญญัตินี้ แล้วแต่กรณี

มาตรา ๑๕๒ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวกับราชการของสถานพินิจที่จัดตั้งขึ้นก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ และบรรดาอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของสถานพินิจดังกล่าวไปเป็นของสถานพินิจ หรือของเจ้าหน้าที่ของสถานพินิจตามพระราชบัญญัตินี้ แล้วแต่กรณี

มาตรา ๑๕๓ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณในส่วนที่เกี่ยวกับศาลเยาวชนและครอบครัวที่จัดตั้งขึ้นก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับไปเป็นของศาลเยาวชนและครอบครัวตามมาตรา ๘ วรรคหนึ่ง

มาตรา ๑๕๔ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณในส่วนที่เกี่ยวกับสถานพินิจที่จัดตั้งขึ้นก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับไปเป็นของสถานพินิจตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๑๕๕ ให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ผู้พิพากษาอาวุโสในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง เลขาธิการศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด ผู้พิพากษาอาวุโสในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด และผู้พิพากษาสมทบในศาลเยาวชนและครอบครัว ซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ เป็นอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ผู้พิพากษาอาวุโสในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง เลขาธิการศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด ผู้พิพากษาอาวุโสในศาล

เยาวชนและครอบครัวจังหวัด ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด และผู้พิพากษาสมทบในศาลเยาวชนและครอบครัวตามพระราชบัญญัตินี้ แล้วแต่กรณี

ให้ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ผู้พิพากษาอาวุโส ผู้พิพากษา และผู้พิพากษาสมทบในแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวในศาลจังหวัดซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ เป็นผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ผู้พิพากษาอาวุโส ผู้พิพากษา และผู้พิพากษาสมทบในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดตามพระราชบัญญัตินี้ แล้วแต่กรณี

ให้ผู้พิพากษาสมทบตามวรรคหนึ่งและวรรคสองดำรงตำแหน่งต่อไปจนกว่าจะครบวาระ

มาตรา ๑๕๖ บทบัญญัติแห่งกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งอื่นใดอ้างถึงศาลเยาวชนและครอบครัว และสถานพินิจตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๓๔ ให้ถือว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งนั้นอ้างถึงศาลเยาวชนและครอบครัวและสถานพินิจตามพระราชบัญญัตินี้ แล้วแต่กรณี

มาตรา ๑๕๗ ให้บรรดาพระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งที่ออกตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๓๔ ซึ่งใช้บังคับอยู่ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้มีผลใช้บังคับ ยังคงใช้บังคับได้ต่อไปเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้จนกว่าจะมีพระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งที่ออกตามพระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา ๑๕๘ ในกรณีที่มีการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดขึ้นในจังหวัดที่มีแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวเปิดทำการอยู่ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ โดยมีเขตอำนาจเช่นเดียวกับแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวดังกล่าว และได้มีการยุบเลิกแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวนั้นแล้ว ให้โอนบรรดาคดีที่ค้างการพิจารณาในแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวดังกล่าวไปพิจารณาพิพากษาในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดที่จัดตั้งขึ้นแทน

ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และงบประมาณในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวดังกล่าวไปเป็นของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดที่จัดตั้งขึ้น

มาตรา ๑๕๙ ให้กรรมการสงเคราะห์เด็กและเยาวชน ผู้อำนวยการสถานพินิจ พนักงานคุมประพฤติ พนักงานสังคมสงเคราะห์ และผู้ช่วยพนักงานคุมประพฤติที่ได้รับการแต่งตั้งตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๓๔ ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ เป็นกรรมการสงเคราะห์เด็กและเยาวชน ผู้อำนวยการ

สถานพินิจ พนักงานคุมประพฤติ นักสังคมสงเคราะห์ และผู้ช่วยพนักงานคุมประพฤติตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๒๐๐ ให้สถานศึกษา สถานฝึกและอบรม และสถานแนะนำทางจิตที่ได้รับอนุญาตให้จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๓๔ ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ เป็นสถานศึกษา สถานฝึกและอบรม และสถานแนะนำทางจิตที่ได้รับอนุญาตให้จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัตินี้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

.....
นายกรัฐมนตรี

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

สุชาติ แนวประเสริฐ

ประวัติการศึกษา

นิติศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง-เหรียญทอง)
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ปีการศึกษา 2547